المرشد الصمصام
فى الصيام

ORUCA
(İtikaf, Fıtır Sadakası, Yemin Keffareti)
DAİR
KESKİN REHBER

Muhammet Selim Yılmaz
Ankara Merkez Vaizi

ANKARA - 2000

ÖNSÖZ

Dinimizin gayesi insanın maddi ve manevi sahada mutlu yaşamasını sağlamak için mükemmel bir plana göre ve ahengli bir düzen içinde işleyen kainatta her şeyin bir gaye-ye yönelik olduğunu birçok varalıkların insan oğlunun emrine müsahhar ve amade olduğunu görüyoruz. Yaratıklar arasında seçkin bir yeri olan, akıl, fikir ve üstün yeteneklerle donatılan insanın da yaratılışında elbette ki bir hikmet, dünyaya gelişinde yüksek bir gaye vardır. Bu fani hayata (dünyaya) gelmekten maksat yalnız yiyip içmek ve geçici zevkleri tatmin etmek değildir. Bu özellikler diğer canlılarda da vardır. Biz insanoğlu olarak buraya daha yüksek ve sonsuz bir baki hayata hazırlanmak, yaratılışımızın gayesine uygun görevlerimizi yapmak, insan-ı kamil olarak ebedi hayatımızın malzemesini hazırlamak için geldik. Allah (c.c.) buyuruyor ki ***"Ey kulum her şeyi senin için seni de beni tanıman için yarattım."***

Evet yaratılışımızın asıl gayesi Cenab-ı Hak Teala'yı bilmek ona olan yaratılışımızın amacına yönelik kulluk görevimizi yerine getirmek, bu fani hayatta emirleriyle eğitilip askerliğimizi bitirdikten sonra rıza-ı bariyi kazanarak terhis olup bu fani hayatın nizamiye kapısından çıkarak Resulullah (s.a.s.)'ın şefaatiyle ebedi saadet yurdunda sonsuz ve mutlu bir hayata kavuşmaktır.

Evet, insan beden ve ruhun birleşmesinden meydana gelen bir varlık olduğuna göre bedenimizin yemeye, içmeye ihtiyacı olduğu gibi ruhumuzun da manevi gıdaya ihtiyacı vardır. Ruhun en önemli gıdası ise sağlam ve kamil bir imandır. Zira ibadetler imanın olgunlaşmasını ve güçlenmesini sağlar. Ahirette cezadan kurtulmamıza ve ebedi saadet yurdu olan cennet nimetlerine kavuşmamıza vesile olur.

İbadet, kalbimizde Allah sevgisi ve saygısının yerleşmesine vesile olur, dolayısıyla kalbimizi fena düşüncelerden arındırır, organlarımızı kötü davranışlardan alıkor, ahlaken olgunlaşmamızı sağlar.

Sadece imanla yetinip ibadetleri terk etmek imanın zayıflamasına sebep olur. Toprağa dikilen bir fidan büyü-yüp gelişmesi için zaman zaman sulanmaya ihtiyacı vardır. Bu yapılmadğı takdirde fidan kurur yokluğa mahkum olur. Kalbimizdeki iman da manevi bir fidandır. Şayet bu manevi fidan ibadetlerin manevi suyuyla sulanıp, beslendiği takdirde olgunlaşır, organlarımız da ahlak ve fazilet meyveleri verir. Bu yapılmazsa susuz kalan manevi fidan maddi fidan gibi kuruma tehlikesiyle karşı karşıya gelir. Kalblerdeki iman meşalesi söner. Bu sebeple ibadetlere ihtiyacımız vardır. Aynı zamanda yaratılışımız gereği olarak Allah (c.c.)'a karşı kulluk görevimizdir. Cenab-ı Hak Teala'nın ibadetimize ihtiyacı yoktur. Ancak biz onun rahmetine muhtacız.

İşte önemli ibadetlerden birisi de dinimizin rükünlerinden olan Ramazan-ı şerifteki oruç ibadetidir. Hassaten ilahi rahmetin yegane mahlukatı özellikle müminleri kuşattığı bütün hayırlar ve bereketleri içine topladığı, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere bütün semavi kitapların bu zaman diliminde indiği içinde bin aydan daha hayırlı "kadir gecesi" bulnduğu evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennemden kurtuluş olan mübarek ramazan ayının zaman dilimini çok iyi değerlendirmeli, yüce Rabbimizin lütuf ve rahmetinden azami derecede faydalanmaya gayret etmeliyiz. Eğer bu ayda huzur-ı kalb ile hayırlara muvaffak olursak senenin tamamında Allah Tealanın tevfiki bize yar ve yoldaş olur.

Çalışma bizden, tevfik Allah'tandır.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى جعل الصيام ثالث اركان الدين بالبيان * والصلاة والسلام على ترجمان الوحى وعذب البيان * الذى قال ان الصوم كفارة الذنوب في رمضان * وموجب دخول دار المقام في باب الريان * وعلى آله واصحابه الذين هم نجوم الهدى فاننا * بايهم اقتدينا اهتدينا

"Orucu, islam dinin üçüncü rüknü kılan (aynı zamanda insanı kemal derecesine ulaştıran takvaya kesin) beyan ile (vesile) kılan Allah'u Teâlâ'ya hamd-u senalar olsun ve ilâhi vahyin tercumanlığını yapan, (her şeyi) tatlı tatlı açıklayan Ramazan-ı şerifin orucunun günahlarımıza keffaret olduğunu ve (Oruc tutanların) "Reyyan" denilen manevi kapıdan içinde ebediyen yaşayacak saadet yurduna girip, ilâhi iltifata vesile olacağını ifade buyuran Resulullah'a salat ve selam olsun ve Al-ı, Ashabına olsun. Öyle zatlar ki onların hepsi de yol gösteren birer hidayet yıldızlarının ta kendileridir. Biz onlardan her hangi birisine uyarsak muhakkak hakiki yolumuzu bulmuş oluruz (İslam âlemi onlar'a borçludur. Zira onların cihan tarihinde benzeri olmayan fedakârlıkları sayesinde islâmiyet her tarafa hakim oldu.)"

ORUCUN FAYDALARI

Önce büyük ilim adamı şeyhülislam İbni Hümam Kemaleddin (r.h.)'in Fethü'l-Kadir adlı eserinde Ramazan-ı Şerif Orucun'un faydaları hakkındaki şu ibaresini teberrüken kitabımızın başına yazmayı uygun görüyorum.

هذا ثالث اركان الاسلام بعد لااله الا الله محمد رسول الله شرعه سبحانه لفوائد

اعظمها كونه موجبا شيئين احدهما عن الآخر سكون النفس وكسر سورتها في الفضول المتعلقة بجميع الجوارح من العين واللسان والاذن والفرج فان به تضعف حركتها في محسوساتها ولذا قيل اذاجاعت النفس شبعت جميع الاعضاء واذا شبعت جاعت كلها وما عن هذا صفاء القلب من الكدر فان الموجب لكدوراته فضول اللسان والعين وباقيها وبصفائه تناط المصالح والدرجات ومنها كونها موجبا للرحمة و العطف على المساكين فانه لماذاق الم الجوع في بعض الاوقات ذكر من هذا حاله في عموم الاوقات فتسارع اليه الرقة عليه والرحمة ومنها موافقة الفقراء بتحمل ما يتحملون احيانا الخ.

"Oruç, (kelime-i tevhid olan) Lâilahe illallah Muhammedü'r-Resulullah'dan sonra islamın üçüncü rüknüdür. Allah Teâlâ Orucu (insanlık alemine) bir çok yararları için meşru kılmıştır. Bu faydalarının en büyüğü orucun biri diğerinden meydana gelen iki şeyi gerektirici olmasıdır. O iki şeyden birincisi; hep kötülüğü emir ve teşvik eden nefsi emmarenin oruçla sükunet bulması (yani İslam'ın birinci rüknü kelime-i şehadet, ikincisi namaz, üçüncüsü oruçtur.), göz, lisan, kulak, cinsel organlar gibi bütün azalarla ilgili şehevi artıklar konusundaki taşkınlığın kırılması, onun sayesinde gerçekleşme-sidir. Zira oruçla nefsin hissi olan gayri meşru şehevi arzuları (mezkur) organlardan kaynaklanan hareketler şehevi arzular zayıflar. Bundan dolayıdır ki, şöyle denilmiştir. "Nefis acıktığı zaman bütün azalar doyar, nefis doyduğu zaman da bütün azalar acıkır." Bundan meydana gelen orucun önemli faydalarından ikinci şıkkı ise oruç sayesinde şehevi hislerin kırılmasıyla kalbin günah kirinden temizlenme imkanı hasıl olmasıdır. Zira kalbin kirlenmesine mucib (sebep teşkil eden) Lisanın sarf ettiği boş sözler ile (gıybet yalan), gözün (harama bakması aynı zamanda

dünyaya da rağbet nazariyle bakması) ve diğer azaların günah işlemesidir. Oysa ancak kalbin temizlenmesiyle insan din ve dünyasına yarayan şeyleri kazanabilir ve manen yüksek mertebelere yükselmesi ancak o kalb temizliğiyle ulaşabilir. İşte oruç ibadetimiz bu hususta en bariz bir amil ve müessirdir. (Orucun faydalarından biri de) Oruç tutan zenginlerin fakirlere karşı (daha ziyade) merhametli ve şefkatli olmalarına vesile olmasıdır. Zira (Zengin kimsenin) nefsi sene boyunca değil de yalnız Ramazan-ı şerifde açlığın derdini çekip, acısını tattığından haliyle umum zamanlarda sene boyunca bu açlığın ızdırabını çeken fakirlerin derdini de daha fazla hatırlar ve dolayısıyla hemen onun ızdırabını dindirmek için harekete geçer, ona yardım elini uzatır. (Allah'ın kendisine verdiği mal nimetinden onları da müstefid kılmaya gayret ederek onların sayesinde Allahın rızasını kazanır.)

Orucun faydalarından bir diğeri de orçlu zenginin zaman zaman fakirlerin katlandıkları açlık, susuzluk gibi zorluklara katlanmasıdır. (Dolayısıyla o hep tok gezen zenginin nefsi bolluk içinde Allah'ın emri gereği açlığa tahammul göstererek onlar gibi aç kalmaya mecbur kalır, onların sıkıntılarını anlamak dertlerine ortak olmak ve onları içinde bulundukları geçim sıkıntısından kurtarmakla kişinin Allah katındaki manevi mertebesi yükselmiş olur.)" (1)

Evet orucun maddi ve manevi olmak üzere bir çok faydaları vardır. Ancak önce şunu belirtelim ki, oruç dinimizin asli erkanından olup mazur olmayan her müslümanın bu

(1) Fethü'l-Kadir, c. 2,s. 232.

farizayı hiç bir fayda ve menfaat gözetmeksizin sırf Allah'ın emri olduğu için Ramazan-ı şerifte, tehir etmeden, (kazaya bırakmadan hemen yerine getirmesi gerekir. Binaenaleyh oruç ve diğer dini vecibelerde birtakım maddi fayda ve menfaat gözetmek, ön planda tutmak doğru değildir. Ancak din, akıllı varlıkların kendi yaratıcısına karşı vazifesini bildiren ilahi kanundur. İmanlı kimseler bu ilahi kanunun emirlerini hiç bir menfaat mülahazası olmadan tereddütsüz olarak yerine getirmeye gayret edip yasaklarından da aynı minval üzere sakınmakla mükelleftir.

Aksi halde din ile faydacılık felsefesi birbirine karıştırılmış olur. Fayda ve menfaat fikri zamandan zamana, insandan insana değişken bir fikirdir. Din ise değişken fikir ve telakkilerden uzak, değişmez bir ilahî kanundur. Mesela konumuz olan oruç ibadeetinde bir kimse bazı sıhhi faydalar mülahaza ederek oruç tutacak olursa orucu kabul olunmaz. Zira Allah için ibadet niyetiyle değil, kendi sıhhati için oruç tutmuş olur. Her amel niyete göre değerlendirilir. Aynı zamanda bazı hastalıklara faydalı, bazılarına da zararlı olabilir.

Evet, bu böyle olmakla beraber Cenâb-ı Hak Teâlâ insanlara manasız ve faydasız hiç bir teklifte bulunmamıştır. Allah (c.c.)'ın her emrinde ve yasak ettiği her şeyde mutlaka bir hikmet ve insanlar için maddî ve manevî faydaları mevcuttur. Şu kadar var ki insanlar ilahî hikmetleri akıl ve ilimlerinin inkişafı (gelişmesi) nispetinde ancak idrak edebilirler. Zühayli şöyle der:

وفوائد الصيام كثيرة من الناحيتين الروحية والمادية فالصوم طاعة لله يثاب

عليها المؤمن ثوابا مفتوحا لا حدود له لانه لله سبحانه وكرم الله واسع وينال بها رضوان الله واستحقاق دخول الجنان من باب خاص اعد للصائمين يقال له الريان ويبعد نفسه من عذاب الله تعالى الخ.

"Orucun faydaları çoktur. Ruhi ve bedenî olmak üzere iki yönden orucun birçok faydası vardır. Herşeyden önce oruç, Allah Teâlâ'ya itaat ve ibadettir. Mü'min kul bu itaatinden ibadetinden ötürü sınırsız bir şekilde sevap kazanır. Çünkü oruç, yalnız Allah içindir. Allahın keremi ise çok geniştir. Oruç sebebiyle mü'min, Allahın rızasına nail olur ve "Reyyan" denilen sadece (oruç ibadetine düşkün olan) oruçlulara tahsis edilmiş cennetin özel bir kapısından içeri girme hakkını elde etmiş olur. İmanlı kişi oruç sebebiyle, daha önceden kazandığı günahlarından ve hakettiği Allah'ın azabından kendisini uzaklaştırır. Oruç bir yıldan öbür yıla kadar işlenen küçük günahlara keffarettir. Oruçtan hasıl olan taat sebebiyle, kul Allah'ın çizdiği hak yolda yürümekten ve yasaklarından sakınmaktan ibaret bulunan takvayı gerçekleştirir. Allah Teâlâ bu konuyu şu şekilde ifade buyurmuştur: "*Ey iman edenler Takva üzere olasınız diye, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de oruç tutmak farz kılınmıştır.*" (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

والصوم مدرسة خلقية كبرى يتدرب فيها المؤمن علي خصال كثيرة فهو جهاد للنفس ومقاومة للاهواء ونزغات الشياطين التي قد تلوح له الخ

"Oruç büyük bir ahlâk mektebidir. Mü'min bu mektepte

(1) el-Fıkhü'l-İslami c. 3, s. 577.

birçok yönlerden eğitilir. Oruç nefse karşı bir savaştır, nefsânî arzulara karşı kendisine zuhur eden (musallat olan) şeytanın vesveselerine karşı büyük bir mükavemettir. Oruç sebebiyle insan mahrum olduğu şeylere ve karşılaşacağı sıkıntılara, korkulara karşı sabretme alışkanlığını kazanır. Çünkü oruçlu kişi, bazen önünde pişmekte olan lezzetli bir yemek bulur, bu yemeğin kokusu ağzının suyunu akıtır, gözlerinin önünde tatlı soğuk sular akar, fakat bu sudan içmekten sakınır, bunu almak için (kulluk gereği olarak) Rabbinin izin verdiği iftar vaktini bekler.

Oruç gizli ve açık her zaman emanete riayet edilmesi gereğini öğretir. Çünkü Allah'ın helâl kıldığı nimetleri yemekten sakınmayı sağlayacak Allah'tan başka bir gözleyici yoktur.

Oruç iradeyi kuvvetlendirir, gayreti biler, sabrı öğretir, zihnin berraklaşmasına, düşüncenin parlamasına, geçerli ve isabetli düşüncelerin ilhamına yardmcı olur. Lokman Hakim oğluna şöyle demiştir:

"Oğlum, mide dolduğu zaman düşünce uyur, hikmet dilsiz olur, azalır. Allah'a ibadetten geri kalır." Oruç insana düzen ve disiplin öğretir. Çünkü oruç oruçluyu belli bir vakitte yemek ve içmeye mecbur eder. Oruç doğuda ve batıdaki müslümanlarda gözle görünür bir birlik meydana getirir. Bütün müslümanlar aynı vakitlerde oruca başlayıp aynı vakitlerde oruçlarını açarlar. Çünkü onların rableri birdir, rablarına karşı olan ibadetleri de birleştirilmiştir.

Oruç insandaki merhamet ve kardeşlik bağlarını

geliştirir, müslümanları, birbirine bağlayan yardımlaşma ve sosyal dayanışma bağlarını kuvvetlendirir, herkes toplumun dertlerine çare bulmada birbirine yardımcı olur." (1) Aynı eser şöyle devam eder:

والصوم فعلا يجدد حياة الانسان بتجدد الخلايا وطرح ماشاخ منها واراحة المعدة وجهاز الهضم وحمية الجسد والتخلص من الفضلات المترسبة والاطعمة غير المهضومة والعفونات اوالرطوبات التى تتركها الا طعمة والا شربة قال البنى صى الله عليه وسلم «صُومُوا تَصِحُّوا» وقال طبيب العرب الحرث ابن كلدة «اَلْمَعِدَةُ بَيْتُ الداء وَالْحِمْيَةُ رَئْسُ كُلِّ دَوَاءٍ» الخ.

"Oruç, fiilen insan hayatını yeniler. Vucuttaki fazlalıkları atar, mideyi ve hazım organlarını rahatlatır. Cesedi korur, hazmedilmeyen yemeklerden vucuttaki fazlalık yağlardan kurtarır, yiyecek ve içeceklerin bıraktığı rutubetleri ve kokuları yok eder. Hz. Peygamber (a.s.) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurur: **"Oruç tutun sıhhat bulun".** Arapların tabibi Hers b. Kelde şöyle demiştir "Mide hastalıkların başıdır. Perhiz yapmak ise her devanın (ilacın) başıdır."

Oruç, nefisle cihattır ve nefisle ilgili bulunduğu dünya şaibelerinden, günahlarından kurtarmak şehvet ve nefsânî arzularını kırmak, nefsi temizlemek, yiyecek ve içeceklerinde onu kontrol etmek söz konusudur. Dayandığı delil Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şu hadisidir: **"Ey gençler topluluğu, sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek gözü daha çok muhafaza eder, namusu daha fazla korur. Evlenmeye gücü**

(1) el-Fıkhü'l-İslami c. 3, s. 567-68.

yetmeyenler ise oruç tutsun. Çünkü oruç bir kalkandır." (1)

Çok yemek yemek, gençliğin ve dinçliğin azalmasına sebep olur. Vucudun bütün büyük ve küçük organları ve hücreleri ağır vazifelerle meşguldur. Bu ağır meşgaleden dolayı yemekten sonra başta kalp olmak üzere vücudun bütün uzuvları yorulur ve beyin merkez sinir sisteminin hücrelerine sirayet eder. Bu durum göstermektedir ki; fazla yemek yemek, şüphesiz vucudun bütün organlarını yormak ve üzerlerine tahammül edemeyecek yük yükleyip taşımak demektir.

İşte bilmemiz gerekir ki, fazla yemek yiyen ve yemek çeşitlerine fazla önem veren insanların sıhhatlarinin bozulduğu bir gerçektir. Her organın kendisine göre mahdut ve belirli bir müddete kadar yaşama kabiliyeti vardır. Haddinden fazla çalıştırılırsa çabucak faaliyetini, gençliğini kaybeder ve ihtiyarlamaya yüz tutar. Fakat az yemekle yaşayan insanlar gençliğini, dinçliğini nisbeten muhafaza ederek ekseriyesinin ömürleri boyunca sıhhatli yaşarlar. Nitekim dünyada senede eğer kırk-elli bin insan açlıktan ölüyorsa bir o kadar'da tokluktan ölmektedir.

Bu bakımdan oruç sıhhatimiz için çok faydalıdır. Bugün modern tıp orucu bazı hastalıklara karşı bir koruyucu olarak kullanmaktadır. Oruç ve perhizin tıpta ne kadar mühim olduğu herkesçe malumdur. Allah'ın Resulü (s.a.s.) **"Oruç**

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami c. 2, s. 567-68.

tutunuz sıhhat bulasınız" buyurduğu gibi bu gün modern tıp da "oruç tutunuz dinç kalınız" diyor.

Evet, insan sıhhati için düzenli bir hareket ve çalışmanın yanı başında alacağı gıdaları da belli prensiplere göre almasının ehemmiyeti büyüktür. Belli yaş sınırını aştığımız vakit farkına vardığımız çeşitli hastalıklar, daha önce aldığımız alışkanlıkların kötü neticelerinin dışarı vurulmasından ibarettir.

Sebebi ne olursa olsun, aşırı derecede yemeyi, ilim, hastalık olarak kabul etmektedir. umumiyetle kırk yaşına kadar şişmanlık bir şikayete sebep olmasa da ondan sonra çabuk yorulma, nefes darlığı eklem ağrıları başlayabilir. Şişmanlarda şeker hastalığı damar sertliği kroner (kalp damarı) hastalıkları, gut, eklem hastalıkları, safra kesesi taşı, kalp yetersizliği daha sık görülmektedir.

İstatistiklere göre, şişmanlar, zayıflardan daha az yaşamaktadırlar. Şişman kadınlarda adet bozuklukları ve kısırlık, şişman erkeklerde iktidarsızlık ve sperm bozukluklarına daha fazla rastlanmaktadır. İleri derecede şişmanlık bir tip "hypo vantilasyonsendvermuna" yol açmaktadır. Aşırı şişmanlık dolayısıyla, diaframı ve göğüs hareketleri sınırlandırılmış olacağından, nefes alışta azalma, oksijen azlığı ve kalp yetersizliği husule gelir. Buna "pickick sendromu" denir. Şişmanlık bu kadar hastalık yaptığına göre insanların belli zamanlarda perhiz yaparak, oruç tutarak bundan korunmaya çalışmaları gerekmektedir.

Dünyanın en meşhur sağlık evi olan Dr. Henri Lah-

man'ın Saksonya'nın Dresden şehrindeki hastanesinde tedaviler, perhizle yapılmaktadır. Burada ve benzeri sağlık evlerinde tedavinin esasını, vucudu ihtiyaç fazlası gıda ve artıklarından kurtarmak -ki, bunlar muhtelif organları rahatsız eder- ve sindirim organlarına istirahat vermek teşkil eder.

Bu metotla kalpte ve dolaşım sistemi hastalıklarında gerek kolesterolde düşme, gerek tuz kısıtlamasıyla tansiyonda düşme ile iyi neticeler alınmaktadır. Ayrıca idrar tutukluğu sistemi ile ilgili hastalıklarda da perhiz usulü ile iyi neticeler alındığı bildirilmektedir.

Tıbbi bir hakikattir ki, perhiz tedavinin başı, mide ise, hastalıkların yuvasıdır.

Fazla yedikten sonra kalp ve vücudun bütün organları yenilmeye başlar. Böylece kan, beyin ve merkezi sinir sisteminin hücrelerine gidemez. Bunlardan başka "Malley Weis sendromu" (yemek borusunun aşağı kısmının yırtılması) ve müzminleşmiş "pankreatik" (pankreas iltihabı) "Ziere sendromu" (bir karaciğer hastalığı) fazla yemek ve alkol kullanmadan sonra klinik belirti verirler. (Yani acil tedavi gerektiren bir hastalıktır.)

İbn-i Haldun o günün tıbbi şartları dahilinde şöyle bir izahat veriyor:

نجد هؤلاء المخصبين فى العيش المنغمسين فى طيباته من اهل البادية ومن اهل الحواضر والامصار اذا نزلت بهم السنون واخذتهم المجاعات يسرع اليهم الهلاك اكثر من غيرهم الخ.

"Biz bol nimetler içine dalmış çölde ve şehirlerde yaşamlarını sürdürenlerin kıt imkanları içinde yaşayanlara nispetle, kıtlık yıllarında diğer dar geçinenlerden daha çok çabuk öldükleri (açlığa tahammül edemediklerini görmekteyiz). Bolluk ve genişlik içine dalarak bol çeşitli yiyecekler bilhassa bol yağa alışmış olup da bağırsak ve karınları tabii rutubetten fazla rutubet kazanarak haddinden fazla aşırı dereceyi bulanlar, alışkanlıklarının trsine az yemeğe mecbur olunca, bol ve yağlı yiyecek çeşitleri bulamaz ve kaba yemekleri yemeğe başlarsa, bağırsakları çabuk kurur ve buruşur. Bağırsak zayıf bir organ olup, hastalıklar ona çabuk sirayet eder ve ansızın ölüme sebep olur. Çünkü bu öldürücü bir haldir." Aynı eser şöyle devam eder:

فالها لكون فى المجاعات انما قتلهم الشبع المعتاد السابق لاالجوع الحادث اللاحق واما المتعودون لقلة الادم والسمن فلا تزال رطوبتهم الاصلية واقفة عند حدها من غير زيادة وهى قابلة لجميع الاغذية الطبيعية فلايقع فى معاهم تبدل الاغذية الطبيعية يبس ولا انحراف فيسلمون فى الغالب من الهلاك الذى يعرض لغيرهم بالخصب وكثرة الادم فى المآكل واصل هذا كله ان تعلم ان الاغذية وائتلا فها او تركها انما هو بالعادة فمن عود نفسه غذاء ولائمه تناوله كان له مألوفا وصار الخروج عنه والتبدل به داء

"Kıtlık yıllarında ölenleri açlık öldürmez, onları aslında önceden alışmış oldukları tokluk öldürür. Az katık ve az yağla geçinerek bu yaşayışı alışkanlık haline getirenler ise, tabii olan normal rutubetleri artmadan eski halini muhafaza eder. Tabii olan her türlü yemeği kabul eder. Bu gibi insanların yemeklerinin değişmesi, bağırsaklarda kuruma meydana getirmez. Normalden uzaklaşmaz. Ekseriya bolluk içinde

çok çeşitli yiyecekler yiyenlerin maruz kaldıkları ölümden sağ salim kalır. Bunların aslını teşkil eden şu; gıdalar ve gıdalara alışmak veya gıdaları terk etmek ancak, adet edinme ile olduğunu bilmen gerekir. Dolayısıyla bir kimse kendini bir çeşit gıdaya alıştırırsa onun için o çeşit gıdayı almak alışkanlık bir hal halır ve artık o gıdadan uzaklaşmak, o gıdayı değiştirmek onun için bir hastalık olur." (1)

Doktorlar, "Açlık helak edicidir" derler. Ancak onların bu sözü, kendini birden bire yiyeceklerden mahrum ederek aç bırakmak manasına hamledilmelidir (yorumlanmalıdır). Bu taktirde, açlığın tesiri ile bağırsaklar kesilir ve helak edilmesinden korkulan hastalıklar baş gösterir. Fakat sofilerin yaptıkları gibi, yavaş yavaş yemekleri azaltmak suretiyle, riyazetle olursa helake sebep olmaz. Riyazeti bırakıp eski hâle, yani eskisi gibi çok yemeğe dönmek istenildiği zaman dahi tedrice riayet etmek, yavaş yavaş fazlalaştırmak gerekir. Birden bire eskisi gibi yemek yemeğe başladığı taktirde bu ölçüye riayet etmeyen kimsenin ölmesinden korkulur.

Aslında rızıksızlık yüzünden ölenler yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hak canlıların bedenine gönderdiği rızkın bir kısmına yine ihtiyat için içyağı şeklinde depolanmıştır. Hatta bedenin her hücresine gönderdiği rızkın bir kısmını, yine o hücrenin bir köşesinde depo eder. Gelecekte dışardan rızık gelmediği zaman sarf edilmek üzere birihtiyat azığı hükmünde bulundurur. Nitekim depremlerde nicein-

(1) İbni Haldun Mukaddimesi s. 89.

sanlar değil ki, büyükler açlığa dayanamayan küçük yavrular dahi günler sonra enkaz altından sağ olarak çıkarılıyor.

İşte bu depolama ihiyat olan rızık bitmeden evvel ölüyorlar. Demek o ölüm, rızıksızlıktan değildir. Belki de iradenin kötüye kullanılmasından meydana gelen bir adetin alışkanlık haline gelmesinden sonra terkedilmesinden doğan bir hastalıktan ölüyorlar. Tabii ki her canlının ölümü için belirli zaman vardır. Eceli gelince elbetteki ölür. (Şimdi dillerde dolaşan şu "Amerikalılar insanların ömrünü uzatacaklarmış." Allah (c.c.) Hz. Adem'e bin senelik ömür verdi. Hz. Nuh'a bin elli sene ömür verdi. Bilim adamların bulunmadığı ve hatta tıp ilminin bulunmadığı bir devirde yüzlerce sene ömür yaşayanlar olmuştur. Demek ki, insanoğlu fazla ömür yaşayabilir. Ancak Allah'ın (c.c.) bir canlının ölmesini takdir buyurduğu zamandan fazlası yaşaması mümkün değildir. Şayet tıbbi tedavi ile sıhhat içinde fazla ömür yaşayan olursa Allah tarafından onun ömrü o kadar belirlenmiş demektir.

Evet, canlının bedeninde iç yağı şeklinde depolanan fıtri rızık ortalama kırk gün mükemmel olarak devam eder. Hatta bir hastalık veya ruhani bir istiğrak neticesinde iki kırkı geçer.

İşte Peygamber (s.a.s.)'in sünnetine uyarak sade yaşayışa, az yemeğe alışan, senede bir ay dinin rüknü olan-Ramazan-ı şerif orucunu tutan insanların bünyeleri hücrelerindeki depo besinleri oruçlu zamanlarda, açlık anlarında kullanma alışkanlığı kazanmış olur.

Endokrinoloji (iç salgı bezleri ile ilgili bilim dalı) mütehassısları, fazla yiyenlerin, şeker hastalığına yakalanma nispetinin fazla olduğunu belirtmektedirler. Kalp mütehassısları da fazla yemek ile, kalp krizi arasında bir irtibatın olduğunu söylemektedirler.

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere perhiz ve oruç, insan sağlığı için şarttır. Perhiz ve orucun vücut ve ruh sağlığı bakımından sayılamayacak kadar çok faydaları vadır. Bilhassa oruç perhizin en mükemmel şeklidir.

Batı Almanya'nın Nordheim Westfalen şehrindeki Kanser Enstitüsü uzmanları Prof. Dr. C.L.Paul Tribü, yaptığı araştırmalardan sonra orucun, insanı kanserden koruduğunu ortaya koydu. Prof. Dr. Tribü, tıp dünyasında büyük bir âlâka gören raporuna göre; oruç tutan insanlarda vücudun en ufak yapı taşı olan hücrelerin azalıp, çoğalmasını önleyen bu hormonlar; böylece hücrelerde kanserin gelişmesini de engellemiş olur.

Neticede mide veya on iki parmak bağırsağı ülseri ortaya çıkar. Norovegetatif sistemdeki değişiklikler bilhassa ilk ve sonbaharda olmaktadır. Fakat bu, yılın diğer zamanlarında da olabilmektedir.

Çeşitli meyveler ve yemekler için belli mevsimler vardır. İnsanlar değişik zamanlarda perhiz yapmakla belli zamanlarda her yiyeceğe karşı kendini tutabilme alışkanlığı kazanır. Bu da insanı çeşitli hastalıklardan korur.

Bilindiği gibi bazı hastalıklarla yiyecekler arasında uyuşmazlık vardır. Mesela; acı, ekşi, turşu, baharat olmak

üzere çeşitli yiyeceklere, bazı cild hastalıkları tolerans göstermez. Yine allerjik hastalıkların çeşitli yiyeceklerle âlâkası vardır.

Netice itibarıyla insanın doğumundan ölümüne kadar devamlı surette çalışan sindirim sisteminin, senenin belli bir ayında hiç olmazsa yarım günden fazla dinlendirilmesinin tıbbi faydaları tartışılmaz bir hakikat olarak karşımıza çıkmaktadır. Her on iki ayın birinde orucun vücuda kazandırdığı faydaları yanında koruyucu hekimlik yönünden de faydaları inkâr edilemeyecek kadar açıktır.

Ayrıca, bir ay vücudun değişik bir beslenme rejimine adaptesi (uyum) vücudun hastalıklara karşı mukavemetini artırır, gıda maddelerinin vücutta tam istifade fırsatnı temin eder. Bütün gün hafif vücutla çalışmayı, geceleyin de tam bir istirahat ve beslenmeyi sağlar. Bu esnada gösterilen sabır ve tahammülün şahsiyet teşekkülündeki doku, kanın bağırsakta değil de beyinde kullanılması neticesi kişiye salim (sağlam) bir düşünce verir. Bütün bunlardan anlaşılıyorki, bu çeşit bir perhizin yani orucun insan için zaruri olduğu kesinlik kazanmış olur. (Dr. Polat Has)

ORUCUN TIBBİ HİKMETLERİ ŞÖYLE SIRALANABİLİR:

Bu bahsedeceğim tıbbi bilgileri başkasının eserinden istifade ederek şu risalemize kayd etmeyi uygun gördüm:

a) Sinir Sistemi

Oruçlu kimse, beslenme faaliyetinin azalması dolayısıyla farkına varmadan bir çok, lüzumsuz yorgunluklardan kaçınır. Aynı zamanda her fert iktisadi gücü nispetinde, iftar ve sahurda fazla gıda vitamin alır, diğer taraftan şehvet ve cinsi arzunun istirahat halinde oluşu, bütün sinir sistemine açık bir sıhhat sağlamaktadır. Bazı kimselerin oruçluyken sinirli oluşlarının sinir sistemiyle âlâkâsı yoktur ancak nefse ait ruhi bir keyfiyettir.

Karaciğer, oruçlu fertlerde istirahat halinde olduğu için birçok zehirli maddeleri tahrip ederek, sinir sistemini yorgunluk dediğimiz vahim dertten kurtarır.

b) Deveran (kan dolaşım) **sistemi**

Oruçluyken, gündüzleri kanda kolesterol (hayvani menşeli suda çözülmeyen ve damar sertliğine yol açtığı sanılan madde)nin seviyesi düşer. Damar cıdarlarında biriken eski kolesterolün arttıkları, yavaş yavaş kan deveranına karışarak sertliklerini giderirler. Ayrıca özellikle öğle sonunda tansiyon biraz düştüğü için, damarlardaki az tazyik sebebiyle büsbütün istirahat meydana gelir. Böylece bu günün en korkunç hastalığı olarak bilinen arteriosikleroz (kalp krizi ve felçlerin sebepleri), oruç ve abdestin müşterek tesiriyle adeta yok olur.

Oruç ve abdestin tansiyonun üzerinde tesiri olduğu da yapılan araştırmalara göre açık bir gerçektir. Oruçlu ve de-

vamlı abdestli olanın üzerinde yapılan tıbbi tetkiklerin sonucunda kendilerinde en ufak bir arteriosikleroz arazı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Kalp üzerinde kötü tesir yapan üç cihet vardır: Damar sertliği, sinir yorgunluğu ve midenin devamlı tazyiki. Bu üç cihet de oruçlu kimsede otomatik olarak bertaraf edilir.

c) Hazım Sistemi

Doğuştan ölüme kadar durmadan çalışmak zorunda olan hazım sistemi, oruçta istirahate geçer. Dolayısıyla yıpranan taraflarını tamir imkanını bulur.

Orucun en açık sıhhat tesiri, karaciğer üzerindedir. Karaciğerin vucudun çeşitli sahalarında olmak üzere yüzlerce vazifesi vardır. Yağları hazmeden safrayı yapmaktan tutun da hastalıklara karşı muafiyet maddeleri hazırlamaya kadar bütün işleri daha doğrusu bedendeki her kimyevi hadise, karaciğer içinde meydana gelir. Pek nadir olarak hastalanır ve çok yüklenince görevlerinin bir kısmını eksik yapmak zorunda kalır. Bu günün tıb ilmi, birçok hastalıkların başlangıç sebebini yani vücut mukavemetinin kırılması, muafiyet teessüs etmediği gibi halleri karaciğere ve onun yüklü olmasına bağlar. İşte oruç karaciğere bir günde üç dört saatlik bir istirahat sağlar. Gerçi karaciğer vazife ve faaliyetini tatil etmez, ama limet (sınırlı) bir yavaşlama gösterir. Böylece her organda olduğu gibi karaciğerde de istirahat yanında umumi revizyon ve yenilenme vuku bulur.

Vücudun müdafaa, kan kimyası ve hazım cihazı, böylece en ideal şekle döner. İşte oruç, sağlığın korunmasındaki felah bulucu manasını böylece maddeleştirir.

d) Kan Kimyası

Vücudun en önce kimya olayları, kanda cereyan eder. Çeşitli gıda maddeleri, müdafaa maddeleri ve hayati teneffüs enzimleri, muayyen bir kan seviyesinde tekrar eder. Bu maddeler yoğunluklarını artırdıkça vücut bunu telafi için çetin bir faaliyet gösterir. Oruçlu kimselerde bu madde-ler, en düşük seviyede kalır. Dolayısıyla kandaki kimyevi olaylar büyük bir kolaylık içinde seyreder. Zayıf olduğu için oruç tutmayan kimseler bilmezler ki; kendilerini kemiren sebep olumsuzluktur. Çünkü zayıflarda kan kimyasının, bir türlü denge sağlayamamasıdır. İşte oruç sayesinde o denge sağlanır.

e) Ürogenital (çoğalma ileilgili) Sistem

Gerek sinir sistemi sükuneti, gerekse bakışlarda bile cinsi arzuyu frenleyen bir şehvet perhizi, şüphesiz ki; cinsi hayat için çok kıymetli bir özellik taşır. Böbreklerin gıdalardaki yanma ürünlerini sürdürdükleri ve bu işi sürekli yaptıkları nazarı itibara alınırsa, oruçlu kimselerin dört saat içindeki istirahatları daha kolay anlaşılabilir. Adeta insan sağlığını koruma vazifesi oruca verilmiş ve bu cihet (yön) ilahi bir emrivaki olarak ihsan edilmiştir.

Oruç, tedavi için müzmin olan ve ekşimeden meydana gelen bağırsak ızdıraplarına karşı kullanılır. Aynı zamanda kabızlığın artmasına karşı da kullanılır.

Orucun tıbbi faydaları arasında bazı cilt hastalıklarını iyileştirmesi, mide ve bağırsakların çalışmasının belirli bir müddet için dinlendirilmesi de yer almaktadır.

ORUÇ VE BESLENME

Hücrelerimizde, dokularımızda tuzlarımızda, tuzların türleri değişir durur. Gıdalarımızda yeter derecede baz (assitle birleştiğinde tuz meydana getiren birmadde) yoksa asitler tuz haline geçmez, zehirlenme belirtileri görülür. Her ne kadar vücutta bu uygunsuzluğu karşılamaya çabalayan yedek depolar varsa da, aynı halin tekrarı veya devamı ile sağlık bozulur. Hastalıkların yüzde ellisi mide bozukluklarından ileri gelir. Asit, baz ve tuz dengesi sağlık için gerekli olduğu halde yediklerimiz, buna göre değil, zevkimize ve imkanlarımıza göredir. Vücudun az çok uygunsuz besinden dolayı bu zorlanmasını senede bir ay, yalnız gündüzleri durdurmak faydalı olur. Bu suretle yapılan oruç, insanın iç uzuvlarını saran zararlı yağların erimesine tesir eder. Ağaçların, bağların senede bir budanmasına benzeyen bu halden sonra metabolizmaya canlılık gelir. Böbrek, kan, ciğer, safra kesesi, şeker, kalp ve damar hastalıklarına dayanıklılık artar.

ORUÇ VE KAS FAALİYETİ

Merkez sinir sistemine bağlı olan motor sinir sistemi idaresi altında çalışan kaslar vasıtasıyla insan vücudu hareket eder. Hareket edebilmemiz için muayyen kasların kasılma ve gevşeme hareketi, diğer organları da yoran zor bir vazifedir.

Kasların vazifelerini yapabilmesi için kalp ve dolaşım cihazları, lazım olan erimiş bütün hayat gazlarını ve gıda maddelerini takdim eder. Ne kadar fazla miktarda kan, kaslara giderse, o kadar kasların kasılma ve gevşeme faaliyetleri, yorgunluğa tahammül faaliyetleri, yorgunluğa tahammül kabiliyetleri artar. Kan dolaşımı zayıf ve kan miktarı az ise kaslar tembelleşir ve canlılığını kaybeder.

Kaslara gelen kanın hacmi, belli dahili şartlarda çoğalıp azalır. Damarlarda bulunan bütün vücuda ait kanın hacmi devamlı surette sabit kalırken, acaba niçin kaslara bazen az, bazen çok kan gelir. Vücutta yalnız kas ve hareket cihazı değil, diğer cihaz ve organlar da vardır. Onlar da kaslar gibi kana muhtaçtır. Bir cihazın kana ihtiyacı azalırsa vücudun diğer tarafları, kandan büyük istifade fırsatını bulurlar ve kanın bolca gelmesini temin ederler.

Sindirim sisteminin bütün vazifelerini yapabilmesi için çok büyük bir kan miktarına ihtiyacı vardır. Çünkü yemeğin hazmına lazım olan ifrazlar, hareketler, değiştirme ve emme-ler ancak kan vasıtası ile temin edilir. Bunun için hazım başladığı andan, son safhasına kadar kan dolaşımının büyük bir kısmı hazımla meşgul olur. Bu arada kaslar ve

hareketi sağlayan cihazlar, kafi miktarda kanın gelmesinden mahrum kalır. Bu durum vücudun canlılığını, kuvvetini ve yorgunluğa karşı tahammül kabiliyetini azaltır. Vücut tembelleşip ağırlaşır.

Bugün gençlere, sporculara yapılan tavsiye şudur:

"Ağır işlere, zor işlere, spor ve idmanlara başlamadan evvel, mutlaka açlık hissi ve bomboş mide ile başlayınız." Oruç sayesinde vücut, kas kuvveti ve canlılık yönünden daha mukavemetli hale gelir. Kasların oruç esnasında yapabileceği faaliyet ve tahammül edebilecekleri yük, diğer günlere göre daha fazladır.

Oruç aynı zamanda haddinden fazla zihin ve beden çalışmasına rağmen, vücudu zayıflatmaz. Çünkü, oruç vücuda gıda maddelerinden büyük bir istifade fırsatı temin etmiştir. Beslenmede yeni bir nizam doğmuştur. Bütün gün hafif bir vücutla çalışan insan, gelecekte istirahat ve gıdasını sağlamaktadır.

Oruç ayında çok az dahi olsa bazı şahıslarda görülen zayıflık, oruçtan değil, uykusuzluktan ve istirahat saatlerinin azalmasından meydana gelir.

Bazen de vücut, oruç sebebiyle kilo alabilir. Çünkü oruç, sindirimin canlı bir şekilde olmasını sağlar. Çünkü, hazım cihazları, daha sağlam ve daha dinç olarak çalışır, iştah daha fazla açılır.

Oruç, çalışmaya ve vakitten istifadeye büyük bir fırsat hazırlar. Aslında bir günde sadece iki vakit yemek yemek en

ideal beslenme şeklidir. Günde üç defa fazlaca yemek yemenin tesiri ile vücudun kuvvet ve canlılığı kaybedilir. Tembelleşen vücut uykuya meyleder. Bu ağır vücutla işe başlayan kimse, aynı istek ve arzu ile çalışmaz. Mide tamamen değil deaz boşken vücut daima hafif kalır ve çalışmaya devam eder.

PSİKOLOJİ VE ORUÇ

Hayati değeri olan mühim imtihanlara girecek olan fertler üzerinde tatbik edilen tecrübelere göre, orucun heyecana, korkulara, sinir ve şuur bozukluklarına müspet yönden büyük tesiri vardır.

Ruhi değişikliklerin, şokların tesiri, imtihan ve müsabakaların, mahkemelerin ve korkunç harp hücumlarının, ve zelzelelerin ve sel afetlerinin yaptığı heyecan ve korku yüzündendir. Yüzün ve gözlerin kanlanmasının titreşmesinin ve dil tutulmasının sebebi ani olarak meydana gelen hormonal ve iç ifraz gudde ve cihazların vazife bozukluğundandır. Tıbbi araştırmalar, bu gibi şahıslarda kanın adrenalin (böbrek üstü bezlerince salgılanan bir madde) hormonunur seviyesinin yükselmesi ve ani şekerli diabet (şeker hastalığı) hastalığını ispat etmiştir. Heyecan ve korkunun, şiddet ve müddetlerine göre, geçici veya devamlı hafif veya ağır şekilde şekerli diabet meydana gelir.

Korkunç hallere maruz kalan şahısların idrarlarında mutlaka glikoz (üzüm) şekeri görülür.

İşte bu gibi durumlarla karşılaşacak kimselere psikologların tavsiyesi aç karna bulunmaktır, yani oruçlu olmaktır.

Çünkü, görülmüştür ki; oruç ağır ve sert infiallere, şok tesirlerine, ürperti ve gerilimlere karşı sinirlerin tahammül kabiliyetini artırır, cesaret ve gayreti geliştirir, hormonal (hormonla ilgili) ifrazları düzeltir. Ruhi değişiklikleri teskin eder ve ilerlemelerini önler, fikri rahatlatır ve iç şuuru ferahlatır.

Orucun, korku ve sinir bozukluklarından meydana gelen ruhi hastalıkların tedavisinde ilaç gibi tesiri vardır. Oruçlu bir insan en korkutucu bir hali kolaylıkla ve gülerek karşılayabilir. Oruçlu olarak imtihana giren bir talebe, orucun fikri tesirlerini açıkça hisseder. Oruçlu iken meydana gelen sert ve ağır ruhi çarpıntılara tahammül edebilen sinirler, onlara oruçsuz olarak zor tahammül edebilirler.

Zeka ve düşünce kabiliyetimiz yönünden oruç; insanın en çok hayret veren organı beyindir. Beyni meydana getiren doku ve hücreler, vücudun en hassas aynı zamanda en fazla teşkilatlanmış bölgesidir. Bu doku ve hücreler, bütün vücudun sinirleriyle bağlıdır. Tek başına her beyin hücresi, belli bir vazife yapar. Dikkat ve intizamla vücudun, sinirleriyle bağlıdır. Dikkat ve intizamla belli organlarının ve bölgelerinin vazifelerini idare eder. Cenab-ı Hak bunlara diğer hücrelerden daha çok çalışma ve daha fazla tahammül gücü vermiştir.

İşte beyin hücreleri diğerlerinden birkaç misli fazla çalıştığı için daha çok kana ihtiyacı olmaktadır. Beynin ağırlığı ve hacmi, küçük görünür, ama kana hiç doymaz. Onun için "kan çocuğu" desek uygundur. Evet bütün

vücuttaki kanın dörtte biri beyne gider. Bu ufacık beyne kalın damarlar bağlanmıştır. Beyin çok fazla zihni çalışmalara daldığında bakarsınız ki; vücudun kasları sakinleşmiş, midedeki yemek sarf edilmiş ve bir acıkma hissi belirmiştir. Çünkü, çalışması sırasında gıda maddelerini sadece beyin sarfetmiştir.

Canlılar içinde zeka ve düşünce kabiliyeti, insana ihsan edildiğinden dolayı, insan beyni diğer canlılardan şekil ve terkip itibariyle farklıdır. İnsan beyninde düşünmeye vesile ve vasıta olan hücrelerin sayısı, insan nüfusundan çok fazladır.

İnsanlara ihsan edilen bu kıymetli organın zeka ve düşünce kabiliyeti, kendisine gelen kanın miktarına bağlıdır. Yani beyne giden kanın miktarı ve akışı ne kadar artarsa, kabiliyeti de o kadar canlılık ve cevvaliyet kazanır. Kan az gidince, ölgünlük ve durağanlık başlar.

Sindirim organlarında yemek dolu ise, bütün kan oraya gideceğinden, beyne giden kan miktarı azalacaktır. Yani hazmın yapılabilmesi için bütün kan sindirim sistemine hücum etmiş, beyne ise pek az bir şey gitmiştir. Fakir kalan beyinde de canlılık kalmamıştır. Beyin hücreleri faaliyetlerini rahatça sürdüremeyince bu vücuda aksedecektir. Onun için yemeklerden sonra beyinde zihni durgunluk, düşünce ve şuurda bulanıklık, vücutta tembellik ve uykuya meyil hissedilir. Çok ve tıkabasa yiyenlerde, sindirim bitmeden üst üste eline geçeni midesine indirenlerde bu ağırlık, hımbıllık (uyuşukluk) daha çok dikkati çeker.

Orucun beyin hücrelerinde bu bakımdan müspet tesirleri büyüktür. çünkü oruç esnasında, beyne bol miktarda kan gidecektir. Bu da beynin dinamik ve faal hale gelmesine vesile olacaktır.

Evet, şehvet beyni körleştirdiği gibi, fazla yemek de onu fakirleştirir ve tefekkür kabiliyetini azaltır.

Zihnin fazla çalışması ve mühim hadiselerin karşılaşmasında oruç faydalı olur. Zor ve kompleks problemleri hissetmek fazla zihni enerjiyi gerektiren durumlar ve zorlu imtihanlar için oruca sarılmak gerekir. İmtihan gününde oruç tutan talebenin, derince düşünme ve problemleri çözme gücü artar, hatırlamalar kolaylaşır, zihinleri canlı kalır.

Oruç insanı şükür etmeye sevk eder.

Nimetler, şükür ister, Kurân-ı Kerim'de pek çok ayette şükür üzerinde durulmuştur. **"Hâlâ şükür etmiyorlar mı?"** (36/35)

Rahman suresinde: **"Rabbinizin hangi tecelliyetini hangi lütuf ve nimetlerini yalanlayıp inkar edebilirsiniz?"** mealindeki ayetler defalarca tekrarlanmıştır. Şükürsüzlüğümüz ve nankörlüğümüz yüzümüze çarpmıştır.

Cenab-ı Hakka teşekkür etmek, o nimetleri doğrudan doğruya ondan bilmek, o nimetlerin kıymetini takdir etmek ve o nimetlere karşı kendi ihtiycını hissetmekle olur. İşte Ramazan-ı şerifdeki oruç, hakiki ve umumi bir şükrün anahtarıdır. Çünkü diğer vakitlerde mecburiyet altında ol-

mayan insanların çoğu hakiki açlık hissetmedikleri zaman, bir çok nimetlerin kıymetini iyi anlamıyor, kuru bir parça ekmeğin nimet derecesi ve değeri tok insanlar, bilhassa zenginler tarafından anlaşılmıyor. Halbuki iftar vaktinde ekmeğin çok kıymetli, ilahi bir nimet olduğuna oruçlu bir mü'minin tat alma duygusu şahittir. Padişahtan en fukaraya kadar herkes, Ramazan ayında, o nimetlerin kıymetlerini anlamakla manevî bir şükre mazhar olur. Hem gündüzdeki yemekten men edilmiş olması cihetiyle "O nimetler benim olması mümkün değil, ben onları yemekte hür değilim, demek başkasının (Cenab-ı Hakkın) malıdır ve bana ihsan ettiği nimetidir. Onun emrini bekliyorum." diye nimeti, nimet bilir. İşte bu suretle oruç insanın hakiki vazifesi olan şükrün anahtarı hükmüne geçer.

ORUÇ VE TOPLUM HAYATI

(SOSYAL FAYDALAR)

İçtimai hayata baktığımızda, dünya hayatının düzenli ve ahenkli bir şekilde devam etmesi için mutlaka insanların maddi imkanlar yönünden istidad ve kabiliyetler hususunda çeşitli şekillerde yaratılması gerektiğine inanıyoruz. İşte bunun için Cenab-ı Hak Teâlâ zengini, fakiri yaratmış ve zenginleri, fakirlerin yardımına davet etmiştir. Halbuki zenginler, fukaranın acınacak acı hallerini, açlıklarını ancak oruçtaki açlıkla tam hissedebilirler. Eğer, oruç olmazsa nefis-perest olan bir çok zenginler bulunabilir ki; fakirlerin yokluktan dolayı açlık ve ne kadar elim bir halde olduklarını

ve onların şefkate ne kadar muhtaç olduklarını idrak edemez. Tok, acın halinden anlamayacağından mutlaka açlığın ve ihtiyaç içinde kıvranmasının ne demek olduğunun bilinmesi için insanların bizzat aç kalarak yaşamaları gerekiyor. Bunun için de en uygunu oruçtur. Bu cihetten insanlardaki hemcinsine şefkat ise, hakiki şükürün bir esasıdır. Hangi fert olursa olsun, kendinden bir cihetle daha fakir olanı bulabilir. Ona karşı şefkatle mükelleftir. Eğer, nefsine açlık çektirmek mecburiyeti olmazsa, şefkat vasıtası ile mükellef olduğu insani yardımı yapamaz, yapsa da tam olmaz. Çünkü, hakiki olarak o hali kendi nefsinde hissetmiyor. Evet oruç sayesinde varlıklı kişiler fakir-fukarayı hatırlayıp karşılaştıkları sıkıntıları paylaştıkları için her tabakanın arasındaki kin, hased ve kavgalar önlenmiş olur. Cemiyet içinde huzur ve sükun havası esmeye başlar, merhamet ve kardeşlik duyguları gelişir, müslümanları birbirine bağlayan yardımlaşma ve dayanışma bağları kuvvetlendirilmiş olur. Netice olarak ilâhi hikmed tecelli eder; bu imtihan dünyasında fakir fakirlikle, zengin de zenginlikle imtihan edilir, zengin fakirin gücüne fakir de zenginin malına muhtaç olur. Aralarında irtibat sağlanmış olur. Dolayısıyla sosyal sahada fert ve toplumun birbirlerinin dertleriyle dertlenmeleri ve birbirlerinin sevinçlerine ortak olmalarına her müslümanın bencil değil, diğergam olmasına vesile olur, birbirlerini sever ve sayar olurlar.

Nefis, kendini hür ve serbest ister ve öyle telakki eder. Hatta, **"Ben, sizin en büyük Rabbinizim"** (Naziat/24) diyen Firavun gibi hayali bir rububiyeti ve dilediği gibi ha-

reketi, fıtri olarak arzu eder. Hadsiz nimetlerle terbiye olduğunu (beslendiğini) düşünmek istemez. Bilhassa, dünyada servet ve iktidarı da varsa, gaflet de yardım etmişse, bütün gaspedercesine hırsızcasına ilahî nimetleri düşünmeden diğer canlı varlıklar gibi yutar.

İşte Ramazan-ı şerifte en zenginden en fakire kadar, herkesin nefsi anlar ki; kendisi malik değil, memluktur. (Köledir), hür değil abdtir (kuldur). Emir olmazsa en basit ve en rahat şeyi de yapamaz, elini suya uzatmaz diye hayali rububiyeti kırılır, ubudiyeti (kulluk tavrını) takınır, hakiki vazifesi olan şüküre girer, ibadet içerisene dalar, haddini bilir, Rabbına karşı gelmekten sakınır.

Oruç insanın ahlakını da güzelleştirir.

İnsan nefsi, gafletle kendini unutuyor, kendindeki hadsiz acizliği nihayetsiz fakirliği gayet derecedeki kusurunu görmez. Hem ne kadar zayıf olduğunu, zevâle, faniliğe maruz ve müsibetlere hedef bulunduğundan çabuk bozulur, dağılır, et ve kemikten ibaret olduğunu düşünmez. Adeta çelikten bir vücudu var gibi kendini hiç ölmeyecek şekilde ebedi tehayyül ederek dünyaya saldrır. Müthiş bir hırs ve tamâ ile şiddetli alâka ve muhabbetle dünyaya atılır. Her lezzetli ve menfaatli şeye bağlanır. Hem kendini tam bir şefkatle terbiye eden yaradanını unutur, hem hayatının neticesini ve uhrevi hayatını düşünmez; kötü bir ahlak içerisinde yuvarlanır.

İşte Ramazan-ı şerifteki oruç, en gafil ve serkeşlere, kendilerinin zayıf, aciz ve fakir birer varlık olduklarını hissettiriyor. Açlık vasıtası ile midesini düşünüyor. Midesindeki ihtiyacını anlıyor, zayıf vücudu ne derece çürük olduğunu idrak eder. Nefis firavunluğunu bırakıp, acizlik ve fakirliğini tam anlamış bir kul olarak ilâhî dergaha, Allah'ın huzuruna sığınmaya bir arzu hisseder ve manevî bir şükür eliyle rahmet kapısını çalmaya hazırlanır. Eğer, gaflet kalbini bozmamışsa.

Bu da gösteriyor ki, Ramazan, Kur'an ayıdır. Zira ferdlerin, cemiyetlerin ahlakını düzeltir, Kur'an ahlakıyla ahlaklandırır.

ORUÇ VE AHİRET

Ramazan orucu ahiretin tarlası olan dünyaya, ahiret için ziraat ve ticaret etmeye giden insan oğlunun kazancına baktığı cihetteki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki; Ramazan-ı şerifte ibadet ve amellerin sevabı bire bindir. Kur'an-ı Hakim'in, hadisi şerifin açık beyanına göre her bir harfin on sevabı var, on hasene sayılır, on cennet meyvesi getirir. Ramazan-ı şerifte her bir harfin on değil, bin... ve Ayete'l-Kürsi gibi ayetlerin her bir harfi binler ve Ramazan-ı şerifin cumalarında daha ziyadedir. Kadir gecesinde ise yapılan bir hesane=iyilik otuz bin hasene sayılır. Çünkü **"Kadir Gecesi, bin aydan hayırlıdır"** ayetinde açıkça ifade edildiğine göre bin ay otuz bin gün yapar. Evet, her bir harfi otuz bin baki meyveler veren Kur'an-ı Hakim öyle

bir nurani Tuba ağacı hükmüne geçiyor ki; milyonlarla o baki meyveler, Ramazan-ı şerifde mü'minlere kazandırır. İşte gel bu kutsi, ebedi karlı ticarete bak, seyret ve düşün ki; bu harflerin kıymetini takdir edemeyenler ne derece hadsiz birzararda olduğunu anla.

İşte Ramazan-ı şerif adeta bir ahiret ticareti için gayet karlı bir sevab ve sevgi, pazarıdır. Uhrevi hasılat için gyet hareketli münbit bir zemindir. Amel ve ibadetlerin büyüyüp, gelişmesi için bahardaki Nisan yağmuru gibidir. İlahi Rubibiyetin saltanatına karşı insanın ubudiyyetinin (kulluğunun), resmi geçit yapmasına en parlak, kutsi bir bayram hükmündedir.

Evet, Ramazan-ı şerif bu fani dünyada, fani ömür içinde ve kısa bir hayatta baki bir ömrü ve baki bir uzun hayatı içine alır, kazandırır. Muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine girip orucu ile ilahi "samed" sıfatına aynalık yapmış olur. Dolayısıyla meleklerin üstünde şerefli bir yer ihraz etmiş olurlar.

Oruç sayesinde insan helâl olan şeyleri terk eder ve dolayısıyla haramları daha kolay bir şekilde terk eder. Böylece ibadette sabretmekle hem haramdan sakınmakla maddi hayatını da manevi hayatını da kazanmış olur.

Aynı zamanda insanın büyük çoğunluğu; sel, yangın, zelzele gibi musibetlerle açlığa çok defa müptela olur. Sabır ve tehâmmül için açlık, idman ve riyazete muhtaçtır. Yani önceden vücudun açlığa alıştırılması gerekmektedir. Ramazan-ı şerif orucu devam eden bir açlık müddetine sabır ve

tehamül, bir riyazet ve idmandır. Demek ki, sabırsızlığın ve tahammülsüzlüğün bir ilacı da oruçtur. (1)

ORUÇ VE İNCE DUYGULAR

Mide fabrikasının çok hademeleri vardır. Hem onunla alakalı çok insani cihazlar var. Nefis eğer, muvakkat bir ayın gündüz zamanında mideyi, işlerden, meşguliyyetlerden tatil etmezse o fabrikanın hademelerinin ve cihazlarının da o manevî fabrika çarklarının gürültüsü ve dumanları ile müşevveş eder, karışıklığa uğratır. Nazarı dikkatlerini kendine çeker. ulvi vazifelerini muvakkaten unututurur. Ondandır ki; eskiden beri çok veliler, kemâle ermek, olgunlaşmak için, az yemek ve içmeye kendilerini alıştırmışlar.

İşte Ramazan-ı şerif orucu ile, o fabrikanın hademeleri anlarlar ki; sırf o fabrika için yaratılmamışlar. Diğer cihazlar da, o fabrikanın süfli, adi eğlencelerine bedel, Ramazan-ı şerifde mü'minler derecelerine göre, ayrı ayrı nurlara, feyizlere, manevî sürür ve sevinçlere mazhar oluyorlar. Kalp ve ruh, akıl ve sır, hafa ve ahfâ latifeler ve ince duygular, o mübarek ayda oruç vasıtasıyla çok terakki ediyorlar ve feyiz alıyorlar. Midenin ağlamasına rağmen onlar masumane gülüyorlar.

---

(1) Not: Bu gibi bilgeler sızıntı dergisini çıkaran cemaatın derleyip topladığı (ibadetlerin getirdiği) adlıküçük eserden istifade edilmiştir.

ORUÇ VE NEFİS TERBİYESİ

Nefis daha önce de bahsettiğimiz gibi Rabbini tanımak istemiyor. "Ben, sizin en büyük Rabbinizim" diyen firavun gibi kendisi bir rububiyet istiyor. Ne kadar azaplar çektirilirse onda kalır. Fakat açlıkla o damar kırılır. İşte Ramazan-ı şerifteki oruç, doğrudan doğruya nefsin firavunluk cephesine darbe vurur, kırar. Acizliğini, zayıflığını, fakirliğini gösterir. Kul olduğunu bildirir. Halbuki hiçbir had ve sınır koymadan gelişi güzel çeşitli nimetleri yakalayıp yutarak nefsin şımartılması, onu gerçek durumunu idrakinden uzaklaştırır. Hayvani ve şehevi hislerin uyandırılıp, tahrik edilmesi, cinsi hormonların tesir şiddetine ve miktarına bağlıdır ki, bu hormonların artışı ise çok yemekten meydana gelir. Oruç o çeşit hormonların kandaki seviyesni azaltır. İşte oruçlu günlerde duyulan sakinleşme kandaki hormonun azalmasındandır. Buna karşılık ulvi hisler ve şahsiyetin yükselme şuuru da hayvani hislerin düşüp sükunete ereceği zaman duyulur. Orucun cinsi hislere tesiri Resulullah (s.a.v.)'in şu mübarek emri ile açıklanmıştır: **"Ey gençler topluluğu sizden evlenmeye gücü yeten hemen evlensin. Gücü yetmeyen de oruç tutsun..."** evet, en korkunç cinsi safhada yaşayan delikanlılara cinsi dalgalanmaların tehlikelerinden korunmak, sıhhat, iffet ve şerefi muhafaza etmek için efendimiz (s.a.v)'in bu tavsiyesinin ne kadar yerinde olduğu bugün ilmi gerçeklerle ortadadır.

Gemsiz, eğersiz, azgın, hırçın bir atın sahibini sürüklemeyi ve başını taştan taşa vurması ihtimali çoktur.

İşte oruç azgınlaşan, serkeşleşen nefsimizin yularını elimize verip onu uslandıracak ve Hakka baş eğecek bir binek durumuna götüren müstesna bir terbiye usülü ve bir ibadettir.

Hadis rivayetlerinde vardır ki; Cenâb-ı Hak (c.c.) nefse demiş ki: "Ben neyim, sen nesin nefis" demiş. "Ben, benim; sen sensin" Azap vermiş cezadan kurtulunca yine aynı soruyu sormuş, yine "Ben, benim; sen, sensin" demiş. Hangi nevi azap vermişse cezadan kurtulunca nefis gene enaniyyetten, benlikten vazgeçmemiş. Ancak daha sonra açlık ile ceza vermiş, aç bıraktıktan sonra. Yine aynı soruyu sormuş, "Ben kimim, sen kimsin?" Nefis bu kez. Şöyle demiş: "Sen, benim Rabb-i Rahimimsin, şefkatli malikimsin, ben de senin aciz bir abdin, muhtaç bir kulunum."

Buradaki açlık anlamı yalnız beslenme ve gıda manasında değil, bütün arzulara karşı anlaşılmalıdır. Onun içindir ki, farz ibadetler sıralanırken, başta oruç zikredilir. Orucun tamamlanması için nefsin kötü huylarının terki gerekir. Şehvet ve gurur gibi ahlâki zaafların yok edilmesiyle oruç nefse de intikal etmiş olur. Konumuzu özetleyecek olursak şöyle deriz:

Evet orucun manevî faydaları çok olduğu gibi, maddî faydaları da çoktur. Maddi faydaların başında da sağlık gelir. Oruç vucuda sağlık getirir. Bir yıl tıka basa yemeden dolayı mide yorulur. İşte oruç midenin uzun süre dinlenmesine vesile olur. Ancak iftar vakti ölçüyü kaçırıp mideyi şişirmemek ve teravihi de mutlaka kılmak lazımdır. Teravih ibadet yönünden orucun tamamlayıcısı olduğu gibi, dolan

midenin yemekleri kolayca sindirmesine de yardımcı olur. Şişmanlık, insan sağlığına çok zararlıdır. İşte iftarları ve sahurları ölçülü olarak yemek-içmek suretiyle insan, oruç tutarak vucuttaki fazlalıkları atar, mideyi ve hazım organlarını rahatlatır. Vücudu korur, hazmedilmeyen yemeklerle vcuttaki fazla yağlardan kurtarır, yiyecek ve içeceklerin bıraktığı rutubetlerle kokuları yok eder. Gerçekten oruç, bir bakıma dinî perhiz olup belirli günlerde belirli süre yiyecekten içecekten, cinsel ilişkiden, insanda uyarıcı tesir yapan sigara ve benzeri maddelerden ve bunların verdiği zevkten belli bir amaç (ilahî rızaya erişmek için) sakınıp vazgeçmektir. Görülüyor ki, oruç nedeniyle yapılan perhiz sadece günün belirli saatlerinde yapılmaktadır. Bünyeyi sarsmayacak, kansızlığa yol açmayacak ölçüde olan bir perhiz midede ciddi bir rahatsızlık yoksa mutlaka yararlıdır. O halde gelişi güzel bir perhiz yarar yerine zarar getirebilir.

Dini kurallarla birlikte sağlık kurallarına da uyularak yılda bir ay oruç tutmak, gerek ruhsal gerekse bedensel açıdan yararlı olduğunu din âlimleri kadar tıp bilginleri de kabul etmişlerdir. O bakımdan otuz gün belirli saatlerde tutulan oruç ibadeti sırf sağlık ve hastalıkla ilgili olan perhizle karıştırılmamalıdır. Çünkü bir ay süreyle vücudu besleyici ölçüde proteinli ve vitaminli maddeleri almadığımız takdirde sağlık durumumuz hızla bozulabilir, deride buruşma göze çarpar, başta bir dönme ve sersemlik belirir; zayıflamak ve kalp atımında yavaşlama başlar. Gözler anlamsız bakar; mikroplara karşı vücut direncini kaybeder.

Onun içindir ki, büyük bir tabib olan Resulullah (s.a.s) Efendimiz, Allah'tan aldığı emir ve tavsiye üzerine oruç tutan mü'minlerde bu gibi hallerin meydana gelmesi ve ibadetlerin ruhsal gelişmeyi, bedeni güçlenmeyi, ahlâkî olgunlaşmayı yeterince sağlaması için hem akşamları tıkabasa değil de, kâfi miktarda gıda almayı, hem de sahura kalkmayı müekked sünnet kılmıştır; iftar etmeden üstüste oruç tutmayı yasaklamıştır.

İşte bu sünnete uyularak müslümanların Ramazanda farklı ve çeşitli zengin sofra hazırlaması, fakirlere de bu hususta yardım elini uzatması, vücudun günlük besin ihtiyacını yeteri kadar karşılamaktadır. O nedenle oruç ibadeti sağlığımız açısından da çok yararlı ve dinlendiricidir. Çünkü midenin dinlenmesi metabolizma bozukluklarını ve bunun sonucu ortaya çıkan hastalıkları önler veya tedavi eder. Yani metabolizma bozukluklarını önlemede yardımcı etken olur. Lüzumundan fazla yağlı maddeler yemekten dolayı mtabolizmadaki rahatızlık; yağlı cisimlerin dokularda toplanmasına yol açtığı hastalıklar, kısmen de olsa oruçla normale dönme imkânına kavuşur. Daha doğrusu bu konuda hekimin de verdiği ilaca yardımcı olur. Hz. Ömer (r.a.)'den rivayete göre Resulullah Efendimiz: "**Adem oğlu, karnından daha zararlı bir kap doldurmamıştır.**" buyurdu.

Evet, oruç ferde vücut sağlığı verir. Her makina gibi vücut makinasının de bir müddet durup dinlenmeye ve temizlenmeye ihtiyacı vardır. Ramazanda bir ay islami adap

üzere tutulan oruç vücut makinasının dinlenip temizlenmesini temin eder. Fakat vücut sağlığı için bu nokta çok mühimdir. Her hangi bir sağlık konusundaki kitabı açarsanız, yalnız şişmanlık ve tansiyon gibi bazı hastalıklar için değil sağlıklı bünyeler için de oruç tavsiye edildiğini görürsünüz. Son zamanlarda yapılan otopsi tecrübelerinde görülmüştür ki, insanın bağırsak duvarlarına yapışıp üç hatta beş sene kalan ve durmadan zehir neşreden kurumuş ifraz maddeleri mevcuttur. Bağırsakları bunlardan temizlemenin tek çaresi uzunca bir müddet oruç tutmaktır.

Orucun çalışma gücünü azaltması sırf bir hikayedir. Çalışma gücünü asıl azaltan, oruç değil, içki, sefahat, gece hayatı ve iç üzüntüsüdür. Oruç bilakis hastalıksız bir vücuda tazelik ve zindelik verir. Ramazan ayında dinlenip temizlenmiş olan vücut makinası, senenin diğer aylarında daha çok ve daha verimli çalışır. Bunu oruç tutanlar, tecrübesiyle bilir. Dikkat olunsun ki, orucun ruhsal ve beden üzerindeki bu faydalı neticelerin hasıl olabilmesi için şu adablara riayet edilmesi gerekir:

1- İftarı su ile yapmak; zira su her şeyden dahahelâl diyebiliriz.

Nitekim Rusulullah (a.s.v.) şöyle buyurur:

مَنْ وَجَدَ تَمْرًا فَلْيُفْطِرْ عَلَيْهِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى الْمَاءِ فَإِنَّهُ طَهُورٌ

"Kim ki bir hurma bulabilirse hemen onunla orucunu açsın. Şayet hurma bulamazsa su ile orucunu açsın, zira su temizdir. (mideyi kirlerdentemiz-

liyor sıhhate vesiledir.)" (Terğib vet Terhib c. 2, s. 142- Tuhfetül ehvezi, c. 3, s. 309)

2- Hurma veya meyva gibi hafif bir şey aldıktan ve akşam namazını kıldıktan sonra yemeğe oturmak; Maalesef biz tıka-basa yedikten sonra akşam namazını çok gecikmeli kılıyoruz.

3- İftar yemeğinden sonra hemen uyumamak teravihi kıldıktan sonra yatmak;

4- İftar ve sahur yemeklerini az ve gayet hafif yemek;

5- Oruç gününü uyku ve uyuşuklukla gafletle geçirmemektir.

Oruç hem beden hem de ruh temizliğini temin eden bir ibadettir dedik; oruç tutan kimse şişmansa, fazla kilolarını atar. Bir yıl aralıksız çalışan sindirim organları oruçla kısmen dinlenir. Aç kalmaya alışan insan bedenen daha sağlıklı olur. Vücudun sağlıklı kalmasında ve hastalıkların tedavisinde diyetin ve perhizin önemi büyüktür. Hastalıkların çoğu yiyecek maddelerinden geçer ve mide ile ilgilidir. Onun için perhiz ilaçların başıdır. Oruç ise alınan gıdaların az, öz, temiz olmasını ve dengeli beslenmeyi sağlar. İnsana yeme ve içme disiplini, iştahına hakim olma alışkanlığı kazandırır. Oburluğa pisboğazlığa ve netice itibariyle hastalığa mani olur. Tokluk şişmanlığa, ağırlaşmaya, zihin tutukluğuna ve gönül darlığna sebep olur. Nitekim "oburluk zekayı izale eder" denilmiştir. Açlık ise bedeni rahatlatır, çevik ve atak olma yeteneği kazandırır, zihni açar,

gönlü ferahlandırır. **"Oruç tutunuz ki, sağlıklı olasınız."** hadisi şerifin orucun bedenen, zihnen ve ruhen sağlıklı olmayı temin ettiğini ifade eder.

Hiç aç kalmamış ve tıka basa yemeye alışmış olanlar, Ramazanda oruç tutmaya başlayınca intibaksızlık ve sarsıntı geçirmekte mesailerini azaltmak zorunda kalmaktadır. Halbuki, Recep ve Şaban aylarında tutulması sünnt olan orucun bir kısmını tutarak iki ay evvelinden peyderpey gıdalarını azaltıp kendilerini açlığa alıştırsalar bu suretle Ramazan orucuna hazırlansalar katiyyen intibaksızlık geçirmezler ve o kadar fazla mesailerini azaltmak zorunda da kalmazlar.

Oruç ruh sağlığı ve kalp temizliği yönünden son derece önemli bir ibadettir. İnsandaki hayır duygularıyla şer duyguları birbiriyle çarpışma halindedir. Beden güçlenip ruha hakim olunca, süslü arzular ve kötü hisler galip duruma geçer. Maddi gıdalar bedeni ve nefsi besleyip güçlenmesini sağladığı gibi; namaz, zekat, hac, zikir, Kur'an okumak ve oruç gibi ibadet ve taatlar da ruhu besleyip güçlenmesini temin eder, buna ek olarak zikir ve Kur'an tilaveti gibi nafile ibadetleri eda eder. Zekat, fıtra ve sadaka verir. İtikafa çekilir, geçici bir süre için bir az da olsa tariki dünya (dünyayı terketmiş) olur. Bu tür ibadetlerle ruh beslenir ve kuvvetlendirilir. Diğer taraftan bedeni ve behimi arzuları besleyen maddî gıdalar, azaltarak cismani tarafını da zayıflatır. Az yemek, az uyumak ve az konuşmak suretiyle cismaniyetin mağlup ve mahkum, ruhaniyetin galip ve hâkim duruma geçmesini temin eder. oruç, ruh-beden, melek-şeytan

mücadelesinde akıl ve irade sahibi olan insanın ağırlığını ruh ve melekten yana koyması manasına gelir. Oruçla insan cismaniyetten uzaklaşıp daha fazla ruhaniyet kazanır, maddî âlemden ayrılıp melekut âlemine yaklaşır. Gufran ve af ayı olan Ramazanda insan rahmet suyu ile gönlünü yıkar, ruhen arınır ve temizlenir, böylece melekleşir.

Melekler yemekten, içmekten ve cinsi ilişkiden münezzehtirler. Bu gibi şeylere ihtiyaç duymazlar. Oysa hayvanlarda bu husus zaruri ve tabii olarak vardır. İnsan melekle hayvan arasında yer alan bir varlıktır. Yeme, içme ve cinsi arzu'itibariyle hayvanlara benzer. Ramazanda belli bir süre bu üç temel unsurdan vazgeçerek meleklere benzer, maddeden müstağni olur, cismaniyetten kısmen kopar, gıda maddelerine ve cinsi arzularına karşı ihtiyaç duymamış gibi bir tavır takınır. Bu suretle Allah (c.c.)'ın hiç bir şeye muhtaç olmayan her şey ona muhtaç anlamındaki "Samed" sıfatına da mazhar olur. Bu suretle oruç maddeye bağlı ve cismaniyete yapışık olan ruhu, ondan kaporarak, aşağı âlemden yukarı âleme doğru çeker. En nihayet bütün şartlarına riayet edilerek tutulan oruç sayesinde ruh kuşu, beden kafesinden kurtulup hürriyetine ve istiklâline kavuşur, artık maddeye ve menfaate yukardan bakar, şöyle ki;

Üç ayların girmesiyle az çok oruç tutarak, bedenin gıdalarını tedrici olarak azaltıp ruhun gıdası olan ibadet ve taatı peyderpey artıran ve hele itikafa girip muvakkat olarak tarik-i dünya (dünyayı terk eden) bir kimse "özellikle Rama-

zanın son on gününe girdiği vakit maddeden gelen ağırlığı üzerinden epeyce atmış ve hafifleyen ruhu ulviyet semasına doğru yükselmiş olur. Bundan sonra da insanla Allah arasında bulunan perde gittikçe kalınlığını yitirerek şeffaf bir hâle gelir. Zira bir taraftan o Rabbına manen yükselirken öbür taraftan Rabbı da ona rahmetiyle yaklaşmaktadır. Allah kendisini zikredeni zikretmekte, kendisine doğru yürüyene âdeta rahmetiyle koşmaktadır. Öyle olunca bu dereceye yükselmiş seçkin kimseler için manevi bir makamda mülâkatın ve vuslatın vukua gelmesi kaçınılmazdır. Ramazanın son günlerine gelindiğinde bu mertebeye yükselmiş kişi, birden ruh semasında bir şimşeğin çaktığını müşahede eder. Bu şimşek onun iç dünyasındaki karanlıkları yok eder.

Bu perdenin açılışı ve hicabın ortadan kalkması demektir. O vakte kadar ilmen bildiği mânâ âlemindeki hakikatleri bu an içinde kalp gözüyle görür. Rabbanî tecellileri seyreder, ilâhî cemal-ı bakemalı temaşa eder. Bin aydan daha hayırlı olan kadir gecesindeki "çok ulvi" ve pek "kudsî" an işte bu andır. Kur'an'da bu anda inmiştir. Perdenin açılması bir anlıktır. Perde tekrar iner. Evet, bir lahza bir lemha süren o kıvılcım her şeyi hal etmiştir. İnsan insanlığını idrak etmiş ve hakiki varlığın şuuruna ermiştir. Bu hal her ne kadar en küçük bir zaman birimi de olsa haddı zatında asırlardan daha değerlidir. Zira insanı insan yapan bir an, onu hayvan yapan bir ömürden daha azizdir. çünkü onun için bu an hayat iksiridir. Bu bir anlık rü'yet (cemalullah, müşahede etmek) ahiretteki ebedi didardan küçücük bir

örnektir. örneği gören insan onun aslına sahip olmak için tekrar beden memleketine ve maddî âleme dönecek, çalışarak ve iyi işler yaparak ebedî saadeti kazanacaktır. Fakat artık nefsinin esiri ve hırsının kulu olmayarak, bencil değil, diğer gam, menfaatperest değil, hakperest olacaktır. Şunu da bilmemiz gerekir ki, tam manasıyla oruçtan müstefid olup böyle âli bir makama kadem basabilmemiz için bütün azalarımızla oruçlu olmamız gerekir. Nitekim Gazali (r.h.) orucun üç çeşidi olduğunu şöyle ifade eder.

اعلم ان الصوم ثلاث دوجات صوم العموم وصوم الخصوص وصوم خصوص الخصوص اما صوم العموم فهوكف البطن والفرج عن قضاء الشهوة واماصوم الخصوص فهو كف السمع والبصر واللسان واليد والرجل وسائر الجوارج من الآثام واما صوم خصوص الخصوص فصوم القلب عن الهمم الدنية والافكار الدنيوية وكفه عما سوى الله عز وجل بالكلية.

"(Ey İmanlı kardeşim) Bil ki, oruç üç derecedir. 1- Umum halkın (avam) orucu, 2- Seçkinlerin (havassın) orucu, 3- Seçkin kimselerin içinden seçilmiş şahısların (havassü'l-havassın) orucudur. Avam tabakasına ait oruc, mideyi yiyip içmekten, tenasül organı cinsi münasebetten alıkoymaktır. Seçkinlerin orucu kulağı, gözü, dili, eli, ayağı ve diğer bütün organları günahlardan korumaktır. Seçkinlerin içinden seçilmişlerin orucu ise (azalarıyla beraber) kalbi de adi duygulardan Allah'tan başka her şeyden muhafaza etmektir." (1)

---

(1) Mevizetü'l-Mü'min (İmam Gazali) s. 38-9.

Yani seçkinlerin orucu avamın riayet ettiği dinen orucu bozan her şeyden sakınmakla beraber manen orucu bozan (onun feyiz ve bereketini yok eden) gözünü harama bakmaktan kulağını gıybet, yalan, boş lafları dinlemekten, ayaklarını kötü meclislerden, kötü insanların yanına gitmekten, dilini boş lakırdılardan, kötü sözlerden hülâsa bütün azalarını günaha mucib her şeyden korurlar. Seçkinlerin içinden seçilmişlerin oruç şekline gelince, onlar avam ve havassın (seçkinlerin) orucundaki hususlara riayetle beraber, kalblerini de adi emellerden, dünya düşüncelerinden ve Allah'tan başka herşeyden sıyırarak bütün bütün varlığı ile Allah Teâlâya bağlanmak ve hatırına ondan başkasını getirmemektir. Bunlar arifler, aşıklar olarak kâmiller olarak günahları organlarına yaklaştırmadıkları gibi, ilahî düşüncelerden başka fani düşünceleri de kalplerine sokmazlar.

Şunu bilmemiz gerekir ki, her ibadetin zahiri (açık), batini (gizli) kabuğu ve özü vardır. Kabuklarının da dereceleri ve her derecenin tabakaları (mertebeleri) vardır. Eğer biz oruç ibadeti hakkında öze dalarak basiret sahipleri arasına girmek istiyorsak ilerde orucun fıkhi yönünü anlatırken farz, vacib ve sünnetlerine dikkat etmemiz gerektiği gibi mevize kısmına giren şu manevi şartlarına da dikkat etmemiz gekerir. Nitekim aynı eser şöyle der:

اسرار الصوم وشروطه الباطنة: هى ستة امور الاول غض البصر وكفه عن الاتساع فى النظر الى كل ما يذم ويكره والى كل ما يشغل القلب ويلهى عن ذكر الله تعالى الثانى حفظ اللسان عن الهذيان والكذب والغيبة والنميمة والفحش والجفاء

والخصومة والمراء الثالث كف السمع عن الاصغاء اليه ولذالك سوى الله بين السمع واكل السحت فقال «سَمَّاعُون لِلْكَذِبِ اكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» الرابع كف بقية الجوارح عن الآثام من اليد والرجل عن المكاره وكف البطن عن الشبهات وقت الافطار فلا معنى للصوم عن الطعام الحلال ثم الافطار على الحرام فمثال هذاالصائم مثال من يبنى قصراً ويهدم مصراً وقد قال صلى الله عليه وسلم «كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صَوْمِهِ الاَّ الْجُوعُ وَالْعَطَشُ» فقيل هو الذى لايحفظ جوارحه عن الآثام الخامس الا يَسْتَكْثِرَ من الطعام الحلال وقت الافطار بحيث يمتلئ فما من وعاء ابغض الى الله عز وجل من بطن ملئ من حلال السادس ان يكون بين الخوف والرجاء بعد الافطار

ORUCUN SIRLARI VE GİZLİ ŞARTLARI

Onlar altı tanedir:

1- Gözü Korumak:

Dinen yerilen ve çirkin görülen kalbini meşgul edecek kendisini Allah'ı zikretmekten alıkoyacak ve bakılması caiz olmayan hatta mekruh olan her şeyden gözünü çekip koruması gerekir.

Nitekim Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

عَنْ ابْنِ مسعود رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّظَرُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ اِبْلِيسٍ مَنْ تَرَكَهَا خَوْفًا مِنَ اللّهِ آتَاهُ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ اِيمَانًا يجِدُ حَلاَوَتَهُ فِى قَلْبِهِ

"(Şehvet) nazarı ile bakmak, şeytanın zehirli oklarından

bir oktur. Kim Allah korkusuyla onu terk ederse, Allah Teâlâ ona öyle bir iman nasib eder ki, manevî tadını kendi kalbinde hisseder." (1)

2- Dilini Korumak:

Dilini her türlü hezeyan malayani sözlerden, yalandan, gıybet, koğuculuk, ağız bozukluğu, galiz söz ve münakaşadan koruyarak (zikir, tesbih ve Kur'an okumakla meşgul ettirmesi gerekir. İşte dilin orucu da budur.) Daha önce kaydettiğimiz hadis-i şerifte de belirtildiği gibi, orucun bütün fenalıklardan ve cehennemden bir kalkan olabilmesi için oruçlu kimse cahillik edip kem söz sarf etmemesi, ağız bozmaması gerekir. Şayet birisi kendisiyle itişmeye kalkışırsa ağız bozarsa sadece "ben oruçluyum" demekle yetinmelidir. Yoksa dilin orucu bozulmuş olur. Gıybet hakkında Resulullah (s.a.s.)'ın zamanında ibretle dolu şu vakayı kaydetmeyi uygun görüyorum:

وعن عُبَيْدٍ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّ امْرَأَتَيْنِ صامَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاَجْهَدَهُمَا الجُوعُ وَالْعَطَشُ مِنْ آخِرِ النَّهَارِ حَتَّى كَادَتَا اَنْ تَتْلَفَا فَبَعَثَتَا اِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْتَأْذِنَاهُ فِى الاِفْطَارِ فَاَرْسَلَ اِلَيْهِمَا قَدَحًا قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْ لَهُمَا قِيأْ فِيهِ مَا اَكَلْتُمَا فَقَائَتْ اِحْدَاهُمَا نِصْفَهُ دَمًا عَبِيطًا وَلَحْمًا غَرِيضًا وَقَائَتْ الأُخْرَى مِثْلَ ذَالِكَ حَتَّى مَلأَتَاهُ فَعَجِبَ النَّاسُ

(1) Keşfü'l-Hafa c. 2, s. 328.

مِنْ ذَالِكَ فَقَالَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَاتَانِ صَامَتَا عَمَّا اَحَلَّ اللّٰهُ لَهُمَا وَاَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِمَا قَعَدَتْ اِحْدَاهُمَا اِلَى الْاُخْرَى فَجَعَلَتَا تَغْتَابَانِ النَّاسَ فَهَذَا مَا اَكَلَتَا مِنْ لُحُومِهِمْ

Resulullah'ın kölesi olan Ubeyt (r.a.)den rivayete göre:

"Resul-i Ekrem (s.a.s.)'in zamanında oruç tutan iki kadın akşama doğru açlık ve susuzluktan helak olacak vaziyete geldiler. Oruçlarını açmak için müsade almak üzere Resul-i Ekrem'e bir kişi gönderdiler. Peygamber Efendimiz de ona bir bardak verdi ve onlara yediklerini bu bardağa kusmalarını söyle buyurdu. Onlardan birisi safi kan ve et kusarak bardağı yarı doldurdu, diğeri de aynı şekilde kusarak bardağı tamamen doldurdular. Bu vaziyetten herkes şaşırdı. Peygamber (s.a.s.) "Bunlar Allah-u Teâlâ'nın kendilerine helal kıldığı şeyden oruç tttular ve fakat haram ettiği şey ile iftar ettiler." buyurdu. (Sonra da bunu açıklayarak) Birisi diğerinin yanına sokuldu ve halkın gıybetini yaptılar. İşte şu gördüğünüz, yedikleri insan etleridir." (2) buyurdu. Diğer bir hadis-i şerifinde Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

وروى عن البنى صلى الله عليه وسلم انه قال «اِذَا صُمْتَ فَلْيَصُمْ سَمْعُكَ وَبَصَرُكَ وَلِسَانُكَ وَيَدُكَ»

Peygamber (s.a.s.)'den yapılan bir rivayete göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "Oruç tuttuğun zaman

(2) et-Terğib ve't-Terhib c. 2, s. 149.

kulağın, gözün, lisanın, elin ve bütün azaların da oruç tutsunlar." (3) Yani yalnız yemekten, içmekten, cinsi yakınlıktan sakınmakla değil, bütün azalarınızla beraber oruç tutunuz, demek buyurmuşlardır.

3- Kulağı Korumak:

Kulağı haram olan herşeyden muhafaza etmektir. Zira konuşulması yasak ve haram olan her şeyin dinlenmesi de haramdır. Bunun için Allahu Teâlâ bu gibi sözleri dinleyen ile haramı yiyenleri bir seviyede tutarak Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurmuştur:

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ

"Onlar alabildiğine yalanı dinleyenler, durmadan (rüşvet ve benzeri yollardan) **haramı yiyenlerdir."** (Maide/42)

Evet, münafıklarla yahudilerin yalana özendikleri durmadan haram yedikleri belirtiliyor. Faizi her devirde bir sömürü aracı olarak kullanıp işler duruma getiren, ticaretin her çeşit hileli yollarıyla sömürmeyi kendilerine mübah sayan, içi dışına uymayan kalbiyle inkârcı, diliyle inançlı görünmeye çalışan münafık zümresi ile yahudiler helâl haram, sorumluluk ve insan hakları diye bir sınır tanımadıkları için işleri yalan sermayeleri haramdır. Zaten yalan ile haram adeta ikiz kardeşler gibidir. Birbirlerinden

(3) Cemheretü'l-Evliya c. 1, s. 259.

ayrılmaz. Yalan harama ve günaha yol açar. Günahın ise sermayesi ve kaynaklandığı şey haramdır diyebiliriz. İşte onun için Allah (c.c.) bu âyet-i kerimede yalan ile haram yemeyi bir arada zikretmiştir.

Demek ki yalanı dinlemek, gıybete susmak (seyirci kalmak), dinlemek haramdır. Nitekim Rusulullah (s.a.s.) şöyle buyurur. **"Gıybet eden ve gıybeti dinleyen günahta ortakdırlar."**

4- Diğer Uzuvları Korumak:

El ve ayak gibi diğer uzuvlarını fenalıktan, midesini iftar vakti şüpheli lokmadan korumaktır. Çünkü helal yemekten oruç tutup, haram ile iftar etmek bir mana ifade etmez. Böyle oruç tutanlar bir binayı yapacağım diye bir şehri yıkanlara benzer. (Haram şeyler zehire benzer. Az da olsa zehir içmeğe yeltenen elbette ahmaktır. Zira kendi canına kıymış olur. İşte haram da dini hayatı öldüren bir zehirdir. Helal ise çoğu zararlı ve fakat azı faydalı bir ilaçtır. Oruçtan maksat da bunu azaltmaktır. O halde haram ile iftar etmenin zarardan başka hiç bir kârı yoktur.) Nitekim Peygamber (s.a.s.) **"Nice oruç tutanlar var ki tuttukları oruçtan açlık ve susuzluktan başka kârları yoktur."** buyurmuşlardır.

İşte böyle oruç tutanlar, yani hadiste geçen "oruçlarından susuzluktan, açlıktan başka birşey elde etmeyenler" haram gıdadan istifade edenler ile azalarını günahlardan korumay-

an, gıybet eden, yalan söyleyen kimselerdir diye yorumlanmıştır.

5- İftar Vakti Az Yemek:

Orucun (önemli) adablarından birisi de iftar vakti helâl yemeğinden de tıka-basa karnını doldurmayacak şekilde az yemektir. Allah indinde kapların en kötüsü, helâlden (bile) olsa tıka-basa dolmuş olan midedir.

(Orucun ruhu ve sırrı bizi kötülüklere götüren şeytanın kandırma gücünü zayıflatmak, yollarını daraltmak ve yok etmektir. Bu da ancak az yemek ile mümkündür. Gündüz yemeğini, akşam bir oturuşta toplayıp yerse, şehvetini yenmek ve Allah'u Teâlâ'nın düşmanı olan şeytanı kahretmek nasıl mümkün olur? Zira oruçtan maksat takvaya ulaşmaktır. Bu da ancak biraz acıkmakla şehveti kırmakla gerçekleşebilir. Yoksa akşam bol ve nefis yemeklerle mideyi doldurmak özellikle şehvetlerin bu suretle daha da harekete geçeceği bir gerçektir. Hatta açlık ve susuzluğun sıkıntısını duymak için gündüzler fazla uyumamak da orucun adabındandır. İşte o zaman kalbi cilalanır, her gece biraz daha hafifleşir. Teheccüdünü, gece namazını ve evradını kolaylıkla yapar ve kalbi ile göğsü arasındaki yemek torbasını şişirmedikten sonra şeytan kalbine yaklaşmaz. Tabii ki, bununla beraber kendini tamamen Cenâb-ı Hakk'a vermesi şartıyla yani Allah Teâlâ'ya konsantre olmak tam manasıyla Allah (c.c.) ile irtibat sağlandıktan sonra aradan perde kalkar ve o zaman ancak

cilalanmış kalbiyle melekut (gayb) âleminin güzelliklerini müşahade ona nasib olabilir.)

6- İftardan Sonra Korku ile Ümid Arasında Olmaktır:

Yani şöyle düşünerek; orucu kabul olanlardan mı yoksa orucu kabul olunmayanlardan mı? diye için için düşünecektir. "Tabii ki, yalnız oruç değil her ibadetin sonunda bunu düşünmelidir. Hasan-ı Basri (r.h.) bayram günü bir cemaatin gülüşüp eğlendiğini görünce Allah Teâlâ Ramazan-ı şerifi bir müsabaka,yarış meydanı olarak yaratmıştır. İnsanlar ibadetle yarış ederler. Yarışı kazananlar kurtuluş bulurlar, kaybedenler, münkirler, fasıklar da ziyan ederler. "İyi dinleyin vallahi ortadan perde kalkıp hakikatlar olduğu gibi tecelli edeydi, ameli makbul olanın sevinci kendisini eğlenceden, ameli reddolunanın hasreti de kendisini gülmekten alıkordu." demiştir.

İşte orucun sırrı batini (gizli) manası budur. Ve böylece oruç tutulmalıdır. Ancak bu şekilde yani şehvetleri yen mekle her şeyden müstağni olmakla -fani varlıklara sırt çevirmekle- dünyalık şeyleri amaç edinmeyip sırf Allah için, ahiret malzemesini temin için önemsemekle Allah Teâlâ'nın (samed" sıfatına mazhar olunabilir. Melekleşmek ancak bu yolla olup, Alâî illiyyine, en yüksek mertebelere yükselmek bu şekilde gerçekleşmesi söz konusu olabilir. Ancak fıkıh âlimlerimize "yemesini, içmesini ve cinsi yakınlığı terk eden kimsenin orucu sahih midir?" diye sorulacak olursa onlar

"evet sahihtir" diye cevap verirler. Zira onlar ancak dünyaya yönelen gafillerin tatbik edip kabul edebilecekleri mümkün olan şeyleri teklif edebilirler. Ama âhiret âlimlerine göre bir orucun kamil şekilde sahih olabilmesi için Allah indinde kabul olunması gerekir, kabulden de maksad - takvaya ulaşmayı kasdederler. Oruçtan maksad da yukarıda anlattığımız gibi Allah Teâlâ'nın "samed" sıfatına mazhar olup meleklerin ufkuna ulaşmak demektir." (1)

Şu bahsettiğim bilgilerin hepsi de İmam Gazali'nin ihya denilen kitabında mevcuttur. Mevizetü'l-Mü'minin adlı eserin 28. sayfasına bakılırsa sahibi tarafından İhyadaki bilgiler muhtasar olarak anlatılmıştır. Ben mevize olduğundan muhtevasiyle iktifa ettim.

Ebu'd-Derda (r.a.) şöyle diyor:

يا حبذا نوم الاكياس و فطرهم كيف لايعيبون صوم الحمقى وسهرهم ولذرة من ذوى يقين وتقوى افضل وارجح من امثال الجبال عبادة من المغترين

"Ey insanlar! akıllı (hem dünyasını hem de ahiretini bilen) kimselerin uykuları da, iftarları da ne kadar güzeldir. Bunlar ahmak (yalnız dünyasını bilen)lerin (adabına riayet etmeyen ihlasa dayanmayan gaflet içinde tuttukları) oruçlarını ve uykusuzluklarını (yani gafilane gece yaptıkları ibadetlerini) nasıl ayıplamazlar. Şüphesiz ki yakin (hakiki inanç) ve takva sahiblerin bir zerre kadar ibadetleri, ahmak-

(1) Mevizetü'l-Mü'minin s. 38-9 (İmam Gazali'nin İhya adlı eserinden alınmıştır.)

ların dağlar kadar ibadetlerinden daha efdal ve üstündür." (Kutulkulup, c. 1, s. 75)

Oruç aynı zamanda bedenin zekatıdır. Nitekim şöyle buyurulmaktadır:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُلِّ شَىْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her şeyin bir zekatı vardır. Bedenin zekatı da oruçtur." (1)

İbni Mace'nin dipnotunda şöyle denilir:

"Yani insan kendisine verilen her şeyden bir miktarını Allah için çıkarmalıdır. Çıkarılan miktar, o şeyin zekatı olur. Bedenin zekatı (sadakası) da oruçtur. Çünkü beden Allah yolunda tutulan oruçla noksanlaşır. Artık bedenden eksilen miktar sanki bedenin zekatı olmak üzere Allah rızası için bedenden çıkarılmıştır." Ancak her ne kadar görünürde noksanlık oluyorsa da haddi zatında onun için bir feyiz ve berekettir." Nitekim şöyle denilir:

لان الزكاة تنقص المال من حيث العدد وتزيد من حيث البركة وكذا الصوم ينقص به البدن لنقص الغذاء ويزيد فى الثواب

"Çünkü zekat, (her ne kadar) malı sayı bakımından noksanlaştırıyorsa da manen (malı temizlediğinden) bereketini

(1) Camiu's-Sağir c. 2, s. 296, İbni Mace, c. 1, s. 555.

artırır. (Artmasını sağladığı) gibi oruç da oruçlu bir kimsenin gıdasını azalttığından (görünüşte) oruç onun bedenini noksanlaştırır. (Ancak) manen (bedenini günah kirinden temizlediğinden) sevabını artırır." (1) Yani zekat malı temizlediği gibi, oruç da hem ruhu hem de bedeni temizler. Görünürde ikisi de bir şeyleri eksiltir. Fakat manen ikisi de bereket ve fazlalık sağlar.

MEVİZE BÖLÜMÜ

Ramazan-ı şerifin fazileti hakkında Allah (c.c.) şöyle buyurur:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

"O, ramazan ayı ki, insanlara doğru yolu gösteren, hidayet sebeplerini belirten, batıl ile hakkı birbirinden ayırt eden Kur'ân onda indirildi. Öyle ise sizden kim o aya erişirse onu oruç tutarak geçirsin, kim de hasta veya yolcu olursa, başka günlerde, o tutamadığı günler sayısınca oruç tutsun." (2)

Bu ayetin tefsiri hakkında sadece büyük müfessir olan Fahr-i Razi'nin beyanatiyle iktifa etmek isterim: Önce ramazan kelimesi hakkındaki ibaresine bakalım.

---

(1) Camiu's-Sağir c. 2, s. 296.
(2) Bakara / 185.

نقل عن الخليل انه من الرمضاء وهو مطر يأتى قبل الخريف يطهر وجه الارض عن الغبار والمعنى فيه انه كما يغسل ذالك المطر وجه الارض ويطهرها فكذالك شهر رمضان يغسل ابدان هذه الامة من الذنوب ويطهر قلوبهم وقيل سمى بهذ الاسم لانه يرمض الذنوب اى يحرقها و قدروى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال «اِنَّمَا سُمِّيَ رَمَضَانَ لأَنَّهُ يَرْمَضُ ذُنُوبَ عِبَادِ اللّٰهِ»

"(Âlimler bu kelime (Ramazan)nin iştikakı yani hangi kökten meydana geldiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.) Halil denilen âlimden nakledildiğine göre, bu kelime sonbahardan önce gelip, yeryüzünü tozlardan temizleyen yağmur manasına gelen "Remdaa" kökünden gelmektedir. Buna göre "Ramazan" kelimesinin manası şu oluyor: Bu yağan yağmur nasıl yeryüzünü yıkayıp temizliyorsa, ramazan ayı da bu ümmetin bedenlerini günahların kirinden yıkayıp temizlemesi ile beraber kalblerini de o manevi kirden temizlemektedir.

(Diğer bir görüşe göre ise yakmak manasına gelen "Remd" kökünden alınmıştır." Bu ay günahları yakıp (kül ettiği) için ona "Ramazan" denilmiştir. Nitekim Resulullah (s.a.s.)'den şöyle rivayet edilmiştir. "*Ramazan ayı, Allah'ın kullarının günahlarını yaktığı için bu ad ile isimlendirilmiştir.*"

Evet, günahlar, Allah'ın rahmeti karşısında öylesine tükenirler ki, adeta yanıp kül olup biterler.Aynı eserde şöyle devam eder:

اما قوله تعالى (أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ) اعلم انه تعالى لما خص هذا الشهر بهذه العبادة لهذا التخصيص وذالك هو ان الله سبحانه خصه باعظم آيات الربوبية انزل فيه القرآن فلا يبعد ايضا تخصيصه بنوع عظيم من آيات العبودية وهو الصوم مما

يحقق ذالك ان الانوار الصمدية متجلية ابداً يمتنع عليها الاخفاء والاحتجاب الا ان العلائق البشرية مانعة من ظهورها حتى الا رواح البشرية ولذالك فان ارباب المكاشفات لا سبيل لهم الى التوصل اليها الا بالصوم ولهذا قال النبى عليه الصلاة والسلام «لَوْلاَ اَنَّ الشَّاطِينَ يَحُومُونَ عَلَى قُلُوبِ بَنِى آدَمَ لَنَظَرُوا اِلَى مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ» فثبت ان بين الصوم و بين نزول القرآن مناسبة عظيمة فلما كان هذا الشهر مختصا بنزول القرآن وجب ان يكون مختصًا بالصوم

"Cenâb-ı Allah'ın "Kur'an onda indirilmiştir" buyruğuna gelince; bil ki Allah-u Teâlâ bu ibadeti bu aya tahsis edince bu tahsisin illeti (sebebi)ni beyan etmiştir. O da şudur: Allah u Teâlâ rububiyet alametlerinin en büyüğünü bu aya tahsis etmiştir. O da Kur'an-ı Kerim'in bu ayda indirilmiş olmasıdır. Binaenaleyh bu ay'ın ubudiyyet yani, kulluk alametinden büyük bir nev'e yani oruca tahsis edilmiş olmasına hayret edilmemelidir. Oruç da, samedi nurların, devamlı olarak tecelli etmesini, bu nurların asla gizlenmeyeceğini ve engellenmeyeceğini gösteren hususlar cümlesindendir. Ne var ki beşeri alakalar, münasebetler bu nurların beşeri ruhlarda tecelli etmesine mani olurlar. Oruç ise beşeri engelleri izale etme vesilelerinin en güçlüsüdür. İşte bu sebepten dolayı, manevi keşfler sahibi kimseler bu nurları ancak oruç ile elde ederler.

Bunun içindir ki Hz. Peygamber (s.a.s.) "**Eğer şeytanlar, insanoğlunun kalbini sarmasalardı, şüphesiz insanlar göklerin melekutunu** (harikulade hallerini seyrederlerdi) **buyurmuşlardır. Böylece oruç ile Kur'an'ın inişi arasında büyük bir ilginin bulunduğu ortaya çıkmış olur. Kur'an'ın inişi bu**

aya tahsis edilince orucun da bu aya tahsis edilmesi gerekmiştir." (1)

Evet, mademki Kur'an-ı Kerim Ramazan ayında inmiştir. O semavi kitabı karşılayıp hüsnü istikbal etmek için Ramazan-ı şerifte nefsin süfli ve adi ihtiyaçlarından malayani hallerdan boş işlerden sıyrılıp yeme, içmeyi terk ederek meleklere benzer şekilde o Kur'an'ı yeni nazil oluyor gibi okumak ve dinlemek gerekir. Kur'an'daki ilâhî hitapların güya yeni nazil olduğu andaki durumuyla dinlemek o hitab-ı Resul-ı Ekrem (s.a.s.)'den işitiyor gibi dinlemek, belki Hz. Cebrail'den, hatta mütekellim-i Ezeli Cenâb-ı Hak'tan işitiyor gibi dinlemek gerekir ki, kudsi bir halete mazhar olunabilsin.

Gerçekten Ramazan ayı Allah katında makbul bir ay olduğundan İbrahim (a.s.)'ın sahifeleri (bütün ilâhî kanunnameleri) Tevrat, Zebur ve İncil de bu ayda indirilmiştir. Kur'an-ı Kerim de Ramazan ayında kadir gecesinde levh-i mahfuzdan dünya semasına toptan indirildi. Sonra oradan son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ömrünün sonuna kadar peyderpey (yirmiüç yıl) zarfında ihtiyaca ve meydana gelen hadiselere göre indirilmeye devam etmiştir.

Meşhur müfessir Fahr-ı Razi diyor ki, "Biz deriz ki Allah'u Teâlâ'nın "ünzile" (yani toptan bir defada indirildi) buyurduğundan maksadın, Kur'an'ın Levh-i mahfuzdan dünya semasına indirilmesi hususu olunca Allah'u Teâlâ

(1) Fahrü'r-Razi c. 5, s. 31.

şühesiz bunu "tenzil" (peyder pey indirmeyi ifade eden lafız ile değil de "inzal" lafzı ile bildirmiştir. İşte bu da bu görüşün diğer görüşlerden daha üstün olduğuna delalet eder." c. 5, s. 31. Evet, Elbetteki Âlak suresinin ilk beş ayeti Hira mağarasında iken peygamber (s.a.v.) efendimize inmiştir. Bu da vahyin başlangıcı Kur'an'ın yeryüzüne inen ilk ayetleridir. Aynı zamanda başka bir Ramazanı şerifin içinde (kadir gecesinde) nazil olmuştur.

İmam-ı Rabbani şöyle der:

ينبغى ان يعلم ان شهر رمضان شهر عظيم وكل عبادة نافلة من الصلاة والذكر والصدقة وامثالها فى هذا الشهر تساوى اداء فريضة فيما سواه ومن ادى فريضة فيه كان كمن ادى سبعين فريضة فيما سواه وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا دخل شهر رمضان اطلق كل اسير واعطى كل سائل ومن وفق للخيرات والاعمال الصالحة فى هذا الشهر كان التوفيق رفيقه فى تمام هذه السنة واذ امر هذا الشهر على تفرقة يكون فى جميع السنة على تفرقة فينبغى ان يجتهد فى تحصيل الجمعية مهما امكن مغتنما لهذا الشهر

"Bilinmesi gerekir ki, Ramazan-ı şerif ayı çok büyük bir aydır. Bu ayda namaz, zikir, sadaka gibi yapılan her nafile ibadet Ramazanın dışında yapılan bir farzı edaya denktir. Bu ayda bir farz eda eden ise diğer aylarda yetmiş farz eda etmiş gibidir. (Bu ayda kölesinin işçisinin işini hafifleteni Allah-u Teâlâ onu affeder ve cehennemden azat eder.) Ramazan ayı girdiğinde Efendimiz (s.a.s.) bütün esirleri salar ve isteyen dilencilere (bol bol) sadaka verirdi. Bu ayda hayırlara muvaffak olan kişiye o senenin tamamında Allah-u Teâlâ ona tevfikini refik (yar ve yoldaş) eder. Bu ay huzur-ı kalb olmaksızın dağınıklık üzere geçerse bütün sene

dağınıklık üzere geçer, o halde bu ayı ganimet bilerek bunda huzuru kalbi kazanmaya diğer zamanlardan daha ziyade ibadet etmeye çalışılmalıdır." (2)

Evet, Ramazan-ı şerifde güya İslam alemi bir mescid hükmüne geçiyor, öyle bir mescit ki; milyonlarca hafızlar, o büyük mescidin köşelerinde o Kur'an'ı o, semavi kitabı arzlılara (yerde duranlara) işittiriyorlar. O muazzam cemaatler huşu içinde hafızları dinliyorlar, kürsülerde manasını anlatan hatipleri dinliyorlar.

Aynı eser Ramazanın fazileti hakkında başka bir yerde şöyle der:

اعلم ان شأن الكلام الذى هو من جملة الشؤنات الذاتية جامع لجميع الكمالات الذاتية والشؤنات الصفاتية وشهر رمضان المبارك جامع لجميع الخيرات والبركات وكل خير وبركة فهو مفاض من حضرة الذات تعالت وتقدست ونتيجة شؤناته سبحانه وكل شر ونقص ظهر فى عرصة الوجود فمنشأه الذات الحادثة والصفات المستحدثة فجميع خيرات هذا الشهر وبركاته نتجية تلك الكمالات الذاتية التى استجمعت فى شأن الكلام والقرآن المجيد حاصل تمام حقيقة ذالك الشأن الجامع فلهذ الشهر المبارك مناسبة تامة للقرآن المجيد من جهة كون القرآن جامعا لجيميع الكمالات وهذا الشهر لجيميع الخيرات التى هي نتائج تلك الكمالات وثمراتها وهذه المناسبة كانت باعثة على نزول القرآن فى هذا الشهر

"Herkesin bilmesi gerekir ki, Allah Teâlâ'nın zatının şan ve (sıfatlarından) olan kelam sıfatı Allah Teâlâ'nın zat-i ve sıfatları ile alakalı bütün kemalatı içine almıştır. Mübarek ramazan-ı şerif ayı da, bütün hayırları ve bereketleri kendinde toplamıştır. Bütün hayır ve bereketler, Allah u Teâlâ

(2) Mektubat, c. 1, s. 61.

Hazretleri tarafından akıtılmıştır ve onun şan ve (sıfatları)nın neticesidir. Varlık sahasında meydana gelen bütün şerlerin ve noksanlıkların kaynağı ise sonradan yaratılan varlıklar ve onların sıfatlarıdır. "**Sana iyilikten ne isabet ederse o, Allah'tandır. Sana kötülükten her ne isabet ederse, o da nefsindendir.**" Ayeti celilesi bu hususta kat'i bir delildir. Çünkü Allah (c.c.) kulundan kötülük yapmasını istemez. Dimimiz istemez. peygamberimiz istemez. Akl-ı selim istemez. Sadece nefs-i emmare ile şeytan ister. Ama iyiliği nefis istemez. Şeytan istemez. Allah (c.c.) kulundan iyilik yapmasını ister, dinimiz ister, peygmberimiz ister. Akl-ı selim ister.

Demek ki nefsin iyilikte payı yoktur. Fakat kötülükte rolü ve büyük isteği vardır. Dolayısıyla kötülük tamamen şeytan ve nefs-i emmarenin isteğiyledir. Bu ayın bütün hayırları ve bereketleri kelam sıfatında toplanmış olan kemalat-ı zatiyesinin (kendine ait kemallerin) neticesidir. Kur'an-ı mecid ise bu her şeyi içine almış olan kelam sıfatının hakikatının tamamen özüdür.

İşte Kur'an-ı mecid, bütün kemalatı topladığından ramazan-ı şerif ayı da bu kemallerin neticeleri ve meyvaları olan bütün hayırları içine aldığından bu mübarek ayın, Kur'an-ı Kerim'le büyük bir alâkası vardır ve bu alâka, Kur'an-ı Kerim'in bu ayda inmesine sebep olmuştur." (1)

Evet, Ramazan-ı şerif ayı ayların efendisidir. Ramazan ayı Allah'a taat ve ibadet, iyilik ve ihsan, mağfiret, rahmet

(1) Mektubat c. 1, s. 142.

ve rıdvan=rıza-i beriyi kazandıran aydır. Nitekim Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

سَيِّدُ الشُّهُورِ رَمَضَانُ وَأَعْظَمُهَا حُرْمَةً ذُوالحِجَّةِ وَسَيِّدُ الأَيَّامِ يَوْمُ الْجُمُعَةِ

"Ayların seyyidi (büyüğü) **ramazan ayıdır,** (içinde haccülekber ve kurban bayramı günü olduğundan) **en fazla hürmete layık da zilhiccedir. Günlerin seyyidi de cuma günüdür."** (1) Yine Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

وَعَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ مُبَارَكٌ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ جَعَلَ اللّٰهُ صِيَامَهُ فَرِيضَةً وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ وَشَهْرُ الْمُوَاسَاةِ وَشَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِيهِ مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُوا الصَّائِمَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْطِي اللّٰهُ هَذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى تَمْرَةٍ أَوْ شَرْبَةِ مَاءٍ أَوْ مَذْقَةِ لَبَنٍ وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ وَاسْتَكْثِرُوا فِيهِ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ خَصْلَتَيْنِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ وَخَصْلَتَيْنِ لَاغِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا فَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ فَشَهَادَةُ أَنْ لَاإِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَتَسْتَغْفِرُونَهُ وَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ لَاغِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا فَتَسْأَلُونَ اللّٰهَ الْجَنَّةَ وَتَعُوذُونَ بِهِ مِنَ النَّارِ وَمَنْ سَقَى صَائِمًا سَقَاهُ اللّٰهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَايَظْمَأُ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ

"Selman (r.a.)**'den rivayet edildiğine göre, şöyle denmiştir. "Resulullah** (s.a.s.) **Şaban ayının son**

(1) Keşfü'l-Hafa, c. 1, s. 459.

gününde bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar büyük ve mübarek bir ay sizi gölgesi altına almıştır. Bu öyle bir aydır ki, bu ayda bin geceden daha hayırlı bir (kadir) **gecesi bulunmaktadır. Öyle bir aydır ki, Allah bu ayda oruç tutmayı farz kıldı, geceleri de kalkıp ibadet etmeyi nafile kıldı. Bu ayda her kim hayır hasletlerinden biri ile Allah'a yaklaşırsa Ramazan ayı dışında farz ibadet yapmış gibi sevap kazanır. Bu ayda her kim farz bir ibadeti yerine getirirse Ramazan ayı dışında yetmiş farz yerine getirmiş gibi sevap kazanır.**

Ramazan ayı (her müslüman, nefsini kötülüklerden hapsedip ve oruç bozan şeylerden tuttuğu ve kendisini Allah'a itaat ve ibadete tahsis ettiğinden dolayı) **sabır ayıdır. Sabrın sevabı ise cennettir. Ramazan ayı Allah'ın kullarını gözetme ayıdır, onlara yardımda bulunmak, iyilik yapma ayıdır. Mü'min rızkının arttırıldığı aydır. Bu ayda her kim bir oruçluya iftar verirse günahları mağfiret olur, kendisi de cehennem ateşinden azad olur, oruçlu kişinin sevabından hiç bir şey eksilmediği halde onun tuttuğu orucun sevabı kadar sevap da kendisine yazılır.**

Sahabe dediler ki: Ya Resulallah bizim her birimiz oruçluya iftar yemeği verecek güçte değildir. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu. **Allah bu sevabı bir hurma ile yahut bir yudum su yahut bir miktar süt ile iftar verenlere de verecektir."**

Ramazan ayı evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennem ateşinden azad olma ayıdır. Bu ayda her hangi bir müslüman kişi kölesine kolaylık gösterip yükünü hafifletirse Allah Teâlâ da onu mağfiret eder ve cehennem ateşinden azad eder. Bu ayda dört şeyi çok yapın: İkisi ile Rabbinizi razı edersiniz ikisine de ihtiyacınız vardır. Rabbinizi razı ettiğiniz şeyler şunlardır: Kelime-i şehadeti çok getirin ve çokça istiğfar edin (günahlarınızdan tevbe edin.) Sizin ihtiyacınız olan şeyler de şunlardır: Allah'tan cenneti ister, cehennemden ona sığınırsınız. Her kim oruçluya su içirirse Allah Teala ona kabirlerinden susuz olarak kalktıktan sonra benim (kevser) havuzumdan su içirecektir ki, cennete girinceye kadar bir daha susamayacaktır."(1) Diğer bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulmaktadır:

عَنْ زَيْدِ بنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ اَجْرِهِ غَيْرَ اَنَّهُ لاَيَنْقُصُ مِنْ اَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئٌ

"...Zeyd bin Halid el-Cüheni (r.a.)'**den rivayet edildiğine göre Resulullah** (s.a.s.) **şöyle buyurur. "Oruçluya iftar** (yemeğini) **veren kimseye o oruçlunun sevabından hiç birşey eksilmeden onun sevabının bir mislini almış olur."**

Ramazan ayı hakkında diğer bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulur:

عَنْ ابى هريرة رضى الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اَلصَّلَوَاتُ

(1) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 94-5.

الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ اِلَى الْجُمُعَةِ وَرَمَضَانُ اِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ اِذَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ

"Beş vakit namazla cuma, diğer cumaya kadar, ramazan ayı diğer ramazana kadar büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe aralarında işlenen küçük günahları örterler (onların keffareti olurlar)" (2)

Demek ki, katil, zina, içki, faiz, kafirle ila-i kelimetullah için yapılan savaştan kaçmak, yetim malı yemek, sihirbazlık gibi büyük günahlar ile kul hakları hariç bütün günahlarımız bu mübarek ibadetlerin günlerin, ayların sayesinde af olunur. Kul hakkı ise sahibine iade etmekle, ondan helallık almakla af olunur. Şayet hakkına tecavüz ettiğimiz kimse yoksa ölmüş ise, en yakın akrabasına vermemiz gerekir. (Yani mirasçısı kim ise ona verilir)

O da yoksa veya bilinmiyorsa o halde bizde hakkı olan kimsenin nam-ı hesabına hakkı nisbetinde hayır hesenat yapmalıyız.

Yine Resulullah (s.a.s.) ramazan-ı şeref hakkında şöyle buyurur:

عن عبادة بن الصامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يوما وقد حضر رمضان «اَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرُ بَرَكَةٍ يَغْشَاكُمْ اللّٰهُ فِيهِ فَيُنْزِلُ الرَّحْمَةَ وَيَحُطُّ الخَطَايَا وَيَسْتَجِيبُ فِيهِ الدُّعَاءَ يَنْظُرُ اللّٰهُ تَعَالَى اِلَى تَنَافُسِكُمْ فِيهِ وَيُبَاهِي بِكُمْ مَلَائِكَتَهُ فَاَرُوا اللّٰهَ مِنْ اَنْفُسِكُمْ خَيْرًا فَاِنَّ الشَّقِيَّ مَن حُرِمَ فِيهِ رَحْمَةَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ

"Ubade bin Samit'ten rivayet edildiğine göre

(2) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 92.

"Hz. peygamber (s.a.s.) **bir ramazan ayında şöyle buyurdu: "Ramazan ayı size bir bereket ayı olarak gelmiştir. Allah** (c.c.) **bu ayda rahmetiyle sizi kuşatır, bu ayda rahmet indirir, hataları siler, duaları kabul eder. Allah Teala bu ayda hayır hususundaki yarışlarınıza bakar ve meleklerine karşı sizinle iftihar eder. Allah'a karaşı hayır ortaya koyunuz,** (güzel amelleri yapınız). **Çünkü bedbaht kişi bu ayda Allah'ın rahmetinden mahrum olan kişidir"** (1)

Yine Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

عَنْ أَبِى هريرة رضى الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ اذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّة وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ

"Ebu Hüreyre'den yapılan rivayete göre Resulullah (s.a.s.) **şöyle buyurmuştur: "Ramazan-ı şerif gelince cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır. Şeytanlar** (zincirlerle) **bağlanır."** (2) Yani Ramazan dışındaki gibi müslümanları yoldan çıkaramazlar. Zira müslümanlar oruç sayesinde şeytanın yollarını daraltıp, azgın nefislerini firenler her iki manevi düşmanları olan nefis ve şeytan'a galip gelirler.

KAMERİ AY'IN SEÇİLMESİ

واختيار الشهر القمرى فيه حكم كثيرة منها ان السنة القمرية اقل من السنة

(1) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 99.
(2) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 99.

الشمسية بحوالى عشرة ايام فعلى هذا يتقدم شهر رمضان كل عام عنه فى السنة الماضية عشرة ايام بالنسبة للسنة الشمسية وعلى هذا ففى خلال ستة وثلاثين عاما لا يبقى يوم من ايام السنة الا وقد صام المسلم. اليوم القصير فى السنة واليوم الطويل اليوم الحار واليوم البارد وبذالك يتساوى المسلمون فى كل اقطارهم فى مقدار الصيام وشدته كل دورة من هذه الدورات ولولا هذا لكان نصيب اهل المناطق الحارة اشد من نصيب المناطق الباردة في شهر شمسى واحد ثابت وناس يصومون يومًا طويلا ابد الدهر وناس يصومون يوما قصيراً اما بهذا فكل منهم خلال دورة واحدة قد اصابه من شدة الصوم مااصاب غيره ان للفواكه مواسم معينة ولا نواع من الطعام مواسم معينة كذالك والصيام على شهر القمرى يتعود الانسان على الامتناع خلال او قات معينة عن كل نوع خلال الدورة الكاملة التي تحدثنا عنهاو في المقابل فانه لا يحرم ابد الدهر من التمتع بنوع واحد خلال الصوم الخ.

"Kameri ayın seçilmesinde ayrıca birtakım hikmetler vardır: Kameri yıl, aşağı yukarı güneş yılından on gün daha eksiktir. Böylece her yıl güneş yılına nazaran Ramazan on gün önce gelir ve buna göre otuz altı yıl boyunca yılın her günü mutlaka müslüman tarafından oruçlu geçirilmiş olur.

Yılın içerisinde uzun günler ve kısa günler vardır, sıcak günler ve soğuk günler vardır. Böylelikle bütün bölgelerdeki müslümanlar bu devrelerin her birinde orucun miktar ve şiddeti açısından eşit olurlar. Şayet (ay hesabına göre değil de) güneş yılı aylarından biri seçilmiş olsaydı, sıcak bölgelerde yaşayan müslümanla-rın payı soğuk bölgelerde yaşayan müslümanların payından daha şiddetli olurdu. Aynı zamanda kimi hayatı boyunca uzun günlerde oruç tutarken kimi de hayat boyu kısa günlerde tutmuş olurdu. Ama kameri ay seçildiğinden bir devre içerisinde herkesin çektiği şiddet eşit seviyede olur.

Çeşitli meyveler ve çeşitli yemekler için belli mevsimler vardır. Böylece her bir devrede müslüman, belli zamanlarda her yiyeceğe karşı kendisini tutabilme alışkanlığını kazanır. Buna karşılık oruçlu bulunduğu müddetçe yiyeceğin çeşidinden hayat boyu mahrum kalmamış olur.

Ramazan ayının oruç ayı olarak seçilmesinin ve insana bir yıl içerisinde dilediği ayı seçme yetkisine sahip olmamasının zikrettiğimiz faydaları yanında ayrıca birçok faydaları vardır. Böylece müslümanlara birlik şuuru aşılanmaktadır. Müslümanlar, topluca ve düzenli bir şekilde Allah'a teslim olmaya alışmaktadır. Hayır kapısı hepsine birden açılmakta ve her müslüman ondan nasibini almaya gayret etmektedir. Onun için müctehidlerin çoğu şafiiler hariç müslüman bölgelerden her hangi birinde hilâl görüldüğü takdirde bütün müslümanların oruca başlamalarının gerekli olduğunu söylemişlerdir. Böylece müslümanların tümü bir günde bir medreseye büyük manalar taşıyan ramazan medresesine girmiş oluyorlar. "(3) Ramazan-ı şerif orucun fazileti hakkında

Bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurulmaktadır:

وفى رواية للترميذى قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اِنَّ رَبَّكُمْ يَقُولُ كُلُّ حَسَنَةٍ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا اِلَى سَبْعِمِاَةِ ضِعْفٍ وَالصَّوْمُ لِى وَاَنَا اَجْزِى بِهِ وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ وَلَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ اَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ وَاِنْ جَهِلَ عَلَى اَحَدِكُمْ جَاهِلٌ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ اِنِّى صَائِمٌ اِنِّى صَائِمٌ

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s.

Tirmiziye aitbir rivayette Rusulullah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyudular:

"Rabbimiz şöyle buyurur: Her iyilik on mislinden yedi yüz misline kadar mükafat ile karşılanacaktır. Oruç yal nız benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim. Oruç cehennem ateşine karşı bir kalkandır." Yemin olsun ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Sizden birisi oruçlu bulunduğu sırada ona karşı biri bir cahillikte bulunursa: "Ben oruçluyum, ben oruçluyum." desin."(1)

Evet Ramazan-ı şerifte oruç tutmakla beraber kim ramazan gecelerinde de, Allah'a inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek ibadet için kalkarsa, daha önceki günahları affolunur. Yani her kim ramazan gecelerini teravih namazı kılmak ve bunun dışında zikir, istiğfar ve Kur'an okumak gibi ibadetlerle ihya ederse, bunu da Allah Tealâ'nın vaad ettiği mükafata inanarak, ecrini Allah'tan bekleyerek yaparsa, başkasından birşey beklemezse ve bu ibadetleri halisane yapıp Allah'a başkalarını bu ibadette ortak kılmazsa (riyakârlık yapmazsa) kul hakları dışındaki günahları mağfiret olunur.

Müslimden gelen bir rivayette peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur:

وفى رواية لمسلم كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا اِلَى سَبْعِمِاَةِ ضِعْفٍ قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى اِلاَّ الصَّوْمَ فَاِنَّهُ لِى وَاَنَا اَجْزِى بِهِ يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ اَجْلِى

(1) et-Terğib ve't-Terhib c. 2, s. 81; Tühfetü'l-Ehvezi, c. 2, s. 147.

لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ وَلَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ

"Adem oğlunun bütün amellerine kar şılık verilecek sevap on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır. Allah Tealâ buyurdu ki: "Oruç müstesna, oruç benim içindir, onun kar şılığını ancak ben vereceğim. Oruçlu kişi nefsin arzularını, yemesini, (içmesini) **benim için terkeder. Oruçlu kişi için iki türlü ferahlık vardır. Biri iftar anındaki ferahlık, diğeri Rabbine kavuştuğu zamanki ferahlıktır. Yemin edirim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur."** (1)

Kalbimize nur, toplumumuza huzur, evlerimize mutluluk, sofralarımıza bereket getiren mübarek Ramazan ayı, müminler için manevi değeri pek büyük bir rahmet mevsimidir.

Merhameti sonsuz olan Yüce Rabbimiz bu rahmet mevsiminde, her zamankinden daha çok kullarının dualarını kabul eder, günahlarını bağışlar, onları işledikleri hayırları, yaptıkları ibadetleri, karşılığında fazlasıyla mükafatlandırır.

Evveli rahmet ortası mağfiret, sonu cehennemden kurtuluş olan bu ayın içinde, bin aydan daha hayırlı "kadir gecesi" vardır. Bu gecede melekler yere inerek Allah'a ibadet eder, müminleri selamlar. Bir de oruç ibadetine şu açıdan bakalım:

---

(1) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 81.

Oruç o denli faydalı bir ibadettir ki, eğer insan sınır tanımayan nefsinin isteklerine uyarsa beşeriyet için hayat çekilmez hale gelir. Nitekim akıllı bir kimse insan oğlunun bugünkü içine düştüğü çirkefliği düşünürse hemen anlar ki bunun sebebi Allah Tealâ'nın emirlerini bırakıp nefsinin azgınlığını önleyecek sınırsız isteklerine karşı tedbir almayışıdır. Bunun çaresi ise ancak ilâhi emirlere uymakla o azgın nefsin sınırsız isteklerini sınırlandırılması ile mümkün olabilir. Dikkat edilirse dünyamızın mutluluğu ve huzuru da bir bakıma oruç ibadetine dayanmış olur. Zira din ve dünya hayatımızı sağlayan yaratılışımızın gayesi olan takva oruç ibadetiyle sağlanır. Allah'tan korkan insan nizamı-intizamı bilir. Yeryüzünde fesatlığı çıkarmaz. Dolayısıyla hem dünyada hem de âhirette mesud yaşar ve yaşatır.

İşte oruç ibadetine bu zaviyeden de baktığımız zaman her iki cihanda mesud olmamıza sebep olan büyük bir ibadet olduğunu müşahede etmiş oluruz. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey iman edenler oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı. Umulur ki (Oruc tutarak günahlardan) **sakınırsınız."** (Bakara, 183)

Oruç, azim sahibi olan insanı Rabbi zülcelâline itaat ile bağlayan ve iman yolunu tıkayan bütün şehvet ve arzuların çevirdiği binlerce manileri ortadan kaldıran, imanın en yüksek şahikasına ulaşmak için nefsi terbiyelendiren, ilâhi emre boyun eğdiren kudsi bir ibadettir.

Seyyid Kutub bu ayetin tefsirinde muhteva olarak şöyle der:

يا ايها الذين آمنوا الخ. ان الله سبحانه يعلم ان التكليف امر تحتاج النفس البشرية فيه الى عون الخ.

"Allah Tealâ insan nefsinin ilâhi emirleri yerine getirmek ve seve seve yapmak için, Hak Tealâ'nın muavenetine (yardımına) muhtac olduğunu biliyordur. Buna binaen oruç emri şu tatlı nida ile başlıyor ve orucun hakiki mahiyetini anlatıyor. Ayeti kerimede orucun her dinde farz kılınmış olduğunu beyan ediyor:

"Ey iman edenler sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi, size de oruç farz kılındı. Ta ki korunasınız."

Orucun esas gayesi böylece ortaya çıkıyor. Oruçta esas gaye takvadır. Takva kalbleri uyanık bulundurup, rıza-yi ilâhiyi temin ettirir. Kalblerin bozularak günahı irtikab etmesini engelleyen takvadır. Takva insan ruhunun tırmandığı son gayedir. Oruç takva vasıtası ve takvaya ulaştıran bir yoldur. Binaenaleyh onların gözleri önünde ayet-i kerime oruçla elde edecekleri parlak hedefler izah ediyor." Taki (günahlardan) korunasınız." (1)

Ayette geçen oruç hakkındaki bizimle diğer ümmetler arasındaki benzetmeye gelince, Fahri Razi şöyle der:

فى هذ التشبيه قولان احدهما انه عائد الى اصل ايجاب الصوم يعنى هذه العبادة

(1) Fizilali'l-Kurân, c. 2, s. 274.

كانت مكتوبة واجبة على الأنبياء والامم من لدن آدم الى عهدكم ما اخلى الله امة من ايجابها عليهم وفائدة هذا الكلام ان الصوم عبادة شاقة والشيئ الشاق اذاعم سهل تحمله

"Bu ayetteki benzetme ile ilgili iki görüş vardır:

a) Bu orucun farz kılınışı ile ilgili bir benzetmedir. Yani "Bu ibadet, Hz. Adem'den sizin zamanınıza kadar bütün peygamberlere ve ümmetlere farz kılınmıştır. Allah Tealâ bunu sadece size değil, istisnasız olarak diğer bütün ümmetlere de farz kılmıştır" demektir.

Bu sözün mânâsı ve faydası orucun meşakkatli bir ibadet olduğudur. Meşakkatli birşey ise umumileşince ona katlanmak da kolay olur." Nitekim kaynak eserlerimizde "Diğer ümmetlere herayda üç gün oruç tutmak farz idi. Aşure günün orucu da farzdı" diye yazılıyor. Aynı eser şöyle devam eder:

والقول الثانى ان التشبيه يعود الى وقت الصوم والى قدره وهذا ضعيف لان تشبيه الشيئ بالشيئ يقتضى استوائهما فى امر من الامور فاما ان يقال انه يقتضى الاستواء فى كل الامور فلا ثم القائلون بهذا القول ذكروا وجوها احدها ان الله تعالى فرض صيام رمضان على اليهود والنصارى اما اليهود فانها تركت هذا الشهر وصامت يوما من السنة زعموا انه يوم غرق فيه فرعون وكذبوا فى ذالك ايضا لان ذالك اليوم يوم عاشوراء على لسان رسول الله صلى الله عليه وسلم اما النصارى فانهم صاموا رمضان فصادفوا فيه الحر الشديد فحولوا الى وقت لايتغير ثم قال عند التحويل تزيد فيه فزادوا عشراً ثم بعد زمان اشتكى ملكهم فنذر سبعا فزادوه ثم جاء بعد ذالك ملك آخر فقال ما بال هذه الثلاثة فاتمه خمسين يومًا فهذا قوله تعالى (اتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا) وهذا مروى عن الحسن وثاينها انهم اخذوا بالوثيقة زمانًا فصاموا قبل الثلاثين يوما وبعدها يوما ثم لم يزل الاخير يستن بسنة القرن الذى قبله حتى صاروا الى خمسين يوما ولهذا كره صوم يوم الشك وهو مروى عن الشعبى

b) "Bu benzetme orucun zamanı ve miktarı ile ilgilidir." Bu görüş zayıftır. Çünkü bir şeyin bir şeye benzetilmesi, bu iki şeyin herhangi bir şeyde müsavi olmalarını gerektirir. "Teşbih (benzetme), bütün hususlarda eşitliği gerektirir" denilmesi doğru değildir.

Bu görüş sahipleri, görüşleri ile ilgili bazı izahlar yapmışlardır:

1) Allah Tealâ ramazan orucunu yahudi ve hristiyanlara da farz kılmıştır. Yahudiler bu ayda oruç tutmayı terketmişler, senenin tek bir gününde oruç tutmuşlar ve bu günün firavunun denizde boğulduğu gün olduğunu söylemişler. Halbuki bu hususta da yalan söylemişlerdir. Zira bu gün Hz. Peygamber (s.a.s.)'ın beyanına göre aşure günüdür.

Hristiyanlar da ramazan orucunu tutmuşlar ve ramazanda bir defasında çok şiddetli sıcağa rastladıkları için, onu her sene havası aynı olup değişmeyen ne sıcak ne de soğuk (bahar) mevsimde olan bir zamana aktarmışlar, sonra da "Biz onun adedini artıralım" demişler ve ona on gün ilâve etmişler. Başka bir zaman hükümdarları hasta olmuş, iyi olması halinde yedi gün oruç tutmaya nezretmiş (adamış) ve oruçlarına bu yedi günü de ilâve etmişler. Derken bir başka hükümdar gelmiş ve "Geriye ne kalmış ki sadece üç gün onu da (tutup) orucu elli güne tamamlayalım" demiş. İşte Allah Tealâ'nın **"onlar, âlimlerini ve ruhbanlarını rablar edindiler"** (Tevbe 31) ayetinin ifade ettiği mânâ da budur. Bu Hasanel Basri'den rivayet edilmiştir.

2) Onlar orucun müddetini sağlama almak istemişler ve

otuz günlük orucun başına ve sonuna birer gün ilave etmişler. Daha sonra gelen her nesil, kendilerinden öncekilerin bu âdetini benimseyip (her biri başa, sona birer gün ilave etmiş) ve bu oruç elli güne ulaşmış. İşte bundan dolayı yevm-i şekte oruç tutmak mekruh olmuştur. (Zira farz olunanın dışında bir ilave korkusu sözkonusudur.) Bu görüş Şa'bi'den rivayet edilmiştir." (1)

Aynı zamanda dünya hayatımızda huzurlu yaşamak için de oruç gibi ibadetlere ihtiyaç vardır. Zira fert ve cemiyetin dert ve sıkıntılarını, ıztırablarını paylaşmak, yoksulların ihtiyaçlarını gidermek, toplum içinde her konuda sosyal adaleti sağlamak, fakirle zengin, patronla işçi, amirle memur, kadınla erkek, sultanla, geda, ana baba ile evlat, karı ile koca ve bütün aile fertleri ve konu komşular arasındaki kaynaşmayı sağlamak sevgi ve saygıyı gönüllere, körpe dimağlara yerleştirmek başlıca dünya hayatımızda huzurlu ve mutlu olmanın gereklerindendir. İşte bu saydıklarımız bütün unsurlar da ancak Cenab-ı Hakkın bize farz kıldığı zekat, namaz, hac ve oruç gibi ibadetlerle beraber muhabbet ve merhametle gerçekleşir. Her ibadetin kendisine has özelliği vardır. Özellikle nefsin bütün isteklerine karşı koyan konumuz olan oruç ibadeti fakir, zengin gün boyunca beraberce bütün kulların arasındaki eşitlik prensibi içinde aç ve susuz kalmak elbetteki toplumun en fazla bir kesimini teşkil eden fakirlere karşı özellikle zengin tabakasının acıma duygularını uyandırır, daha doğrusu insani hislerini

(1) Fahrü'r-Razi c. 5, s. 74-5.

geliştirir, dolayısıyla fakru-zaruret içinde yaşayan yoksulların ihtiyaçlarını, sıkıntılarını gidermeye sevk eder. Adeta bu oruç ibadeti bir mürşidi kamil mesabesindedir dersek yerindedir. Zengin kesim imanın ve orucun verdiği derin ve deruni bir zevkle, temiz düşüncelerle o fakirlerin ihtiyaçlarını giderir. Ramazan-ı şerifin her gecesinde mescitlerimizin büyük bir aşkla dolup taşmak, Allah'a yakın ve kul olmanın Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ümmet olmanın ve Allah'ın kullarını sevip saymanın bize en ölçülü islam terbiyesini veren bir ilâhi ibadet olduğundan diğer ibadetlerden müstesna bir yeri vardır.

Evet, oruç insanı disipline eder, Allah'ın hoşnutluğuna erişmek için insan kendi iradesini ölçülü ve anlamlı biçimde kullanarak yemek, içmek ve benzeri ihtiyaçları yerine getirmekten belli bir süre içinde bütün nefsani arzurlarını terk ederek insanı bir bakıma melekleşmeye doğru götürür. Dolayısıyla bizi terbiyelendirir. Diyebiliriz ki, namaz ve oruç gibi ibadet tam bilinçli olarak yerine getirilirse, şüphe yok ki, insanı iman şahikasının en âlâ mertebesine ulaştırır. Bu mertebeye ulaşan kimse insan haklarına el uzatmayı bir tarafa bırakalım, o hakları en güzel bir şekilde korumaya gayret eder. Böylece her tarafta huzur ve sükunet hakim olur.

Orucun kemal derecesine nail olmak için daha önce de bahsettiğimiz gibi bütün azalarla oruçlu olmamız gerekir. Nitekim Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

عن ابى هريرة رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قَالَ اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ

فَاذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ اَحَدِكُمْ فَلاَ يَرْفُثْ وَلاَ يَجْهَلْ وَاِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ اَوْشَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ اِنِّى صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ اَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ اَجْلِى الصِّيَامُ لِى وَاَنَا اَجْزِى بِهِ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ اَمْثَالِهَا

"Ebu Hureyre (r.a.)**'in rivayet ettiğine göre Resulullah** (s.a.s.) **şöyle buyurmuştur: "oruç cehenneme karşı bir kalkandır. Binaenaleyh sizden birinizin oruç günü olduğu zaman** (şehevi arzuları uyandıran) **kötü söz söylemesin ve cahilane sözde bulunmasın** (bağırıp çağırmasın). **Eğer bir kimse oruç tutan bir kimseye çatmak isterse, onunla döğüş-kavga yapmak veya sövüşmek isterse** (yani döverse, söverse dahi o ona karaşılık vermesin sadece.) **İki defa; Ben orucum, desin.** (Bu kadarla karşılık verip o belayı defetmeye çalışsın.) **Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlu kimsenin ağzının kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlu kimse benim için** (benim rızamı talep için) **yemeyi, içmeyi ve şehevi arzusunu terk eder. Şu halde oruç bana halis bir ibadettir. Oruçlu kulumu ben mükafatlandırırım** (sevabını pek çok veririm.) **Halbuki sair hasenattan bir hasene** (iyilik) **on misliyle mükafat olur.** (Oruç ise onun mükâfatının ne kadar olduğu bilinmemektedir. Yani orucun mükafatının haddi hesabı yoktur.)" (1)

Hadis-i şerifde geçen bir iki kelimeye dikkat edelim.

(1) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 81.

"felayerfüs" kelimesinin mânâsı şudur: اى ولا يفحش فى القول
"Yani oruçlu bir kimse çirkin bir söz söylemesin"
(2) İkincisi "cünnetün" kelimesidir. Mânâsı şu:

قال النووى معناه اى سترة من الآثام او النار او من جميع ذالك

"İmam Nevevi şöyle der: Cünnetin manası yani günahlara karaşı sutredir=engeldir, kalkandır veya cehennem ateşine girmekten muhafaza eden bir kalkandır ya da (tıpkı savaşta nasıl ki kalkan kendi sahibini kılınç darbelerinden muhafaza ediyorsa) oruç da sahibini hem günahlardan hem de cehenneme girmekten muhafaza eden bir kalkan misalidir." (3)

Tabii ki oruç bizi cehenneme götüren günahlardan muhafaza ettikten sonra cehenneme de girmekten muhafaza eder. Zira başka bir hadis-i şerifinde "Cehennem ateşi nefsin gayri meşruu bütün şehevi arzularla çevrilidir." Tabii ki, Oruç bu şehevi istekleri en iyi bir terbiye metoduyla ortadan kaldıran bir ibadettir.

Ancak bu hadis-i şerife dikkat ettiğimiz zaman orucun tam mânâsıyla feyiz ve bereketinden müstefid olmak için orucun adabına uymak mecburiyetindeyiz. Yani kötü söz sarf etmemeliyiz, kimse ile alay etmemeliyiz. Kavga ve gürültü yapmamalıyız. Hatta bizimle kavga yapmak isteyene "ben oruçluyum" demekle yetinmeliyiz. Şayet birisi oruçlunun üzerine saldırırsa en hafif yolla onun belasını defetmeye çalışmalıdır. Cahilane bağırıp çağırmaktan, kötü söz söyle-

(2) Aynı eserin döpnotu.
(3) Fethü'l-Bari, c. 4, s. 125.

mekten gıybetten ve malayani= dinimize dünyamıza zaruri olmayan sözlerden hareketlerden son derece sakınmalıyız. Yoksa öyle ucuz yollu sadece yememek, içmemekle oruç tutmak bizi cehennemden kurtaracak diyerek kendi kendimizi aldatmayalım. Onun içindir ki, yine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

عن ابن هريرة رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِى اَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

Ebu Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiği hadis-i şerifinde Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "**Bir kimse iftirayı, yalan sözü ve yalanla ameli terk etmezse o kimsenin oruç tutacağım diyerek yemesini içmesini terketmeye Cenab-ı Hakk'ın bir ihtiyacı yoktur.**" (1)

Bunun mânâsı şu: فالمراد رد الصوم المتلبس بالزور وقبول السالم منه "(Cenab-ı Hakk'ın öylelerin oruçlarına ihtiyacı yok demek) iftira atmakla, yalanla karışık orucu reddetmesi olup (ancak) bu gibi günahlardan sağ sağlim olan orucu kabul etmesi demektir." (2) Bununla beraber manası öyleler, yani yalan, iftira atanlar oruç tutmasınlar demek değildir. Ancak müslüman olan kimse her zaman Allah'ın yasak ettiği iftira, yalan, gıybet vs. gibi şeylerden uzak durmasının gerektiği gibi, özellikle oruç ibadetinin Allah indinde makbul olabilmesi için mutlaka bu gibi Allah'a karşı masiyetlerin tümünden tertemiz sağ-sağlim bir oruç olmalıdır. Aksi takdirde oruçtan istediğimiz manada bir netice alamayız.

---

(1) Buhari, c. 1, s. 326.
(2) Fethü'l-Bari, c. 4, s. 124.

Yukarıda kaydettiğimiz hadis-i şerifte geçen (oruç benim içindir.) ifadenin hakkında Kurtubi şöyle der:

وانما خص الصوم بانه له وان كانت العبادات كلها له لامرين باين الصوم بهما سائر العبادات احدهما ان الصوم يمنع من ملاذّ النفس وشهواتها مالا يمنع منه سائر العبادات الثانى ان الصوم سربين العبد وبين ربه لايظهر الا له فلذالك صار مختصابه وما سواه من العبادات ظاهر ربما فعله تصنعا ورياء فلهذا صار اخص بالصوم من غيره

"Niçin Cenab-ı Hak Tealâ diğer ibadetlerin hepsi de Allah'a mahsus olduğu halde onların içinden "oruç benimdir" diyerek yalnız oruç ibadetini kendisine tahsis etmiştir. Bunun sebebi şu: Onu diğer ibadetlerden ayıran iki şey içindir:

1- Oruç bizi felakete götüren en gaddar düşmanımız olan diğer ibadetlerin mani olmadığı nefsin zevk ve şehvetlerinden men eder. (Özellikle gayri meşru arzulardan.)

2- Oruç kul ile Rabbi arasında bir sır olup başkasına görünmeyen bir ibadettir. Bundan dolayı oruç ibadeti Cenab-ı Hak Tealâ'ya mahsus bir ibadet olmuştur. Diğer ibadetler ise herkese ayan beyan olduğundan kul bazen o ibadetlerin içine salih olmadığı halde kendisini salih göstermeyi riya= gösteriş gibi şeyleri karıştırır. İşte bunun (ve aynı zamanda kul oruçla nefsani arzularını ayakları altına alıp Cenab-ı Hakkın "samed" sıfatına mazhar olup melekleştiğinden) oruç diğer ibadetlerden mümtaz olup Allah'a mahsus bir ibadet olmuştur." (1)

---

(1) Kurtubi, c. 2, s. 274.

İbni Hacer de şöyle der:

ان اعمال بنى آدم لما كانت يمكن دخول الرياء فيها اضيفت اليهم بخلاف الصوم ولايدخله الرياء بالفعل وان كان قد يدخله الرياء بالقول

"Adem oğullarının amellerinin içine riyanın girmesi mümkün olduğundan, amelleri kendilerine isnat edilmiştir. Oruç ise öyle değildir. Onun içine her ne kadar sözle riya girse dahi fiilen riya girmediği için oruç ibadeti Cenab-ı Hakka isnad edilmiştir."(2) İşte onun için Allah Tealâ "Oruç benim içindir." diyerek oruç ibadetini kendisine isnad etmişlerdir.

Bir de mezkur hadiste geçen "oruçlunun ağız kokusunun Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir." demesinden maksad şudur:

وحاصله حمل معنى الطيب على القبول والرضا

"Hülasası oruçlunun ağız kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir." mânâsını ifade eden cümleden hasıl olan mana şu: Cenab-ı Hakkın ondan hoşnut olup, ondan kabul buyurduğu anlamına yorumlanmıştır." (3) Yine, Resulullah (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِىِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ اِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ .

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre Resulullah (s.a.s.)

(2) Fethü'l-Bari c. 4, s. 126.
(3) aynı eser.

şöyle der: **"Her kim kadir gecesinde Allah'a inanarak ve ecrini Cenab-ı Hak Tealâ'dan bekliyerek** (ibadet için) **kalkarsa yani o geceyi ibadetle ihya ederse daha önce işlemiş olduğu günahları af olunur ve yine her kim imanlı olarak ve ecrini Allah** (c.c.)'**den bekliyerek Ramazan-ı şerif orucunu tutarsa** (kul hakkı hariç) **bütün geçmiş günahları af olunur."** (4)

Evet, Ramazan ayı Allah indinde makbul olduğu için bütün ilâhi kitaplar bu ayda indirilmiştir. Onun için Ramazan ayı mübarek ve feyizli ve rahmet, bağışlanma özelliğine sahiptir.

Said Havva merhum şöyle der:

فالشيئ الاساسى اذن فى الصيام هو الامتناع عن شهوتى البطن والفرج وهما اعتى شهوات الانسان فمن استطاع ان يحفظ نفسه خلال فترة الصوم عن هاتين الشهوتين كان على غيرهما اقدر وكان على تنظيمهما بعد ذالك بحيث لا يخرج فيها عن حدود الحلال مستطيعا واذا استطاع ذالك كان على طريق الجنة سائراً وفى الحديث (مَنْ يَضْمَنْ لى مَا بَيْنَ لحْيَيْه وَمَا بَيْنَ فَخْذَيْه اَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ) ولا ينضبط اللسان بشيئ كانضباطه بالصيام وهذه نقطة هامة انَ الشبع الدائم للانسان يجعل اعضائه فى كامل طاقتها ويجعل نفسه كذالك الخ.

"O halde oruçta temel amaç mide ve cinsiyet uzuvlarının şehvetlerden alıkonmasıdır. Zaten insanda bulunan şehvetlerin başlıcaları bunlardır. Kim oruçlu bulunduğu müddet içerisinde nefsini bu iki şehvetten uzak tutabilirse, diğer şehvetlerden rahatlıkla uzak durabilir ve o kimseler oruçtan sonra da bu şehvetleri bir düzene sokar helâl

(4) et-Terğib ve't-Terhib, c. 2, s. 90.

sınırının dışına çıkmazsa işte o kimse cennet yolundadır. Hadis-i şerifte şöyle buyurulur: "Kim bana iki çenesinin arasıyla iki bacağının arasına kefil olup haramda kullanmayacağına dair garanti verirse, (ben de) ona cennete gireceğine dair kefil olup, garanti veririm."

Dil oruçla zapt edildiği kadar, hiçbir şeyle zapt edilemez. Bu, önemli bir noktadır. İnsanın daima tok olması, bütün azalarını ve nefsini mükemmel bir güce sahip kılar. Dilin sınır tanımadan salıverilmesi, birçok sakıncalar doğurur. Çünkü nefisten gelen emirleri ifade eden dildir. Nefis, Allah yolundan ayrılınca bu ayrılış, dilde, elde, ayakta, hareket ve davranışlarda kendini gösterir. Nefsi yemek şehvetinden alıkoymak Allah'ın emirlerinden dışarı çıkmasını engellemek gayesiyle zayıflatıp azgınlığının önüne geçmek ve onu doğru yolda devam etmeğe alıştırmak demektir." (1)

Yukarıda kaydettiğimiz **"sizden biriniz oruçlu olduğu günde çirkin söz söylemesin. Bağırıp çağırmasın. Biri ona söver veya onunla döğüşmeye kalkarsa ben oruçluyum desin."**

"Kim yalan şahitliğinde bulunur ve onunla amel etmeyi bırakmazsa, Allah'ın, onun yiyeceğini ve içeceğini terketmesine ihtiyacı yoktur. Ona değer vermez ve kabul buyurmaz." Hadis-i şerifleri bu gerçeği ifade etmektedir.

Orucunda bu yönünü gerçekleştirmeyen kimse Resulul-

(1) el-İslam, c. 1, s. 166-7.

lah (s.a.s.)'ın şu mübarek sözünde kastettiği kimselere benzemiş olur.

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال قال النبى صلى الله عليه وسلم رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ اِلاَّ الْجُوعُ وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ اِلاَّ السَّهَرُ

"Nice oruç tutan kimseler var dır ki, (adabına riayet etmediklerinden) **tuttukları oruçtan hisseleri sadece açlık ve susuzluktur** (sevabı yoktur) **ve nice** (geceleyin ibadet etmek maksadıyla) **kalkanlar vardır ki,** (halisane olmadığından) **bu kalkıştan hisseleri sadece uykusuz kalmaktır** (sevabı yoktur)." (2)

Resulullah (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ اَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِى سَبِيلِ اللّٰه عَزَّ وَجَلَّ نُودِىَ فِى الْجَنَّة يَا عَبْدَ اللّٰه هَذَا خَيْرٌ فَمَنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ الصَّلَاة يُدْعَى مِنْ بَابِ الصَّلَاة وَمَنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ الْجِهَادِ يُدْعَى مِنْ بَابِ الْجِهَادِ وَمَنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ الصَّدَقَة يُدْعَى مِنْ بَابِ الصَّدَقَة وَمَنْ كَانَ مِنْ اَهْلِ الصِّيَامِ دُعِىَ مِنْ بَابِ الرَّيَّان قَالَ اَبُوبَكْرٍ الصِّدِّيق يَا رَسُولَ اللّٰه مَا عَلَى اَحَدٍ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْاَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ فَهَلْ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْاَبْوَابِ كُلِّهَا قَالَ رَسُولُ اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ اَرْجُو اَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ

"Kim ki, Allah rızası için altın ve gümüşü sadaka verirse cennet kapılarında Ey Allahın sevgili kulu, buraya gel bu kapıda yaptığın amellerin büyük hayr-ü bereketi vardır" diye çağırılır. Namaz ehlinden olan (çok namaz kılan) **namaz kapısından çağırılır. Cihad ehlinden olan** (mücahid)

(2) Keşfü'l-Hafa, c. 1, s. 425.

cihad kapısından çağırılır. Sadaka veren, sadaka kapısından çağrılır. Oruç tutanlar da Reyyan kapısından çağırılır. Ebu Bekr'i-Sıddık (r.a.) **"Ya Resulullah, bir müminin bu kapıların birinden davet edilmesi zaruri midir? Bir kişi bu kapıların hepsinden de çağrılabilir mi? diye sordu.**

Resulullah (s.a.s.) **"Evet bu kapıların hepsinden çağırılabilir. Senin onlardan olmanı umarım." diye buyurdular."** (1)

Evet, oruçta kulluk sırrı tebarüz ediyor; zira Cenab-ı Hak Teâlâ yer yüzünü eşsiz nimetleriyle bir sofra haline getirmiştir. Sayılamayacak kadar çok nimetlerini dizmesiyle bize "Rahman" ve "Rahim ve Rezzak" olduğunu gösterdiği gibi milyarlarca hücrelerimizin teker teker gıdalarını böylece zamanında ulaştırmakla Rububiyetini (her şeyin Rabbi olduğunu) da ifade etmiştir. Böylece bu Rububiyete ubudiyyetle mukabele etmek gerektiği halde insanlar gaflet perdesi altında o kulluk vazifesini hakkıyla ifa etmiyorlar. İşte Ramazan-ı şerifte müslümanlar birden muntazam bir ordu hükmüne geçerler özellikle akşama yakın Cenab-ı Hakkın ziyafetine davet edilmiş bir şekilde "buyurunuz" emirini bekliyorlar gibi bir ubudiyet (kulluk) tavrı gösterirler. Böylece O şefkatli haşmetli ve geniş rahmaniyete karşı büyük ve intizamlı bir ubudiyetle mukabele etmiş oluyorlar.

---

(1) Nesai, c. 2, s. 169.

KADİR GECESİNİN FAZİLETİ

Cenab-ı Hak Tealâ onun hakkında "kadir" isimli özel bir sure indirerek şöyle buyurmuştur:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ
تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

"Şüphesiz ki biz onu (Kuran-ı) **Kadir gecesinde indirdik. "Ey Resulüm" Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi? "Kadri yüce olduğundan sen onu tam manasıyla bilemezsin ben sana bildireyim." Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. O gecede melekler ve ruh** (cebrail), **Rablarının izniyle her emir** (iş durum, hüküm, takdir) **için inerler. O gece, fecir doğuncaya kadar bir selamettir, esenliktir."**

Kadir gecesinden söz edildiği için sure ismini ondan almıştır. Kadir gecesinde Kuran'ın tamamı Levh-i mahfuzdan dünya semasındaki Beytül-izzet'e indirilmiştir. Ondan sonra olaylar hedef alınarak ihtiyaç nisbetinde tedricen inmeye başladı. Bu yirmi üç yıla yakın bir süre devam etti.

Şimdi de surenin içinde geçen "kadir" kelimesinin üzerinde biraz duralım. Bu kelimenin bir çok mânâları var dır:

Alusi (r.h.) şöyle der: ومعنى ليلة القدر ليلة التقدير الخ "Kadir gecesi demek takdir gecesi demektir. Zira İbni Abbas'tan rivayete göre o gecede bir yıllık rızıklar, eceller, yağmurlar, diriltmeler, öldürmeler ve bütün olaylar, kaza ve kaderler hep bu gece Levh-i mahfuzdan alınıp görevli meleklere veri-

lir. Takdir-i ilahi ise ezelidir (evveli yoktur). Bazı müfessirlerimiz şöyle demişlerdir: Şu konuda üç durum göze çarpıyor:

a) Allahın (c.c.) bütün şeylerin zamanını, mekanını (yerini), evsafını, özelliklerini takdir ve tayin etmesidir. Bu ezelidir. Onu bilmek kabil değil kimsenin bilgisi dahilinde değildir.

b) O, ilahi takdiratı görevli meleklere açıklamasıdır. Açıklama zamanı Şaban ayının onbeşinci gecesidir. Yani beraat gecesidir.

c) Bu ilahi takdiratın nüshalar halinde tesbit edilip kainatta cereyan eden hadiselerle ilgilenen meleklere teslim etmektir. Örneğin, rızıkların, nebatatın ve yağmurların nüshaları Mikail'e (a.s.) teslim edilir. Savaşların, askerlerin, zelzelelerin, yıldırımların, yer batmaların nüshası Cebrail (a.s.)'e amellerin nüshaları İsrafil'e (a.s.), müsibetlerin nüshası Azrail'e (a.s.) teslim edilir. Bu da Kadir gecesinde tahakkuk eder."(1) Yani bu geceden itibaren bir yıla kadar olan zaman içinde insanların karşılaşacağı tüm olaylar Allah tarafından ilgili meleklere bildirilir ve her meleğe yapacağı iş için emir verilir. Evet, "Kadir" sure-i Duhanda zikredildiği gibi, hüküm gecesi anlamına geliyor. Zira Allah (c.c.) sure-i Duhanda şöyle buyurur: "Hâ-Mim Açık ve açıklayıcı olan kitaba and olsun ki, biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz (Haktan yüz çevirenleri) uyaranlarız. O, gecede her hikmetli iş, katımızdan bir emirle ayırd edi-

(1) Ruhu'l-Maani, c. 30, s. 192.

lir. Rabbından bir rahmet olarak, hakikaten biz, peygamberler göndermekteyiz şüphesiz ki, o işitendir, bilendir." (Duhan /1-6)

Yani yukarıda anlat tığımız gibi o, gecede ezelde yazılıp Levh-i mahfuzda tesbit edilen bir yıllık rızıklar, eceller, olaylar oradan alınıp ilgili meleklere teslim edilir. Müfessirlerin çoğuna göre ayette geçen "mübarek gece"den maksat, Kadir gecesidir. Fakat Leyle-i Kadir demek Leyle-i takdir demekten ziyade ilahi ezeli takdiratın izhar-ı = meydana çıkarılması ve icrası ile hüküm ve kaza gecesi demek daha uygundur. Yani kadir gecesi demek muhkem işlerin emirlerin infaz edildiği bir gecedemek oluyor.

Bir de "Kadir" demek şeref ve azamet mânâsına gelir. Zira o gece bin aydan daha hayırlıdır.

Bu gecede yapılan ibadetlerin sevabı bin aylık ibadetin sevabından üstün olduğu için bu geceye "kadir" ismi verilmiştir veya bu gece ibadet işleyen mümin üstün kıymet ve şeref kazandığı için bu geceye bu isim verilmiştir.

"Kadir" aynı zamanda tazyik mânâsına da gelir ki, o gece inen meleklere arz (yer yüzü) dar gelir. Yani tazyik gecesi demektir. Demek ki büyük şerefli vukuatın meydana geldiğinde o hayr-u selametin büyüklüğü nisbetinde haliyle büyük bir şiddet ve tazyik söz konusu oluyor. Nitekim Kur'an-ı Kerimin inişiyle ve meleklerin şiddet ve tazyiki ile başlamıştır.

Evet, Kadir gecesi büyükbüyük mukadderatın tayin ve infazı zımnında her işten memur olan meleklerin peyder pey

inişi arz üzerinde büyük bir tazyik meydana getirir. Sebeb-i nüzulu hakkında rivayetler var dır. Onlardan sadece şunu kaydedelim:

عن على بن عروة قال ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما اربعة من بنى اسرائيل عبدوا الله ثمانين عاما لم يعصوا طرفة عين فذكر ايوب وزكريا وحزقيل بن العجوز ويوشع بن نون فعجب اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم الخ.

"Ali İbni Ur veden rivayete göre: Resulullah (s.a.s.) bir gün beni İsrail'den dört kişinin seksener yıl Allah'a ibadet edip bir göz yumup açıncaya kadar günah işlemediklerini, onların Eyyub, Zekeriyya, Hızkıyl İbn Acuz, Yuşa İbni Nun olduğunu söylemişler. Eshab-ı Kiram bundan hayret ettiler. (Yani onlara teaccub ederek şunu düşündüler; Bizim ömrümüz eski ümmetlerin ömrü kadar uzun değildir. Dolayısıyla biz onlar kadar sevab kazanamayız, diye üzüldüler.) Bunun üzerine Cebrail (a.s.) gelip ya Muhammed ümmetin o birkaç kişinin seksen senelik ibadetinden teaccub ettiler. Allah Tealâ sana ondan hayırlısını indirdi diye buyurdu ve bu sureyi sonuna kadar okudu. İşte bu senin ve ümmetinin hayret ettiğinden daha hayırlıdır dedi. Resulullah (s.a.s.) da buna sevindi" (1)

Seyyid Kutup (r.h.) bu gecenin "Kadir" ile isimlendirilmesi hakkında şöyle der:

واسمها «ليلة القدر» قد يكون معناه التقدير والتدبير وقد يكون معناه القيمة والمقام وكلا هما يتفق مع ذالك الحدث الكونى العظيم حدث القرآن والوحى والرسالة وليس اعظم منه ولا اقوم فى احداث هذالوجود وليس ادل منه كذالك على التقدير

(1) Ruhu'l-Maani, c. 30, s. 192.

والتدبير في حياة العبيد وهى خير من الف شهر والعدد لايفيد التحديد فى مثل هذه المواضع من القرآن انما هو يفيد التكثير الخ.

"Kadir gecesi adı ise takdir gecesi mânâsına veya tedbir gecesi mânâsına gelebilir. Aynı zamanda değer ve makam mânâsına da olabilir. Çünkü her iki anlam o büyük kainat hadisesiyle yani vahiy ve risalet=peygamberliğin geliş vakasıyla uyuşuyor. Şüphesiz ki mevcudatta (Varlık aleminde vukuu bulan hadiselerin içinde) o hadiseden daha önemli ve büyük hadise yoktur. kulların hayatındaki takdir ve tedbir için ondan daha mânâlı bir gece bulunamaz. Bin aydan hayırlıdır o gece. Buradaki sayı tahdit manasını ifade için değildir. Kuran-ı Kerimde varit olan bu gibi ifadeler çokluğa delalet eder. Bir gece beşer hayatında binlerce aydan hayırlıdır. Çünkü bu gece beşer hayatına bıraktığı mübarek ve kutsi tesirler ve yaptığı değişiklikler itibariyle binlerce ayın ve yılın yapamadığını yapmıştır. Bu gece öylesine muazzam bir gecedir ki hakikatını anlamak beşer idrakinin çok üstündedir. "Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin sen?" Avamın zihninde yaygın bulunan bu geceyle ilgili birçok efsane ve evhama takılma ihtiyacını duymadan belirtelim ki bu gece Allah'ın Kuranı indirmeye başlamayı ihtiyar ettiği=seçtiği bir gece olması münasebetiyle son derece büyüktür. O gecede mevcudata nur feyazanı olmakta, insan vicdanında ve beşer hayatında Allah'ın kudret ve rahmet deryasından coşan selamet ırmakları akıtılmaktadır. Bu inancın ihtiva ettiği düşünce ve inançlar, edep ve hükümler hem yeryüzünde hem de insanların iç dünyasında huzuru yayar. Meleklerin ve bilhassa

Cebrailin rablarının izniyle inmeleri ve beraberlerinde bu Kur'an olarak gökyüzüyle yeryüzüne yayılmaları bu alemşümul bu ihtifali surenin birkaç kelimesi akılları durdurucu bir ifadeyle tasvir etmektedir.

Bu gün biz birbiri ardı sıra gelen nesillerin ötesinden bu mübarek ve mutlu geceye göz attaığımız ve o gecede yüryüzünün şahid olduğu ve fevkalade ihtifalı (merasimi) tasavvura çalıştığımız ve o gecede gerçekleşen meselenin hakikatini düşünüp zaman merhaleleri boyunca yeryüzünde, kafalarda ve gönüllerde meydana getirdiği tesirleri kavramaya çabaladığımız zaman gerçekten de son derece büyük bir gece olduğunu anlar, Kur'an-ı Kerim'in bu geceyle ilgili işaretindeki esrarın bir yanını idrak ederiz.

"Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin sen?" O gecede her şey hikmetlice ayrılmıştır. Ölçüler, esaslar ve prensipler o gece vazedilmiştir ve o gece fertlerin kaderlerinden ziyade milletlerin ve devletlerin kaderi hatta daha büyük bir olay, gerçeklerin ve sistemlerin ölçüsü vazedilmiştir."

Seyyid Kutup şöyle devam eder:

ولقد تغفل البشرية لجهالتها و نكدطالعها عن قدر ليلة القدر وعن حقيقة ذالك الحدث وعظمة هذالامر وهى منذ ان جهلت هذا واغفلته فقدت اسعد واجمل آلاء الله عليها وخسرت السعادة والسلام الحقيقى وسلام الضمير وسلام البيت وسلام المجتمع الذى وهبها اياه الاسلام الخ.

"İnsanlık bilgisizliğinden ve kötü talihinden dolayı Kadir gecesinin kadrini bilmemektedir. O hadisenin büyüklüğünü ve azametini görmezlikten gelmektedir ve bunu yitirdiği

günden beri de Allah'ın nimetlerinin en üstün ve en güzelini yitirmiştir. Gerçek saadeti ve selameti kaybetmiştir. Vicdan huzurunu, evinin selametini ve toplumun saadetini kaybetmiştir. Halbuki bunları ona islam vermiştir. Bunu kaybettiğinin karşılığını verememiştir. İnsanlık bunca gelişmesine hayat şartlarının ilerlemesine ve üretimin artmasına rağmen hâlâ bahtsız, hâlâ mutsuzdur.

Çünkü bir kere ruhunu aydınlatan o güzelim ışığı söndürmüştür. Çünkü kendisini "Mele-i âlâ" ya uçurtan ve kanat gerdiren sevinci ve aydınlığı yok etmiştir. Ruhunun semaya kanat germesini, gökyüzünün nuruyla aydınlanmasını, "Mele-i âlâ" ya uçup gezmesini sağlayan hiçbir şey elde edememiştir bir daha.

Biz mü'minler bu hatırayı hiçbir zaman için unutmamakla memuruz. Sevgili peygamberimiz bu hatırayı ruhlarımızda canlandırmak ve ebediyen asıl kaynağına bağlı olmasını sağlamak için gayet kolay ve rahat bir yol çizmiştir bize. Bunu her yıl bu mübarek geceyi kutlayarak Ramazanın son on gecesinde onu bekleyip araştırarak ibadetle geçirmemizi isteyerek sağlamış ve buyurmuştur ki:

"Kadir gecesini Ramazanın son on gecesinde arayın."

Aynı eser şöyle devam eder:

والاسلام ليس شكليات ظاهرية ومن ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فى القيام فى هذه الليلة ان يكون « ايمَانًا وَاحْتِسَابًا » وذالك ليكون هذالقيام استحياء للمعانى الكبيرة التى اشتملت عليها هذه الليلة «وايمانا» وليكون تجرداً لله وخلوصًا «وَاحْتِسَابًا» ومن ثم تنبض فى القلب حقيقة معينة بهذ القيام ترتبط بذالك

المعنى الذى نزل به القرآن والمنهج الاسلام فى التربية يربط بين العبادة وحقائق العقيدة فى الضمير ويجعل العبادة وسيلة لاستحياء هذه الحقائق وايضاحها وتثبيتها فى صورة حية تتخلل المشاعر ولا تقف عند حدود التفكير وقد ثبت ان هذا المنهج وحده هو اصلح المناهج لاحياء هذه الحقائق منحها الحركة فى عالم الضمير وعالم السلوك وان الادراك النظرى وحده لهذه الحقائق بدون مساندة العبادة وعن غير طريقها لايقر هذه الحقائق ولايحركهاحركة دافعة الخ.

"İslam hiçbir zaman için dış görünüşlerden ibaret şekilci bir din değildir. Bunun için zaten Hz. Peygamber "imanen = inanarak" ve "ihtisaben" mükâfatını Cenâb-ı Allah'tan bekleyerek, buyurmak suretiyle bu geceyi ihya etmenin şartı olarak inanmayı ve samimiyeti ileri sürmektedir. Böylece bu geceyi ihya etmenin ihtiva ettiği büyük mânâları canlandırması gayesine mebni olduğunu ve Allah'a iman edip o, yüce kudrete halisane fani varlıklardan sıyrılıp kendini vermek hedefine dayandığını belirtmektedir. Ancak böylece o geceyi ihya etmenin hakikati kalblerde canlanabilir ve Kur'an'ın nazil olduğu mânâ ile irtibat sağlanabilir. Aynı zamanda ancak bu şekilde

Kur'an'ın iniş gayesine matufen Onun ve İslam terbiyesinin metodu ibadetle vicdanlardaki iman gerçeklerini birbirine bağlar. İbadeti bu hakikatlerin canlandırılıp bütün hislerde duyulması, açıklanıp canlı bir şekilde tesbit için bir vasıta kılar. Sadece düşünce hudutları dahilinde durup kalmasına müsaade etmez.

Bu metodun vicdanlarda ve hareketler âleminde bu gerçeklerin canlanması için en uygun metot olduğu ortadadır. Şüphesiz ki, bu hakikatleri ibadete dayalı olmaksızın

ibadet yolunun dışında düşünmek mümkün değildir. Ferdin hayatında ve toplumun yaşayışında o zaman bu düşünceler itici bir güç halinde yer etmez.

Kadir gecesini hatırlayıp o geceyi imanla ve sevabını umarak ihya etmek islamın sağlam terbiye metodunun bir yanını teşkil eder." (1)

Kadir Gecesi'nin gizli tutulmasının hikmeti, onu aramaya, bu geceye ulaşmak arzusu ile onu anlamak için insanların (müslümanların) Ramazan-ı Şerifin bütün gecelerini ibadetle ihya edip, çalışmalarına vesile olmasıdır. Nitekim Cuma günü duaların kabul olunduğu saatle, Allah Teâlâ'nın isimleri arasında ism-i azam, bütün iyiliklerin içinde de Allah'ın rızasının gizlenmesi bu hikmete binaendir.

Kadir gecesinde yapılacak duanın şekli:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَرَيْتَ اِنْ عَلِمْتُ اَيُّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا اَقُولُ فِيهَا قَالَ قُولِي اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي

Hz. Aişe'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ya Resulullah eğer Kadir gecesine rastlarsam, bu gecede ne söyleyeyim bana haber ver, dedim. Bana buyurdu ki: "Allah'ım sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet" de. (2)

(1) Fizilali'l-Kur'an, c. 7, s. 626-28.
(2) Sübülü's-Selam c. 2, s. 176.

KADİR GECESİ RAMAZAN-I ŞERİFİN SON ON GECESİNİN TEK OLANLARINDADIR

Nitekim Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

عَنْ اَبِى سَعِيدِ الْخُدْرِىِّ قَالَ اعْتَكَفْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَشْرَ الْاَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ فَقَالَ اُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فَاُنْسِيتُهَا فَالْتَمِسُوهَا فِى الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ فِى الْوِتْرِ

Ebu Said el-Hudri (r.a.)'den şöyle demiştir: Bir yıl (Kadir gecesini aramak için) Resulullah (s.a.s.) ile beraber ramazanın ortasındaki on gece (gündüzleri ile beraber) itikaf ettik. Resulullah (yirminci günün sabahı itikaf yerinden çıkarak bize) "Uykuda bana Kadir gecesinin tüm alametleri gösterildi. Sonra unutturuldum. Sizler Kadir gecesini ramazanın son on günü tek gecelerinde arayınız." buyurdu." (2)

Yine Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ خَرَجَ النَّبِىُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ فَرُفِعَتْ وَعَسَى اَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ فَالْتَمِسُوهَا فِى التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ

Ubade bin Samit şöyle rivayet etmiştir: "Peygamber (s.a.s.) Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bize haber vermek için çıktı da (Abdullah bin Ebi Hadred ile Kâb bin Malik) birbirleriyle münakaşa yaptılar. (Ben Kadir gecesinin hangi gece olduğunu size haber vermek için çıktım da falan ve falan adamların münakaşa ettiklerini gördüm.) Bunun üzerine Kadir gecesi (bildirilmesi) kaldırıldı.

(2) İbni Mace, c. 1, s. 561.

Kaldırılmasının sizin için daha hayırlı olduğu umulur. Artık siz o geceyi Ramazanın 29, 27 ve 25'inci gecelerinde arayınız." buyurdu. (1)

Kadir Gecesinin tayin edilmemesinin hikmeti şu olabilir: Mü'minler o geceyi tanısaydılar yalnız o geceyi ihya etmekle yetinip diğer gecelerin ihyasını bırakabilirlerdi.

Kadir Gecesinin, Ramazanın hangi gecesinde olduğuna dair değişik rivayetler vardır. 17, 21, 23, 25, 27, 29 gecelerine ait rivayetler olduğu gibi, 22, 24 ve 26 gecelerine ait rivayetler de vardır. En kuvvetli rivayet, 27'inci geceye ait olan rivayettir. Hülâsâ, Kadir Gecesini Ramazanın son on günlerinde aramalıyız. Özellikle tek gecelerinde arayalım. Mümkün olsa Ramazan-ı şerifin son on gününde de itikafa girelim.

Peygamber (s.a.s.) Ramazan-ı şerif'in son on gününde daha fazla ibadete sarılırdı. Nitekim şöyle rivayet edilir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مَالَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ

"Aişe (r.a.)'**den şöyle demiştir. Peygamber** (s.a.s.) **Ramazanın son on gününde ibadetler konusunda başka zaman göstermediği ciddi bir çalışma** (ve üstün gayreti) **gösterirdi."** (2)

Tabii ki Ramazan-ı şerifin bütün geceleri önemlidir.

---

(1) Buhari, c. 1, s. 344.
(2) İbni Mace, c. 1, s. 562.

Kadir gecesine rastlamak için Ramazanın her gecesini ibadetle ihya edip, gafletle geçirmemeye gayret etmeliyiz. Başka bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmaktadır:

عن عائشة رضى الله عنها قالت كان النبى صلى الله عليه وسلم اِذَا دَخَلَتِ الْعَشْرُ اَحْيَ اللَّيْلَ وَشَدَّ الْمِئْزَرَ وَاَيْقَظَ اَهْلَهُ

"Hz. Aişe (r.a.)**'den şöyle demişti: Ramazan'ın son on günü girince peygamber** (s.a.s.) **gecesini ihya eder. Ciddi bir çalışmaya girer ve aile fertlerini** (ibadet için) **uyandırırdı."** (3)

Alametleri:

1- Kadir gecesinin sabahı güneş doğarken bembeyaz ve göz kamaştırmayacak tarzda pak ve bir leğen şeklinde görülür. Sebebi de o gece sabaha kadar çok sayıda melek yere iner ve göklere çıkarlar. Meleklerin izdihamı dolayısıyla güneşin şiddetli ışığı adeta gölgelenmiş gibi olur.

2- Kadir gecesi çok sakin olur. Ne fazla soğuk ne de fazla sıcak olur.

3- Kadir gecesinde sabaha kadar yıldız kayması görülmez.

4- Her şey o gece secde eder. Ağaçlar secde edercesine yere eğilir ve doğrulur. Tabii ki bu herkesin anlayabileceği ve her gözün görebileceği bir alamet değildir.

---

(3) Buhari, c. 1, s. 344; İbni Mace, c. 1, s. 562.

İTİKAFIN TARİFİ

الاعتكاف لغة ملازمة الشيئ والدوام عليه خيراً كان او شراً ومنه قوله تعالى «مَا هَذِهِ التَّمَاثِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ» «يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ»

"İtikaf, lugatte bir şeyden ayrılmamak, ister hayır olsun, ister şer olsun, bir şey üzerinde devam etmektir. Allah Teâlâ'nın **"Sizin bu ayrılmadığınız heykeller nedir?"** "kendilerine ait putlarından ayrılmazlar" bu ayetleri bu mânâdadır." (1)

Istılahi manasına gelince, Hanefi'ye göre şöyle tarif edilir.

وشرعا اللبث فى مسجد له امام ومؤذن على صفة مخصوصة بنية

"Şer'an (itikafın anlamı) şudur: (Bir erkeğin) imamı ve müezzini olan bir camide (bir kadının da evinde namaz için ayrılan bir yerde) ibadet niyetiyle özel bir şekilde durmaktır." (2)

Şafii'ye göre şöyle tarif edilir:

هو اللبث فى المسجد من شخص مخصوص بنية

"Şafiilere göre özel bir şahsın = itikafı caiz olanın (ibadet) niyetiyle mescidde kalmasıdır." (3)

Bu kelime Kur'an-ı Kerim'in birkaç ayetlerinde geçiyor. Onlardan birisi de şudur.

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 693.
(2) İbni Abidin, c. 2, s. 128-9.
(3) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 449.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ

"İnkarda ısrar edip sizi mescid-i Haram'dan alıkoyanlar ve o bekletilen hediyelik kurbanlarınızı yerine ulaştırmanıza engel olanlar, onlardır." (4) Yani bu ayette hapsedilmiş mânâya gelen "makuf" kelimesi vardır. Demek ki dini ve fıkhi anlamda itikafa duran kimse de Allah için kendi nefsini bir mescide hapsedip bekletiyor. Dünya meşgalesinden ayırıp, kendini tamamen ibadete, zikre veriyor. Tabii ki, bu durumdaki müslüman günahlardan uzaklaşır adeta melekleşmiş bir hal almış olur. Nitekim Allah (c.c.) melekler hakkında şöyle buyurur:

يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

"Gece-gündüz durmadan, dinlenmeden tesbih ederler." (Enbiya/20)

Yani meleklerin görevi, ilâhi emirleri kusursuz yerine getirmek ve yalnız tesbih ile meşgul olmaktır. Bu bakımdan Hakka ibadette bulunmaktan asla bıkkınlık duymazlar. İtikafa giren zatlar da kendilerini tamamen dünya meşgalesinden sıyırıp ilâhî ibadet ve zikirle meşgul oldukları için bir nevi melekleşmiş olurlar. İlerde meşruiyetinin hikmetini anlatırken buna değineceğiz inşallah.

وادلة مشروعيته الكتاب والسنة والاجماع

"İtikafın meşru oluşunun delilleri: Bu deliller kitap,

(4) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 5, s. 206.

sünnet ve icmadır (bütün ulema onun meşruiyeti hakkında ittifak etmişlerdir. İtikaf çok eski devirlerden beri meşru kılınan ibadetlerdendir.)" (5)

Kitaptan delil Allah (c.c.) şöyle buyurur:

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Ve hani biz Beytullahı insanlara dönüp varılacak toplantı, sevap ve emniyet yeri kılmıştık. Siz de İbrahim'in makamından bir namazgah edinin ve biz İbrahim'le İsmail'e evimi tavaf edenler, ibadet niyetiyle itikaf yapanlar rüku ve secde edenler için tertemiz tutun diye vahyettik." (6)

Diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyurulur:

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ

"Mescidlerde itikafta bulunduğunuzda kadınlarınıza (geceleri de) **cinsel yaklaşmada bulunmayın."** (7)

"Bu ayet-i kerimenin iniş sebebi şöyle açıklanır: Resulullah (s.a.s.) Efendimizin sahabelerinden bir kaç kişi mescidde itikaf niyetiyle bulunuyorlardı. Zannediyorlardı ki oruçluya geceleri ailesiyle cinsel temas caiz olduğu gibi itikafa duran için de aynı ruhsat söz konusudur. Dolayısıyla

(5) el-Fıkhü'l-İslami c. 2, s. 694.
(6) Bakara / 125.
(7) Bakara / 187.

onlardan birinin ailesiyle görülecek bir işi olduğunda dışarı çıkar, karısıyla cinsel yaklaşmada bulunur ve boy abdesti aldıktan sonra tekrar mescide dönerdi. İşte bu ayet-i kerime ile onların itikaf halinde mescidde bulunurken dışarı çıkmaları ve cinsel yaklaşımda bulunmaları yasaklandı." (2)

Sünnetten delil:

والسنة لما روى ابن عمر وانس وعائشة رضى الله عنهم ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يعتكف فى العشر الاواخر من رمضان منذقدم المدينة الى ان توفاه الله تعالى وقال الزهرى عجبا من الناس كيف تركوا الا عتكاف ورسول الله صلى الله عليه وسلم كان يفعل الشيئ ويتركه وماترك الاعتكاف حتى قبض

"Sünnetten delil, İbni Ömer ile Enes ve Hz. Aişe'nin rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: "Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye geldikten sonra vefatına kadar ramazanın son on gününde itikafa girerdi. Zühri denilen (büyük zat) şöyle demiştir: "İnsanların itikafı nasıl terkettiklerine şaşıyorum. oysa Resulullah (s.a.s.) bazı şeyleri bazen yapar bazen de terkederdi. Fakat peygamber (s.a.s.) Medineye gittikten sonra vefat edinceye kadar itikafı terketmemiştir." (3) nitekim birhadis-i şerifinde şöyle buyurulmaktadır.

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال كان النبى صلى الله عليه وسلم يَعْتَكِفُ كُلَّ عَامٍ عَشْرَةَ اَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِى قُبِضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشْرِينَ يَوْمًا وكَانَ يُعْرَضُ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ فِى كُلِّ عَامٍ مَرَّةً فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِى قُبِضَ فِيهِ عُرِضَ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ

Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiştir:

---

(2) Kazı Beyzavi Şeyhzade ile beraber. c. 1, s. 497.
(3) ibni Mace c. 1, s. 562.

Peygamber (s.a.s.) her yıl ramazan ayında on gün itikaf ederdi. Vefat edeceği yıl olunca (ramazan ayında) yirmi gün itikaf etti ve her yıl ramazan boyunca Cebrail (a.s.) tarafından ona Kur'an bir defa arz edilirdi. Vefat edeceği yıl olunca ona iki defa arz edildi." (4) Yani bizim tabirimizle mukabele okurlardı.

Peygamber (s.a.s.) ömrünün sonuna ermek üzere olduğunu bilmişti. Ümmetine örnek olmak üzere ömrünün sonunda fazla hayır yapmak istedi. Ta ki ümmeti de ömürlerinin sonuna doğru hayratını iyiliklerini çoğaltarak ciddi çalışmayla en hayırlı durumda Allah'a kavuşsunlar.

Kimisi de peygamber (s.a.s.) bir önceki yılda bıraktığı on günlük itikafa karşılık on günlük itikaf, on günlüğü de o yılki itikafı olarak yapmıştır diye beyan etmiştir. Demek ki, peygamber (s.a.s.) itikafa çok önem vermiştir.

İtikafa giren kişi, niyet ettiği süreyi doldurmadan itikafa ara verdiği takdirde Hanefi ve Maliki'ye göre kaza etmesi gerekir. Şafii'ye göre kaza etmesi gerekmez. Şafii'ye göre hac ve umre hariç diğer nafile bütün ibadetler aynıdır. Yani- ona göre yarıda bırakılan bütün nafile ibadetlerin bilahare kazası gerekmez.

İTİKAFIN BAŞLAMA ZAMANI VE KAZASI

Bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulur:

(4) İbni Mace, c. 1, s. 562.

عن عائشة رضى الله عنها قالت كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَعْتَكِفَ صَلَّى الصُّبْحَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَكَانَ الَّذِى يُرِيدُ اَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ فَاَرَادَ اَنْ يَعْتَكِفَ الْعَشْرَ الْاَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ فَاَمَرَ فَضُرِبَ لَهُ بِخِبَاءٍ فَاَمَرَتْ عَائِشَةُ بِخِبَاءٍ فَضُرِبَ لَهَا وَاَمَرَتْ حَفْصَةُ بِخِبَاءٍ فَضُرِبَ لَهَا فَلَمَّا رَاَتْ زَيْنَبُ خِبَائَهُمَا اَمَرَتْ بِخِبَاءٍ فَضُرِبَ لَهَا فَلَمَّا رَاَ ذَالِكَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «آلْبِرَّ تُرِدْنَ» فَلَمْ يَعْتَكِفْ فِى رَمَضَانَ وَاعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ

Hz. Aişe (r.a.)'dan şöyle demiştir:

"Peygamber (s.a.s.) itikaf etmek istediği zaman sabah namazını kılar, sonra itikaf etmek istediği (mescitteki yere) giderdi. (Bir yıl) Ramazanın son on günü itikaf etmek istedi. Emirbuyurdu, kendisi için (mescid içinde) bir çadır kuruldu. Sonra Aişe (r.a.) bir çadırın getirilmesini emretti. Onun için de bir çadır kuruldu. Hafsa (r.a.) da bir çadırın getirilmesini emretti. Onun için de bir çadır kuruldu. Zeynep (r.a.) Aişe ve Hafsa (r.a.)'nın çadırlarını görünce o da bir çadırın kurulmasını emretti. Onun için de kuruldu. Sonra Resulullah (s.a.s.) bu durumu görünce (muhterem üç hanımına hitaben" "Siz hayır ve takva mı istiyorsunuz?" buyurdu ve (o yıl) Ramazanda itikaf etmedi. Şevval ayında on gün itikaf etti." (1) Demek ki, Ramazanda yapmadığı itikafı şevval ayında kaza etmiş oldu. Ancak adak olan değil de sünnet olan itikafı terketmek kazayı gerektirmez. Nitekim şöyle denilir:

فلو شرع فى نفله ثم تركه لايلزم قضائه على الظاهر وان شرع فى العشر الا واخر ثم افسده يجب قضائه على قول ابى يوسف

(1) İbni Mace, c. 1, s. 563.

"Eğer nafile olan bir itikafa girdikten sonra onu terk ederse Hanefi mezhebinin açık görüşüne göre kendisine kazası gerekmez. Şayet sünnet-i müekked olan Ramazan-ı Şerifin son on gününde (itikafa niyet ederek mescide kapanırsa) ve daha sonra bozarsa İmam Ebu Yusuf'un görüşüne göre (hepsini de) kaza etmesi gerekir." (2) Şafii'ye göre nafile itikafın başlanmasıyla tamamlanması veya bozduğu takdirde kazası gerekmez. Bir kimse sünnet itikafa girdikten sonra bir başka camiye itikaf için daha önce girdiği camiden çıktığında o, itikafı sona ermiş olur. Camiye girerken başka bir itikaf için yeni bir niyet gerekir.

İbni Hacer şöyle der:

"İmam Malik, peygamber (s.a.s.)'ın başladığı itikafı terkettikten sonra kaza ettiği için ümmetine de başlanılan itikafın terki halinde kazası gerekir, diye ictihad etmiştir. Fakat diğer imamlar peygamber (s.a.s.)'ın onu kaza etmesi vacib olduğu için değil de sırf istihbab yoluyla başladığı ameli gerçekleştirme adetine matufen idi. Şayet vacib olsaydı hanımları (r.a.) da kaza etmek mecburiyetinde kalacaklardı. Halbuki onlar kaza etmemişler." (3)

Netice olarak gerek Şafii olsun, gerekse Hanefi olsun adanmayan itikafın kazası gerekmez. Her ne kadar nafile olarak bir itikafa başlanıp terkedilse dahi kazası gerekmez. Fitne, fesadın kol gezdiği bu devirde şafii'ye göre de kadınlar için bu görüş tercih edilir.

---

(2) İbni Abidin c. 2, s. 131.
(3) Fethü'l-Bari c. 4, s. 325.

İTİKAFIN YERİ

Bu konuda şöyle denilir:

اجمع الفقهاء على انه لايصح اعتكاف الرجل والخنثى الافى مسجد

"Fıkıh bilginleri erkeğin ve Hunsa (erkeklik-dişilik organı olan)'ın itikafları ancak camide caiz olduğunda ittifak etmişlerdir." (4)

İtikafın mescidden başka yerde yerine getirilmesi caiz değildir. Her mescidde itikafa durmak caizdir. Nitekim şöyle denilir;

ويصح الاعتكاف فى كل مسجد له امام ومؤذن اديت فيه الصلوات الخمس اولا

"İtikaf imamı ve müezzini bulunan her mescidde sahihtir. Mezkur camide ister beş vakit namaz kılınsın ister kılınmasın farketmez." (5)

KADIN İÇİN İTİKAF YERİ

ذهب الحنفية الى جواز اعتكاف المرئة فى مسجد بيتها وليس للمرئة ان تعتكف فى غير موضع صلاتها من بيتها

"Hanefi'ye göre kadının kendi evinde namaz için ayırdığı ev mescidinde itikafı caiz olup, ondan başka yerde itikaf etmesi caiz değildir." (6)

Şafii ile diğer mezhep imanlarına göre kadın da erkek

---

(4) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 5, s. 209.
(5) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 5, s. 209.
(6) aynı eser c. 4, s. 325.

gibi ancak camide itikaf yapabilir. Fakat Şafii'nin kadim kavline göre kadının kendi ev mescidinde de itikafı caizdir.

İTİKAFIN HÜKMÜ

İtikaf bütün ulemaya göre sünnettir. Ancak adanan itikaf vacip olur. Yani birisi "Ben Allah için şu kadar gün itikafa gireceğim" dese kendisine vacip olunmuş olur. Hanefilere göre itikaf, üç kısma ayrılır.

a) Vacip olan adak itikaf yukarıda anlattığımız gibi birisi "Ben Allah için şu kadar zaman itikaf etmeyi adadım" şeklinde mutlak, yani bir şarta bağlı olmadan tehakkuk eden itikaf. Bir de "Allah falan hastaya şifa verirse şu kadar süre itikaf edeceğim" şeklinde şarta bağlı olan itikaf. Şart gerçekleşince itikaf vacip olur.

b) Ramazan-ı şerifin son on gününde itikaf etmek kifaye olarak sünnet-i müekked'tir. Bu konuda şöyle denilir;

الاعتكاف سنة مؤكدة اى كفاية في العشر الاخير من شهر رمضان فاذا قام بها بعض المسلمين سقط الطلب عن البا قين فلم يأثموا بالمواظبة على الترك بلاعذر ولوكان سنة عين لاثموا بترك السنة المؤكدة

"İtikaf, Ramazan-ı şerifin son on günlerinde kifaye olarak sünnet-ı müekkedtir. Eğer müslümanların bir kısmı bu sünneti yerine getirirse diğerlerinden sakıt olur. Özürsüz olarak bu sünneti devamlı olarak terk etmelerinden dolayı günahkar olmazlar. Sünnet-ı ay n olsaydı müekked olduğundan onu özürsüz olarak terk ettikleri takdirde hepsi de (vacibi terk etmenin günahının altında) günahkar olur-

lardı." (1) Yani vacibi terk etmek daha ziyade günaha mucibtir. Dikkat edersek, bu gün bu sünneti terk ettiğimiz için toplum olarak hepimiz günahkârız.

c) Ramazan dışındaki sair zamanlarda itikaf etmek müstehaptır.

Şafii ve diğer ulemanın görüşüne gelince aynı eser şöyle der:

ينقسم الاعتكاف الى واجب ومندوب عند الجمهور

"Cumhur-ı ulemaya göre itikaf, vacib ve mendup olmak üzere iki kısıma ayrılır." (2) Yani adanan itikaf vacib, diğer itikaflar ise mendubtur. Adak itikaf olabilmesi için de mutlaka lisanen telaffuz etmek gerekir. Sadece niyetle adanmış sayılmaz.

Cumhura göre itikafın rüknü şunlaradır:

1- Mütekif= itikafa duran.

2- Niyet

3- İçinde itikaf edilecek yer.

4- Mescidde durmak tır.

Hanefi'ye göre ise şöyle denilir:

وذهب الحنفية الى ان ركن الاعتكاف هو اللبث فى المسجد فقط والباقى شروط

"Hanefi'ye göre itikafın rüknü sadece mescitte durmaktır. Diğerleri ise onun şartlarıdır." (3)

---

(1) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 5, s. 209.
(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 5, s. 209.
(3) Aynı eser.

Ramazan dışında itikaf süresince oruç tutmak şart mıdır?

Sünnet olan itikaf için oruç tutmak Şafii ve Hanefi'ye göre şart değildir. Ancak Hanefi'ye göre vacib olan yani adanan itikafta oruç gereklidir.

Bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulur:

"İtikaf ancak oruçla sahih olur." (1) Evet, vacib itikaf için oruç gerekli ama sünnet olan itikaf için Hanefi mezhebin açık görüşüne göre oruç vacib değildir.

Aynı zamanda Şafii ve Hanbeli'ye göre de itikaf oruçsuz da caizdir. Onlara göre bu itikaf ister adak olan vacib itikaf olsun isterse de sünnet itikaf olsun farketmez. Ancak oruçla beraber olursa daha efdaldır. Fakat Malikiler, yukarıdaki hadise dayanarak itikaf için orucun bir rükün olduğuna hüküm vermişlerdir. Nitekim şöyle denilir;

والصوم ركن للاعتكاف كالنية

"(Malikiye göre) oruç itikaf için niyet gibi bir rükündür."(2)

İTİKAFIN ZAMANI

Her zaman müstehaptır. Ancak Ramazanda daha efdaladır. En azı ise Hanefi'ye göre şöyle denilir:

---

(1) Avnu'l-Mabud c. 2, s. 310.
(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 5, s. 212.

ذهب الحنفية الى ان اقله ساعة الساعة فى عرف الفقهاء جزء من الزمن لاجزء من اربع وعشرين

"Hanefilere göre (sünnet) itikaf için kafi zamanın en azı bir saattir. Fıkıh bilginleri örfünde saat demek zamandan bir parça (bir miktar) demek olup 24 saatten bir saat kastedilmiyor." (3)

Şafii'ye göre itikafın zamanı ruku ve benzeri namaza ait rükünlerde tadil-i erkan miktarından daha fazla bir zaman olmalıdır.

Nitekim Şafiiler şöyle derler :

يشترط فى الاعتكاف لبث قدر زمن فوق زمن الطمأنينة فى الركوع ونحوه

"(Şafiilere göre) itikaf için (mescidde) namazın rüknü olan ruku ve benzeri rükünlerden bir rüknü yerine getirecek kadar bir zamandan fazla bir süre durmak gerekir." (4) Ancak onlara göre itikafın süresi bir gün olması mendubtur. Hanefi'ye göre ise itikafın süresi bir gün bir gece olması müstehaptır.

İTİKAFA GİRME ZAMANI

ذهب الحنفية والشافعية الى انه يدخل معتكفه اذانوى يوما قبل الفجر وعند الشافعية اذا نوى ليلا قبل غروب الشمس وعند الحنفية لايصح نذر الليل وحده

"Hanefi ve Şafii'ye göre bir gün itikafa niyetlenmiş kim-

(3) İbni Abidin c. 2, s. 131; Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 5, s. 213.
(4) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 699.

senin daha henüz tan yeri ağarmadan önce itikaf yapmak istediği camiye girmesi gerekir. Şafii'ye göre eğer gece itikafa girmeye niyet getirdiyse daha güneş batmadan itikaf yerine girmelidir. (Hanefi'ye göre ise yalnız geceye mahsus itikaf nezredinmez= adanmaz. (Zira onlara göre adanan itikaf için oruç gereklidir. Oysa gece oruç söz konusu değildir.)" (5)

İTİKAFIN ŞARTLARI .

Bu hususta Zühayli şöyle der:

يشترط لصحة الاعتكاف مايلى: الاسلام ٢- العقل او التمييز ٣- كونه فى المسجد الا ان الحنفية اجازوا للمرئة الاعتكاف فى مسجد بيتها ٤- النية اتفاقا ٥- الصوم شرط عند الحنفية فى الاعتكاف المنذور فقط وليس بشرط عند الشافعية الا ان ينذره مع الاعتكاف ٦- الطهارة من الجنابة والحيض والنفاس ٧- اذن الزوج لزوجته شرط

İtikafın sahih olması için aşağıdaki şartlar gereklidir:

1- Müslüman olmak.

2- Akıllı olmak veya temyiz çağına yetişmiş olmak (yani iyiyi-kötüyü, zararı-kârı birbirinden ayırabilen mümeyyiz bir çocuğun da itikafı caizdir.)

3- İtikaf mescitte olmalıdır. Ancak Hanefiler kadınların evlerindeki mescitte (namaz için ayırdıkları ev mescidinde) itikafa girmelerini caiz görmüşlerdir. (Evinde namaz için ayrılan yerden başka bir yerde itikafa girmeleri tenzihen

(5) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 5, s. 216.

mekruh görmüşlerdir. Şayet daha önce kendisine namaz için bir yer ayırmadı ise itikafa gireceği zaman namaz için bir yer ayırırsa caiz olur.)

4- Ulemanın ittifakıyla niyet etmek: (İttifakla niyetsiz itikaf sahih değildir. Çünkü hadiste "Ameller niyetlere bağlıdır. Herkes için ancak niyet ettiği vardır." buyurulmaktadır. Şafiiler buna şunu ilave etmişlerdir: Eğer itikaf farz ise (adanan ise) nafile olandan ayırmak için farz olduğuna niyet ederek belirlenmesi şarttır.)

5- Adanan itikaf için (vacib olduğundan) oruçlu olmak: Bu şart Hanefi'ye göredir. Şafiilere göre ise ancak "Ben itikafla beraber oruç da tutacağım" diye adarsa o takdirde adanan itikafı yerine getirirken oruç da tutması gerekir. Yoksa gerekmez.)

6- Cünüblükten hayız ve nifastan temizlenmiş olmak: (Ancak Maliki ve Hanefi'ye göre mescidde kalabilmesi için cünüblükten temiz olması şart olup, itikafın sıhhati için şart değildir. Cünüb bir kimse itikafta bulunsa haram olmakla beraber itikafı onlara göre sahihtir. Fakat hayız ve lohusalık hallerinden temizlenmiş olmak vacib olan adanan itikafın sıhhati için şarttır. Çünkü bu durumda oruç itikaf için şarttır. Hayız ve nifas durumdaki kadınların ise oruç tutmaları sahih değildir. Şayet camide itikafta iken ihtilam olursa hemen çıkıp guslunu yapıp, durmadan yerine dönmesi gerekir.)

7- Kadına kocası tarafından izin verilmiş olmak: (kocasının izni olmaksızın bir kadının itikafa girmesi

adanmış bir itikaf olsa bile sahih değildir. Bu Şafii, Hanefi ve Hanbeliye göre şarttır. Ancak Maliki'ye göre kocasının izni olmaksızın itikafa girerse günah işlemiş olmakla beraber itikafı sahihtir.) (1)

İTİKAFIN HİKMET VE AMACI

والهدف منه صفاء القلب بمراقبة الرب والاقبال والانقطاع الى العبادة فى اوقات الفراغ متجرداً لها ولله تعالى من شواغل الدنيا واعمالها ومسلما النفس الى المولى بتفويض امرها الى عز يزجنابه والاعتماد على كرمه والوقوف ببابه وملازمة عبادته فى بيته سبحانه وتعالى والتقرب اليه ليقرب من رحمته والتحصن بحصنه عز وجل فلا يصل اليه عدوه بكيده وقهره لقوة سلطان الله وقهره وعزيز تأييده ونصره فهو اشرف الاعمال واحبها الى الله تعالى اذا كان عن اخلاص لله سبحانه لانه منتظر للصلاة وهو كالمصلى وهى حالة قربه فاذا انضم اليه الصوم عند مشترطيه ازداد المؤمن قربا من الله بما يفيض على الصائمين من طهارة القلوب وصفاء النفوس الخ.

"İtikafın amacı Rabbin mürakabesinde bulunmak suretiyle kalbi temizlemek ona yönelmek, boş vakitleri ibadete ayırmak, ibadet için kendini dış dünyadan ayırmak, Allah Tealâ için kullukta bulunarak dünya meşgalelerinden ve dünya işlerinden kendisini belirli bir süre içinde tecrit etmek, kendisini mevlasına teslim ederek bütün işlerini Allah'ın yüce iradesine bırakmak, onun keremine dayanarak, kapısında durmak, Allah Tealânın evinde ona ibadet etmekten ve rahmetine yaklaşmak için ona taatta bulunmaktan ayrılmamak, Allah'ın himayesine girerek kendini onun ku-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 695.

dret kalesine atarsa artık düşman tuzak kurarak veya zor kullanarak buraya giremez. Çünkü Allah'ın hükümdarlığının kuvveti ve üstünlüğü, onun desteği ve yardımı söz konusudur. İtikaf Allah'ın en çok razı olduğu en şerefli amellerdendir. Ancak ihlaslı olarak yapılmalıdır. Çünkü kişi itikafta iken namazı beklemektedir. Dolayısıyla namazı bekleyen namazda imiş gibidir. Orucu şart koşanlara göre, itikafa bir de oruç eklenince mümin kul daha çok Allah'a yakın olur. Çünkü Allah Tealâ oruç tutanlara kalp temizliği ve gönül safiyeti verir.

(İtikafın en faziletlisi Ramazan'ın son günlerinde yerine getirilendir. Bunun sebebi, bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesine rstlamak ihtimalidir.)" (2)

ADAK İTİKAFI

اذا نذر المسلم نذر يوم او ايام فهل يدخل معه الليل وهل يجب التتابع بين الايام ام لا ومتى يدخل المعتكف هل قبل الغروب ام قبل طلوع الفجر الجمهوريرون دخول الليل مع اليوم ويجب التتابع بين الايام المنذورة كأسبوع اوشهر ويدخل المعتكف قبل غروب شمس ذالك اليوم ويخرج بعد الغروب من آخر يوم والشافعية لايرون دخول الليلة مع اليوم الا فى العشر الاخير من رمضان ولا يلزمه التتابع فيه على الاظهر الا بشرط ويدخل المعتكف قبل طلوع الفجر ويخرج منه بعد غروب الشمس

"Müslüman bir kimse bir yahut birkaç gün adarsa geceleri de buna girer mi? ve adadığı günlerin tamamını arka arkaya mı yapması gerekir yoksa aralıklı yapabilir mi? İtikafa

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 695.

ne zaman girilecektir? Güneş batmadan önce mi, yoksa fecir doğmadan önce mi?

Cumhurun görüşü gecenin gündüze dahil olduğu yolundadır. Bir hafta yahut bir ay gibi adanan itikaflarda günler arasında peşpeşe olmak vaciptir. İtikafa giren kişi, o günün güneşi batmadan önce mescide girer. En son gün güneş battıktan sonra çıkar. Şafii'ler Ramazanın son on günü dışındaki günlerde itikafa girerken gecelerin gündüze dahil olmadığı görüşündedirler. Şart koşulmadıkça en açık olan görüşe göre itikafta peşpeşe olma mecburiyeti yoktur. İtikafa şafak doğmadan (tan yeri ağarmadan) önce girilip güneş battıktan sonra çıkılır." (1)

Hanefilere göre ise şöyle denilir:

من اوجب على نفسه اعتكاف يومين فاكثر لزمه اعتكافها بلياليها لان الليالى تدخل تبعا لان ذكر الايام بلفظ الجمع يدخل فيها بلياليها ويلزمه تتابعها وان لم يشترط التتابع لان مبنى الاعتكاف على التتابع بخلاف الصوم فان مبناه على التفرق لان الليالى غير قابلة للصوم فيجب على التفرق واما الاعتكاف فالاوقات كلها قابلة له قد تدخل الليلة الاولى ويدخل المسجد قبل الغروب من اول ليلة ويخرج منه بعد الغروب من آخر ايامه ومن نذر اعتكاف الليالى لزمته الايام وتلزمه الليالى بنذر اعتكاف ايام متتابعة ويلاحظ ان الليالى تابعة للايام الا ليلة عرفة وليالى النحر فتبع للنُّهُر الماضية رفقا بالناس

"Hanefilere göre bir kimse kendisine iki veya daha fazla gün itikafa girmeyi vacip kılarsa geceleri ile birlikte itikafa girmesi gerekir. Zira geceler gündüzlere tabidir. Çünkü

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 702.

günler ifadesi çoğul olup geceler de buna dahildir. Peşpeşe olma şartı koşulmasa bile peşpeşe yapılması gerekir. Çünkü itikafın temeli peşpeşe olmaya dayanmaktadır. Oruç böyle değildir. Orucun dayanağı ayrı ayrı olmasıdır. Çünkü gece oruç tutulmaz. Fakat itikaf böyle değildir. Bütün vakitler itikafı kabul edecek niteliktedir. (Her vakitte itikaf yapılır).

İtikafa birinci gece de dahildir. İtikafa girmek istiyen kişi itikaf için mescide gece güneş batmadan önce girer, son gün güneş batt ıktan sonra çıkar. Bir kimse geceleri itikafa girmeyi adasa, buna gündüzler de dahildir. Peşpeşe birkaç gün itikafı adayan kimseye geceleri de girmesi gerekir. Görülüyor ki geceler sonraki günlere tabidir ancak insanlara (hac menasıki için) kolaylık olması bakımından arefe gecesi ile bayram geceleri geçmiş güne tabidirler" (2)

Şafiilerde büyük çoğunluğa göre racih kuvvetli olan görüş şudur: Bir kimse peşpeşe itikafa girmeye niyet eder yahut bunu açıklarsa o takdirde gecelerinde de itikafa girmesi lazım gelir. Eğer açıklamamış yahut niyet etmemişse geceleri lazım gelmez.

İTİKAFA GİREN KİŞİ İÇİN CAİZ OLAN VE OLMAYAN HUSUSLAR:

Bu konuda şöyle denilir:

اتفق الفقهاء على انه يلزم المعتكف فى الاعتكاف الواجب البقاء فى المسجد

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 702.

لتحقيق ركن الاعتكاف وهو المكث والملازمة والحبس ولايخرج الا لعذر شرعى او ضرورة او حاجة قال الحنفية يجوز للمعتكف الخروج في اعتكاف النفل او السنة المؤكدة لان الخروج ينهى الاعتكاف ولا يبطله لكن لوشرع فى المسنون وهو العشر الا واخر من رمضان بنيته ثم افسده يجب عليه قضائه اى قضاء العشر كله فى رأى ابى يوسف وقضاء اليوم الذى افسده لاستقلال كل يوم بنفسه فى رئ جمهور الحنفية وحرم على المعتكف اعتكافا واجبا الخروج الا لعذرشرعى كاداء صلاة الجمعة والعيدين فيخرج فى وقت يمكنه ادراكها مع صلاة سنة الجمعة قبلها ثم يعود وان اتم اعتكافه فى الجامع صح وكره الخ.

"Fakihlere göre vacip olan itikafta itikafa giren kimsenin mescitte kalması gerekir. Bu hüküm itikafın rüknünü gerçekleştirmek içindir. Bu da mescitte eğleşmek, oradan ayrılmamak ve oraya kapanmaktır. İtikafa giren kişi ancak şer'î bir özür veya zaruret sebebiyle yahut bir ihtiyacını gidermek için dışarı çıkabilir.

Hanefilere göre: itikafa giren kimsenin nafile ve sünnet-i müekkede olan itikaflarda dışarı çıkması caizdir. Çünkü dışarı çıkmak itikafı sona erdirir ancak iptal etmez. Fakat bir kimse niyet ederek Ramazanın son on gününde itikafa başlasa, sonra bunu bozsa kazası vacip olur. Yani on günün tamamını Ebu Yusuf'a göre kaza etmesi gerekir. Hanefilerin büyük çoğunluğuna göre ise itikafı bozduğu günü kaza etmesi gerekir. Çünkü itikafta her bir gün müstakildir. Şer'i bir özür dışında vacib bir itikafa giren kimsenin dışarıya çıkması haramdır. Şer'i özürler ise cuma ve bayram namazlarıdır. Böyle bir kimse önceki sünnet ile birlikte cumanın farzına yetişebileceği bir vakitte çıkmalı, sonra da dönmelidir. Eğer cuma namazına gittiği camide itikafını ta-

mamlarsa kerahetle beraber sahihtir. (şer'i özürlerden biri de kişinin tabii ihtiyaçlarıdır.)

Küçük ve büyük abdest, üzerindeki bir pisliği yok etmek, ihtilam sebebiyle cünüplükten yıkanmak bu özürleri teşkil eder. Çünkü "Hz. Peygamber (a.s.) ihtiyaçları dışında itikaf yerinden dışarı çıkmazdı." Mescidin yıkılması, kendisine bağlı olan bir şahitlik görevini yerine getirmek, canına yahut eşyasına bir zarar gelmesinden korkmak yahut zalim bir kişinin zorla dışarıya çıkarması ailesinin dağılması gibi şer'i özürler sebebiyle itikafa giren kişi dışarı çıkabilir. Zorla mescitten dışarı çıkarılınca yahut mescit yıkılınca o saatten itibaren başka bir mescide gidip itikafa girmesi gerekir.

İtikafta bulunan kişi unutarak kısa bir süre de olsa dışarı çıkarsa vacip olan itikaf bozulur sünnet ve nafile olanlar sona erer ve bozduğu günün vacip itikafın kaza etmesi gerekir. Bir kimse itikafta iken çok vuku bulan bir özür sebebiyle mesela tabii ve şeri özürler sebebiyle dışarı çıksa itikafı bozulmaz. Boğulmak üzere olan birini kurtarmak yahut mescidin yıkılması gibi nadir vuku bulan özürler sebebiyle dışarı çıkarsa bundan ötürü günahkar olmaz, fakat doğrudan doğruya hemen başka bir mescide gitmediği zaman itikafı bozulur. Hasta ziyareti yahut cenaze sahiplerine baş sağlığı dilemek için mescitten dışarı çıkmakla, bu görev kendisi için gerekli de olsa itikaf bozulur. Ancak bundan dolayı kişi günahkar olmaz." (1)

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 706-8.

Şafii'ye göre: İtikafta bulunan kimse yemek yemek için evine gitmesi de caizdir, itikafı bozulmaz. Çünkü mescitte yemek yemek mürüvveti onuru bozar, dolayısıyla mescitte yemek yemesi lazım gelmez. Keza camide su yoksa su içmek için de camiden çıkabilir. Nafile itikaflarda itikafa giren kişinin cenaze namazı kılması, hasta ziyaret etmesi caizdir, farz olan itikaflarda caiz değildir. Farz itikafta bu iki durumda da mescitten dışarı çıkarsa itikafı bozulur.

İTİKAFIN ADABI

١- يستجب للمعتكف التشاغل على قدر الاستطاعة ليلا ونهاراً بالصلاة وتلاوة القرآن وذكر الله تعالى نحو لااله الا الله ومنه الاستغفار والفكر القلبى فى ملكوت السموات والارض ودقائق الحكم والصلاة على البنى صلى الله عليه وسلم وتفسير القرآن ودراسة الحديث والسيرة وقصص الانبياء وحكاية الصالحين ومدارسة العلم ونحو ذالك من الطاعات المحضة ٢- يسن الصيام للمعتكف عند الجمهور غير المالكية فانهم يشترطون الصوم والحنفية فانهم يشترطونه فى الاعتكاف المنذور ٣- يندب الاعتكاف ان يكون فى المسجد الجامع عند الشافعية واشترطه الحنفية ٤- يندب الاعتكاف في رمضان ٥- يندب مكث المعتكف ليلة العيد اذا اتصل اعتكافه بها ليخرج منه الى المصلى فيوصل عبادة بعبادة ولما ورد من احياء هذه الليلة «من قام ليلتى العيد محتسبا لله تعالى لم يمت قلبه يوم تموت القلوب» اى ان الله يثبته على الا يمان عند النزع وعند سؤل الملكين وسؤل القيامة ٦- يجتنب المعتكف مالا يعنيه من الاقوال والافعال ويجتنب الجدال والمراء والسباب والفحش

1- İtikafa giren kimsenin gücü yettiği kadar gece ve gündüz namaz kılmak Kur'an okumak ve Allah'ı zikir ile meşgul olması müstehaptır. Allah'ı zikretmeye örnek: "Lailahe illallah" demek yahut istiğfarda bulunmak, göklerin ve yerin yaratılışı ve hikmet inceliklerini kalpten

düşünmek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirmek, Kur'an tefsiri okumak, siyer okumak, ilim müzakeresinde bulunmak ve benzeri halis ibadetlerdir.

2- Malikiler dışındaki cumhura göre, itikafa giren kimsenin oruç tutması sünnet olup şart değildir. Malikiler ise itikafta oruçlu olmayı şart koşmaktadırlar. Hanefiler ise sadece adanan vacip itikaflarda orucu şart koşuyorlar.

3- Şafiilere göre cuma namazı kılınan camide yapılması menduptur. Hanefilere göre ise cuma namazı kılınan camide olmasını şart koşuyorlar.

4- Ramazanda itikafa girmek sünnet-ı (müekkettir.) (Çünkü peygamber (s.a.s.) Ramazanın son on günü girince itikafa girerdi, geceleri ihya eder, hanımlarını uyandırır ve kendini ibadete verirdi. Hanımlarıyla ilişkide bulunmaktan sakınırdı.)

5- İtikafa giren kişi eğer itikafı bayram gecesine bitişik ise bayram gecesi de itikafta kalır. Buradan musallaya (bayram namazı kılınan yere) çıkar, böylece bir ibadeti diğer ibadete bitiştirmiş olur. Ayrıca bayram gecesini ihya etmenin fazileti ile ilgili olarak şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: "Ecrini Allah'tan bekleyerek iki bayram gecesini ihya eden kimsenin kalbi, bütün kalplerin öldüğü günde ölmeyecektir." Yani Allah Tealâ bayram gecesini ihya eden kimseyi, can çekişme sırasında ve iki meleğin soruları esnasında, bir de kıyamet günündeki sorguya çekilme esnasında iman üzerinde sabit kılar.

6- İtikafa giren kişi gereksiz söz ve davranışlardan sakınması, fuzuli konuşmaması müstehaptır. (Bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulmuştur: "Kişinin gereksiz söz ve işlerini terk etmesi müslümanlığının güzelliğindendir.")

7- İtikafa giren kişi münakaşa, mücadele, sövme, kötü sözler sarf etme gibi fiillerden sakınır, sakınmalıdır." (1)

İTİKAFIN MEKRUHLARI

İtikafa giren kişinin yukarıda zikredilen adabdan bazılarını terketmesi mekruhtur. Satılan malı camiye getirip camiyi bir dükkan gibi kullanmak mekruhtur.

Mescitte itikafta iken ticari bir sözleşme yapmak mekruhtur çünkü itikafa giren kişi kendini Allah'a ayıran kişidir. Dünya işleriyle meşgul olmamalıdır.

İTİKAFI BOZAN HUSUSLAR

مبطلات الاعتكاف

١- الخروج بلاعذر شرعي

٢- الجماع ولو كان عند الجمهورنا سيا او مكرها ليلا او نهاراً لان الوطء فى الاعتكاف حرام بالاجماع وكذا فى غير العمد عند الجمهور لان ماحرم فى الاعتكاف استوى عمده وسهوه فى افساده كالخروج من المسجد

وقال الشافعية الجماع المفسد هو المتعمد مع العلم والاختيار فلا يفسد الاعتكاف با الجماع ناسيا او جاهلا او مكرها كالخروج فى هذه الحالات

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 717.

٣- الانزال فى حال المباشرة بشهوة كالقبلة واللمس والتفخيذ لعموم قوله تعالى «وَلَاتُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِ»

اما لو امنى بالتفكر او بالنظر او باشر ولم ينزل فلا يفسد اعتكافه عند الجمهور لانها مباشرة لاتفسد صوما ولا حجا فلم تفسد الاعتكاف لكن الشافعية قيدواذالك بما اذا لم يكن عادة له فان كان ذالك عادة له فيفسد الاعتكاف

Aşağıda sayılan hususlarla itikaf bozulur:

1-(Cuma namazına çıkmak, Tabii ihtiyaçlardan olan küçük abdest bozmak yahut büyük abdeste çıkmak yahut mescidin yıkılma zarureti gibi daha önce zikrettiğimiz tafsilata göre) şer'i özürler olmaksızın mescitten dışarı çıkmak itikafı bozar.

2- Cumhur-ı ulemaya göre unutarak da olsa gece yahut gündüz cinsi ilişkide bulunmak da itikafı bozar. Çünkü itikaf esnasında cinsi ilişkide bulunmak ittifakla haramdır. Cumhura göre yine bilerek cinsi ilişkide bulunmak icma ile itikafı bozar çünkü itikafta haram olan işi kasten yapmakla yanılarak yapmak itikafı bozmak hususunda eşittir. Aynen mescitten dışarıya çıkmak gibidir. Şafiilere göre itikafta iken kasten, bilerek ve kendi isteği ile cinsi ilişkide bulunmak itikafı bozar. Unutarak, bilmeyerek yahut tehdit alatında cinsi ilişkide bulunmaktan ötürü itikaf bozulmaz. Bu meselenin hükmü bu gibi hallerde (yani unutarak, bilmeyerek veya zorlanarak) mescitten dışarı çıkmanın hükmü gibidir.(Yani onlara göre bu hallerde itikaf bozulmaz.)

3- Öpme, dokunma ve uylukular arasında oynama gibi durum sebebiyle boşalmaktan ötürü ittifakla itikaf bozulur.

Çünkü Allah Tealânın "Mescitlerde itikafta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza yanaşmayın" ayeti umumidir.

İtikafa giren kişi düşünmek yahut bakmak suretiyle boşalırsa yahut kucaklaşıp da boşalma olmazsa cumhura göre itikafı bozulmaz. Çünkü bu durum ne oruç ne de haccı bozmayan ilişkidir. İtikafı da bozmaz. Fakat Şafiiler, bunu adeti olmamak şartı ile kayıtlandırmışlardır. Eğer adeti ise, o takdirde itikafı bozar." (1)

BOZULAN İTİKAFIN HÜKMÜ

حكم الاعتكاف اذا فسد

فقال الحنفية الاعتكاف اذا فسد لايخلو اما ان يكون واجبا اى منذوراً واما ان يكون تطوعًا

١- فان كان واجبا وجب قضائه فان كان اعتكاف شهر بعينه يقضى قدر ما فسد ليس غير ولا يلزم الا ستئناف واذا كان اعتكاف شهر بغير عينه يلزم الاستئناف من اوله لانه يلزم متتابعا

واما اعتكاف التطوع اذا قطعه قبل تمام اليوم فلا شيئ عليه

"Hanefiler: Bozulan itikaf ya adanmış vacip bir itikaf olur, yahut nafile itikaf olur.

a) Bozulmuş olan itikaf vacip idiyse, eğer senin içinde bulunan aylardan belli bir aylık adanmış bir itikaf idiyse bozulunca bir ay yeniden itikafa girmesi gerekmeyip Ramazanda olduğu gibi sadece bozulan günler kadar itikafa girmesi gerekir. Ayın başından başlaması gerekmez. Eğer iti-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 719-20.

kaf belirlenmemiş bir ayda ise başından itibaren itikafa girmesi lazım gelir. Çünkü bu durumda peşpeşe itikafa devam etmesi lazımdır. Dolayısıyla kazasında da peşpeşe olma vasfına riayet etmesi gerekir.

Nafile itikafa gelince: Gün tamamlanmadan itikaf kesilirse birşey lazım gelmez." (2)

وقال الشافعية اذا فعل المعتكف ما يبطله من خروج او مباشرة او مقام فى البيت بعد زوال العذر

ا- فان كان ذالك فى التطوع لم يبطل ما مضى من الاعتكاف لان ذالك القدر لوافرده واقتصر عليه اجزأه ولا يجب عليه اتمامه لانه لا يجب عليه المضى فى فاسده فلا يلزم بالشروع كالصوم

ب- وان كان اعتكافه منذوراً فان لم يشرط فيه التتابع لم يبطل مامضى من اعتكافه لماذكر فى التطوع لكن يلزم هنا ان يتم المدة المنذورة لان الجميع قدوجب عليه وقد فعل البعض فوجب الباقى وان كان قد شرط التتابع بطل التتابع ويجب عليه ان يستأنف ليأتى به على الصفة التى وجبت عليه وعلى هذا يقطع التتابع السكر والكفر وتعمد الجماع وتعمد الخروج من المسجد لالقضاء الحاجة ولا الاكل ولا الشرب ان تعذر الماء فى المسجد ولا للمرض ان شق لبثه فيه او خشى تلويثه ولا الاغماء والجنون اذ احصل احدهما للمعتكف ولا ان اكره بغير حق على الخروج ولايقطع التتابع الحيض ان لم تسعه مدة الطهر بان طالت مدة الاعتكاف بحيث لا ينفك عن الحيض غالبا بان يكون اكثر من خمسة عشر يوما وان خرج المعتكف من المسجد لغير قضاء الحاجة لزم استئناف النية فان خرج لها لايلزم استئناف النية

Şafiilere göre itikafa giren kişi dışarı çıkmak, kadına dokunmak (onunla oynaşmak) yahut özrü ortadan kalktıktan sonra da evde kalmaya devam etmek gibi itikafı bozan işleri yaparsa bakılır;

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 722.

a) Eğer nafile itikafta ise bu yapılan işler geçmiş olan itikafı bozmaz, çünkü bu kadarı ile yetinecek olsa yeterli olur. Tamamlamak vacip değildir. Oruç gibi başlanınca devam edilmesi lazım gelmez.

b) Eğer girilen itikaf adanmış bir itikaf ise ve peşpeşe olmasını şart koşmamışsa geçmiş itikafı bozulmaz. Fakat burada adanmış olan günleri tamamlamak gerekir. Çünkü hepsi kendisine vaciptir, bir kısmını yapmış, diğer kısmı ise kalmıştır, kalanını tamamlaması icabeder. Eğer itikafta peşpeşe olma şartını ileri sürmüşse, peşpeşelik bozulur, yeniden kendisine vacip olan şekilde itikafa başlaması gerekir. Buna göre sarhoşluk küfür, bilerek cinsi ilişkide bulunmak, kasten mescitten dışarı çıkmak peşpeşeliği keser.

Tabii ihtiyacı gidermek ve mescitte suyun bulunmaması sebebiyle yemek içmek için, mescitte eğleşmeyi zorlaştıracak bir hastalık sebebiyle yahut mescidi o hastalık sebebiyle kirletme durumu söz konusu olduğu için, baygınlık ve delilik sebebiyle dışarı çıkmak peşpeşelik hükmünü bozmaz. Bunun gibi haksız olarak mescitten çıkmaya zorlanmak, temizlik süresinin yetmemesi ardından hayız olmak da peşpeşeliği kesmez. Bu da genellikle itikafın onbeş gün ve daha fazla olması sebepleriyle ve hayız durumunun da itikafı tamamlamaya imkan vermeyecek kadar uzaması suretiyle olur.

(Yine müezzin olarak görevli bulunan kimsenin ezan okumak için mescitten ayrı fakat yan olan minareye çıkması da peşpeşeliği bozmaz. Bunun gibi kendisinin yapması gerekli olan bir şahitliği yerine getirmek için dışarı çıkmak

peşpeşeliği bozmaz. Aynı zamanda kesinleşmiş bir cezanın yerine getirilmesi için dışarı çıkmak peşpeşeliği bozmaz.)

İtikafa giren kişi, eğer tabii ihtiyacını gidermek dışında bir maksat için dışarı çıkarsa yeniden niyetlenmesi gerekir. Eğer bu nevi ihtiyacını gidermek için çıkarsa yeniden niyetlenmek gerekmez." (1)

Şurada sadece arapça bilen zatlar için başka kitapları araştırmaya ihtiyac duymamak için büyük fıkıh bilgini allame İbni Cüzeyyin itikaf ile kısa ve öz olarak Elkavaninü'l-Fıkhiye adlı eserinin arapça ibaresini yazmayı uygun gördüm.

حكم الاعتكاف ومكانه وزمانه وشروطه ومفسداته

اما حكمه فقربة مرغب فيها للرجال والنساء لاسيما فى العشر الاواخر من رمضان ويجب بالنذر واما مكانه ففى المساجد كلهاعند الجمهور فان نوى اعتكاف مدة يتعين عليه اتيان الجمعة فى اثنائها يعين الجامع لانه ان خرج الى الجمعة بطل اعتكافه خلافا لابى حنيفة وابن الماجشون ولا يخرج من معتكفه الا لاربعة اشياء لحاجة الانسان ولما لابد منه من شراء معاشه وللمرض والحيض واذا خرج للشيئ من ذالك فهو فى حكم الاعتكاف حتى يرجع واما زمانه فاقله يوم وليلة والاختيار ان لا ينقص من عشرة ايام ولاحد لاقله عندهما ويستحب ان يدخله قبل غروب الشمس من ليلة اليوم الذي يبدء فيه فان فعل ذالك اجزئه اتفاقا وان دخل بعد الفجر لم يجزه وان دخل بين المغرب والعشاء ففى الصحة والبطلان قولان واما الخروج فان خرج بعد غروب الشمس من آخر يوم اجزأه الا ان اعتكف آخر رمضان فانه يؤمر فى المذهب ان يبقى حتى يخرج لصلاة العيد واختلف هل ذالك على الوجوب او الندب وعلى ذالك هل يبطل اعتكاف من خرج قبله ام لا واما شروطه فثلاثة النية اتفاقا والصوم خلافا للشافعى والاشتغال بالعبادة على قدر الاستطاعة ليلا ونهاراً من الصلاة

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 724-28.

والذكر والتلاوة خاصة عند ابن القاسم ومن سائر اعمال الآخرة عند ابن وهب فعلى الاول لايشهد جنازة ولا يعود مريضا ولايدرس العلم وعلى الثانى يفعل ذالك وامامفسداته فستة الجماع اتفاقا والمباشرة وان لم ينزل خلافا لابى حنيفة والردة والسكر والخروج من معتكفه لغير مارخص له الخروج اليه وان وجب كالجهاد المتعين والحبس فى دين والوقوع فى كبيرة كالقذف وقد اختلف فى ذالك ولا يفسد فى المذهب بطيب ولا عقد نكاح لنفسه ولا لغيره ولا ينفعه ان يشترط فعل شيئ يمنع الاعتكاف خلافا للشافعى القوانين الفقهية ص ١١٠

ORUC'UN TARİHİ

Evet, islamın beş ana temelinden birisi de Ramazan-ı şerif ayında oruç tutmaktır. Malum olmak üzere ibadetler üç kısma ayrılır: a) Bedeni olanlar b) mali olanlar c) Hem bedeni hem de mali olandır. Yalnız bedeni olanlar. Namaz, oruç gibi, yalnız mali olan da zekat, fıtır sadakası vs. nafile sadakalar. Hem mali hem bedeni olan da hac gibidir. İşte oruç da namaz gibi bedeni bir ibadet olup hicretin ikinci senesinde farz olmuştur. Nitekim şöyle denilir.

وفرض صوم رمضان بعد صرف القبلة الى الكعبة لعشر من شعبان فى السنة الثانية من الهجرة بسنة ونصف الخ

"Ramazan orucu, (Medine-i Münevverede) Hicretin ikinci yılı Şaban ayının onunda kıble Kâbeye döndürüldükten bir buçuk sene sonra farz kılınmıştır. Resulûllah (s.a.s.) dokuz yılda dokuz Ramazan-ı şerif tutmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) Hicretin onbirinci yılı Ramazan-ı Şerifte Rabiulevvel ayında vefat etmiştir." (1) İbni Hacerin beyanına göre

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 578; İbni Abidin, c. 2, s. 80.

Resulullahın tuttuğu oruçların içinde yalnız biri otuz gün olup diğer aylar hep yirmi dokuz gün idiler. Nitekim şöyle denilir.

وكان حكمة انه صلى الله عليه وسلم لم يكمل له رمضان الاسنة واحدة زيادة تطمين نفوسهم على مساواة الناقص للكامل

"Peygamber (s.a.s.)'ın tuttuğu (dokuz) Ramazandan yalnız birisinden hariç diğerlerinin hepsinin de noksan oluşu, müslümanların noksan ile tam olanın arasında fark olmadığı konusunda kalblerinin mutmain olmaları hikmetine dayanmaktadır." (2) Bazı kimselere göre ise peygamber (s.a.s.)'ın tuttuğu dokuz Ramazan oruçlarından beşi yirmidokuz gün, dördü de otuz gün idi. Demek ki Allah (c.c.) orucu kamer (ay) hesabına göre bir ay olarak farzkılmıştır. Kameri ay ise 29 da olur, 30 da olur. Sevab bakımından fark yoktur, Farziyeti kitap (Kur'an-ı Kerim), Sünnet (peygamber (s.a.s.)'in hadis-i şerifi ve icma-ı ümmetle sabittir. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

«يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»

"Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı. Umulur ki (oruç tutarak) günahlardan sakınırsınız." (Bakara 183) Sünnetten delil ise Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

بُنِيَ الاِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ اَنْ لاَاِلَهَ اِلاَّ اللّهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّهِ وَاِقَامِ الصَّلاَةِ وَاِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ وَحَجِّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلاً

(2) Tuhfe c. 3, s. 370.

"İslam dini şu beş temel üzere kurulmuştur: "Lailahe illellah Muhammedür-Resülullah "Allah'dan başka hakiki ilah olmadığına ve Hz. Muhammed (a.s.v.)'ın Allah'ın Resulü olduğuna inanmak, beş vakit namazı dosdoğru kılmak, zekatı vermek, Ramazan-ı şerif orucunu tutmak ve gitmeye yol bulabilen gücü yeten için Beyti şerifi hacc etmektir." (Tac c. 1, s. 24) Diğer bir hadis-i şerifinde şöyle buyurulur:

وَعَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ اَنَّ رَجُلاً جَاءَ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَائِرَ الرَّأْسِ فَقَالَ يَارَسُولَ اللهِ اَخْبِرْنِى مَاذَا فَرَضَ اللهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ قَالَ شَهْرُ رَمَضَانَ قَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ قَالَ لاَاِلاَّ اَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا قَالَ فَاَخْبِرْنِى مَاذَا فَرَضَ اللهُ عَلَيَّ مِنَ الزَّكَاةِ فَاَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرَائِعِ الاِسْلاَمِ قَالَ والذى اَكْرَمَكَ لاَ اَتَطَوَّعُ شَيْئًا وَلاَ اَنْقُصُ مِمَّا فَرَضَ اللهُ عَلَيَّ شَيْئًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَفْلَحَ اِنْ صَدَقَ اَوْ دَخَلَ الْجَنَّةَ اِنْ صَدَقَ»

"Talha b. Ubeydullahtan rivayet edildiğine göre: Saçı başı dağınık halde bir adam Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelerek: Ya Resulullah bana Allah'ın üzerime oruçtan neyi farz kıldığını haber ver dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: Ramazan ayını farz kıldı. Adam Benim üzerimde bundan başka bir borç var mıdır? diye sorunca Hz. Peygamber: Hayır, ancak kendiliğinden nafile yaparsan bu müstesna buyurdu. Bundan sonra sorularına devam ederek: Allah'ın bana farz kıldığı zekattan haber ver dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) ona (zekatı) islamın gösterdiği yolları ve esasları anlattı. Bundan sonra adam şöyle dedi: Sana ikramda bulunan Allaha yemin olsun ki, bu söylenenlerden fazla da yapmam. Allahımın bana farz kıldığı şeylerden (hiç) bir şeyi eksik de

yapmam. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: Eğer doğru söylüyorsa bu adam kurtulmuştur, yahut şöyle buyurdu bu adam cennete girecektir, eğer doğru söylüyorsa." (1) Bu hadis-i şerifte hacdan bahs edilmemiş zira o zaman henüz hac farz olmamıştı. Namazı da bildiği için sormamıştır.

Aynı zamanda müslümanlar Ramazan-ı şerif orucunun farziyeti hakkında icma (ittifak) etmişlerdir. Yani İcma-i ümmetle de farziyeti sabittir.

ORUCUN FIKIH BÖLÜMÜ VE TARİFİ

Fıkıh kitablarımızda şöyle tarif edilir:

الصوم فى اللغة الامساك مطلقا عن الطعام والشراب والكلام والنكاح والسير قال تعالى حكاية عن مريم عليها السلام «اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا» اى صمتاوامساكا عن الكلام

"Oruç lûgatte, mutlak olarak kendini yemekten, içmekten, cinsî yakınlıktan ve seyirden tutmaktır. Allah Teâlâ Hz. Meryemden hikaye olarak (Meryem suresinde) şöyle buyurmuştur; "Ben Rahmâna oruç (susup konuşmamayı) adadım; o bakımdan bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" yani oruç adadım (oruç manasını ifade eden "savm" kelimesinden) konuşmamayı adadım demek istemiştir." (2)

Şer'i şerifte ise şöyle tarif edilir:

---

(1) Nesei c. 4, s. 121; İhyau't-Turasi'l-Arabi, Beyrut.

(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 2, s. 507. (Kuveyt); Bedaiu's-Sanai, c. 2, s. 75.

وشرعا هو الامساك نهاراً عن المفطرات بنية من اهله من طلوع الفجر الى غروب الشمس اى ان الصوم امتناع فعل عن شهوتى البطن والفرج وعن كل شيئ حسى يدخل الجوف من دواء ونحوه عن زمن معين وهو من طلوع الفجر الثانى اى الصادق الى غروب الشمس من شخص معين اهل له وهو المسلم العاقل غير الحائض والنفساء بنية وهى عزم القلب على ايجاد الفعل جزما بدون تردد لتمييز العبادة عن العادة

"Şer'i ıstılahta oruç: Tutmaya ehil kimsenin (Allah'a yakın olma) niyetiyle fecrin doğmasından güneşin batışına kadar orucu bozan şeylerden korumaktır. Yani oruç belli bir zamanda midenin ihtiyaçlarından ve cinsî arzularından fiili olarak, mideye ve iç organlara girecek ve benzeri hissi olan herşeyden uzaklaşmaktır. Belirli zamandan, maksat, fecr-i sadıkın doğmasından güneşin batmasına kadar geçen zamandır. Oruca ehil, belli bir şahıstan maksat ise hayız lohusalık durumunda olmayan, akıllı ve müslüman kimselerdir. Niyetten maksat tereddütsüz ve kesin olarak ibadeti adetten ayıracak şekilde bir fiili yapmaya kalbin azmetmesidir." (2) O halde oruca ehil olan kişinin fecr-i sadık doğduktan güneş batıncaya kadar her türlü yemek içmek ve cinsel yaklaşmayı ibadet niyetiyle Allahın rızasını kazanmak için terketmesine Şer'an oruç denilir. İki türlü fecir vardır. Nitekim şöyle denilir.

والفجر الصادق هو البياض المنتشر ضوئه معترضًا فى الافق ويقابله الفجر الكاذب وهو الذى يطلع مستطيلا متجها الى الاعلى فى وسط السماء كذنب السِّرحان اى الذئب

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 566.

"Fecr-i sadık: (doğu) ufuktaki genişliğine yayılan bir aydınlıktır. Bunun karşıtı fecr-i kazip: Gökyüzünün ortasında yükseklere doğru (umudi olarak) uzunlamasına yayılan kurt kuyruğuna benzer bir aydınlıktır. ("Bu aydınlık bir zaman sonra kaybolup yerine karanlık gelir.") (1)

İşte orucun başlaması, sabah vaktinin girmesi, yatsı vaktinin sona ermesi gibi bütün şeri hükümler sadık (doğru) olan hakiki fecre bağlıdır. Birinci fecir yani (hakiki olmayan) fecr-i kazibe şeri hükümlerden hiç birisi bağlı değildir. Çünkü peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuş:

عن ابن عباس رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «اَلْفَجْرُ فَجْرَانِ فَجْرٌ يُحَرِّمُ الطَّعَامَ وَتَحِلُّ فِيهِ الصَّلَاةُ وَفَجْرٌ تَحْرُمُ فِيهِ الصَّلَاةُ وَيَحِلُّ فِيهِ الطَّعَامُ»

"İbni Abbas (r.a.)'den rivayete göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuş: Fecir iki tanedir: a) Yemek yemeyi oruçluya haram kılıp ve namaz kılmayı mübah kılan sabah vaktidir. (Yani hakiki fecir olan= fecr-i sadıktır) İkincisi ise onda namaz kılmak caiz olmayıp sahur yemek mübah olandır. (Yani buna hakiki olmayan (fecr-i kazib) denilir. Dolayısıyla onunla gece vakti sona ermiş sayılmaz.)" (2)

Bu iki fecrin arasında saat olarak ne kadar bir zaman olduğu net olarak bilinmiyor. Zira Resulullah (s.a.s.) zamanında saat yoktu. Sübülüs-selam denilen eserde şöyle

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 507.
(2) Sübülü's-Selâm, c. 1, s. 114

denilmişdir: وبينهما ساعة "Her iki fecrin arasında bir saatlik zaman vardır." (2)

İbni Abidin şöyle der:

ان التفاوت بين الفجرين انما هو بثلاث درج

"Her iki fecrin arasındaki zaman ancak üç dereceliktir." (3) Hediyyetülalaiyyenin s. 122. dipnotunda da aynı ibare yazılıdır. Buna ilaveten her derecenin dört dakika olduğunu da ifade eder.

Sübülüs-selam'a göre eğer normal olarak bildiğimiz 24 saatten bir saat olarak ele alırsak her iki fecrin arasındaki zaman bayağı çok olur. Halbuki, her iki fecrin arasında az bir zaman vardır. Nitekim şöyle denilir.

ليس بين الفجر الكاذب والفجر الصادق الا زمن يسير

"Fecr-i kazib (hakiki olmayan fecir) ile fecr-i sadık (hakiki olan) fecir arasında ancak az bir zaman vardır." (4)

Hediyyetül alaiyyenin dipnotundaki hasaba göre ise aralarındaki zaman çok azdır. (Yani ona göre 12 dakikalık bir zaman olur.) Biz normal olarak her iki fecrin arasındaki zamanı kırk-kırkbeş dakikalık bir zaman olarak kabul etsek daha isabetli olur kanaatindeyim. Zaten "Aralarında bir saat vardır" demekten tam bir saatlik zaman değil de ondan az bir zaman kastediliyor. Nitekim İbn Abidin c. 1, s. 131 sayfadaki kaydetedilen ibareye göre de fıkıh bilginlerin

(2) Sübülü's-Selâm, c. 1, s. 114
(3) c. 1, s. 240
(4) Fethü'r-Rabbani c. 10, s. 20

örfünde saat demek zamandan bir parça bir miktar demek olup 24 saatten bir saat kastedilmiyor.

Şurada belirtmemiz icab eden bir durum vardır. O da şudur: Malum olmak üzere fecr-i sadığın iki merhalesi vardır. Birincisi bu fecir ilk olarak hafif yatay bir şekilde bir aydınlığın belirmesi ile başlar. İkincisi ise daha sonra aydınlığın iyice yayılmasıyla belirgin hale gelmesidir. İşte bu iki durumdan hangisiyle imsak başlıyor? diye akla böyle bir soru gelebilir. Bu istifhamı izale etmek için bu konudaki fıkıh kitaplarımızın ibaresini yazarak vuzuha kavuşturalım:

وقد اختلف فى ان العبرة لاول طلوع الفجر الثانى اولاستطارته وانتشاره فيه قال شمس الأئمة الحلوانى القول الاول احوط والثانى اوسع

"İmsak fecr-i sadığın (doğu ufukta) ilk hafif yatay bir biçimde bir aydınlığın belirmesiyle mi muteberdir, yoksa ufukta iyice yayılmasıyla mi itibar edilir? Bu iki durum arasında fıkıh bilginleri ihtilaf etmişlerdir. (Bir kısmına göre yatay olarak hafif bir şekilde ilk aydınlığın belirmesiyle imsak başlar. O takdirde oruç tutan kimsenin o, andan itibaren birşey yemesi, içmesi, cinsel yaklaşımda bulunması yasaktır. orucu bozar.)

Şemsü'l-Eimme El-Hilvani'ye göre "Birincilerin görüşü ihtiyata daha uygundur, ikincilerin görüşünde ise (müslümanlara) genişlik ve kolaylık vardır." (1)

Biz de âcizane deriz ki, fecr-i sadığın ilk aydınlığının belirmesiyle imsak başlar. Artık oruçluya yasak başlamış olur.

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 194.

Zira ibadet konusunda ihtiyat gereklidir. Nitekim şöyle denilir.

وهو ترك الاكل والشرب والوطئ من الفجر اى اول زمان الصبح الصادق عند جمهور العلماء

"Cumhur-i ûlemaya göre oruç (Allah için ibadet niyetiyle) yemeyi, içmeyi, cinsel yaklaşmayı fecirden yani sabahın ilk aydınlığından (fecr-i sadığın doğu ufkunda hafif olarak yatay bir şekilde belirmesinden güneşin batışına kadar) terketmektir." (1) Yine Fetevayı Hindiye namaz konusunu ele aldığı bölümde şöyle der:

والاحوط فى الصوم والعشاء اعتبار الاول وفى الفجر اعتبار الثانى

"Oruç ve yatsı namazı hakkında ikinci fecrin ilk doğuşu nazara alınıp itibar edilmesi, sabah namazının kılınması için de aydınlığın ufukta iyice yayılması itibar edilmesi ihtiyata daha uygundur." (2)

SAHUR YEMEĞİNİ ŞÜPHELİ BİR VAKTE GETİRMEMEK GEREKİR

Nitekim şöyle denilir:

ويجوز الا كل للشاك فى طلوع الفجر ولكن الاولى تركه ويستحب تأخير السحور بحيث يكون بين الفراغ منه وبين الصباح مقدار خمسين آية من القرآن

"Fecr-i sadığın doğuşunda şüpheye düşen kimse için sahur yemeğini yemesi caizdir. Ancak öyle bir durumda (yani şüpheli bir durumda) sahuru terk etmek daha evladır.

(1) Mecmau'l-Enhür c. 1, s. 116.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 51.

(Hatta bazı alimlere göre terk etmek gerekir.) Sahur yemeğini tehir etmek müstahaptır. Öyleki, sahur yemek işinin bitmesi ile imsak vakti arasında Kur'an-ı Kerim'den elli ayet okunabilecek kadar bir zaman olmalıdır. (Aksi takdirde şüpheli bir zamana dek getirmek, yani fazla tehir etmek hem mekruhtur, hem de orucumuz için tehlikelidir. Dikkatli olalım.)" (1)

Demek ki her ne kadar sahuru tehir etmek müstehap ise de imsaka çok yakın bir zamana dek getirmek asla caiz değildir. Hatta İmam Malik gibi bazı müctehidlerimize göre imsak olup olmadığında şüphe eden kimsenin sahur yemesi haramdır ve şayet birisi öyle şüpheli bir durumda sahur yemeğini yerse o günü kaza etmesi gerekir.

Ne yazık ki toplumumuzda öyle kimseler vardır ki, ezan okununcaya kadar sahura devam ediyor, bu kudsi ibadetimizi mideprestlik yapıp bir kaç lokmayı mideye indirmek için zedelemekteyiz çok dikkatli olmalıyız. Ezana (yani imsak vaktine) bir kaç dakika kala ağzımızı yıkayıp dişlerimizin arasındaki yemek kırıntılarını ayıklamış bir durumda hazır olmalıyız.

Nitekim şöyle denilir.

روى عن ابى حنيفة انه قال اساء بالاكل مع الشك اذا كان ببصره علة سواء كانت الليلة مقمرة او متغيمة اوكان فى مكان لايتبين فيه الفجر

"İmam-ı Âzam'dan yapılan bir rivayette, fecrin doğuşunda şüphe eden kimsenin sahur yemeği yemekle

(1) Fethü'r-Rabbani c. 10, s. 567.

eğer gözlerinde hastalık olursa bu durumda onun için ister ay ışığı olan bir gece olsun ister kapalı bir gece olsun fark etmez. Ya da (gözünde hastalık yok, ancak) fecrin (imsak vakti)nin belli olmayan bir yerde olursa o takdirde günahkâr olur." (1)

NİYET

Fıkıh kitablarımız niyeti şöyle tarif ederler:

النية القصد وهو اعتقاد القلب فعل شيئ وعزمه عليه من غير تردد والمراد بهاهنا قصد الصوم فمتى خطر بقلبه فى الليل ان غداً من رمضان وانه صائم فيه فقدنوى

"Niyet bir şeyi kastetmek olup kalpten o işi yapmaya inanmak ve o işe tereddütsüz olarak azmetmektir. Burada niyetten maksat orucu kastetmektir. Bir kimse geceden yarınki gün Ramazan olduğunu ve kendisinin bu ayda oruç tutacağını kalbinden geçirirse niyet etmiş olur." (2) Demek ki, niyetin yeri kalbdir. O halde oruca sadece kalben niyet getirmek kâfidir. Ancak dil ile niyet etmek sünnettir. Nitekim şöyle denilir.

والنية معرفته بقلبه ان يصوم والسنة ان يتلفظ بها

"Niyet, kalben oruç tutacağını bilmesidir. Onunla telaffuz etmek ise sünnettir." (3)

---

(1) Dürer c. 1, s. 204.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 567.
(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.

İçinde niyetin getirilmesi caiz olduğu vakit ise geniştir.Şöyleki, her gün güneş battıktan sonra başlar, zeval vaktinden az öncesine kadar devam eder. Ancak geceden niyet getirmek daha efdaldir. Nitekim şöyle denilir:

والافضل ان يبيت النية فى موضع تجوز نيته من النهار وان يعين النية

"Niyette efdal olan gündüzün niyet getirmesinin caiz olduğu oruçlarda geceden niyet getirmek ve hangi orucu tutmak istiyorsa onu belirlemek efdal olandır. (Zira niyetten maksat yapılacak ibadeti adetten ayırmak ve onu belirlemektir.)" (1)

SAHURA KALKMAK NİYET YERİNE GEÇER Mİ?

Sahura oruç için kalkılır. Bu bakımdan sahura kalkan kimse başka bir niyet getirmezse dahi sadece kalkıp bir şeyler yemesi oruç niyeti yerine geçer. Nitekim şöyle denilir:

فمن تسحر بالليل قاصداً الصيام تقربا الى الله بهذاالامساك فهو ناو

"Herhangi bir kimse oruç kasdederek bu imsak ile (gündüz vaktinde) yemeyi, içmeyi Cenab-ı Hakk'a yaklaşma niyetiyle terketmek üzere sahura kalkarsa o kişi oruca niyet getirmiş sayılır." (2)

Şafii'ye göre de hüküm aynıdır. Nitekim şöyle denilir:

---

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.
(2) Seyyid Sabık c. 1, s. 387.

والمعتمد انه لوتسحر ليصوم او شرب لدفع العطش نهاراً او امتنع من الاكل او الشرب او الجماع خوف طلوع الفجر كان ذالك نية ان خطر بباله الصوم بالصفات التى يشترط التعرض لها لتضمن كل منها قصد الصوم

"İtimada şayan görüşe göre herhangi bir kimse oruç tutmak için sahura kalkıp gündüz meydana gelecek açlığı susuzluğu gidermek için bir şeyler yer, içerse, tan yeri ağarmasından korkarak cinsel yaklaşımdan uzaklaşırsa niyet yerine geçer şu şartla eğer riayet edilmesi gereken nitelikleriyle oruç aklına gelirse zira bunların hepsinde de oruç tutma kasdı mevcuttur." (2)

Yukarıda ibaresini yazdığımız Fıkhüs-sünne denilen eserin aynı sayfasında şöyle denilir; "Malikiye göre sahura kalkan bir kimse sahura kalkıp oruç tutmak aklına gelmezse dahi yalnız ona niçin sahur yiyorsun diye sorulduğunda o da ben oruç tutmak için sahura kalktım diyebiliyorsa ona niyet olarak kâfidir."

ORUCUN VÜCUBUNUN ŞARTLARI

شروط الوجوب ثلاثة احدها الاسلام ثانيها العقل ثالثها البلوغ

"Orucun vucubunun şartları üçtür:

a) Müslüman olmak,
b) akıllı olmak,
c) Buluğ çağına ermektir. (3)

Demek ki, kafire, deliye ve çocuğa gerekli değildir.

(2) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 423.
(3) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, c. 1, s. 545.

ORUCUN EDASININ ŞARTLARI

شروط وجوب الاداء اثنان احدهما الصحة ثانيهما الاقامة

"Orucun edasının vacib olabilmesi için şartlar ise ikidir: 1) Sıhhat, 2) Yerleşik olup misafir olmamaktır." (1)

ORUCUN EDASININ SIHHATİNİN ŞARTLARI

شروط صحة الاداء اثنان احدهما الطهارة من الحيض والنفاس ثانيهما النية

"Orucun edasının sıhhatinin şartları ikidir:

1- Ay hali olmaktan ve lohusalıktan temiz olmak,

2- Niyettir (zira ibadetleri âdetlerden ayırmak için niyetsiz oruç sahih değildir.)" (2)

Şafii'ye göre ise bu konu şöyle açıklanır:

شروط وجوبه اربعة احدها البلوغ ثانيها الاسلام ثالثها العقل رابعها الاطاقة حسا وشرعًا

"Orucun vucubunun şartları dörttür:

1- Ergenlik çağına girmek (çocuklara gerekli değildir. Ancak yedi yaşına girmiş çocuklara velileri tarafından oruçla emredilecektir. On yaşlarına girip de oruca güç yetirdikleri halde tutmazlarsa velileri tarafından hafifçe dövüleceklerdir. Zira çocuk yaşlarından itibaren bu gibi kudsi ibadetlere alıştırılmalıdır.)

---

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 545.
(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-erbaa c. 1, s. 545.

2- Müslüman olmak (gayri müslimlere gerekli değildir Zira ibadetlerin temeli kabul olunabilmesi için önce iman gerekir.)

3- Akıllı olmak (delilere gerekli değildir.)

4- Hissen ve şer'an oruca güç yetirmektir. (o halde yaşlılıktan, iyileşmesi umulmayan hastalıktan dolayı oruca hissen (görünürde) güç yetiremeyenlerle ay hali ve lohusalıktan dolayı şer'an güç yetiremeyenlere gerekli değildir.)" (2)

Yine Şafii'ye göre: sıhhatının şartlarına gelince, şöyle denilir:

شروط صحته الاسلام والعقل والنقاء عن الحيض والنفاس

"Orucun sıhhatinin şartları şunlardır:

a) Müslüman olmak,

b) Akıllı olmak, (temyiz çağına ermiş olmak, yani temyiz çağına yetişmemiş çocukta niyet sözkonusu olmadığı için oruç tutması sahih olmaz.)

c) Hayız ve lohusalık hallerinden temiz olmaktır." (3)

Şafii'ye göre niyet rükün sayılır. Zira onlara göre niyet orucun rüknü, bir parçası olarak kabul edilir. Fakat Hanefilere göre tıpkı namazdaki niyet gibi oruçtan bir parça olmayıp, onun şartlarındandır.

---

(2) Aynı eser.
(3) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 432.

NİYETİN ORUÇTAKİ YERİ

اماكون النية شرطا فى صحة الصيام فانه قول الجمهور

"Niyetin, orucun sıhhatinin şartı olduğuna gelince, bu (Hanefi, Maliki ve Hanbeli) olan cumhurun görüşüdür." (4) yani onlara göre orucun sahih olabilmesi için niyet şarttır.

Şafii'ye göre ise niyet, orucun rükünlerinden sayılır: Nitekim şöyle denilir:

واركانه ثلاثة نية وامساك من المفطرات وصائم

"Orucun rükünleri üçtür:

a) Niyet,

b) orucu bozan şeylerden (gün boyunca) sakınmak,

c) Oruç tutabilecek ehil olan (oruç tutmakla mükellef) kimsedir." (5)

Evet, gerek Ramazan orucu olsun gerekse Ramazan dışındaki oruç olsun bir ibadettir. İbadet ise Allah'ın emri ile kulun kendi isteği ile yaptığı işin adıdır. Yalnız istekle de ibadet kâmil manâda tahakkuk etmez. Zira ihlasa ihtiyac vardır. Bu ihlas ve istek de niyet olmadan gerçekleşmez. Dolayısıyla ibadetleri âdetlerden ayırmak için orucu niyetsiz olarak eda etmek hiç bir mezhep imamına göre de caiz değildir. Niyette kafi olanı hakkında şöyle denilir.

والقدر الكافى من النية ان يعلم بقلبه انه يصوم كذا

---

(4) Bidayetü'l-Müctehid c. 1, s. 203.
(5) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 420.

"Niyette kâfi olan şey şudur: Kişinin kalben şöyle (örneğin Ramazan orucu veya başka herhangi) bir oruç tutacağını bilmesidir." (1)

ORUCUN RÜKNÜ

وركن الصوم هو الامساك عن شهوة البطن والفرج اوالامساك عن المفطرات

"Orucun rüknü, (oruçlunun) midenin ve cinsî organların şehvetlerinden kendini tutmak (Orucunu bozacak şeylerden korunmak), başka bir ifade ile orucu bozan hallerden korumaktır." (2) İbn-i rüşd şöyle der:

والاركان ثلاثة اثنان متفق عليهما وهو الزمان والامساك عن المفطرات والثالث مختلف فيه وهو النية

"Orucun rüknü üçtür. İkisi olan zaman ile orucu bozan şeylerden sakınmakta bütün müctehidler müttefiktirler. Üçüncüsü olan niyete gelince; onda ihtilaf vardır." (3) Yani kimi müctehide göre rükün, kimisine göre de şarttır.

Aynı eser şöyle devam eder;

والزمان ينقسم الى قسمين احدهما زمان الوجوب وهو شهر رمضان والآخر زمان الامساك عن المفطرات وهو ايام هذالشهر دون الليالى

"(Oruç hakkındaki) Zaman da iki kısma ayrılır, biri vucub zamanıdır ki, o Ramazan-ı Şeriftir. İkincisi orucu bozan şeylerden sakınma zamanıdır. O da bu ayın gündüzleridir. Geceleri değildir." (4)

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, c. 1., s. 544.
(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, c. 1, s. 544.
(3) Bidayetü'l-Müctehid, c. 1, s. 195.
(4) Bidayetü'l-Müctehid, c. 1, s. 195.

NİYETİN ŞARTLARI

يشترط فى النية مايأتى ١- تبييت النية اى ايقاعها ليلا وهو شرط متفق عليه لحديث « مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَلاَ صِيَامَ لَهُ» ولان النية عند ابتداء العبادة كالصلاة لكن تساهل بعض الفقهاء احيانا فى تحديد وقت النية لبعض انواع الصيام فقال الحنفية الافضل فى الصيامات كلها ان ينوى وقت طلوع الفجر ان امكنه ذالك او من الليل لان النية عند طلوع الفجر تقارن اول جزء من العبادة حقيقة ومن الليل تقارن تقديراً وان نوى بعد طلوع الفجر فان كان الصوم دينا لايجوز بالاجماع وان كان عينًا وهو صوم رمضان وصوم التطوع خارج رمضان والمنذور المعين يجوز

1-"(Niyetin şartları) Niyette şunlar şart kılınmıştır: 1- Niyeti geceden yapmak oruç için geceden niyetlenmenin şart olduğu hususunda (ulemanın) ittifakı vardır. Dayandığı delil de şu hadis-i şeriftir. "İmsak vakti girmeden önce oruca geceden niyetlenmeyen için orucu yoktur." (Namazda olduğu gibi niyet ibadetlerin başında yapılır. Fakat bazı müctehidler bazı oruç çeşitlerinde niyet vaktinin sınırlandırılmasında zaman zaman kolaylık göstemişlerdir. Hanefilere göre bütün oruçlarda mümkün olursa sabah vakti girmeden önce niyet etmek en faziletlidir.)

Bir kimse sabah vakti girdikten sonra niyet ederse eğer (tuttuğu oruç) borç ise ittifaken caiz değildir. Eğer bu onun farz olan Ramazan orucu ise veya nafile oruç ile belirlenmiş bir adak orucu ise, bunu yapmak caizdir." (4)

Aynı eser şöyle devam eder;

فالصوم نوعان ا- نوع يشترط له تبييت النية وتعيينها وهو مايثبت فى الذمة

(4) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 619.

وهو قضاء رمضان وقضاء ماافسد من نفل وصوم الكفارة بانواعها ككفارة اليمين وصوم التمتع والقران والنذر المطلق كقوله ان شفى الله مريضى فعلى صوم يوم مثلا فحصل الشفاء فلا يجوز صوم ذالك الابنية من الليل ب- ونوع لايشترط فيه تبييت النية وتعيينها وهو ما يتعلق بزمان بعينه كصوم رمضان والنذر المعين زمانه والنفل كله مستحبه ومكروهه يصح بنية من الليل الى ماقبل نصف النهار على الاصح ونصف النهار من طلوع الفجر الى وقت الضحوة الكبرى

"Oruç iki türlüdür:

a) Geceden niyet edilmesi ve kişinin onu belirlemesi şart olan oruçlar: Bu oruçlar, zimmette sabit olan oruçlardır. Ramazan orucunun kazası, başlanmış bir nafile orucun kazası, bütün çeşitleri ile keffaret oruçları (bu tür oruçları teşkil ederler.) Yemin keffareti, temettu ve kıran haccı oruçları, mutlak adak orucu da yukarıdaki çeşide dahildir. Mesela, bir kimsenin "Allah benim hastama şifa verirse ben bir gün oruç tutacağım" demesi gibi. Eğer şifa bulursa bu orucu tutmak zimmette sabit olur." Böyle bir orucu geceleyin niyetlenmeksizin tutmak caiz değildir.

b) Geceden niyetlenmek ve belirlemek şart olmayan oruçlar: Bu oruçlar Ramazan orucu, zamanı belirlenmiş adak orucu, müstehap ve mekruhları ile bütün nafile oruçları gibi, belli bir zamana bağlı olan oruçlardır. Bu gibi oruçlara geceden, gündüzün yarısından gündüzün yarısı ise tan yerinin ağarmasından büyük kuşluğa kadardır (yani öğleden) öncesine kadar niyetlenmek esah görüşe göre sahihtir." (5)

Malikilere göre niyetin sahih olabilmesi için, güneşin battığı andan gecenin son kısmına kadar yapılması gerekir.

(5) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 619.

Yahut şafağın hemen doğmasıyla (sabah vaktinin girmesiyle) beraber yapılması gerekir.

Bu konudaki Şafii'lerin görüşü de şöyle açıklanmıştır:

ويشترط لفرضه التبييت اى الصوم من رمضان او غيره كقضاء او نذر

"Farz oruç için geceden niyetlenmek gerekir. Yani Ramazan orucu kaza, adak gibi oruçlar için geceden niyetlenmek şart kılınmıştır." (1)

Fakat nafile oruç için öğleden önce niyet etmek caizdir. Nitekim aynı eser şöyle der:

ويصح النفل بنية قبل الزوال

"Nafile oruç için zevalden (öğleden) önce niyet etmek sahihtir (caizdir)."

Aynı eserde bunun delili şu hadis-i şeriflerle açıklanır:

لانه صلى الله عليه وسلم قال لعائشة رضى الله عنها يَوْمًا هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ غَدَاءٍ قَالَتْ لاَقَالَ فَانِّى اِذاً اَصُومُ

"Peygamber (s.a.s.) bir gün Hz. Aişe (r.a.)'a şöyle buyurdu: "Yanınızda sabah yemeği (kahvaltılık) var mıdır? Hz. Aişe de "Hayır dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) öyle ise ben oruç tutuyorum" buyurdu. Yine başka bir günde Hz. Aişe'ye "yanınızda yiyecek bir şey var mıdır? diye sordu. Ben de evet dedim. Bunun üzerine o halde ben iftar ediyorum." (2) diye buyurdu.

---

(1) Minhac Müğni'l-Muhtac ile beraber. c. 1, s. 423.
(2) Minhac Müğni'l-Muhtac ile beraber. c. 1, s. 423.

Gecenin yarısından sonra niyet getirmek şart değildir. Yeterki güneşin batışından sonra olsun. Niyetten sonra vakit varsa yemek yemek, cinsî yakınlıkta bulunmak niyete zarar vermez. Bunun gibi uyuduktan sonra uyanınca niyeti yenilemek de gerekli değildir.

HER GÜN NİYET GETİRMEK ŞART MI?

Bu konuda şöyle denilir:

وعندنا لابد من النية لكل يوم فى رمضان

"Bizim (Hanefiler'in görüşüne) göre her Ramazan-ı Şerif günü için ayrı ayrı niyet getirmek şattır." (3)

Evet her günün orucu ayrı bir ibadet olduğundan İmam Malik hariç bütün mezhep imamlarına göre her gün için niyeti yenilemek gerekir. Nitekim şöyle denilir:

ذهب الجمهور الى تجديد النية فى كل يوم من رمضان وذهب زفر ومالك وهو رواية عن احمد انه تكفى نية واحدة عن الشهر كله فى اوله الخ

"Cumhura (Şafii, Hanbeli ve Hanefi mezheplerine) göre Ramazan-ı şerif orucu için her gün niyetin yenilenmesi gerekir. İmam Züfer, İmam Malik, İmam Ahmed'den bir rivayete göre bir aylık Ramazan-ı Şerif orucu için (tıpkı namaz gibi) ayın başında hepsine birden bir niyet kâfi gelir. Yine onlara göre aralıksız tutulması gereken oruç keffareti, zihar keffareti gibi oruçlarda da tek bir niyet kâfi gelir." (4)

---

(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.
(4) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 28, s. 26.

GECE ORUCA NİYET EDER, HENÜZ FECİR DOĞMADAN NİYETİNDEN DÖNERSE:

ولو نوى من الليل ثم رجع عن نيته قبل طلوع الفجر صح رجوعه فى الصيامات كلها

"Gece, yarının orucuna niyet eder, fecir doğmadan bu niyetten dönerse, vazgeçerse, bu dönüş bütün oruçlarda caiz sayılır." (5)

Yani iftardan sonra yarının orucunu tutmak istiyordu ve niyet getirmiş. Ancak daha sonra oruç tutamayacağını, önemli bir işinden dolayı yarının orucundan vazgeçerse kazaya bırakacağını düşünerek ilk yaptığı niyetten vazgeçerse oruç tutmazsa kendisine sadece kaza gerekir.Şayet imsak olmadan yaptığı ilk niyetini bozmadan orucu bozarsa kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir.

Güneş batmadan önce getirilen niyet sahih değildir. Zühayli niyetin şartlarına şöyle devam eder:

٢- تعيين النية في الفرض هذا شرط عند الجمهور وليس بشرط عند الحنفية قال الحنفية لايشترط تعيين النية في الصوم المتعلق بزمان معين كصوم رمضان ونذر معين زمانه ونفل مطلق لان الزمن المخصص له وهو شهر رمضان ونحوه من نذر يوم محدد بذاته وقت مضيق او معيار لايسع الاصوم رمضان ويصح اداء رمضان بنية واجب آخر لمن كان صحيحا مقيما اما المسافر فانه يقع عما نواه من الواجب واما المريض فكذالك يقع عما نواه عند ابى حنيفة اذا نوى واجبا آخر ولا فرق بين المسافر والمقيم والصحيح والسقيم عند ابى يوسف ومحمد فى وقوع صومه عن رمضان اذا نوى عن واجب آخر

---

(5) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.

"2- Farz oruçlarda niyeti tayin etmek, belirlemek cumhura göre şart olup Hanefilere göre şart değildir. Hanefiler şöyle demişlerdir: Ramazan orucu ve zamanı belirlenmiş adak orucu ve mutlak nafile oruçlarda niyeti belirlemek ve tayin şart değildir. (Çünkü oruca mahsus zaman ramazan ayıdır. Ramazan gibi bizatihi belirlenmiş olan bir adak orucu sınırlı bir nitelikte yapılan bir ibadettir. Bu vakitte ancak Ramazan orucu, adanan vakitte de adak orucu tutulur.) Sıhhatli ve mukim olan bir kimsenin Ramazan ayını başka bir vacip niyetiyle eda etmesi sahih olur. (Ramazanda niyetlendiği oruç sadece farz olan oruç yerine geçer.) Yolcu ile Hasta kimse Ramazanda başka bir vacibe niyetlenirse onun tuttuğu oruç Ebu Hanife'ye göre, niyet ettiği oruç için geçerli olur. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, başka bir vacip için niyetlendikleri zaman tuttukları orucun mutlaka Ramazan orucu yerine geçeceği konusunda misafir ile mukim, sıhhatli ile hasta arasında herhangi bir fakr yoktur." Cumhura göre: Vacip olan oruçta niyeti tayin etmek vaciptir. Bu da yarın Ramazan orucu tutmaya niyet etmektir. Yahut Ramazan'ın kazası ya da kefaretine yahut herhangi bir adağına niyet etmektir. Mutlak oruç tutmaya niyet etmek kâfi değildir. Ama Hanefiye göre caizdir.

٣- الجزم بالنية: هذا شرط ايضا عند الجمهور ولو نوى ليلة الشك ان كان غداً من رمضان فانا صائم فرضا والا فهو نفل او واجب آخر عينه بنيته كأن ينويه عن نذر او كفارة لم يجزئه عن واحد منهما لعدم جزمه بالنية لاحدهما اذ لم يعين الصوم من رمضان جزمًا

"3- Niyetin kesin olması: Bu da Cumhura (yani Şafii,

Maliki ve Hanbeli'ye) göre niyetin mutlaka kesin olması gerekir. Eğer bir kimse şek (şüpheli) günde, yarın Ramazan'dan ise farz oruca niyetleniyorum, Ramazan'dan değilse tuttuğum oruç nafiledir şeklinde niyetlenirse yahut niyet ile tayin ettiği başka bir vacip oruca niyetlenirse mesela, adak bir orucun yerine yahut keffaret orucun yerine niyetlenirse bu oruç sahih değildir, hiç birisinin yerine geçmez. Çünkü, zikrettiği oruçtan hiç biri hakkında kesin bir niyeti yoktur. Zira Ramazan orucunu kesin olarak belirlememiştir." (1)

Hanefiler ise Cumhurun hilafına hüküm vermişlerdir. Nitekim aynı eser aynı yerde şöyle der:

اما الحنفية فيرون انه لايشترط فى الصوم المقيد بزمن معين ان تكون النية جازمة فان نوى الصوم ليلة الثلاثين من شعبان على انه ان ظهر كونه من رمضان اجزأ عن رمضان ماصامه باى فنة كانت الا ان يكون مسافراً اونواه عن واجب آخر فيقع عما نواه

"Hanefilere göre belli bir zaman ile kayıtlandırılmış olan oruçta niyetin kesin olması şart değildir. Eğer bir kimse Şaban ayının otuzuncu gününde Ramazan olduğu üzere oruç tutmaya niyet eder de bu günün ramazan'dan olduğu ortaya çıksa, o gün Ramazan'dan sayılır. Hangi niyetle (yani ister farz niyetiyle ister vacip niyetiyle ister nafile niyetiyle) olursa olsun farketmez. Ancak bu kişi seferi ise yahut başka bir vacip için niyetlenmişse o takdirde ona sayılır." (2) Fetevayı Hindiyye de şöyle der:

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 621-22.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 621-22.

جاز صوم رمضان والنذر المعين والنفل بنية ذالك اليوم او بنية مطلق الصوم او بنية النفل من الليل الى ما قبل نصف النهار ولا فرق بين المسافر والمقيم والصحيح والسقيم

"Ramazan orucu, belirli adak orucu ve bir de nafile oruç için o günün orucuna veya mutlak oruç tutmaya veya geceleyin nafile oruç tutmaya niyet getirilir ve bu da zevalden öncesine kadar gerçekleşirse caiz olur. (Yani Ramazan ayında güneş battıktan ta zeval vaktine kadar geçen zaman içinde ister ramazan orucuna, ister nafile oruca niyet etsin, bu niyet Ramazan orucuna mahsustur. Ona yöneliktir ve niyet sahihtir. Bunun gibi bir kimse "falan ayın perşembe gününü oruç tutacağım" diye belirlerse o gün herhalde adak orucu tutmakla mükellef bulunduğundan başka bir oruca niyet ederse, bütün bu niyetler sadece adak orucu yerine geçer.) Bu hususta yerleşik, yolcu ve sıhhatli ve hasta kimse arasında fark yoktur." (3)

Yine aynı eserde şöyle denilir:

واذانوى واجبا آخر فى يوم رمضان يقع عن رمضان ولا فرق بين المسافر والمقيم عند ابى يوسف ومحمد رحمه الله وعند ابى حنيفة رحمه الله تعالى اذا صام المسافر بنية واجب آخر يقع عنه ولو نوى النفل فالاصح انه يقع عن رمضان واما المريض فالصحيح ان صومه يقع عن رمضان

"Ramazan'da başka bir vacibe niyet etse İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed (r.h)'e göre Ramazan orucunun yerine geçer. Bu hususta yerleşik ile misafir arasında fark yoktur. İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre ise misafir

(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 196.

başka bir vacibe niyet etse o vacibin yerine geçer. Fakat nafile niyet etse, Ramazan'dan sayılır. Ancak hasta olan kimse ise sahih görüşe göre tuttuğu oruç hangi niyetle olursa olsun Ramazan orucu yerine geçer." (1)

النذر المعين اذا صام بنية واجب آخر كقضاء رمضان والكفارة كان عن الواجب وعليه قضاء مانذر وهو الاصح وشرط القضاء والكفارات ان يبيت ويعين

"Günü belirlenmiş adak orucuna niyet getirirken, onun yerine kendisine gerekli olan Ramazan orucunu kazaya veya başka bir keffaret orucuna niyet ederse, tutacağı oruç niyet ettiği vacibin yerine geçer, ayrıca adak orucunu kaza etmesi gerekir. En sahih olan görüş de budur. Kaza ve keffaret oruçlarında niyetin şartı geceden getrilmesi bir de tayin edilmesidir." (2)

Kaza orucu için niyet:

ولا تشترط نية القضاء وهو الصحيح لانه نوى ما عليه من صوم رمضان

"Kaza orucunda "kaza orucuma niyet ettim" demek şart değildir. Zira o, üzerinde kalan Ramazan orucuna niyet etmiştir." (3)

Yani kaza tabirini kullanmaya gerek yoktur. "Üzerimde kalan oruca niyet ettim" demesi kâfidir.

---

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 196.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 200.
(3) Aynı eser

ŞARTLI NİYET ETMEK

Bu konuda şöyle denilir:

وان نوى ان يصوم غدا ان كان من رمضان ولا يصوم ان كان من شعبان ففى هذا الوجه لايصير صائما وان نوى ان كان الغد من رمضان يصوم عنه وان كان من شعبان فعن واجب آخر او ينوى ان يصوم عن رمضان ان كان الغد منه وعن التطوع ان كان من شعبان فهو مكروه ثم ان ظهر انه من رمضان يقع عنه فى كلا الوجهين وان ظهر انه من شعبان لايسقط الواجب فى الاول وصار تطوعا

"Yarın Ramazan ise oruç tutacağım, değilse Şabandan ise tutmayacağım şeklinde şartlı niyet etmek hem mekruhtur, hem de oruç tutacak olursa makbul değildir. veya "Yarın Ramazan ise onun orucuna, değilse falan vacip orucuna veya "Yarın ramazan ise onun orucuna, değilse nafile oruç tutacağım" diye niyet etmek mekruhtur. Ancak daha sonra böyle bir niyetle tutulan oruç Ramazan'a rastlarsa her iki durumda da onun yerine geçer. Eğer Şabandan ise birinci şıkta niyet ettiği vacibin yerine geçmez. O da nafile olarak kabul edilir." (3)

ŞEK GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

Bu konuda şöyle denilir:

وصوم يوم الشك وهو اليوم الذى شك فيه انه من رمضان او من شعبان ان نواه عن رمضان او عن وآجب آخر كره ثم ان ظهرانه من رمضان اجزأ عنه فى كلا الوجهين وان ظهرانه من شعبان كان تطوعا فى الوجه الاول وان افطر لاقضاء

"Şek gününde oruç tutmak: (Şaban ayının sonunda)

(3) Aynı eser.

Bugün Şaban'ın son günü müdür, yoksa Ramazan'ın ilk günü müdür? kesinlikle bilemez şüphe içinde olursa o takdirde Ramazan'dan veya başka vacipten oruç tutması mekruhtur. (İster Ramazan orucuna, ister başka bir vacibe niyet etsin farketmez.) Sonra bu durumda (öyle bir niyet getirdiğinde) eğer Ramazandan ise her iki durumda da Ramazan orucun yerine geçer. Şayet Şabandan ise Ramazan niyetiyle tuttuğu oruç onun için nafile sayılır.Tutmaya niyet ettikten sonra bozarsa kazası gerekmez. (Zira zaten oruç tutulması mekruhtur.)" (1)

Evet, şek gününde oruç tutmak mekruhtur. Nitekim şöyle denilir:

ويكره تحريما فى يوم الشك كل صوم من فرض وواجب وصوم ردد فيه بين نفل وواجب الاصوم نفل جزم به بلا تر ديد بينه وبين صوم آخر فانه لايكره

"Şek gününde farz ve vacip olan her oruç nafile ile farz arasında tereddütlü olarak (örneğin eğer Ramazandan ise Ramazan orucuna, eğer Ramazandan değilse başka bir vacibe diye) niyet edilen oruçlar tahrimen mekruhtur. Ancak kesin bir niyetle nafile olarak tutulan oruç, yani tereddütlü olmayan oruca niyetlenmek mekruh değildir."(2) Yani kesin olarak bir nafileye niyet getirip oruç tutarsa bunun bir sakıncası yoktur. Eğer başka bir vacibe niyetle o günde oruç tutarsa mekruh olur. Nitekim Hediyyetülalaiyye şöyle der:

فلو لواجب آخر كره تنزيها

(1) Aynı eser.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2. s. 622.

"Eğer (nafileye değil de) başka bir vacibe niyet getirirse tenzihen mekruhtur." (2)

Fetevayı Hindiyye şöyle der:

ثم ان ظهر انه من رمضان اجزأ عنه فى كلا الوجهين وان ظهر انه من شعبان كان متطوعا وان افطر لاقضاء

"(Buna rağmen şek gününde oruç) tuttuktan sonra o günün Ramazan olduğu belirlenirse, onun yerine geçer. (Ramazan olmadığı anlaşılır) Şaban olduğu belirlenirse nafile yerine geçer. Tutmaya niyet ettikten sonra bozarsa kazası gerekmez. (Zaten onda orucun tutulması mekruhtur.)" (3)

وان نوى التطوع فالصحيح انه لا بأس به فان ظهر انه من رمضان كان صائما عنه وان ظهر انه من شعبان كان متطوعا فان افطر كان عليه القضاء لانه شرع ملتزمًا وان اطلق النية فهو مكروه فان ظهر ان هذ اليوم من شعبان كان صومه تطوعا وان ظهر انه من رمضان جاز عن رمضان

"Böyle bir günde sadece nafile niyetiyle oruç tutarsa bunda bir sakınca yoktur. Sahih olan da budur Dolayısıyla bu niyetle oruç tuttuktan sonra o günün Ramazan olduğu anlaşılırsa, onun yerine geçer. Şaban ayı olduğu anlaşılırsa nafile oruç tutmuş olur. Bozacak olursa kazası gerekir. Zira oruca başlamakla kendisine gerekli kılmış olur. Böyle bir günde mutlak (yani her hangi bir isim vermeden örneğin "yarın oruç tutacağım" diye niyet getirmek mekruhtur. Bununla beraber (yine) böyle mutlak bir niyetle oruç tutar,

(2) s. 124.
(3) Fetevayı Hindiyye, c. 1, s. 200.

sonra o günün Şaban olduğu anlaşılırsa nafile yerine geçer. Eğer o günün Ramazan olduğu anlaşılırsa onun yerine geçer." (1)

Fetevayı Hindiyye şek (şüpheli) günü şöyle tarif eder:

اما يوم الشك فهو اذا لم يرعلامة ليلة الثلاثين والسماء متغيمة اوشهد واحد فردت شهادته اوشاهدان فاسقان فردت شهادتهما فاما اذا كانت السماء مصحية ولم ير الهلال احد فليس بيوم الشك

"Şek gününe gelince; tarifi şöyle: (Şaban'ın 29'unu) 30'a bağlayan gece hava bulutlu (ya da sisli) bulunduğu için hilali tespit mümkün olmazsa veya böyle bir havada hilali gören bir ya da iki kişinin yaptıkları şehadeti reddedilirse, o takdirde o gün "şek günüdür". (İşte o gün oruç tutmak mekruhtur.) Ama hava açık olur da kimse hilali de görmezse artık şek günü diye bir konu kalmaz. Çünkü açık havada hilal görülebilir." (2)

Cezeri de şöyle bir açıklama yapar:

الحنفية قالوا يوم الشك هو آخر يوم من شعبان احتمل ان يكون من رمضان وذالك بان لم ير الهلال بسبب غيم بعد غروب يوم التاسع والعشرين من شعبان فوقع الشك فى اليوم التالى له هل هو من شعبان او من رمضان اوحصل الشك بسبب رد القاضى شهادة الشهود او تحدث الناس بالرئية ولم تثبت اما صومه فتارة يكون مكروها تحريما او تنزيها وتارة يكون مندوبا وتارة يكون باطلا فيكره تحريما اذا نوى ان يصوم جازما انه من رمضان ويكره تنزيها اذا نوى صيامه عن واجب نذر وكذا يكره تنزيها اذا صامه مترددا بين الفرض والواجب بان يقول نويت صوم غد ان كان

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 200.
(2) Fetevahı Hindiye c. 1, s. 200.

من رمضان والافعن واجب آخر او مترددا بين الفرض والنفل بان يقول نويت صوم غد فرضا ان كان من رمضان وتطوعا ان كان من شعبان الخ.

"Hanefiler: Şek günü Ramazandan olması muhtemel olan Şaban ayının sonuncu günüdür derler. Bu ise Şabanın yirmi dokuzuncu günü güneş batmasından sonra bulut sebebiyle hilalin görülmemesiyle olur. Böylece o kimse için, gelen gün hakkında Şabandan mı yoksa Ramazandan mı? diye şüphe vaki olur. Veya şeriat hakiminin şahitlerinin şehadetlerini reddetmesi sebebiyle veya insanların hilalin görülme haberini birbirine yaymaya koyuldukları halde (tam gerçek yüzü) sabit olmaması sebebiyle şüphe hasıl olur. (İşte buna şek günü derler.)

Böyle bir günde oruç tutmaya gelince; bazen keraheti tahrime ile veya tenzihiye ile mekruh olur. Bazen de mendub; bazı kere de batıl (geçersiz) olur. O günün Ramazan olduğunu kesin görerek onun orucuna niyyet ettiği zaman tahrimen mekruh olur. (Yani haram sayılır) Onun orucunu nezrettiği bir vacibin yerine niyet edip tuttuğu takdirde tenzihen mekruh olur. "Yarının orucu eğer ramazandan ise ondan, yoksa, başka bir vacibin yerine niyet ettim" demek suretiyle veya farzla vacib arasında tereddüt ederek onun orucunu tuttuğu veya "Yarının orucuna eğer Ramazandan ise Ramazan yerine farz; Şabandan ise Şabanın yerine nafileye niyet ettim" demek suretiyle farz ile nafile arasında tereddüt ederek o günün orucunu tuttuğu zaman yine böyle bir oruç tenzihen mekruh olur. Eğer oruç tutmasını adet edindiği bir güne tesadüf ederse nafile niyetiyle o günün orucunu tut-

ması mendup olur. Adet edindiği güne rastlamasa bile bu niyetle (nafile niyetiyle) o günün orucunu tutması mendub olur. "Yarın Ramazan'dan ise oruç tutmaya niyet ettim, yoksa ben oruçlu değilim" demek suretiyle oruç tutmakla tutmamak arasında müteredddit olarak o gün oruc tuttuğu zaman orucu batıl (geçersiz) olur. Şek günü Ramazan'dan olduğu tesbit edildiği zaman orucu tahrimen ya da tenzihen mekruh veya mendub veya mübah olan mezkur kısımlardan hangisi olursa olsun yine de onun orucu Ramazan'dan sayılmaya kifayet eder." (1)

Şafiiler de şöyle derler:

الشافعية قالوا يوم الشك هو يوم الثلاثين من شعبان اذا تحدث الناس برؤية الهلال ليلته ولم يشهد به احد او شهد به من لاتقبل شهادته كالنساء والصبيان ويحرم صومه سواء كانت السماء فى غروب اليوم الذى سبقه صحوا او بها عيم فان لم يتحدث الناس برؤية الهلال فهو من شعبان جزما وان شهد به عدل فهو من رمضان جزما ويستثنى من حرمة صومه ما اذا صام لسبب يقتضى الصوم كالنذر والقضاء او الاعتياد كما اذا اعتاد ان يصوم كل خميس فصادف يوم الشك فلا يحرم صومه بل يكون واجبا فى الواجب ومندوبا فى التطوع واذا اصبح يوم الشك مفطراً ثم تبين انه من رمضان وجب الامساك باقى يومه ثم قضاه بعد رمضان علي الفور وان نوي صيام يوم الشك على انه من رمضان فان تبين انه من شعبان لم يصح صومه اصلا لعدم نيته وان تبين انه من رمضان فان كان صومه مبنيا على تصديقه من اخبره ممن لاتقبل شهادته كالعبد والفاسق صح عن رمصان وان لم يكن صومه مبنيا على هذا التصديق لم يقع عن رمضان وان نوى صومه علي انه ان كان من شعبان فهو نفل وان كان من رمضان فهو عنه صح صومه نغلا ان ظهر انه من شعبان فان ظهرانه من رمضان لم يصح فرضا ولا نفلا

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 533.

"Şafiilere göre: Şek günü Şabanın otuzuncu gecesinde insanların ramazan hilalinin görülmesini birbirlerine haber verdikleri ve buna hiçbir kimse şahadet etmediği veya kadınlar ve çocuklar gibi şahadeti kabul olmayan kimseler şahadet ettiği Şaban'ın otuzuncu günüdür. Böylece o günün orucu, ister bir önceki günün grubunda gökyüzü bulutsuz olsun ister o anda bulutlu olsun haram olur.

Eğer insanlar hilalin görülmesinden söz etmiyorlarsa her ne kadar adil bir kimse onun kesin olarakRamazan'dan olduğunu şehadet etse de, o kesin Şabandandır. O gün oruç tutmanın haramlığından nezir, kaza gibi, orucu iktiza eden bir sebepten dolayı tuttuğu zamanki oruç haram olmasından istisna edilir. Aynı şekilde haftanın her perşembe gününün orucunu eda ettiği ve şek gününe rastladığı bir itiyad (adet) edilen oruç da istisna edilir. O halde bunlar sebebiyle o günün orucu haram olmayıp vacip te vacip nafilede nafile olur. Şek gününde oruç tutmaz olarak sabahlasa, sonra anlaşılsa ki o günün Ramazan'dandır. Günün geri kalanını imsak etmesi (orucu bozan şeylerden uzaklaşması) sonra onu Ramazan'ın peşine acele olarak kaza etmesi vacip olur. Ramazan'dan olmak üzere Şek gününde oruca niyet etse o günün Şaban'dan olduğu anlaşılsa eğer orucun köle ve fasık gibi şehadeti kabul olmayan kimselerden bir kimsenin verdiği haberi doğrulaması üzerine bina kılınmışsa (ona dayanıyorsa) Ramazan'dan sayılmak üzere orucu sahih olur. Eğer onun bu orucu bu doğrulama üzerine bina kılınmamışsa Ramazan'dan vaki olmaz. Orucu o gün eğer Şaban'dan ise nafile olması, Ramazan'dan ise ondan olması üzerine niyet ederse eğer Şaban'dan olduğu ortaya çıkarsa onun orucu nafile olarak sahih olur. Onun Ramazan'dan

olduğu ortaya çıkarsa orucu ne farz ne de nafile olarak sahih olur." (2)

BİR KİMSE ALLAH DİLERSE BEN ORUÇ TUTACAĞIM DERSE:

ومن قال انا صائم ان شاء الله فان قصد بالمشيئة الشك والترديد فى العزم والقصد فسدت نيته لعدم الجزم بها وان لم يقصد ذالك بل نوى التبرك او لم ينو شيأ لم تفسد نيته اذ قصده ان فعله للصوم بمشيئة الله وتوفيقه كما لا يفسد الايمان بقوله انا مؤمن ان شاء الله الخ.

"Bir kimse 'inşallah ben yarın oruç tutacağım' derse, dileme kelimesinden eğer azminde niyetinde tereddüt ve şüphe bulunduğunu kastederse kesin olmadığı için bu kişinin niyeti bozulur. Eğer bu kelimeden tereddüt ve şüphe değil de bilakis mübarek olmasını kasteder yahut hiçbir şey kasd etmezse niyeti bozulmaz. Çünkü bu sözden kastı, onun oruç tutması Allah'ın dilemesi ve yardımı iledir. Nitekim imanda "İnşallah ben mü'minim" demekle imanı bozulmaz. (İman'a bir zarar vermez.) Diğer ibadetler de böyledir. Niyetlerinde inşallah sözünün zikredilmesi ile yaptığı ibadet bozulmaz. Bir kimse Ramazanın otuzuncu günü, eğer Ramazan'dan ise ramazan diye niyetlenirse bu niyet kendisi için yeterlidir ve tuttuğu oruç o günün Ramazan'dan ise sahihtir, çünkü asıl olan Ramazan'ın devamıdır. Onun orucu, zevali (sona ermesi) sabit olmayan bu asıl üzerine kurulmuştur. Bu kişinin tereddütünün bir tesiri yoktur. Çünkü bu kişi kesin olarak oruç tutmaya azmetmiştir. Bu niyetini kuvvet-

(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 533.

lendirmiştir. Fakat şabanın otuzuncu gecesi yapılan niyet böyle değildir. Çünkü niyetin dayanacağı bir temel yoktur, yani istishap=eski halinde bırakmak diye birşey sözkonusu değildir.

Bir kimse güvenilir kimselerin şahitliği ile Ramazandan olduğuna inanarak ertesi gün için oruca niyetlense tuttuğu oruç sahih olur." (1)

Ramazanın Girip Girmediğinde Şüphe Edilirse:

ولو اشتبه رمضان على اسير او محبوس او نحوه صام شهراً بالاجتهاد كما يجتهد للصلاة فى القبلة والوقت وذالك بامارة كالربيع والخريف والحر والبرد فلو صام بالاجتهاد فوافق رمضان لم يجزه لتردده فى النية فلو اجتهد ويتحر فلم يظهر له شيئ فيرى النووى فى المجموع انه لايلزم ان يصوم

"Eğer esir veya mahpus ya da benzer kimseler Ramazan ayının girip girmediği hususunda şüpheye düşseler araştırıp ictihad ederek bir ay (Ramazan diyerek) oruç tutarlar. Bu namaz için kıble ve vakit konusunda ictihada benzer. Bu ictihad da bazı işaretlere dayandırılır. İlkbahar, sonbahar, sıcak, soğuk mevsimler gibi. Bir kimse ictihad etmeksizin bir ay oruç tutsa ve bu ay da ramazan ayına tesadüf etse, bu oruç ramazan için kabul değildir. Çünkü niyyètte tereddüt olmuştur. Yine bir kimse Ramazan için ictihatta bulunup bir karara varmaz da tereddüt içinde kalırsa, İmam-ı Nevevi'ye el-Mecmuunda zikrettiği üzere onun tutması lazım gelmez görüşüne varmıştır."(2) Yani ona göre Ramazanın girdiğine dair bir kanıt belirlenmeden oruç tutması gerekmez.

---

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 554.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 623.

٤- تجديد النية ذهب الجمهور الى تجديد النية فى كل يوم من رمضان من الليل او قبل الزوال لان كل يوم عبادة مستقلة وذهب مالك انه تكفى نية واحدة عن الشهر كله فى اوله كالصلاة

"Ramazan-ı Şerifin her gününde orucu için niyeti tazelemek Cumhuru Ulemaya (Hanefi, Şafi, Hanbeli imamlara) göre niyetin yenilenmesi gerekir. Zira her günün orucu kendi başına müstakil bir ibadettir. (Başka bir güne bağlı değildir. Bir günün orucunu bozan şeyin diğerini bozmaz) Malikiye göre ise Ramazan-ı Şerifin başında tek bir niyet bütün Ramazan-ı Şerif orucuna yeterlidir." (1)

Tabii ki yolculuk, hastalık gibi sebeplerle orucu kesilirse, ara verilirse o takdirde Malikilere göre de yeniden niyet getirmek gerekir. Evet, bu konuda Cumhur-u Ulemanın görüşü daha kuvvetlidir. Yani her müslümanın mutlaka Ramazan-ı Şerifin her günü için niyetini tazelemesi gerekir.

Niyetin devamlılığı

Bu hususta şöyle denilir:

اشترط الفقهاء الدوام على النية قلونوى الصيام من الليل ثم رجع عن نيته قبل طلوع الفجر لايصير صائما

"(Bütün) fıkıh bilginleri niyetin devamlılığını şart koşmuşlardır. Şayet gece niyet getirip daha henüz tanyeri ağarmadan niyetinden dönecek olursa oruçlu sayılmaz." (2)

---

(1) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 2, s. 26.
(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 2, s. 26.

Niyetten sonra bayılmak, delirmek, sarhoş olmak.

Bu konuda şöyle denilir:

اذا نوى الصيام من الليل ثم طرأ عليه اغماء اوجنون او سكر فان لم يفق الا بعد غروب الشمس فذهب المالكية والشافعية والحنابلة الى عدم صحة صومه لان الصوم هو الامساك مع النية

"Bir kimse geceden oruca niyet edip sonra bayılır ya da delirirse veya sarhoş olursa bakılır, eğer sabahtan güneş batıncaya kadar ayılmazsa, Maliki, Şafii ve Hanbeliye göre bu durumda orucu sahihi değildir. Zira oruç niyetle beraber akşama kadar orucu bozan şeylerden sakınmaktır. (Oysa bu durumda niyet olmamıştır. Zira mezkur şahıslar kendilerinden bihaber akşamlamışlardır.)" (3)

Eğer günün bir kısmında ayılırsa, bu ayılma ister evvelinde olsun, ister sonunda olsun farketmez orucu caiz olur. Ancak Şafii mezhebinde söz sahibi olan İbnisselah, İmam Gazali gibi zatlar günün evvelinde (öğleden önce) ayılması gerekir derler. Aksi halde orucu sahih olmaz.

Hanefiye göre ise şöyle denilir:

من نوى الصوم من الليل ثم جن فى النهار او اغمى عليه يصح صومه فى ذالك اليوم

"Hanefiye göre ise her hangi bir kimise geceden oruca niyet getirip de sonra gündüz delirir veya bayılırsa (ve bu hal şayet akşama kadar da devam ederse) o günkü orucu

(3) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 2, s. 26.

sahih olur. (Zira o gün niyetle beraber oruç da tutulmuştur. Orucu bozan şeylerden de kaçınmış sayılır.)" (1) Ancak ertesi gün için öyle bir durumda olanların orucu sahih olmaz. Zira deli ve baygın kimselerden niyet tasavvur edilmez. Tabii ki Cumhurun ictihadı daha kuvvetlidir.

ORUCUN ŞARTLARI KONUSUNDAKİ MEZHEPLERİN GÖRÜŞLERİNİN ÖZETİ

Bu konuda Zühayli şöyle der;

الحنفية شروط الصوم عندهم ثلاثة انواع شروط وجوب وشروط وجوب الاداء وشروط صحة الاداء اما شروط الوجوب فهى اربعة الاسلام والعقل والبلوغ والعلم بالوجوب لمن اسلم بدار الاسلام او الكون بدار الاسلام

"Hanefilere göre orucun farz olmasının şartları üç türlüdür. Farz olmasının şartları, edasının sahih olabilmesi için şartlar, yerine getirilen orucun sahih olabilmesinin şartları. Orucun farz olmasının şartları dört olup, bunlar müslüman olmak, akıllı olmak, büluğ çağına erişmiş ve İslam diyarında (yeni) müslüman olmuş bir kimsenin Ramazan orucunun farz olduğunu bilmek, yahut eskiden beri İslam ülkesinde yaşamaktır." (2)

İslam ülkesinde yaşayan kimsenin İslami vecibelerinden habersiz olması oruç ve diğer ibadetlerden kurtuluş için bir mazeret teşkil etmez. Nitekim şöyle denilir:

---

(1) Mecmaü'l-Enhur c. 1, s. 117.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 620.

فالكون بدار الاسلام موجب للصوم وان لم يعلم بوجوبه اذ لا يعذر بالجهل

"İslam ülkesinde olmak yani orada yaşamak her ne kadar farz oluşunu bilmezse dahi farziyetini gerektirir. Zira cehaleti onun için bir özür teşkil etmez. (Mutlaka dini vecibelerini öğrenmelidir)" (1)

Edasının sahih olabilmesi için şartlar hakkında da aynı eser şöyle devam eder:

واما شروط صحة الاداء فهي ثلاثة النية فلايصح اداء الصوم الا بالنية والخلو من مانع الحيض والنفاس فلا يصح اداء الصوم منهما وعليهما القضاء والخلو عما يفسد الصوم بطروء مفسد عليه

"Orucun edasının (yerine getirilmesinin) sahih olabilmesi için şartları üçtür: a) niyet getirmektir. Niyet etmeksizin orucu eda etmek sahih değildir. b) hayız (ayhali) ve lohusalık gibi engelden kurtulmuş olmaktır (temiz olmaktır). Hayız ve nifas durumdaki kadınların oruç tutmaları sahih değildir. Fakat tutmadıkları günleri bilahare kaza etmeleri gerekir. c) (Cinsi yakınlık gibi) orucu bozan hallerden uzak olmaktır." (2)

Edasının vacip olabilmesi için şartlar:

وشروط وجوب ادائه الصحة والسلامة من المرض لقوله تعالى «وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ» والاقامة

"Orucun edasının (hemen yerine getirilmesi, vacip olabilmesi için şartlar şunlardır. Birincisi hastalıktan sağsalim ol-

(1) İbni Abidin c. 2, s. 81.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 620.

maktır. Zira Allah (c.c.) şöyle buyurur: Herhangi bir kimse hasta veya seferde (yolculukta) olsa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutsun." İkincisi ise mukim olmaktır (yani yerleşik olup dört rekatalı namazların kısaltılmasını gerektiren (90 km) mesafeye yolcu olmamaktır." (1)

Şafiiye göre oruç şartları

الشافعية قالو اتنقسم شروط الصيام الى قسمين شروط وجوب وشروط صحة اما شروط وجوبه فاربعة احدها البلوغ فلا يجب الصيام على الصبى ولكن يؤمر به لسبع سنين ان اطاقه ويضرب على تركه لعشر سنين ثانيها الاسلام ثالثها العقل رابعها الاطاقة فلايجب على من لم يطقه لكبر اومرض لايرجى برؤه لعجزه حساولا على نحو حائض لعجزها شرعا

"Şafiiye göre orucun şartları iki kısma ayrılır: vacip olabilmesi için şartlar ve sahih olabilmesi için şartlardır; Farz olabilmesi için şartları dörttür: 1- Müslüman olmak, (gayri müslime farz değildir) 2- Ergenlik çağına erişmek. O halde çocuğa oruç gerekli değildir. Ancak yedi yaşına girmiş çocuğun velisi tarafından oruca güç getirdiği takdirde (küçükten ibadete alıştırmak gayesiyle) oruç tutması için emir edilecektir. On yaşına girip de oruç tutmazsa (hafifçe) dövülecektir. 3- Akıllı olmak 4- Oruca güç yetirebilmektir. O halde yaşlılık, iyileşmesi umulmayan bir hastalık gibi hissen (görünür) bir sebepten dolayı oruçtan aciz kimsenin oruç tutması farz değildir. (Öyleler her gün için bir fidye, yani fitrenin cinsinden ve onun dörtte birini bir fakire vere-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 620.

cektir.) Yine ay hali gibi kadına da (hemen tutması) farz değildir. Zira öyleler şeran oruç tutmaktan aciz olup (hatta o halde iken tutmaları caiz olmayıp haramdır.)" (2)

Hastalığı iyileşirse oruç tutmadığı günler sayısınca oruç tutması gerekir. Ayhali lohusa olan kadınlar da oruçlarını güne gün kaza etmeleri gerekir.

ŞAFİİ'YE GÖRE ORUCUN SIHHATİNİN ŞARTLARI

واما شروط صحته فاربعة ايضا الاول الإسلام الثاني العقل اى التمييز الثالث خلو الصائم من الحيض والنفاس والولادة وقت الصوم وان لم ترالوالدة دما الرابع ان يكون الوقت قابلا للصوم فلا يصح صوم يومى العيد وايام التشريق ومنها يوم الشك

"Orucun sahih olabilmesi için de şartlar dörttür. a) Oruçlu iken müslüman olmak b) Gündüz boyunca akıllı olmak (deli ve sağını solunu birbirinden ayırt edemeyen, kendi kendine abdest alamayan çocuğun orucu sahih olmaz. Zira bunlarda niyet olmaz şayet bir saniye kadar kısa bir zaman içinde delirirse orucu kabul değildir. Ancak sarhoşluk ile bayılma halleri, gündüzün en kısa bir vaktinde kendilerinden zail olursa, yani ortadan kalkarsa, o taktirde azher (en açık görüş)'e göre oruçları sahih olur. Gün boyunca baygınlık devam ederse güne gün kaza eder. Yine bütün günü kapsayan uyku hali de orucun sıhhatine mani değildir.) c) Gündüz boyunca hayız ve nifas durumundan

(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 544.

temizlenmiş olmak. (Bu hallerdeki kadınların oruçları icmaen (ulemanın ittifakı) ile caiz değildir.) d) Vaktin oruç tutmaya elverişli olması: Bayram günleri ile teşrik (kurban bayramının son üç gününde ve (şüpheli) günde oruç tutmak geçerli değildir." (1)

Şafiiye göre oruçta niyet şart olmayıp bizzat rükündür. Daha önce de buna değindik. Şafiiye göre Şabanın son onbeş gününde oruç tutmak sahih değildir. Ancak bütün yıl boyunca oruç tutmayı adet edinmişse yahut Pazartesi ile Perşembe günlerinde olduğu gibi haftanın belli günlerinde oruç tutmayı adet edinmiş ise bu günlerde de Şabanın son yarısına yahut şüpheli güne tesadüf etmişse bundan ötürü bir sakınca yoktur.

ORUCUN FARZ OLDUĞUNA NİYET ETMEK

اما نية الفرضية فليست بشرط باتفاق المذاهب بخلاف المقرر فى الصلاة لان صوم رمضان من البالغ لايقع الافرضا بخلاف الصلاة فان المعادة نفل

"Orucun farz olduğuna niyet etmeye gelince; bütün mezheplerin ittifakıyla orucun farz olduğuna niyet etmek şart değildir. Namazda tespit edilen niyet böyle değildir. Çünkü Ramazan orucu ergenlik çağına yetişmiş olan kişi için ancak farz yerine geçer. (Nafile olmaz.) Namaz öyle değildir. Zira namaz iade edilince nafile olmuş olur" (2)

---

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 544.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 623; Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 425.

Bu konuda şöyle denilir:

صحح فى المجموع تبعا للاكثرين عدم اشتراط نية الفرضية وهو المعتمد

"(İmam Nevevi) Mecmu adlı eserinde birçok ilim adamlarına uyarak orucun farziyetine niyetin şart olmadığını tespit etmiş ve bu görüşün mutemed (itimada şayan) bir görüş olduğunu söylemiştir" (3)

Ancak oruçtaki niyetin kemal derecesi farziyete de niyet etmesidir. Nitekim şöyle denilir:

وكماله في رمضان ان ينوى صوم غد عن اداء فرض رمضان هذه السنة لله تعالى.

"Ramazan-ı Şerifte yapılan niyetin kemal derecesi şöyledir: (Allah Tealanın rızası için) bu yılın Ramazanın farz orucunu eda etmek üzere yarınki orucu tutmaya niyet ettim" (4)

Zühayli de şöyle der:

ولا يشترط بالاتفاق تعيين السنة كما لا يشترط الاداء لان المقصود متحقق بنية الصوم والتعيين يجزئ عن ذلك

"Ulemanın ittifakıyla orucun hangi seneye ait olduğuna dair niyet etmek gerekmez. Nasıl ki eda olduğunu belirtmek gerekmiyorsa. (Allah Tealaya nisbet etmek de şart değildir. Yani "Allah için oruç tutacağım" demek de gerekli değildir.) Çünkü oruç niyetiyle maksat gerçekleşmiş olur. Orucu belirlemek onların yerine geçer. (Çünkü Ramazan-ı Şerifte Ramazan orucundan başka oruç meşru değildir.

(3) Munği'l-Muhtac c. 1, s. 425.
(4) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 425.

Dolayısıyla eda tabirine gerek yoktur. Mutlak oruca niyet etmek kafidir)" (1)

NİYETİN ŞEKLİ

Bu hususta Zühayli şöyle der :

قال الحنفية يصح صوم رمضان ونحوه كالنذر المعين زمانه بمطلق النية وبنية النفل وبنية واجب آخر ولايجب تبييت نية صوم رمضان الخ.

"Hanefilere göre Ramazan orucu ile ona benzer zamanı belirlenmiş adak oruçlarının mutlak bir niyetle tutulması sahihtir. Bunun gibi nafile ve başka bir vacip niyeti ile de tutulması sahihtir. Ramazan orucunun niyeti geceden yapılması vacip değildir.

Malikilere göre Ramazanda yapılan niyet belirlenmiş olmalı, geceden yapılmalı ve kesin olmalıdır. Şafiilere göre Ramazanda yapılan niyetin kamil manada tam olması için şöyle getirilir: "Allah Tealanın rızası için bu yılın Ramazan orucunu eda etmek üzere, yarinki orucu tutmaya niyet ettim" Mutemet olan kavle göre farz olduğunu belirtmek vacip değildir." (2)

واتفق غير الحنفية على وجوب تبييت النية

"Hanefiler hariç diğer mezhep imamlarının hepsi de Ramazan-ı Şerif orucu için geceden niyet etmenin gerekli olduğunda ittifak etmişlerdir." (3)

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 621.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 621.
(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 621.

ORUCUN SÜNNETLERİ

Zühayli şöyle der:

سنن الصوم وآدابه يستحب للصائم مايأتى

١- السحور على شيئ وان قل ولو جرعة ماء وتأخيره لآخر الليل اما السحور فللتقوى به على الصوم كما دل عليه خبر الصحيحين «تَسَحَّرُوا فَاِنَّ فِى السَّحُوْرِ بَرَكَةً وخبر الحاكم فى صحيحه « اِسْتَعِينُوا بِطَعامِ السَّحَرِ على صِيَامِ النَّهَارِ وَبِقَيْلُولَةِ النَّهَارِ عَلَى قِيَامِ اللَّيْلِ» وخبر احمد رحمه الله «اَلسَّحُورُ بَرَكَةٌ فَلاَ تَدَعُوهُ وَلَوْ اَنْ يَجْرَعَ اَحَدُكُمْ جُرْعَةَ مَاءٍ فَاِنَّ اللّهَ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ على الْمُتَسَحِّرِينَ «ثَلاَثٌ مِنْ اَخْلاَقِ الْمُرْسَلِينَ تَعْجِيلُ الاِفْطَارِ وَتَاْخِيرُ السَّحُورِ وَوَضْعُ اليَمِينِ عَلَى الشِّمَالِ فِى الصَّلاَةِ»

٢- تعجيل الفطر عند تيقن الغروب وقبل الصلاة ويمكن التعجيل في غير يوم غيم وفى حالة الغيم ينبغى تيقن الغروب والاحتياط حفظا للصوم عن الفساد.

٣- الدعاء عقب الفطر بالمأثور بان يقول «اَللّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَبِكَ آمَنْتُ ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتْ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الاَجْرُ اِنْ شَاءَ اللّهُ تَعَالَى يَاوَاسِعَ الْفَضْلِ اغْفِرْلِى اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِى اَعَانَنِى فَصُمْتُ وَرَزَقَنِى فَاَفْطَرْتُ» «لِلصَّائِمِ عِنْدَ فَطْرِهِ دَعْوَةٌ لاَتُرَدُّ»

٤- تفطير صائمين ولو علي تمرة اوشربة ماء او غيرهما والاكمل ان يشبعهم لقوله عليه الصلاة والصلام «من فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ اَجْرِهِ غَيْرَ اَنَّهُ لاَيَنْقُصُ مِنْ اَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئٌ»

٥- الاغتسال عن الجنابة والحيض والنفاس قبل الفجر ليكون على طهر من اول الصوم

٦- كف اللسان والجوارح عن فضول الكلام والافعال التي لا اثم فيها واما الكف عن الحرام كالغيبة والنميمة والكذب فيتأكد فى رمضان وهو واجب فى كل زمان وفعله حرام فى اى وقت كانت

٧- ترك الشهوات المباحة التي لاتبطل الصوم من التلذذ

1- Orucun Sünnetleri ve Adabı:

Oruçlu kişinin aşağıdaki işleri yapması müstehaptır.

1- Bir yudum su içmek gibi az da olsa sahurda bir şey yemek ve sahuru (şüpheli bir vakte kadar tehir etmemek şartıyla) gecenin son vaktine kadar geciktirmek, sahura kalkmak, oruca güç kazanmak içindir. Buhari ile Müslimin rivayet ettikleri bir hadis buna delildir. "Sahura kalkın, zira sahur yemeğinde bereket vardır." Hakimin sahihinde rivayet ettiği şu haber de bunu kuvvetlendirmektedir. "Sahur yemeği ile gündüz tutacağınız oruç için kuvvet kazanın. Gündüzün kaylule uykusu ile de gece kalkıp teheccüt namazı kılmaya kuvvet kazanın." Ahmet bin Hanbel şu haberi nakletmiştir, "Sahur yemeği berekettir bir yudum su ile de olsa onu bırakmayın. Çünkü Allah ve melekleri sahurda yemek yiyenlere rahmet ve istiğfar ederler. Sabah vakti girmeye yakın bir zamana kadar sahuru tehir etmek de müstahaptır. (Çünkü Tebaranide rivayet edilen bir hadisede şöyle buyurulmuştur:) "Üç şey peygamberlerin ahlakındandır. İftarı acele yapmak, sahuru geciktirmek, namazda sağ eli, sol el üzerine koymak"

2- Güneş kesin battığı zaman namazdan önce acele iftar etmek. İftarı bir hurma ile yahut tatlı bir şey ile yahut su ile yapılması müstehaptır. Şurada iftarın nelerin üzerinde yapılması sırasıyla daha iyi olduğuna dair İbni Hacerin haşıyesi olan Şirvaninin c. 3, s. 421'de kaydettiği şu şiirini yazmak uygun olur.

فمن رطب فالبسر فالتمر زمزم فماء فحلو ثم حلوى لك الفطر

"Orucunu (Orucumuzu şu şeylerle sırasıyla açmak müstehaptır.) Taze olgun hurma, o yoksa hurma koruğu, o da yoksa kuru hurma, o da yoksa zemzem suyu o da yoksa normal su, (bal, üzüm gibi bazı) tatlı şeyler, o da yoksa ateşte pişirilmiş helva ile aç". Zühayli beyanatına şöyle devam eder: "Bunun gibi iftarın üç yahut daha fazla tek sayılı bir şeyle yapılması da müstehaptır. (İftarda acele etmek sünnettir, dedik) Çünkü hadiste şöyle buyurulmuştur: "İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe hayır üzerindedirler." Namazdan önce iftar etmek daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.)" böyle yapmıştır. Hz. Enes şöyle rivayet etmiştir: "Resulullah (s.a.s.) namaz kılmadan önce birkaç tane yaş hurma ile iftar ederdi. Eğer yaş hurma bulamazsa kuru hurma ile iftar ederdi. Eğer kuru hurma da yoksa birkaç yudum su içerdi." (Saatlerin bulunmadığı yerlerde) hava bulutlu ise güneşin battığına dair kesin bilgi edinilinceye kadar beklemek gerekir. Fakat hava bulutsuz ise iftarda acele etmek mümkündür. Sürekli oruç iki veya daha fazla gün boyunca gece iftar etmeksizin oruç tutmak caiz değildir. Çünkü Buhari ile Müslimde bunun yasaklandığı ile ilgili hadisler vardır. Bunun sebebi de vücudun güçsüz düşmesidir. Ancak peşpeşe oruç tutmak Hz. Peygamber (s.a.s.)'a has bir özelliktir.

3- İftarda rivayeti kuvvetli olan bazı duaları okumak. Bu dualar şunlardır:

"Allahım, senin rızan için oruç tutum, senin rızkınla oru-

cumu açtım. Sana güvendim, sana iman ettim. Susuzluk gitti, damarlar ıslandı. İnşallah ecir ve sevap da sabit oldu. Ey fazlu keremi geniş olan Rabbim beni yarlığa.Hamdolsun Allaha ki, o bana yardım etti de oruç tuttm, rızık verdi de orucumu açtım."

İftarda dua etmenin sünnet oluşu, bu esnada oruçlu kişinin duasının reddedilemeyeceği ile ilgili şu hadistir:

"İftar anında oruçlunun (halisane yapılan) duası geri çevrilmez."

4- Oruçlu kimselere her ne kadar bir hurma yahut bir bardak su veya benzeri şeylerle de olsa iftar vermek: Tabii ki mümkün ise

En mükemmeli oruçluları yemeklerle doyurmaktır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur: "Oruçlu bir kişiye iftar ettiren oruçlunun alacağı sevap kadar sevap elde eder. Ancak oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmez."

5- Sabah vakti girmeden cünüplük, hayız ve nifastan temizlenmek.Taki ibadetin başından sonuna kadar temizlik üzerinde olsun. Bunun sebebi, Ebu Hureyrenin sözü ile çelişkiye düşmekten kurtulmaktır. Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Cünüp hayız ve nifas halinde sabahlayıp yıkanmayan kimselerin oruçları sahih değildir" (yani feyiz ve bereketi olmaz.) Bir diğer sebebi de kulağın içine ve diğer tabii delikler yolu ile iç organlara suyun kaçması korkusudur. Buna göre Şafilerde oruçlunun gereksiz olarak hamama girmesi mekruhtur. Çünkü kulağından burnundan

suyun girmesiyle muhtemeldir. Dolayısıyla orucun bozulması söz konusu olur. 185. sayfada kaydettiğimiz gibi Hanefi'ye göre de kerahet sözkonusudur. Ayrıca bu orucun hikmetine uygun düşmeyen bir rahatlamadır. Oruçlu olan bir kimsenin yıkanması gerektiği halde yıkanmazsa orucu sevabı eksik olmakla beraber sahihtir. Ancak cünüplükten dolayı namaz kılmadığından ötürü günahkardır.

Zira namaz da dinin direğidir. Onsuz orucun ne feyiz, berekiti olabilir ne de manevi bir faydası olabilir. Ancak fıkıh alimlerinin namaz kılmadan yalnız oruç tutan kimsenin orucu sahihtir, demişlerdir. Nitekim şöyle denilir:

Hayız ve nifas durumundaki bir kadın gece temizlenirse ve yarınki gün oruç tutmaya niyetlenip oruç tutmaya başlarsa cünüp kişi de yıkanmaksızın oruç tutacak olsa orucu sahihtir.) Yani farziyet üzerinden kalkar. Ancak ondan men evi bir feyiz, bereket alamaz.

6- Dili ve diğer organları günahı olmayan lüzumsuz sözlerden ve işlerden korumak. Dedikodu, söz taşıma, yalan konuşmak gibi haram olan işleri yapmak ise Ramazanda oruçlu iken daha kuvvetli bir şekilde yasaktır. Buna dikkat göstermek her zaman farzdır; hangi vakitte olursa olsun bu gibi şeylerin yapılması haramdır.

7- Orucu bozmayan bazı mübah şehvetleri (nefsin isteklerini) terketmek:"

Bunların örnekleri şunlardır: İşitme yoluyla dinlenilen şeylerden zevk almak. (Hele saz-caz, pop müziği, Türk müziği, batı müziği gibi şeyleri dinlemek zaten haramdır. Ancak savaşta heyecan meydana getiren, din sevgisini

üzerinde islamiyetin yaşadığı vatan sevgisini aşılayan ölümü, ahireti hatırlatan halk ozanların türküleri ona göre çaldıkları sazları müstesnadır. Ancak her saz değil), görme, dokunma yoluyla bazı şeylerden zevk almak, kokulu bir çiçeği koklamak yahut ona bakmak gibi. Çünkü bunlarda orucun hikmeti ile uyuşmayan bir nevi rahatlama nefsin hoşuna giden lezzet alma vardır. Bütün bu sayılanlar hamama gereksiz olarak girmesi gibi oruçluya mekruhtur.

8- Şafiilere göre oruçlu kişinin damardan kan aldırmayı yahut hacamat vb. işleri terketmesi de sünnettir.

Bunun sebebi, bu sayılanların (Hanefi ve Şafiilere göre orucu bozmadıkları halde) orucu bozduğunu kabul edenlere muhalif davranmaktan kaçınmaktır. İttifakla şekerli olmayan sakız çiğnemeyi terk etmek de sünnettir. (Zaten şimdiki piyasada satılmakta olan sakızları, çiğnemek orucu bozar.) Çünkü sakız ve benzeri şeyler tükürüğü çoğaltır, susuzluğa yol açar. Çok tehlikelidir. Asla fetvası yoktur. Boğaza kaçması korkusu ile yiyecek maddeleri çiğnemeyi terk etmek de sünnettir. Zaten boğaza kaçtığında oruç bozulur.

9- Ailesi için mümkün olduğunca bol infakta bulunmak, akrabalara iyilikte bulunmak, fakirlere ve yoksullara çok sadaka vermek.

(Bunları yapmanın sünnet oluşunun dayandığı delil Buhari ve Müslimde rivayet edilen şu hadis-i şerifdir: "Hz. Peygamber (s.a.s.) hayır yapmada insanların en cömerdi idi. Ramazanda Cebrail ile karşılaştığı zaman ise her zamanki halinden daha fazla cömert davranan idi." Bunun hikmeti

oruç tutan ve ibadetle meşgul olan fakirlerin ihtiyaçlarını gidermek suretiyle kalplerini rahatlatmaktır.)

10- İlim ve Kuran okumakla, zikir ve salavat getirmekle meşgul olmak:

İmkanlar ölçüsünde gece ve gündüz bu sayılanları yapmak sünnettir. Çünkü Buhari ile Müslimde rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.s.) Ramazanda her gece Cebrail (a.s.) ile karşılaşır, onunla kuran müzakere ve mükabelesinde bulunurlardı." Bunun gibi bütün hayır işleri yapmak da sünnettir. Çünkü Ramazanda sadaka vermek, Ramazan dışında farz ibadeti yerine getirmeye denktir. (Dolayısıyla yapılan hayırların sevabı kat kat fazladır.)

11- Özellikle Ramazanın son on gününde itikafa girmek:

Çünkü itikafa girmek nefsi yasaklardan korumayı daha kolay sağlar. Emredilen şeyleri yapmaya daha çok yaklaştırıcıdır. Bir de kişi itikafta iken Kadir Gecesi'ne tesadüf etmesi ihtimali ve umudu vardır." (1)

Sahuru geciktirmek sünnettir. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi şüpheli zamana dek getirmemek şartıyla.

Nitekim şöyle denilir:

فَعَنْ زَيْدِبْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قُمْنَا اِلَى الصَّلَاةِ قُلْتُ كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا بَيْنَهُمَا قَالَ خَمْسِينَ آيَةً

Zeyd b. Sabitten (r.a.) yapılan rivayete göre şöyle denilmiştir: "Biz Resulullah (s.a.s.)'la beraber sahuru yedik

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 631-35.

sonra namaza başladık. (mikdad) ben aralarında ne kadar bir zaman vardı diye sordum, o da aralarında (yani yemeği bıraktığımız zaman ile namaza başladığımız yani imsak vakti arasında), Kur'an-ı Kerim'den elli ayet okunacak kadar zaman vardı dedi." (2)

Dikkat edilirse, adabına uygun bir şekilde tertiyliyle, yani acele etmeden manasında tefekküre dalarak yavaş yavaş tane tane okumak suretiyle tecvidiyle elli ayet kaç dakikada okunabilir. Ona göre hareket edip dikkat etmeliyiz. Aksi takdirde orucumuz tehlikeye girer.

ORUCUN MEKRUHLARI

قال الحنفية يكره للصائم سبعة امور اولاً - ذوق شيئ لم يتحلل منه ما يصل الى جوفه الا فى حالة الضرورة فيجوز للمرئة ان تذوق الطعام لتتبين ملوحته اذا كان زوجها سيئ الخلق ومثلها الطاهى والطباخ وكذا يجوز لمن يشترى شيأ يؤكل ويشرب ان يذوقه اذا خشى ان يغبن فيه ولا يوافقه ثاينا مضغ شيئ بلاعذر فان كان لعذر كما اذا مضغت المرئة طعاما لابنها ولم تجد من يمضغه سواها ممن يحل له الفطر فلاكراهة ومن المكروه مضغ العلك واللبان الذى لايصل منه شيئ الى الجوف ثالثًا ورابعًا تقبيل امرأته سواء كانت القبلة فاحشة اولا وكذا مباشرتها مباشرة فاحشة خامسًا و سادسًا جمع ريقه فى فمه ثم ابتلاعه لما فيه من الشبهة سابعًا فعل ما يظن انه يضعفه عن الصوم كالفصد والحجامة اما اذا كان يظن انه لايضعفه فلاكراهة

Hanefilere göre oruçlulara yedi şey mekruhtur:

1- Özürsüz olarak tattığından birşey boğazından aşağıya girmeyecek bir yiyeceği tatmak. Ancak zaruret halinde olması müstesna. O halde kocası kötü ahlaklı olan kadının yemeğinin tuzlu olup olmadığını anlamak için, boğazına bir

(2) el-Fıkhü's-Sünne c. 1, s. 403.

şey girmemek şartıyla yemeğin tadına bakması bu keharetin dışında olup onun için caizdir. (Şayet kocasının huyu güzelse onun için bu caiz olmaz.) Aşçı da bunun gibidir. (yani onun için de yemeğin tadına bakması, boğazından birşey girmemek şartıyla caizdir.) Yine yenilen veya içilen bir şeyi satın alan kimse için de o şeyde aldanmaktan korktuğu veya ona uygun gelmeyeceğinden korktuğu zaman ve alması da zaruri ise onu tatması caizdir. Yalnız önemine binaen şu ibareyi de kayd etmeyi uygun gördüm.)

وان وجد طعم المذوق فى حلقه افطر

"Eğer tattığı şeyin tadını kendi boğazında bulursa (hissederse) orucu bozulur." Mevsuatu'l-Fıkhiye c. 28, s. 69. Demek ki böyle bir şey tehlikelidir. Dikkatli olmalıyız.

2- Özürsüz olarak birşey çiğnemek, eğer bu özre binaen olursa o taktirde caizdir. Nitekim kadın, çocuğu için ondan başka oruçsuz kimsenin olmadığı zaman (ve süt bulamadığı zaman) yiyecekleri çiğneyip, çocuğuna yedirmesinde kerahet yoktur. (Tabii ki, dikkat edip boğazından birşey inmeyecektir.) Mekruhlardan birisi de şekerli olmayan (beyaz daha önce çiğnenmiş, kendisinden birşey çözülmeyen) tabii kök sakızı çiğnemek, (piyasadaki bütün sakızlar orucu bozar. Beyaz renkli ve parçaları birbirine iyice yapışmış kök sakızlar hakkında fıkıh kitaplarımızda fetva söz konusu oluyor. Fakat zaten öyle nitelikteki sakızlar piyasada pek yoktur. Olsa da tehlikelidir. Nitekim şöyle denilir:

وقيل اذا لم تكن ملتئمًا يفسد بان لم يعلكه احد فانه فى ابتداء المضغ يتفتت فيصل الى جوفه

"Bir kavle göre (kök sakızı denilen sakız da) eğer parçaları birbirine iyice yapışmış olmazsa orucu bozar. Şüphesiz ki yeni olan ve henüz kimse tarafından çiğnenmemiş olan (ve aynı zamanda beyaz renkli) olmayan sakız ilk çiğnendiğinde orucu bozar. Zira ondan bir şeyler çözülüp boğaza girmesi sözkonusudur." Demek ki, ulu orta kayıtsız şartsız "Oruçlu bir kimse sakız çiğneyebilir" (1) diye fetva vermek doğru değildir. Yanlış bir fetvadır.

3-, 4- Karısını öpmesi, onunla kucaklaşması, ister fahiş, (ileri derecede) olsun, (Örneğin, karısının dudaklarını kuvvetlice öpmesi, çiplak bir şekilde birbirleri ile temas etmeleri gibi.) İster de fahiş şekilde olmasın, fark etmez. (Ancak ileri derecede dediğimiz öpüşme, kucaklaşma tahrimen, diğeri hafif olan, tenzihen mekruhdur. Cinsel ilişki ve boşalma= menisinin gelmesi hususunda kendisinden emin olsa dahi fahiş ileri derecedeki öpüşme, kucaklaşma sahih görüşe göre tahrimen mekruhtur. Yani haramdır. Ancak hepsinden emin olan yaşlılar için ileri derecedeki kucaklaşma, öpüşme de mekruh olmaz. Her halukarda genç olsun, yaşlı olsun orucun sevabının zedelenmemesi için böyle durumlardan kaçınmak gerekir. Şafiiye göre ister nefsinden emin olsun ister emin olmasın mekruhtur.)

5-, 6- Bilerek tükürüğü toplayıp sonra da yutmak oruçlu kişiyi şüpheden uzaklaştırmak için bu mekruh görülmüştür.

7- "Damardan kan aldırmak yahut hacamat (kan alıcı) yaptırmak gibi kişinin bünyesini zayıflatma ihtimali olan

---

(1) Fethü'l-Kadir c. 2, s. 268; Mebsut, c. 3, s. 100.

şeyleri yapmak" (1)-

Fıkıh kitaplarımız şunu da ilave etmişlerdir.

والاكثار من النوم وفضول الكلام والعمل

8- Oruçlu iken fazla uyku uyumak ve fazla konuşmak, (kendini yoracak şekilde) fazla iş yapmak da mekruhtur." (2)

Oruçlunun karısı ile şakalaşması, öpüşüp, kucaklaşması son derece tehlikelidir. Zira insan oğlunun iradesi zayıftır. Tıpkı çobanın bir korunun etrafında koyunları gütmesine benzer. Mutlaka içine düşmesi tehlikesi söz konusu olur. Tabii ki; insandan insana fark vardır. Peygamber (s.a.s.) iki kişiye aynı soruyu ayrı ayrı cevap vermişlerdir. Nitekim şöyle denilir:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ سَئَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ فَرَخَّصَ لَهُ وَاَتَاهُ آخَرُ فَنَهَاهُ

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre bir sefer adamın birisi Resulullaha gelerek, Ben ailemle kucaklaşabilirmiyim? diye fetva sordu. Resulullah (s.a.s.) (yaşlı olduğu için) ona ruhsat verdi. Bir başka birisi geldi aynı soruyu sordu. Resulullah (s.a.s.) genç olduğu için onu men etti. (Yani o gence ailesi ile kucaklaşmasını yasakladı)" (3)

Bu konu çok naziktir. Zira Hanbeli ve Malikiye göre değil ki, meni, mezinin gelmesi ile de oruç bozulur. Oysa cinsel konuda düşünmek kadınla kucaklaşmak gibi şeylerin

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 569-70; el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 636-37.
(2) Kavaninü'l-Fıkhiye s. 102.
(3) İbni Abidin c. 2, s. 113.

neticesinde nefsin uyanması sözkonusu olur. Dolayısıla insandan mutlaka meni gelmezse de Cinsel konuda düşünüldüğünde veya kadınla oynaştığında fışkırmayan mezi denilen salgı meydana gelir." Mezi de Hanefi ve Şafiiye göre değil de Maliki ve Hanbeliye göre orucu bozar.

O halde şehevi arzularımızı kamçılayan orucumuzu tehlikeye atan her türlü hareketlerden kaçınmamız gerekir. Nitekim mevize kısmında kaydettiğimiz hadis-i şeriflerde "Oruçlu bir kimse şehevi arzularını uyandıran söz ve davranışlardan sakınsın" buyurulmaktadır.

Ayrıca mekruh olanlardan birisi de peşpeşe oruç tutmaktır. Buna (visal) orucu denilir. Yani iki gün arasında iftar etmeden yemeden, içmeden oruç tutmak ulemanın çoğuna göre mekruhtur. Şafilere göre ise haramdır. Cinsel konuda düşünmek de mekruhtur. Hatta haramdır. Nitekim şöyle denilmiştir:

قال القليوبى والفكروالنظر المحرك للشهوة كالقبلة فيحرم وان لم يفطر به وقال الاذرعى والرملى يفطر اذا علم الانزال بالفكر والنظر وان لم يكرره

"Kalyubi denilen fıkıh bilgini, şehveti kamçılayan cinsel konuda tefekkür ile kadına şehvetle bakmak her ne kadar orucu bozmasa dahi haramdır. Ezrai ile Remli denilen fıkıh alimleri ise eğer mezkur şeylerle menisinin geleceğini (boşalacağını) biliyorsa mukerreren yapmazsa dahi orucu bozar." (2)

---

(2) el-Mevusatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 34.

GEREĞİNDEN FAZLA MAZMAZA, İSTİNŞAK:

ويكره له المبالغة فى الاستنجاء وكذا المبالغة في المضمضة والاستنشاق وروى عن ابى حنيفة انه يكره للصائم المضمضة والاستنشاق بغير وضوء ولوفسا الصائم او ضرط فى الماء لايفسد الصوم ويكره له ذالك ويكره تأخير السحور الى وقت يقع فيه الشك

"(Oruçluya mekruh olanlardan birisi de suyun dübürden içeri kaçma tehlikesi olduğundan) gereğinden fazla istinca (büyük abdesten sonra aşırı derecede taharetlenme) mekruhtur. (Ancak daha önce de orucu bozan şeylerden bahsederken anlattığımız gibi eğer makattan içeri su veya parmak girerse kerahati bırak, zaten oruç bozulur.) Keza abdest dışında lüzumsuz mazmaza ve ağza su vermek ve istinşak (burna su çekmek) mekruh olduğu gibi abdest için de aşırı derecede yapmak mekruhtur. Eğer oruçlu kimse suyun içinde sessiz veya sesli olarak yellenirse orucu bozmaz. Ancak mekruhtur. (Zira suyun dübürden içeri kaçma tehlikesi söz konusudur) yine insanı şüpheye düşürecek kadar sahuru fecir doğmasına (imsak vaktine) yakın bir zamana geciktirmek de mekruhtur." (3)

Demek ki her ne kadar sahuru tehir etmek müstehap da olsa gece vaktinin henüz çıkmadığı kesin bilinmelidir. Aksi halde gece vaktinin kalmasında şüphe edilecek zamana kadar tehir etmek caiz değildir. Nitekim şöyle denilir:

ومحل الاستحباب ما اذا لم يشك فى بقاء الليل فان شك كره الاكل

"Sahuru geciktirmenin müstehap oluşunun ölçüsü, gece vaktinin kaldığı nda şüphe edilmeyecek şartı ile kayıtlan-

(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 199; İbni Abidan c. 2, s. 114.

dırılmıştır. Eğer şüpheli bir vakte geciktirirse (yani bir kimse gece vaktinin kalışında şüphe edilecek bir zamana kadar tehir ederse) o takdirde yemesi, içmesi mekruh olur." (1)

Yine onu zayıflatacak şeyleri yapmak mekruhtur. Nitekim şöyle denilir:

وكره له فعل ماظن ان يضعفه عن الصوم كالفصد والحجامة والعمل الشاق

"Ve oruçluya onu kuvvetten düşürecek damardan kan aldırmak, hacamat yaptırmak gibi herşey mekruhtur." (2)

Yine mübalağalı bir şekilde ağzını dolduracak kadar ağza su vermek, burnunu dolduracak kadar burna su çekmek mekruhtur. Zira öyle bir durumda mutlaka suyun boğazdan inmesi sözkonusu olabilir. Fıkıh kitaplarımız bunun ölçüsünü şöyle tebit etmişlerdir:

وضبط المبالغة بان يملأ فمه وانفه ماء بحيث يسبق غالبا الى الجوف

"Mübalağalı şeklin ölçüsü şöyle tespit edilmiştir. Mazmaza yaparken ağza su verirken ağzını dolduracak kadar su vermek burnuna su çekerken de burnunu dolduracak kadar su çekmek. O kadar ki, öyle bir durumda (yapılan mazmaza ve istinşakta) ekseriya suyun boğazdan aşağıya inmesi sözkonusu olur." (3)

ويلحق بالعمل الشاق اطالة المكث فى الحمام فى الصيف

"Oruçluyu yoran zor işler mekruh olduğu gibi yaz mevsiminde hamamda fazla durmak da ona ilhak edilip mekruh sayılmıştır." (4)

---

(1) İbni Abidin c. 2, s. 114.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 199.
(3) Envar c. 1, s. 156.
(4) İbni Abidin c. 2, s. 114.

ORUÇLUYA MEKRUH OLMAYAN ŞEYLER

Bu konuda şöyle denilir:

ولا يكره للصائم تسعة امور ١-٢- القبلة والمباشرة مع الامن من الانزال والوقاع لما روت عائشة رضى الله عنها انه عليه الصلاة والسلام كان يقبل ويباشر وهو صائم ٣-٤- دهن الشارب بالطيب والكحل ٥-٦- الحجامة والفصد اذا لم يضعفه كل منهما من الصوم ٧- السواك آخر النهار بل هو سنة فى اول النهار وآخره ولو كان رطبا او مبلولا بالماء ٨- المضمضة والاستنشاق لغير وضوء ٩- الاغتسال والالتفاف بثوب للتبرد على المفتي به

"Şu dokuz şey de oruçluya mekruh değildir: 1-2- Cinsî ilişkide bulunma tehlikesi ile boşalma tehlikesi yoksa (karı-koca arasında) öpüşmek veya kucaklaşmak. Çünkü Hz. Aişe (r.a.) validemizin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte oruçlu iken Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hanımlarını öptüğü ve cinsi ilişki dışında onlarla şakalaştığı rivayet edilmektedir. (Fakat bizim gibi iradesi zayıf olanlara bu gibi şeyler tehlikelidir. sakınmak gerekir.)

3-4- Bıyıklara hoş koku sürmek, göze sürme çekmek.

5-6- Oruç tutanın bünyesini zayıflatmadığı takdirde damardan kan aldırmak yahut hacamat yaptırmak.

7- Gündüzün sonunda misvak kullanmak. Gündüzün başında ve sonunda bunu yapmak sünnettir. Hatta misvak yaş yahut su ile ıslatılmış olsa da böyledir. (Tabiiki, fazla ıslak olmamalıdır.)

8- Abdest dışında ağıza (dolduracak kadar değil de normal bir şekilde) su verip (çalkalamadan atmak) ve burna (fazla değil de az) su çekip sümkürmekte de herhangi bir

sakınca yoktur. (Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi abdest dışında öyle şeyleri yapmak mekruhtur.)

9- Serinlemek için yıkanmak ve ıslak bir beze sarılmanın fetvaya esas olan görüşe göre oruca bir zararı yoktur." (1)

وقال الشافعية تكره الحجامة والفصد والقبلة وتحرم ان خشى فيها الانزال ويكره ذوق الطعام والعلك ودخول الحمام والتلذذ بمسموع ومبصر وملموس ومشموم كشم الرياحين ولمسه والنظر اليه ويكره ايضا السواك بعد الزوال الى الغروب الخ.

"Şafiilere göre: Orucun mekruhları şunlardır: Damardan kan aldırmak, hacamat yaptırmak, öpüşmek eğer boşalma korkusu olursa haramdır. Yiyecek maddesini tatmak, sakız çiğnemek, hamama girmek, işitme, görme, dokunma, koklama gibi lezzet verici şeylerde aşırıya kaçmak, çünkü bu gibi şeylerde orucun hikmetine uymayan rahatlama nefsin zevk alması söz konusudur. En kuvvetli görüşe göre, eğer şehveti tahrik ederse öpüşmek tahrimen mekruhtur."

Zeval vaktinden güneşin batışına kadar misvak kullanmak da mekruhtur. (Dayandığı delil daha önce de geçen şu hadistir. "Yemin olsun ki, oruçlu kişinin ağız kokusu Allah katında (kıyamet gününde) misk kokusundan daha üstündür. Bu koku da zeval vaktinden sonraki zamanla ilgilidir. Çünkü zeval vaktinden önceki ağız kokusu yiyecek maddesidir. Zevalden sonraki koku da ibadettendir. Ağız kokusunun Allah katında en hoş koku olmasının manası, Allah'ın onu övmesi, ve ondan razı olmasıdır. Ağıza ve bu-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 637.

runa su verirken mübalağa etmek, boğaza bir şey kaçması korkusundan ötürü mekruhtur." (1)

Gerek Hanefi olsun gerek Şafii olsun hangi mezhebe mensup olursa olsun oruçlu iken özellikle Ramazan-ı Şerifte cinsel konularda düşünmeyecek, kadına şehvetle bakmayacak. Zira oruçtan maksat hayvani vasıflardan uzaklaşmak nefsini her şeyden zengin görüp, ilahî "samed" sıfatına mazhar olmaya gayret edip hayvani sıfatlardan uzaklaşarak melekleşmektir. Nefsin hoşuna giden hareketler ise orucun mânâ ve maksadına tamamen zıttır.

Hararetten dolayı suya girmek mekruhtur.

Nitekim şöyle denilir:

كره الامام الدخول فى الماء والتلفف بالثوب المبلول

"İmam-ı Azam Ebû Hanife (serinleşmek için) suya girmek, ıslak elbiseye sarılmak gibi şeyleri mekruh görmüştür." (2) Zira bu gibi şeyler ibadetten can sıkıntısı duymaya delalet eden şeylerdir. Ancak tahammülü güç birsıcaklıkla karşı karşıya gelirse o takdirde ağzına, burnuna, kulağına suyun girmemek şartıyla mezkur şeyleri yapabilir.

ORUCU BOZMAYI MÜBAH KILAN ÖZÜRLER

يباح الفطر لاعذار وهى المرض والسفر والحمل والرضاع والهرم وارهاق الجوع والعطش والاكراه

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 637.
(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 69.

"Oruç bozmayı mübah kılan özürler şu (yedi) şeylerdir:
1- Hastalık (insan tabiatının bozulmasını gerektiren sıhhattan illete dönüştüren, vücutta bir düzensizlik meydana getiren bu hastalık hali orucu bozmayı mübah kılar. Zira Allah (c.c.) şöylebuyurur: **"Sizden her kim hasta olur, yahut yolculuk yaparsa, tutamadığı günler adedince sair günlerde tutar"** (1)

Ancak orucu bozmayı mübah kılan hastalığın ölçüsünü bilmemiz gerekir. Nitekim şöyle denilir:

وضابط المرض المبيح الفطر هو الذى يشق معه الصوم مشقة شديدة او يخاف الهلاك منه ان صام او يخاف بالصوم زيادة المرض او بطء البرء اى تأخره فان لم يتضرر بالصوم لم يبح له الفطر

"Oruç tutmamayı mübah kılan hastalığın ölçüsü şudur: Bu hastalık ile beraber oruç tutmak insana çok büyük bir zorluk veriyorsa yahut oruç tuttuğu takdirde ölmesinden yahut hastalığın artmasından ya da hastalığın iyileşmesinin gecikmesinden korkuyorsa bu hastalık oruç tutmamayı mübah kılan bir hastalıktır.Şayet oruç ona bir zarar vermiyorsa oruç bozması caiz değildir." (2)

Tabiplere göre oruç şu hastalara zararlıdır: Nitekim şöyle denilir:

ويرى الاطباء ان الامراض المبيحة للفطر هى مثل مرض القلب الشديد والسل (التدرن) والتهابات الرئة والورم الرئوى والسرطان والتهاب الكلية الحاد والمصاب

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 69.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 645.

بحصاة فى المجارى البولية مع اختلاطات والتهابات وتصلب الشرايين والقرحة والسكرى الشديد

"Tabiplerin görüşlerine göre oruç bozmayı mübah kılan hastalıklar şunlardır: Şiddetli kalp hastalığı, (o halde hafif olursa onun için oruç bozulmaz.) Verem, akciğer iltihabı, akciğer veremi, kanserler, keskin (had safhadaki) böbrek iltihabı, idrar yollarında taş ile iltihablarla beraber başka maddelerle karışık hastalığı olanlar, damar sertliği, şiddetli şeker hastalığı, (hafif olursa orucu bozamaz.)" (1)

Aynı eser şöyle der: "Uyuz, diş ağrısı, parmak ağrısı, çıban, mide rahatsızlığı gibi hastalıklardan dolayı orucu bozmak caiz olmaz." Zira oruç daha önce de bahs ettiğimiz gibi bir çok hastalıkların devasıdır.

Bir belirti veya tecrübe yahut adaletli ya da adaleti bilinmeyen müslüman ve işin ehli hastalığın uzmanı olan bir doktorun haber vermesi neticesi oluşan kuvvetli zanna göre hastalığın veya hastalığa düşmekten korkan kişi de Hanefilere göre hasta gibidir. Tabii ki, sudan bahane "Ben hastayım oruç tutamam" deyip de bu kudsî ibadetten mahrum kalmak asla doğru değildir.

Şunu da kesinlikle bilelim ki, Ramazan-ı Şerifin kendisine göre bir kudsiyeti söz konusudur. Dolayısıyla Ramazan-ı Şerifin tek bir gün orucunun bize kazandırdığı feyiz, bereketin yerini sene boyunca oruç tutsak dahi dolduramaz.

Bu bakımdan eğer rahatsız isek zaten oruç tutmamız

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 645.

doğru olmaz. Zira eğer oruç bize zarar veriyorsa biz oruç tutmakla kendimizi tehlikeye atmış oluruz. Dolayısıyla sevap yerine günah kazanmış oluruz. Ama oruç bize zarar vermiyorsa hastayız diyerek bu önemli ibadetin feyiz, bereketinden kendimizi mahrum etmeyelim.

Nitekim aynı eser şöyle der:

وان غلب على الظن الهلاك بسبب الصوم او الضرر الشديد كتعطيل حاسة من الحواس وجب الفطر

"Eğer oruç tutmaktan ötürü kişinin ölmesi kuvvetli bir kanaatle sabit olursa, veya şiddetli bir hastalığın meydana gelmesi mesela duyu organlarından birisinin vazifesini yapamaz hale gelmesi gibi şiddetli zarar görmesi söz konusu ise orucu bozmak vacib olur." (2) Fakat ufak bir hastalıktan dolayı oruç bozulmaz. Nitekim şöyle denilir:

واما المرض اليسير الذى لايلحق به مشقة ظاهرة فلم يجز له الفطر

"Görünürde bir zorluğa sebep olmayan az hastalığı olan kişinin oruç açması caiz değildir." (3)

Savaşta zayıf düşmekten korkan askerin savaşa çıkmadan önce oruç bozması mübahtır. Yine kuvvetli bir kanaate göre sağlam olduğu halde oruç tuttuğu takdirde hastalanacağını bilen kimse orucunu bozabilir. Nitekim şöyle denilir:

---

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 645.
(3) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 47.

وصحيح خاف المرض بغلبة الظن

"Ve kuvvetli bir zan ile oruç tutmakla hastalanacağını bilen kimsenin de orucu bozması caizdir."(1) Ancak halkımız içinde bazı evhamlı kimseler vardır ki, sırf evham neticesinde "aman oruç tutsam hastalanacağım" endişesiyle oruç tutmazlar. Bu doğru değildir. Hatta diyebiliriz ki kesin bir kanaat, bir emare olmadan (yani kendisine oruç zararlı olmadığı halde) orucunu bozan kimseye keffaret de gerekir.

HASTANIN, İFTAR ETME RUHSATINDAN FAYDALANMAYA NİYET ETMESİ GEREKLİ DEĞİLDİR

Ancak Şafii olan kimse böyle bir niyet taşıması gerekir. Nitekim şöyle denilir:

الشافعية شرطوا لجواز فطر المريض نية الترخص

"Şafiilere göre, hastanın iftar edebilmesi için, iftar etme ruhsatından faydalanmayı niyet etmesi gerekir. (Aksi takdirde günahkâr olur.) (2) "Fakat cumhura göre, yani Hanefi, Hanbeli ve Malikiye göre böyle bir niyete gerek yoktur. Nitekim şöyle denilir:

ولايجب عند الجمهور على المريض ان ينوى الترخص بالفطر

"Cumhura göre, hastanın iftar etme ruhsatından faydalanmayı niyet etmesi gerekli değildir." (3)

(1) İbni Abidin c. 2, s. 116; Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 47.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 641.
(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 641.

İftar etmeyi mübah kılan yolculuk bu da dört rekatlı namazların kısaltılarak kılınmasını mübah kılan uzaklıktır. Bu husus şöyle açıklanır:

والسفر المبيح للفطر هو السفر الطويل يبيح قصر الرباعية وذالك المسافة تقدر بحوالى ٨٩ كم

"İftar etmeyi mübah kılan yolculuk, dört rekatlı namazların kısaltılarak kılınmasını mübah kılan uzaklıktır. Bu da 89 km. civarında bir mesafedir." (3)

ORUÇ BOZMAYI MÜBAH KILANLARDAN OLAN SEFERİN ŞARTLARI

Bu konuda şöyle denilir:

يشترط فى السفر المرخص فى الفطر مايلى ١- ان يكون السفر طويلا مما تقصر فيه الصلاة وذالك المسافة تقدر بحوالى ٨٩ كم ٢- ان لايعزم المسافر الاقامة خلال سفره مدة اربعة ايام بليا لهاوخمسة عشر يوما عند الحنفية ٣- وان ينشئ السفر قبل طلوع الفجر ويجاوز المدينة ويترك البيوت وراء ظهره اذلا يباح له الفطر بالشروع فى السفر بعد ما اصبح صائما تغليبا لحكم الحضر على السفر اذا اجتمعا

"Oruç bozmayı mübah kılan yolculukta şu şartlar gereklidir. 1- Sefer (yolculuk) dört rekatlı namazları kısaltılarak kılınmasını mübah kılan uzaklıkta olmasıdır. (Bu da 89 km. civarında bir mesafedir.) 2- Yolculuk esnasında (Şafii ve Malikiye göre) dört gün dört gece, Hanefiye göre ise onbeş güne ikameye niyet etmemesi, 3- Oruçlu kişinin orucu bo-

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 641.

zabilmesi için imsak vakti girmeden önce seferi başlatmak ve bulunduğu şehirin, (köyün) bütün evlerini (dört rekatlı namazları kısaltabileceği şekilde) arkasında bırakacak sınıra kadar yol almış olmalıdır. Zira bir kimsenin sabah oruçlu olarak yolculuğa başlamasından sonra oruç bozması mübah değildir. Bunun sebebi hazar ile sefer bir araya gelince hazar (yerleşiğin hükmü üstün tutmak gereğidir. Yani bu durumda yerleşik iken oruca başlamış olduktan sonra yolculuğa çıkarsa oruç bazması caiz olmaz.)" (1)

Aynı eser bu konuda şöyle der:

فى وقت جواز الفطر للمسافرثلاث احوال الاولى ان يبدأ بالسفر قبل الفجر او يطلع الفجر وهو مسافر وينوى الفطر فيجوز له الفطر اجماعا الثانية ان يبدأ السفر بعد الفجر فانه لايحل له الفطر بانشاء السفر بعد ما اصبح صائما وهذا مذهب الحنفية والمالكية وهو الصحيح من مذهب الشافعية ومع ذالك لاكفارة عليه فى افطاره عند الحنفية وفى المشهور من مذهب المالكية والصحيح عند الشافعية انه يحرم عليه الفطر حتى لو افطر بالجماع لزمته الكفارة الثالثة انه يفطر قبل مغادرة بلده وقد منع من ذالك الجمهور واختلفوا فيما اذا اكل هل عليه كفارة فقال مالك لاوقال غيره يكفر

"Yolcunun oruç bozmasının caiz olabileceği vaktinde üç durum vardır:

1- Daha fecir doğmadan (imsak olmadan) yolculuğa başlamak veya yolculuk halinde iken imsak vakti girer (ve oruca gece niyet etmemiş) oruç bozmaya niyet etmiş ise bu iki durumda da oruç bozması ulemanın ittifakıyla caizdir.

2- İmsak olduktan sonra sefere başlamak (yani tan yeri

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 548.

ağarırken kendisi henüz yolcu olmayıp, yerleşik olur) bilahare oruçlu bir halde yola çıkarsa bu durumda Hanefi, Maliki ve Şafiinin sahih olan görüşlerine göre oruç bozması caiz olmaz. Bununla beraber, (yani oruç bozması caiz olmamakla beraber) orucunu bozarsa Hanefiye göre keffaret gerekmeyip yalnız gününe gün kaza etmesi gerekir. Şafiiye göre ise oruç bozması haram olup şayet cimâ (cinsel yaklaşma) ile orucunu bozacak olursa ona keffaret de gerekli olur.

3- Daha bulunduğu beldeyi terk etmeden oruç bozması; Halbuki cumhur-ı ulema bunu men etmiştir. (Zira sefer ruhsatı ancak onun tahakkuku ile sabit olur. Bu durumda henüz yolculuk hali tahakkuk etmiş olmaz.) Sonra bu durumda orucunu bozacak olursa kendisine keffaret gerekmesi konusunda ihtilaf vardır. İmam Malik gerekmez der, başkaları (Hanefi, Şafii ve Hanbeli) gerekir derler. (1) Şafiiler devamlı yolculuk yapmamayı da ileri sürmüşlerdir. Nitekim şöyle denilmektedir.

وان لايكون مديما للسفر (كالسواق) الا اذا لحقه بالصوم مشقة

"(Şafiiler) yolcunun orucunu bozabilmesi için şu şartı da ileri sürmüşlerdir. Bu şart da (vasıta sürücülerinde olduğu gibi), yolcunun devamlı olarak yolculuk halinde bulunmamasıdır. (Böyle bir kimsenin orucunu bozması haramdır.) Ancak oruç sebebiyle kendisine bir meşakkat (zorluk) gelirse o takdirde orucunu bozabilir." (2)

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 47-48.
(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 575.

Mevzuyu şu ibare ile özetleyelim:

لو نوى فى سفره الصوم ليلا واصبح صائما من غير ان ينقض عزيمته قبل الفجر لايحل فطره فى ذالك اليوم عند الحنفية والمالكية والشافعية والحنابلة قالوا لواصبح صائمًا فى السفر ثم اراد الفطر جاز من غير عذر لان العذر قائم وهو السفر وقال النووى انه لايجوز لانه دخل فى فرض المقيم فلا يجوز له الترخص برخصة المسافر الخ.

"Eğer kendi yolculuğunda gece oruca niyet edip de kendi niyetini azmini bozmadan oruçlu olarak sabahlarsa Hanefilerle Maliki ve Şafiinin görüşlerine göre bozması caiz olmaz. Hanbeliler ise şöyle derler: Şayet yolculuk halinde oruçlu olur da sonra orucunu bozmak isterse özürsüz olarak bozması caizdir. Zira oruç onun için bir özürdür. Şafii fakihlerinden İmam Neveviye göre ise bu durumda orucu bozması caiz olmaz çünkü bu durumda mukim olanın pozisyonuna girmiş ona farz olmuş iken artık yolculuğun verdiği ruhsat ile amel etmesi ona caiz olmaz. Hanbelilere göre ise o yolcu olduğundan orucunu yemek, içmekle ve cinsî yakınlık gibi istediği şekilde bozabilir." (3)

Cezeri de şöyle der:

الحنفية قالوا يحرم الفطر على من يبيت نية الصوم فى سفره فاذا افطر فعليه القضاء دون الكفارة

"Hanefilere göre yolculuğunda gece oruç tutmaya niyet eden kimseye oruç bozması haramdır. Eğer bu durumda oruç bozarsa kendisine yalnız kaza gerekir. Keffaret gerekmez." (4)

---

(3) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 47-48.
(4) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c.1, s. 575; Mebsut, c. 3, s. 68.

Evet bu konunun iyice anlaşılması için şöyle deriz: Bir kimse Ramazan-ı Şerifte yukarıda kaydettiğimiz ibarelere göre dört rekatlı namazlarını kısaltabilecekyani Zuhayli'nin tesbitine göre 89-90 km bir yere yolcu olmak isterse geceden niyet etmeyebilir. Dolayısıyla o gün oruçlu bulunmamış olur. Şayet oruca niyet edip de imsak olduktan sonra yolculuğa başlayacak olursa o ilk günün orucunu tutmak mecburiyetinde kalır. Bununla beraber yolda orucunu bozacak olursa ona yalnız kaza lazım gelir. Ancak şuna dikkat etmek gerekir. Bir kimse daha seferi sayılabilecek yere ulaşmadan yani bulunduğu yerdeki son evleri geçmeden orucunu bozacak olursa ona keffaret de gerekir. Nitekim şöyle de denilir:

لو افطر ثم سافر فعليه الكفارة

"Şayet daha henüz yolcu sayılabilecek yere varmadan (imsak=sabah olduktan sonra) orucunu bozub da sonra yolculuğa çıkarsa ona keffaret de gerekir." (1)

YOLCULUK HALİNDE ORUÇ TUTMAK MI EFDAL YOKSA TUTMAMAK MI?

Bu konuda şöyle denilir:

قال الله تعالى «وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ» فقد دلت الآية على ان الصوم عزيمة والافطار رخصة ولا شك فى ان العزيمة افضل

"Allah (c.c.) buyuruyor ki, **"Eğer oruç tutarsanız sizin için daha hayırlıdır." Bu ayet-i kerime oruç tutmanın azimet** (bir şeyi kararlılıkla gayretle) **yapmak,**

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 206.

Oruç bozmak ise bir ruhsat (kolaylık) olduğuna delalet eder. Tabii ki, şüphesiz azimet, ruhsattan daha efdaldir." (1) Nitekim, İbni Rüşd şöyle der:

وما كان رخصة فالافضل ترك الرخصة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «هي رُخْصَةٌ مِنَ اللهِ فَمَنْ اَخَذَ بِهَا فَحَسَنٌ وَمَنْ اَحَبَّ اَنْ يَصُومَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ»

"Ruhsat olan ile karşılaştınız mı, En efdal olanı ruhsatı terk etmektir. Resulullah şöyle buyurur "seferde oruç tutmamak Allahtan bir kolaylıktır. Kim o kolaylıkla amel ederse iyidir. Şayet bir kimse oruç tutmak isterse herhangi bir günah sözkonusu olmaz." (2)

Evet, yolculuk yapan kimse özellikle eski zamanlarda birçok meşakkatlara maruz kalırlardı. Dolayısıyla dinimiz kolaylık dinidir. Onlara ruhsat vermiştir. Ancak bu devirde öyle bir sıkıntı sözkonusu değildir. O bakımdan azimetten ayrılmayalım ve yukarıda kaydettiğimiz ibareye göre ruhsatları terkedersek daha iyi bir yol izlemiş oluruz. Nitekim Kasanî de şöyle der:

المسافر ان افطر فرخصة وان يصم فهو افضل

"Misafir eğer oruç tutmazsa onun için bir ruhsattır. Şayet oruç tutarsa onun için daha faziletlidir. (Zira azimetle amel etmiş olur)" (3)

Bir de yaptığı yolculuk helal bir yolculuk olmalıdır. Yoksa Allah'ın yasakladığı bir yolculuk olursa Şafii, Maliki

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 49.
(2) Bidayetü'l-Müctehid c. 1, s. 206.
(3) Bedaiu's-Senai c. 2, s. 96.

ve Hanbeli mezheplerine göre bu ruhsattan istifade etmeleri sözkonusu değildir. Fakat Hanefiye göre bu ruhsattan istifade etmek için yolculuğun mübah bir yolculuk olması gerekli değildir.

YOLCULUĞUN RUHSATI NE ZAMAN BİTER?

Bu konuda şöyle denilir :

وتسقط رخصة السفر بامرين اتفاقًا الاول اذاعاد المسافر الى بلده ودخل وطنه الثانى اذا نوى المسافر الاقامة مطلقا او مدة الاقامة

"Yolculuğun oruç bozmaya verdiği ruhsat şu iki şey ile düşer (sona erer)

1- Misafir kendi beldesine dönüp ikamet ettiği vatanına girdiği zaman

2- Yolcu olan zat bir yerde mutlak ikameye (durmaya) veya Şafii ve diğer mezheplere göre dört güne, Hanefiye göre ise onbeş güne niyetlendiği zaman, artık orcunu bozamaz. (Zira seferin hükmü sona ermiş olur.) (1)

Bir kimse yolculuğa çıktıktan sonra evde unuttuğu birşey için eve dönerse ne gerekir:

ولو سافر فى شهر رمضان ثم رجع الى اهله ليحمل شيأ نسيه فاكل بمنزله ثم خرج القياس ان تجب عليه قال الفقيه وبه نأخذ كذا في الغياثية

"Herhangi bir kimse Ramazan-ı Şerifte yolculuğa çıktık-

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 53.

tan sonra evde unutmuş olduğu bir şeyi yanına alması için eve dönerse ve evinde yemek yedikten sonra tekrar yolculuğa çıkarsa kıyasa göre ona keffaret gerekir. Fakih (fıkıh bilgini zat) denilenzat Gıyasıye adlı eserde diyor ki, biz bununla amel ederiz yani ona keffaret gerektiği görüşünü kabul ediyoruz." (2)

GÜNÜN KALAN KISMINDA YEMEMEK İÇMEMEK ZORUNDA OLANLAR

Bu konuda şöyle denilir:

ويجب الامساك بقية اليوم على من افسد صومه كمسافر قدم بعد ان اكل ومجنون افاق فى بعض اليوم بعد الاكل اوفوات وقت النية اى افاق بعد فوات وقت النية اوتسحر شاكًا فى الطلوع وعلى من افطر خطأ او عمدًا او مكرها او يوم الشك اى اوافطر يوم الشك ثم ظهرت رمضانيته وعلى حائض ونفساء طهرتا بعد طلوع الفجر وعلى صبى بلغ وكافر اسلم بعد الطلوع وان افطرا

"Şu kişilere günün gerisinde yememeleri, içmemeleri gerekir: Orucunu bozub da bulunduğu yere gelen misafir, günün bir kısmında yedikten sonra veya öğleden sonra niyet vaktinin geçtikten sonra iyileşen deli, tan yerinin ağarmasında şüpheye düştüğü halde sahuru yiyib de sonradan imsakın girdiğini anlayan kimse yanılarak veya kasten ya da zorlanarak orucunu bozan kişi, şek (Ramazandan mı yoksa şabandanmı diye şüpheli) günde oruç tutmayıp sonra Ramazan-ı Şerif olduğunu anlayan kişi, tan yeri ağardıktan sonra temizlenen ayhali ve lohusa kadın, imsaktan sonra buluğ çağına erişen çocuk ve müslüman olan kâfir bunlar

(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 207.

her ne kadar oruçlarını bozmuş da olsalar yine de günün kalan bölümünde yiyemeyecekler ve içmeyeceklerdir" Şafiiye göre de öylelere günün geri kalan kısmında yememeleri, içmemeleri gerekli olmadığı halde müstahabtır. Ancak onlara göre de geceden niyet getirmeyi unutanlara, şek gününde oruç tutmayıp daha sonra Ramazan olduğu meydana çıkdığını bilenlere günün geri kalanında yemek içmek caiz değildir.

HASTA, YOLCU OLANLAR ORUÇ TUTMAK NİYETİYLE SABAHLADIKLARINDA ORUCU BOZMAYI MÜBAH KILAN ÖZÜR ORTADAN KALKARSA:

اذا اصبح المريض او المسافر على نية الصيام ثم زال عذره لم يجز له الفطر وان اصبح على نية الفطر ثم زال عذره جاز له الاكل بقية يومه وكذالك من اصبح مفطراً لعذر مبيح ثم زال عذره فى بقية يومه عند الجمهور خلافا لابى حنيفة

"Hasta yahut yolcu oruç tutmak niyeti ile sabahlayıp da sonradan bu özür ortadan kalkarsa orucunu bozması caiz değildir. Fakat oruç tutmamak niyetiyle sabahlayıp da sonra özür kaybolursa günün geri kalan kısmında da oruç tutmaması caizdir. Bunun gibi oruç tutmamayı mübah kılan bir özür sebebiyle oruçsuz olarak sabahlayan kimse günün geride kalan kısmında özür yok olursa Cumhur-u ulemaya göre oruç tutmayabilir. Ebu Hanife buna muhalefet etmiştir. (yani İmam-ı Azama göre özrü olan kimselerin özürlerinin ortadan kalkmasıyla günün geri kalan kısmında yemeleri, içmeleri caiz değildir.)" (3)

---

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 646.

Nitekim şöyle denilir:

لو نوى المسافر الفطر اولم ينو فاقام ونوى الصوم قبل الزوال صح ويجب عليه الصوم حيث صح منه بان كان فى وقت النية والاوجب عليه الامساك كحائض طهرت ومجنون افاق

"Misafir olan kimse oruç bozmaya niyet etsin veya etmesin ikamet ederse (yani bulunduğu köy ya da şehire yetişse veya onbeş güne bir yerde ikameye niyetlenirse ve öğleden önce oruca niyet getirirse, orucu sahihtir) ve bu durumda eğer niyetin sahih olabileceği öğleden önceki zamana dek gelirse oruç ona gerekli olur. Şayet oruç için niyetin vakti geçtiyse (öğleden sonraki zamanda) ise tıpkı ayhali ve lohusa olan kadının temizlendikleri ve delinin iyileştiği zaman bunların günün geri kalan kısmında yemek-içmekten kaçınmaları oruca devam etmeleri gerektiği gibi onun da yememesi ve içmememsi gerekir." (1)

Hasta bir kimse müslüman, uzman ve durumu belli veya belli olmayan, yani adaletli olup olmadığı belli olmayan bir kavle göre de adaletli olmalıdır (yani büyük günahlardan sakınıp küçüklere de devam etmeyen) bir doktorun kendisine orucun zararlı olduğu tavsiyesine uyup orucunu bozabilir. Fakat bu şartlara haiz olmayan bir doktorun tavsiyesi üzerine orucunu bozamaz. Nitekim şöyle denilir:

واذا اخذ بقول طبيب ليس فيه هذه الشروط وافطر فالظاهر لزوم الكفارة

"Eğer bu şartlara haiz olmayan bir doktorun sözüyle oru-

(1) İbni Abidin c. 2, s. 122-23; Bedai, c. 2, s. 103.

cunu bozacak olursa açık görüşe göre kendisine keffaret de gerekir." (2)

Tabii ki kendi tecrübesine dayanarak orucun kendi hastalığına gelmediğini defalarca denemişse zaten tabibe de gerek yoktur. Öyle bir durumda orucunu bozduğu zaman kendisine keffaret gerekmez. Daha önce de bu konuya değindik.

Zühayli şöyle der:

قال الحنفية يجب الامساك بقية اليوم على من افسد صومه ولو بعذر ثم زال وعلى حائض ونفساء طهرتا بعد طلوع الفجر وعلى مسافر اقام ومريض برئ ومجنون افاق وعلى صبى بلغ وكافر اسلم لحرمة الوقت بالقدر الممكن وعليهم القضاء الا الاخيرين (الصبى والكافر) لعدم توافر الخطاب التكليفي لهما عند طلوع الفجر عليهما وقد عرفنا ان الجنون المتقطع لاالمستوعب جميع الشهر يوجب القضاء بخلاف الاغماء فانه يوجب القضاء ولو استوعب جميع الشهر لانه نوع مرض الا انه لا يقضى اليوم الذى حدث فيه الاغماء او حدث فى ليلته لوجود شرط الصوم وهو النية

"Hanefilere göre; sonradan ortadan kalkan bir özür nedeniyle de oruçu bozan kimsenin, sabah vaktinden önce temizlenen hayız ve nifas durumundaki kadının, daha sonra mükim olan yolcunun, iyileşen hastanın, aklı başına gelen delinin, ergenlik çağına giren çocuğun, müslüman olan kâfirin günün geride kalan kısmında yemek-içmekten kaçınması vaciptir. Bunun sebebi mümkün olduğu kadar vakte saygı göstermektir. Büluğ çağına ermiş çocuk ile müslüman olan kafir dışında hepsine kaza gerekir. Daha önceden bildiğimiz üzere zaman zaman gelen ve bütün ayı

(2) İbni Abidin c. 2, s. 122-23.

kapsamayan delirmeler kazayı gerektirir. Bayılmak öyle değildir. Şüphesiz her ne kadar bütün ayı kapsasa dahi bayılan kimse iyileştiği zaman kaza yapması gerekir. Zira o, bir çeşit hastalıktır. Ancak bayılan kimsenin ilk bayıldığı günü kaza yapması gerekmez. Çünkü orucun şartı olan niyet bulunmuştu." (1)

ويرى الشافعية انه يلزم الامساك من تعدى بالفطر كان اكل عقوبة له ومعارضة لتقصيره او من نسى النية من الليل لان نسيانه يشعر ترك الاهتمام بامر العبادة فهو نوع من التقصير وفى يوم الشك ان تبين كونه من رمضان لما فى فطره نوع من التقصير لعدم الاجتهاد فى الرؤية ويجب قضائه على الفور على المعتمد

"Şafiilere göre: Bilerek orucu bozan kimsenin ceza olmak (ve hatasını onaylamamak) üzere günün geride kalan kısmında oruca devam etmesi gerekir. Bunun gibi geceden niyetlenmeyi unutan kimsenin de yiyip içmemesi gerekir. (Çünkü kişinin oruç tutmaya niyet etmeyi unutması ibadet işine önem vermediğini gösterir. Bu da bir nevi eksikliktir.) Şüpheli günde eğer bu günün Ramazandan olduğu ortaya çıkarsa yine yiyip içmemesi gerekir. Çünkü hilâli görmede gayret göstermediği için orucu tutmamasında bir nevi ihmal söz konusudur. Mutemet görüşe göre kazasının acele olarak yapılması vaciptir." (2)

Yine Şafiiye göre şöyle denilir:

لايلزم الامساك مسافراً او مريضا زال عذرهما بعد الفطر كان اكلا لان زوال العذر بعد الترخص لايؤثر كما لوقصر المسافر ثم اقام والوقت باق لكن يستحب لهم

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 649.
(2) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 38; el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 650.

الامساك لحرمة الوقت ويستحب ايضا للحائض او النفساء اذا طهرت وانما لم يجب الامساك لان الفطر مباح لهم مع العلم بحال اليوم وزوال العذر بعد الترخص لايؤثر

"(Bunun gibi) oruçlarını bozduktan sonra özürleri ortadan kalkan yolcu ve hastaların da geride kalan günde oruca devam etmeleri gerekmez. Çünkü ruhsatı kullanmaktan sonra bir özrün yok olmasının tesiri yoktur. Bu mesele namazlarını kısaltarak kılan yolcunun vakit varken ikamet durumuna geçmesine benzer. Fakat vakte saygıdan ötürü bunların geride kalan günde oruca devam etmeleri müstehaptır. Yine temizlenen hayız ve nifas durumundaki kadınların da geride kalan günde yememeleri ve içmemeleri müstahaptır.

Bu sayılan kimselere oruca devam etmenin vacip olmamasının sebebi, günün durumunu bilmeleri ile birlikte oruç tutmamalarının mübah olmasıdır. Özrün ortadan kalkması ruhsatı kullandıktan sonra müessir olmaz." (2)

Kasani de Şafiilerin görüşünü şöyle açıklar:

لايجب الامساك على الصبى اذا بلغ والكافر اذا اسلم والمجنون اذا افاق والحائض اذا طهرت والمسافر اذا قدم مصره

"Ramazan-ı Şerifin gündüzün bir kısmında büluğ çağına erişen çocukla, İslamiyet'e giren kafirin, iyileşen delinin, temizlenen ayhali olan kadının, memleketine varan yolcunun, gündüzün geri kalan kısmında yemekten, içmekten kaçması, oruca devam etmesi gerekmez." (3)

---

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 103.
(3) Bedaiu's-Sanaii c. 2, s. 103.

Hanefiye göre yaptığımız beyanat Serahsi tarafından şöyle ifade edilir:

واليوم الذى اسلم فيه يمسك تشبها بالصائمين وليس عليه قضائه ومن العلماء من يقول عليه قضاء هذ اليوم والايام الماضية من الشهر ولناماروى ان وفد ثقيف حين قدموا على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم اسلموا فى نصف رمضان فامرهم بصوم ما بقى من الشهر ولم يأمرهم بقضاء ما فات

"Kafirin ilk müslüman olduğu günde oruçlulara benzemek için kendini yiyecek, içecekten tutacak (fakat o gün onun için oruç sayılmaz.) Onun kazası da ona gerekmez. Bazı ulemalara göre kâfirin içinde ilk müslüman olduğu gün (ve geride bıraktığı Ramazan-ı Şerif günlerini) kaza etmesi gerekir.

Bizim (Hanefilerin) dayandığı delil şu vakıadır: Resulullah (s.a.s.)'ın zamanında sakif kabilesinin elçileri Ramazanın içinde (Medine-i münevvereye) gelerek müslüman oldular. Peygamber (s.a.s.) onlara Ramazan-ı Şeriften kalan günlerin oruçlarını tutmalarını emir verdi. Fakat geçmiş günlerin kazası için herhangi bir emir vermedi." (4)

YOLCU OLAN KİMSE İKAMET NİYETİYLE BİR YERE GİTMEK İSTERSE:

Fıkıh kitaplarımız şöyle derler:

لو اراد المسافر دخول مصره او دخول مصر آخرينوى فيه الاقامة يكره له ان يفطر فى ذالك اليوم وان كان مسافراً فى اوله

(4) Mebsut c. 2, s. 80.

"Herhangi bir yolcu kendi bulunduğu (yaşadığı) şehire veya içinde (Şafii ise dört gün Hanefi ise onbeş gün) ikamet edecek niyetiyle bir başka şehire gitmek istediği zaman her ne kadar o günün evvelinde misafir de olsa orucunu bozması doğru olmayıp (Tahrimen) mekruhtur." (1)

Yani öyle bir yolcu için en iyisi oruçlu olarak ikamet etmek niyetiyle istediği yere gitmek ve orada orucuna devam etmektir.

Bir misafir yemek yemeden su içmeden memleketine öğleden önce giderse hemen niyet getirip oruca devam etmelidir.

Nitekim şöyle denilir;

واذا قدم قبل الزوال والاكل وجب عليه صوم ذالك اليوم بنية ينشئها

"Bir misafir öğleden önce ve yemeden, içmeden (Oruç bozacak herhangi bir iş yapmadan) ikamet ettiği yere varırsa yeniden bir niyetle oruç tutması gerekir" (2)

Orucu Bozmayı Mübah Kılan Sebeplerden Olan Hamilelik ve Emziklik

Aynı eser şöyle devam eder:

٣-٤- الحمل والرضاع الفقهاء متفقون على ان الحامل والمرضع لهما ان تفطرا فى رمضان بشرط ان تخافا على انفسهما او علي ولدهما لمرض او زيادته او الضرر

(1) İbni Abidin c. 2, s. 122; Bedaii c. 2, s. 103.
(2) Fethu'l-Kadir . 2, s. 284.

او الهلاك قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «ان الله وضع عن المسافر الصوم وشطر الصلاة وعن الحامل او المرضع الصوم او الصيام»

"3-4- Hamilelik ve emziklik. Bütün fıkıh bilginleri hamile ve emzikli kadınların kendilerine veya çocuklarına hastalıktan veya hastalığın artmasından veya bir zarardan ya da helak olmaktan korktukları şartıyla oruçlarını bozabileceklerinde ittifak etmişlerdir. Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: Allah (c.c.) "Şüphesiz misafir olandan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. ve hamile kadın ile emzikli kadından da orucu kaldırmıştır." (1)

Evet, hamile ve emzikli kadınların kendilerine veya çocuklarına bir zarar geleceğinden korkmaları durumunda oruç tutmamaları mübahtır. Çocuk ister emziren kadının olsun, ister başkasının çocuğu olsun farketmez. Yine ister ücretle emziren kadın olsun, ister olmasın farketmez. Bunlar da yukardaki hadis-i şerife göre hasta ile yolcuya kıyas edilmişlerdir. Zaten hastalıktan maksat oruca mani olan sebep demektir. Oysa hamile ve emzikli kadınlarda bu hal mevcuttur. Korkunun sebebi şöyle tesbit edilir. Bu korku ister geçmişteki tecrübelerine dayalı olsun, ister adil müslüman ve ihtisas sahibi uzman bir doktorun kendisine orucun zarar vereceğini haber vermek suretiyle olsun kuvvetli bir kanaat hasıl olduktan sonra onlar için oruçtan muafiyet sözkonusudur. Ancak daha sonra gününe gün oruçlarını kaza ederler. Fakat Şafiiye göre ise eğer

(1) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 54.

çocuklarına bir zarar gelmesinden korkarlarsa kendilerine hem fidye hem de kaza gerekir. Nitekim şöyle denilir:

فان افطرتا خوفا على نفسهما وجب القضاء بلا فدية او على الولد لزمتهما الفدية فى الاظهر

"Eğer hamile ve emzikli kadınlar kendi nefislerine zarar geleceğinden korkarak oruç bozarlarsa yalnız kaza gerekip fidye gerekmez. Şayet kendi çocuklarına gelecek zarardan korkarak oruçlarını bozarlarsa ezhar (en açık) kavle göre hem kaza hem de fidye gerekmiş olur." (1) Yani her gün için ayrıca fakirlere birer fidye verilecektir.

Şunu da bu konu münasebetiyle hatırlatalım: Bazı kimseler ana, kendi çocuğunu emzirmek mecburiyetinde değildir derler. Halbuki öyle değildir.

لكن ظاهر الرواية ان الارضاع واجب على الام ديانة مطلقا وان لم تتعين وقضاء اذا كان الاب معسراً او كان الولد لايرضع من غيرها واما الظئر فلانه واجب عليها بالعقد

. "Lâkin Hanefi mezhebinin açık rivayetine göre (kazaen = şeri hakimin kararıyla değil de) diyaneten anaya çocuğunu emzirmesi her ne kadar onu emzirecek başkası da olsa gereklidir. Şayet baba süt analığına fakir olduğu için ücret verecek durumda değilse veya çocuk başkasının memesini kabul etmiyorsa kazaen de (yani mahkemece de) anası çocuğunu emzirmek mecburiyetindedir. Süt analığına gelince o da akit= andlaşma ile kendisine çocuk emzirmek ge-

(1) Minhac (Muğni'l-Muhtac'la beraber) c. 1, s. 440.

rekli oluyor." (1)

Oruç bozmayı mübah kılanlardan birisi de yaşlılıktır:

٥- الهرم يجوز الفطر اجماعا للشيخ الفانى والعجوز الفانية العاجزين عن الصوم فى جميع فصول السنة ولاقضاء عليهما لعدم القدرة وعليهما عن كل يوم فدية طعام مسكين ومثلهما المريض الذى لايرجي برؤه الخ.

(5- Yaşlılık yılın bütün mevsimlerinde oruç tutmaktan aciz olan çok yaşlı erkek ve çok yaşlı kadınların oruç tutmamaları icmâ (ulemanın ittifakıyla) caizdir. Bunların oruçlarını kaza etmeleri de gerekmez. Çünkü oruç tutabilecek durumda değillerdir. Bunların her gün için bir fakiri doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir. (Ancak fakirlere fidye vermekten aciz olanlar tevbe ve istiğfar ile yetineceklerdir.)

Hastalığının iyileşme ümidi olmayan hastalar da yaşlılar gibidir. Çünkü Allah Teala şöyle buyurur: "Allah sizin için dinde bir zorluk yapmamıştır." Fakat Ramazanda oruç tutma gücüne sahip olmayıp başka bir vakitte tutabilenlerin diğer zamanlarda bu oruçlarını kaza etmeleri farzdır. Fidye vermeleri gerekmez." (2)

Fidye fakiri yedirmekle olur mu?

وهل تكفى الاباحة فى الفدية قولان المشهور نعم فان ماجاء بلفظ الاطعام جاز فيه الاباحة والتمليك بخلاف مابلفظ الايتاء والاداء فانه للتمليك

"Fidye namına temlik etmeksizin (fakirlerin mülkiyyetine

(1) İbni Abidin c. 2, s. 116; el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 55.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 647.

vermeden) yalnız onlara yemek olarak yedirmekle olur mu? Bu hususta iki görüş varadır. Meşhur olan görüşe göre caiz olur. Çünkü bu konuda ayette "it'âm" yemek yedirmek manasını ifade eden kelime ile gelmiştir. Onda hem ibaha yedirmek yoluyla olur hem de temlik yoluyla olur. Fakat zekat gibi konularda vermek, eda etmek gibi manalar ifade eden "ita, eda" gibi kelimeler kullanılmıştır. Dolayısıyla yedirmek içirmek ile olmaz. Bizzat fakirlerin mülkiyetine vermek gerekir. Zira bu kelimelerin anlamı temlikdir." (1)

KEFARET RAMAZANIN BAŞINDA TOPTAN VERİLEBİLİR Mİ?

Bu hususta şöyle denilir :

ثم ان شاء اعطى الفدية فى اول رمضان بمرة وان شاء اخرها الى آخره

"Sonra (piri fani) çok yaşlı (kadın veya erkek) olan zat isterse Ramazan-ı şerifin başında günleri hesab edip keffaretini birden verir, isterse de Ramazan-ı Şerifin sonuna bırakır." (2) Aynı zamanda bir kişiye de verebilir birkaç fakire de verebilir.

İyileşmesi umulmayan devamlı hasta olan da aynı şekilde hareket edebilir.

Aynı eser şöyle devam eder:

٦- ارهاق الجوع والعطش يجوز الفطر لمن ارهقه جوع مفرط او عطش شديد

(1) İbni Abidin c. 2, s. 120.
(2) Fetevayı Hindiye ç. 1, s. 207.

يخاف على نفسه الهلاك بغلبة الظن لا بمجرد الوهم او يخاف نقصان العقل او ذهاب بعض الحواس

"6- (Şiddetli) açlık ve susuzluk tehlikesi: Sırf bir hayal ve şüphe ile değil de kuvvetli bir kanaatle ölüm, yahut akıl noksanlaşması yahut bazı duyu organların yok olmasından korkacak derecede şiddetli açlık ve susuzluk tehlikesinin meydana gelebileceği kişilerin oruç tutmamaları veya oruçlarını bozmaları caizdir. Öyleki, bu durumda kişi oruç tutma kudretine sahip olmaz. (Böyle kimselere tutamadıkları oruçlarını güne gün kaza etmeleri gerekir.)" (1)

Bu açlık susuzluğun oruç bozmayı mübah kılabilmeleri için iki şartı vardır: 1- Bu açlık-susuzluğun sadece bir şüphe ve tahmin ile değil de kuvvetli bir zan ile kanaatle kendisini helak edeceğine veya aklının noksanlaşmasına veya bazı duyu organların yok olmasına sebep olacağından korkması. 2- Kendi isteğiyle zor işlerde çalışmak suretiyle zorlanmamasıdır. Aksi takdirde ona keffaretde lazım gelir. Nitekim şöyle denilir;

وان لايكون ذالك باتعابه نفسه اذ لوكان به تلزمه الكفارة وقيل لا

"Ve bu (açlık susuzluk) kendi kendini yormaması şartı ile bu dereceye düşmesi gerekir. Aksi halde kendi kendini zor işlerde yorması neticesinde (helak olacak, aklını yitirecek duruma düştüyse) o takdirde ona keffaret de gerekir.Bir görüşe göre de gerekmez." (2)

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 639.
(2) Merakfelah s. 128.

Zaten mümkün mertebe günlük zaruri ihtiyacı temin edilen kimsenin oruç zamanında zor işleri terk etmelidir. Ramazan-ı Şerifte oruç tutanların zor işlerde çalışmaları mekruhtur. Ancak çoluk-çocuğunun maişeti için zarurete binaen çalışabilir. Zor işlerde çalışmak mecburiyetinde kalanların mutlaka oruca niyet etmeleri gerekir.

Nitekim şöyle denilir:

لابد على ارباب المهن الشاقة ان ينوى الصوم ليلا ثم ان احتاج الى الافطار ولحقته مشقة افطر

"Zor işlerde çalışanların geceden oruca niyetlenmeleri gerekir. Sonra da şiddetli zorlukla karşı karşıya gelip de orucunu bozmaya mecbur kalırsa orucunu bozar." (1) Bazı kimseler "Biz yarın öreğin ekin biçeceğiz onun için yarına oruca niyet etmeyelim" diyorlar bu doğru değildir. Nitekim aynı eser şöyle devam eder;

قال الحنفية المحترف المحتاج الى نفقة كالخباز والحصاد اذا علم انه لو اشتغل بحر فته يلحقه ضرر مبيح للفطر يحرم عليه الفطر قبل ان تلحقه مشقة

"Hanefi fıkıh bilginleri diyorlar ki, kendi nafakasına muhtac olan fırıncı, ekin biçen gibi iş yapan kimseler, kendi işleri ile meşgul olduklarında oruç bozmayı mübah kılan bir zarar geleceğini bilirse, bunun için daha henüz meşakkat kendisine isabet etmeden oruç bozması haramdır." (2) Hatta Fetevayı Hindiyye şöyle der:

---

(1) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 57.
(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 57.

يحرم عليه الفطر قبل ان يمرض

"(Kendi nafakasını temin etmek için çalışan kimsenin) kendi orucunu hastalanmadan bozması haramdır." (1) Tabii ki, bu dinin rüknü olan oruç ibadetimizi olur olmaz bir bahane ile bozamayız. Ancak hayati tehlike sözkonusu olursa o takdirde bozmamız gerekir.

Fakat herhangi bir kimse düşman ile savaşmaya gidecek olursa zayıf düşeceğinden korkarsa orucunu bozması caiz olur. Nitekim şöyle denilir:

والحقوا بارهاق الجوع والعطش خوفالضعف عن لقاء العد والمتوقع او المتيقن

"(Ulema, orucu bozmayı mübah kılan) şiddetli açlık ve susuzluğa şunu da ilhak etmişlerdir: Beklenilen veya yakinen bilinen bir düşman ile karşı karşıya geleceğini bilen kimsenin zayıf düşeceğinden korkarsa orucunu bozabilir."(2)

Evet, zor işlerde çalışan kimsenin işe gitmeden ve hayati tehlike sözkonusu olmadan orucunu bozması caiz değildir. Fakat kuvvetli ihtimal ile düşmanla savaşmaya çıkacağım, dolayısıyla zayıf düşeceğim diyen kimse kendi orucunu bozabilir. Şayet savaş durumu meydana çıkmazsa kendisine keffaret gerekmeyip sadece güne gün kazası gerekir. Ama zorlu bir işte çalışanın durumu öyle değildir. daha işe çıkmadan orucunu bozacak olursa kendisine hem keffaret hem de gününe gün kaza gerekir. Yine şöyle denilir:

وكذا الذى ذهب به متوكل السلطان الى العمارة فى الايام الحارة والعمل الحثيث

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 208.
(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 57.

"Bunun gibi sultanın vekili, sıcak günlerde imaretlerde acil olarak görülecek işlerde çalıştırmak üzere götürdüğü kişi de (sıhhatini kaybetme, aklını yitirme tehlikesi varsa) o takdirde orucunu bozabilir." (1)

Şiddetli açlık ve susuzluktan dolayı orucunu bozup hayati tehlikeyi atlattıktan sonra günün geri kalan kısmında yememek, içmemek gerekli midir? Bu konuda şöyle denilir:

واذا افطر المرهق اختلف هل يمسك بقية يومه اويجوز له الاكل

"Şiddetli açlıktan, susuzluktan dolayı orucunu bozar (hayati tehlike ortadan kalktıktan sonra) günün kalan kısmında yemesi, içmesi caiz mi yoksa değil midir? Bu husus ihtilaflıdır." (Yani bazı âlimlere göre hayati tehlikeyi atlattıktan sonra günün geri kalan kısmında yemesi içmesi caiz değil, bazısına göre de caizdir.)" (2)

Aynı eser orucu bozmayı mübah kılan şeylere şöyle devam eder:

٧- الاكراه يباح الفطر للمستكره وعليه عند الجمهور القضاء

"İkrah (tehdit) altında kalmak (ölümle veya bir azasına zarar vermekle veya şiddetli bir darbe vurmakla) tehdit etmek orucunu bozmayı mübah kılar. Ve Cumhura (yani Hanefi, maliki ve Hanbeliye) göre tehdit altında orucunu bozankimsenin yalnız gününe gün kaza etmesi gerekir." (3)

---

(1) Bahru'r-Raik c. 2, s. 303.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 648.
(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 649.

Şafiiler şöyle bir açıklama yaparlar:

وفرق الشافعية بين الاكراه على الاكل او الشرب وبين الاكراه على الوطء لو اكره حتى اكل وشرب لم يفطر واما لو اكره على الجماع فيفطر به واذا وطئت المرئة مكرهة او نائمة فعليها القضاء

"Şafiiler, yemeye veya içmeye zorlamakla cinsi ilişki hakkındaki zorlamayı birbirinden ayırmışlardır: Eğer yemeye, içmeye zorlanıp ta yer ve içerse orucu bozulmaz. Şayet (gayri meşru olarak zina yoluyla cinsi yakınlığa zorlanıp da zinada bulunursa o takdirde orucu bozulur. Fakat tehdit altında ailesiyle cinsi münasebette bulunursa o takdirde orucu bozulmaz.) Kadına da tehdit altında veya uyku halinde cinsi ilişkide bulunulursa (keffaret değil) yalnız orucunu kaza etmesi gerekir.(Şafii ve Hanbeliye göre cinsi yakınlıktan dolayı yalnız erkeğe keffaret gerekir, kadına gerekmez. Bu durumda ister kadın kendii isteğiyle cinsi yakınlığa iştirak etsin, ister tehdit altında iştirak etsin farketmez. Zira Peygamber (s.a.s.) bu fiili işleyen karı-kocadan yalnız erkeğe keffareti vermesini emretmiştir. Kadına herhangi bir keffareti vermesini emretmemiştir.)" (1)

İânetuttalibin denilen eserde oruç bozmayı mübah kılan özürler hakkında şu şiir mevcuttur. özellikle arapça bilenler için pratik bir bilgidir. Dolayısıyla kaydetmeyi uygun gördüm. Yalnız bu şiirde sebeplerden olan zorlama ile cihad zikredilmemiş ve susuzluk ile açlık bir olarak kabul edilmiştir.

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 649.

اذا ماصُمْتَ فى رَمَضَانَ صُمْهُ * سوَى ستٍّ وَفيهِنَّ القَضَاءُ

فَسينٌ ثُمَّ ميمٌ ثُمَّ شينٌ * وَحَاءٌ ثُمَّ عَيْنٌ ثُمَّ رَاءُ

"(Gerekli) olan Ramazan-ı şerif orucunun vakti girince (dini fariza olarak) hemen tut. (Yani müslümanlar vakti gelince hemen vaktinde tutmakla mükelleftirler.) Ancak altı kişi daha sonra kaza etmeleri şartıyla (Ramazanda) tutmayabilir. Onlar da şu harflerle gösterilmiştir: a) sin=misafir b) mim=hasta c) şin=yaşlılıktan dolayı oruca kudreti yetmeyen yaşlı, d) ha=hamile olan kadın e) âyn=tahammül edemeyecek kadar aşırı derecede susuz olan (ve aşırı derecede tahammül edemeyecek derecede aç olan) f) ra=emzikli olandır." (1)

وعوارض الصوم التى قد يغتفر * للمرئ فيها الفطر تسع تستطر

حبل وارضاع واكراه سفر * مرض جهاد جوعة عطش بحر

TEHLİKEDE BULUNAN BİR KİMSEYİ KURTARMAK

Örneğin boğulmakta olan bir kimseyi kurtarmak:

قال الحنابلة يجب الفطر على من احتاجه غيره لانقاذ آدمى معصوم من مهلكة كغرق ونحوه ولايفدى فان قدر بدون فطر حرم فان دخل الماء حلقه لم يفطر

"Hanbelilere göre boğulma tehlikesini geçiren ve benzeri masum kimseleri tehlikden kurtarmak için orucu bozmak vacib olur. Ona keffaret icab etmez. Eğer orucunu bozmaksızın kurtarma gücüne sahipse orucunu bozması haram olur. Kurtarma esnasında boğazına su kaçarsa (isteği dışında olduktan sonra) orucu bozulmaz." (2)

(1) İanetü't-Talibin c. 2, s. 234.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 648.

NAFİLE ORUCU BOZMANIN DURUMU

واعلم ان افساد الصوم والصلاة بلاعذر بعد الشروع فيهما نفلا مكروه وليس بحرام وان لزم القضاء واذا افطر المتطوع على اى حال عليه القضاء

"Bilmiş ol ki, özürsüz olarak başlanılan nafile orucu, veya namazı bozmak mekruhtur. Her ne kadar kazası gerekli ise de haram değildir. Nafile olarak başlanılan orucu bozan kimse her halûkârda (özürlü olsun özürsüz olsun) kaza etmesi gerekir." (1)

Evet Hanefilere göre, nafile oruç tutan kimselerin özürsüz olarak orucu açmaları caiz değildir. Özürlü ve özürsüz olarak hangi durumda olursa olsun nafile oruç tutan kişi orucunu bozarsa kaza etmesi gerekir. Ancak beş gün nafile olarak oruç tutmaya niyetlenirse kazası gerekmez. İki bayram günü ile teşrik günleridir.Yani bu beş günlerde oruç tutmak yasak olduğu halde birisi tutarsa hemen bozar ve kazası da gerekmez. Zaten şeran ilahi ziyafet günleri hasebiyle bu günlerde oruçtan men edilmiştir.

Cezeri şöyle der:

اتمام صوم التطوع بعد الشروع فيه وقضائه اذا افسده مسنون عند الشافعية والحنابلة وعند الحنفية افساد صوم النفل مكروه تحريما وقضائه واجب وعند المالكية اتمامه فرض وقضائه فرض

"Şafii ve Hanbelilere göre başlanılan nafile orucun ta-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 648.

mamlanması sünnet, bozduğu zaman da kazası sünnettir. Hanefilere göre (başlanılan) nafile orucu bozmak tahrimen mekruh, bozulduğu zaman da kazası vacibtir. Malikilere göre de mezkur orucun tamamlanması farz, bozulduğu zaman da kazası farzdır." (1)

ZOR İŞLERDE ÇALIŞANIN DURUMU

صاحب العمل الشاق قال ابو بكر الآجرى من صنعته شاقة فان خاف بالصوم تلفا افطر وقضى ان ضره ترك الصنعة فان لم يضره تركها اثم بالفطر.

"İşi zor olan (çok zor işlerde çalışmak mecburiyetinde kalan) kimselerin orucu hakkında Ebu Bekr el-Acürri şöyle demiştir: Sanatı (yaptığı işi) zor olan kişi, eğer oruç tuttuğu takdirde canının telef olmasından korkarsa, bakılır, işini terketmesi takdirde hayatını sürdürmesine zarar verecekse orucunu bozar ve tutamadığı günleri kaza eder. Eğer işi terketmekten ötürü zarar görmezse ve orucunu bozarsa günahkâr olur. (Şayet işi terketmekle göreceği zarardan yine de kurtulamıyorsa özür sebebiyle orucunu bozmaktan herhangi bir günahı yoktur)" (2)

Eğer zaruretsiz olarak kendi kendini yorduğu için orucunu bozmak mecburiyetinde kaldıysa keffaret de gerekir.

Nitekim şöyle denilir:

اذا كان عنده ما يكفيه وعياله لايحل له الفطر واذا كان محتاجا الى العمل يعمل بقدر ما يكفيه وعياله

"Eğer yanında kendisine ve çoluk-çocuğuna yetecek

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 558..
(2) Bahru'r-Raik c. 2, s. 304.

kadar yiyecek-içecek varsa orucunu bozması haramdır. Ama çalışmaya ihtiyacı varsa kendisine ve çocuklarına yetecek kadar bir kazanç elde etmek için çalışır." (1)

AYHALİ VE LOHUSALIK HALİNDEKİ KADIN

اذا حاضت المرئة او نفست افطرت

"Kadın ayhali veya lohusalık haline geçtiği zaman orucu bozulur." (2) Ancak bir kadın yarın (benim adet günümdür" diyerek orucunu bozamaz. Nitekim aynı eser aynı yerde şöyle devam eder:

المرئة اذا افطرت على انه يوم الحيض ثم انها لم تحض فى يومها ذالك الاظهران عليها الكفارة

"Kadın ayhali günü geldi diye kan görmeden orucunu bozar da o gün de kan gelmeyecek olursa en açık görüşe göre, kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir." (3)

Aynı eser aynı yerde şöyle der:

ولو طهرت ليلا صامت الغد ان كانت ايام حيضها عشرة وان كانت دونها فان ادركت من الليل مقدار الغسل وزيادة تصوم وان طلع الفجر مع فراغها من الغسل لاتصوم لان مدة الاغتسال من جملة الحيض فيمن كانت ايامها دون العشرة

"Ayhali olan kadın on günün sonunda geceleyin temizlenirse niyet edip sabahleyin oruç tutar (tutması gerekir). Eğer ayhali süresi on günden az olur da geceleyin fecir

(1) Bahrü'r-Raik, c. 1, s. 304.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 207.
(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 207.

doğmadan (imsak olmadan) yıkanacak kadar bir zaman bulursa yıkanıp oruca niyet etmesi gerekir. Eğer (gusul edecek kadar zaman olmayıp) yıkanmasıyla fecrin doğması aynı ana rastlarsa artık oruca niyet etmez. Çünkü ayhali süresi ongünden az olanlar için yıkanma müddeti de ayhalinden sayılır."

ORUCU BOZUP HEM KAZAYI HEM DE KEFFARETİ GEREKTİREN HALLER

Zühayli şöyle der:

وهو اثنان وعشرون شيأ تقريبا اذا فعل الصائم المكلف منها شيأ مبيتا النية في اداء رمضان متعمداً طائعا غير مضر ولم يطرأ ما يبيح الفطر بعده كمرض او قبله كسفر

"Bu (orucu bozup hem kazayı hem de keffareti gerektiren) durumlar yaklaşık yirmi iki mesele olup, Ramazanda oruçlu bulunan mükellef kişi geceden niyetlenmiş olarak bunlardan birini bilerek kendi isteğiyle mecbur bırakılmadan (zorlanmadan) ve bundan sonra hastalık gibi orucu bozmayı mübah kılan durumlar ortaya çıkmazsa yahut bundan önce yolculuk durumu ortaya çıkmazsa hem kaza hem de keffaret gerekir." (1)

Demek ki bu ibareye dikkat ettiğimizde, Ramazan-ı Şerif orucunu bozan kimseye keffaretin gerekli olabilmesi için şu şartlar gereklidir:

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 207.

ان ينوى الصوم ليلا وان لايكون مكرها وان لا يطرأ عذر شرعى كمرض وحيض

a) Geceden niyet getirmiş olmak (ve mükellef olmak),

b) Zorlanmayacak bir durumda olmak (yani tehdit altında olmamak),

c) Hastalık ayhali (ve yolculuk) gibi durumların zuhur etmemek (meydana gelmemek)." (2)

O halde çocuk orucunu bozarsa ona keffaret yoktur. Zira mükellef değildir. Aynı zamanda geceden niyetlenmemiş olursa, yahut unutarak orucunu bozarsa yahut cebir, tehdit altında orucu bozarsa, ya da yolculuk, hastalık gibi durumlar ortaya çıkarsa bunlardan ötürü keffaret gerekmez, sadece gününe gün kazası gerekir.

Bu yirmi iki maddeyi iki grupta toplamak mümkündür: Nitekim şöyle denilir:

الحنفية قالوا يوجب القضاء والكفارة امران الاول ان يتناول غذاء او في معناه بدون عذر شرعى كا لأكل والشرب والدواء والدخان والافيون والحشيش ونحوهما من المخدرات الخ.

"Hanefilere göre hem kaza hem de keffareti gerektiren iki şeydir. a) Şer'î özür olmaksızın, gıda özelliği taşıyan her türlü maddelerden herhangi bir şeyi bilerek almak. Örneğin, yemek, iç mek, ilaç almak, sigara içmek, afyon, haşhaş ve benzeri uyuşturucu maddeleri almak gibi. Yemek denilince genellikle yenilecek olan her şeyi içine almaktadır. Et çeşitleri, değişik yağlar, çiğ ve pişmiş maddeler, kurutulmuş et, meyveler, sebzeler, üzüm yaprağı yemek, karpuz,

(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 56.

kavun kabukları, nişastalı maddeleri mesela, buğday taneleri yemek, dişleriyle kırıp kıtır kıtır yemek, susam taneleri ve benzeri şeyleri ağız dışından içeri alınan maddeler yiyecek kapsamına girmektedir." (1)

"Bir kimse gıybet ettikten sonra vaya öpüştükten sonra orucum bozuldu diyerek kasten yemek, içmek de keffareti gerektirir. Bunun gibi ağzına giren yağmur sularını, damlacıklarını yutmak, hanımının, yahut sevgilisinin tükrüğünü yutmak da keffareti gerektirir.Zira bunlardan istek ve lezzet duyulur. Aktarlarca bilinen Ermeni kili yemek aynı zamanda bir kimse çocuk gibi bu kilden hariç, adet edindiği herhangi bir toprağı da yemek keffareti gerektirir. Az miktarda tuz yemek de keffareti gerektirir. Bunların dayandığı delil şu hadis-i şeriftir. **"Mideye giren şeyden oruç bozulur."**(2)

وان اكل ورق الكرم فعليه القضاء والكفارة ان كان صغيراً وان كان ممالا يؤكل كورق الكرم اذا عظم فعليه القضاء دون الكفارة

"Eğer bir kimse üzüm yaprağını yerse bakılır; eğer küçük olup yenecek durumda ise kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir. Şayet iyice kartlaşmış yenilmeyecek duruma gelirse o takdirde oruçlu ondan yerse sadece kaza gerekir. (Çünkü iyice kartlaşmış üzüm yaprağı yemek adet değildir) (3)

---

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s 560; el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 654.
(2) Fethu'l-Kadir c. 3, s. 266.
(3) Bahru'r-Raik c. 2, s. 297.

Evet bedene faydalı olan gerek deva cinsinden olsun, gerekse gıda cinsinden olsun insanın içine, midesine girerse orucu bozulur. Bundan şu hakikat çıkar:

ولو طعن برمح حتى وصل الى جوفه لم يفطره لان كون الرمح بيد الطاعن يمنع وصوله الى باطنه حكما فان بقى الزج فى جوفه فسد صومه لانه صار مغيبا حقيقة فكان واصلا الى باطنه وهو قياس مالو ابتلع خيطا فان بقى احد الجانبين بيده لم يفسد صومه وان لم يبق فسد صومه

"Eğer kendisine bir süngü saplanıp karnına ulaşırsa orucunu bozmaz. Çünkü süngünün bir ucu saplayanın elinde bir ucu da karnında olursa içine girmeye hükmen manidir. Şayet süngünün ucu karnında kalırsa orucu bozulur. Zira gerçek anlamda içine yetişmiş sayılır. Bu tıpkı bir insanın bir ipliği yutar da bir tarafı elinde kaldığında orucunun bozulmadığı gibidir. eğer bir tarafı elde kalmazsa orucu bozulur." (4)

İmameyne göre ise şöyle deniliyor:

وقالا لايفطر لان الصوم هوالامساك والامساك انما يقع عن المخارق المعتادة ومالیس بمعتاد لايعد امساكا وابو حنيفة رحمة الله عليه يعتبر الوصول

"İmameyn Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre: Tabii bir menfezden bir şeyin içeriye gitmedikçe oruç bozulmaz. Çünkü oruç, hilkaten (yaratılışta) bir menfez (delik) olan bir uzuvdan bir şeyi içeriye sokmamak suretiyle olan imsak demektir. Mutad olmayan menfezlerden içeri girmekten sakınmak ise imsak sayılmaz. (Zira bunlar arizidir, asli

(4) Fethu'l-Kadir c. 2, s. 56.

menfezler değildir.) İmam-Azam Ebu Hanife (r.h) ise bir şeyin insanın vücudunun içine girmesini nazara alıyor. (Yalnız tabii yolları, menfezleri nazara almaz)" (5)

Demek ki bu ibareye dikkat ettiğimizde İmameynegöre dıştaki yaraya konulan ilaç, içe kadar gitse dahi orucu bozmaz. aynı zamanda vücudun derisini yırtarak içeriye girip kaybolan bir demir parçası, içeriye giren bir kurşun hakkında da hüküm böyledir.

Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi İmam-ı Azama göre içeriye veya beyne kadar derin bulunan bir yaraya konulan yaş bir ilaç karna veya dimağa (beyne) kadar nüfuz edince orucu bozar. Lâkin kazayı gerektirir, keffareti gerektirmez.

Bu konuda İmam-ı Azam içeriye gideni itibara alıyor. O halde ona göre herhangi bir menfezden girerse girsin içeriye girdikten sonra oruç bozulur.

ORUÇLU KİMSENİN GÜNDÜZ İĞNE YAPTIRMASI

Yukarıdaki İmam-ı Azam'ın görüşü hakkındaki izahata dikkat edildiğinde gündüzün vücuda yapılan iğne de orucu bozar. Ancak keffareti değil de, kazayı gerektirir. zira vücuda yararlı olup, iğne vasıtasıyla vücutta bir menfez açılıyor, tam manasıyla ilaç içeriye akıtılmış bulunuyor. Bi-

(5) Mebsut c. 2, s. 56.

naenaleyh hayati bir tehlike olmadıktan sonra iftardan sonra iğnenin yapılması ihtiyata daha uygundur. Ancak fetvası da vardır. Nitekim

Bu hususta Zühayli orucu bozmayanlardan bahsederken şöyle der:

الحقن فى العضل او تحت الجلد او فى الوريد والاولى عند الامكان تاخيرها الى المساء اما الحقن الشرجية فتفطر

"(Orucu bozmayanlardan birisi de) kaslara yahut deri altına yahut damara iğne yapmaktır. Ancak en iyisi imkan varsa iğne vurma işini akşama tehir etmektir. Fakat makattan yapılan şırıngaya gelince o, orucu bozar." (1)

İstinca esnasında teneffüs (nefes aldırmak) da tehlikelidir. Zira makattan ilaç içeriye mihkene=şırınga, lavman aleti ile barsaklara ilaç akıtılır. Bu şırınganın ucunun yetiştiği yere varacak derecede yapılacak istincada orucu bozar. Yani taharetlenirken çok aşırıya gitmek, dolayısıyla suyun mezkur şırınga ucunun yetiştiği yere kadar varması halinde oruç bozulur. Ancak böyle bir istinca da çok ender, azdan az olur. Zaten böylebir istinca zararlıdır.

Nitekim şöyle denilir; يورث داء عظيما "Böyle bir istinca büyük bir hastalığa sebebiyet verir." (2) öyle bir istinca durumu sözkonusu olursa nefes aldırmadan makat iyice kurulanmalıdır. Aksi takdirde suyun içeriye girme tehlikesi olur.

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 658.
(2) İbni Abidin c. 2, s. 66.

Dolayısıyla oruç bozulur. Nitekim Fetavayı hindiye şöyle der:

قالوا لا يتنفس فى الاستنجاء اذا كان صائما

"Ulema, oruçlu olan bir kimse istanca yaparken (taharetlenirken) nefes aldırmasın demişlerdir." c. 1, s. 204.

الحقنة صب الدواء فى الدبر

"Hükne, makattan ilaç akıtmak demektir. (Mihken şırıngadır. İhtiakan ise makattan ilaç kullanmaya denilir.)" (1)

İğne konusunda Kardavi şöyle der:

ان الابر انواع فمنها مايؤخذ كدواء وعلاج سواءكان فى الوريد او فى العضل او تحت الجلد فهى لاتصل الى المعدة ولا تغذى فهي لذالك فلا مجال للخلاف فيها انها لا تفطر الصائم انما هناك نوع من الا بريصل بالغذاء مصفى الى الجسم كابر الجلو كوز فهى تصل بالغذاء الى الدم مباشرة فهذا اختلف فيه علماء العصر

"Şüphesiz iğnelerin çeşitleri vardır. Onlardan bazıları deva ve ilaç gibi kullanılır. Bunların ister damardan veya adalelerden vurulsun ister deri altından vurulsun farketmez. Onlar mideye ulaşmazlar ve gıda da vermezler. Dolayısıyla oruçlunun orucunu bozmayacağında ihtilaf söz konusu değildir. Ancak şurada safi gıdayı bedene ulaştıran glikoz ismiyle anılan bir çeşit iğne vardır. Bu tür iğne gıdayı direkmen kana ulaştırır. İşte bu çeşit iğne hakkında asırımızın uleması ihtilafa düşmüşlerdir. (Kimisi orucu bozar, kimisi bozmaz demişlerdir.)" (2)

---

(1) Merakal Felah, s. 120.
(2) el-Fıkhü'l-Muasire c. 1, s. 326.

Netice olarak şöyle deriz: Hangi iğne çeşidi olursa olsun aciliyet sözkonusu olmadıktan sonra iftardan sonra yaptırılmalıdır. Şayet aciliyet varsa iğnesini vurdurur, yemek-içmekten kendini muhafaza ederek orucuna devam eder. Ancak daha sonra gününe gün orucunu kaza eder.

2- Cinsi arzuyu tam olarak tatmin etmek. Bu da ön veya arka uzuvlardan cinsi ilişkide bulunmakla olur. İster ilişkide bulunan (fail), ister bulunulan (mefül) olsun her ikisine de keffaret gerekir. Bu ilişkide boşalma olmasa da yalnız sünnet yerlerinin, temasının gerçekleşmesi ile suç gerçekleşmiş olur. Ancak temas edilenin bir insan olması, sağ olması şarttır. Eğer bir kadın kendisini küçük çocuğa yahut deliye ilişkide bulunmak için teslim ederse yine keffaret gerekir (yani kadına keffaret gerekir, çocuğa deliye değil).

Bu meselenin dayandığı delil, Ramazanda Peygamber (s.a.s.)'in zamanında gündüz hanımı ile cinsi ilişkide bulunan bedevi ile ilgili şu olaydır.

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ اَتَى رَجُلٌ اِلَى النَّبِىِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قَالَ هَلَكْتُ قَالَ مَاشَاْنُكَ قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَاَتِى فِى رَمَضَانَ قَالَ فَهَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا قَالَ لاَ قَالَ فَهَلْ تَسْتَطِيعُ اَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ لاَ قَالَ فَهَلْ تَسْتَطِيعُ اَنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا قَالَ لاَ قَالَ اجْلِسْ فَاُتِىَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ تَصَدَّقْ بِهِ قَالَ عَلَى اَفْقَرَ مِنِّى يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَوَاللّٰهِ مَا بَيْنَ لاَ بَتَيْهَا اَهْلُ بَيْتٍ اَفْقَرُ مِنْ اَهْلِ بَيْتِى فَضَحِكَ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ خُذْهُ فَاَطْعِمْهُ اَهْلَكَ يُجْزِيكَ وَلاَ يُجْزِى اَحَدًا بَعْدَكَ

"Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayete göre Peygamber (s.a.s.)'e bir adam gelerek ya Resulallah ben helak oldum.

Resulullah (s.a.s.) sen ne yaptın diye sordu. O, ben Ramazan-ı şerifin gündüzünde ailemle cinsi yakınlıkta bulundum, dedi. Resulullah (s.a.s.) keffareti için azad edeceğin bir köle bulabilir misin? diye sordu. O, hayır, dedi. Yine Resulullah (s.a.s.) iki ay peşpeşe oruç tutabilir misin? diye sordu. O, hayır bunu da yapamam dedi. Resulullah (s.a.s.) sen altmış yoksulu (sabah-akşam) doyurabilir misin? diye sordu. O, hayır bunu da yapamam, dedi. Resulullah (s.a.s.), otur bakalım, dedi. (Adam oturdu), Resulullah (s.a.s.)'a (o anda) onbeş salık (sahabe-i kiram'ın avuçlarıyle altmış avuçluk) büyük bir ölçekle hurma geldi. Peygamber (s.a.s.) ona o hurmaları vererek bunları fakirlerin üzerine tasadduk et, dedi. O da ya Resulullah benden (ve ehlimden) daha fakir kimselere mi? Allah'a yemin ederim ki şu iki siyah taşlık kayalıklar arasında (Medine-i Münevvere'nin içinde ve etrafında bulunan kimselerin) arasında kendi ev halkımdan daha fakir bir ev halkı göremiyorum dedi. Resulullah (s.a.s.) bunun üze-rine gülmeye başladı. O kadar ki mübarek azı dişleri görül-dü. Daha sonra ona al ve çoluk çocuğuna yedir. Senin için bu özel olarak bir fetva olup sana yeterli olur. Ancak başka bir kimseye bu fetva geçerli olmaz, diye buyurdular." (2)

Demek ki Resulullah (s.a.s.) bu bedeviye kefaret gerektiğine hüküm vermiştir. Bu kefaret de sırasıyla evvela köle azad etmek, köle bulamazsa, buna gücü yetmezse peşpeşe iki ay oruç tutmaktır. Sonra bundan da aciz olursa altmış fakiri sabahlı akşamlı doyurmaktır.

(2) Fethu'l-Kadir c. 2, s. 264; Bidayetü'l-Müctehid, c.1, s. 210.

CİNSİ YAKINLIK HALİNDE İKEN İMSAK OLURSA

اذا طلع الفجر وهو مجامع فاستدام الجماع فعليه القضاء والكفارة وبه قال مالك والشافعى

"(Bir kimse) tan yeri ağardığı halde cinsi yakınlık halinde ise: Bakılır; eğer cinsi yakınlığa devam ederse orucu Maliki, Şafii'ye göre bozulur. Kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir." (1)

Hanefiye göre de, eğer imsak olduğunda cinsi yakınlıkta bulunan kimse hemen çekilirse orucu sahihtir. Şayet devam ederse hem kaza ham de keffaret gerekir. Nitekim şöyle denilir:

وان حرك نفسه وامنى قضى وكفّرَ

"Eğer fecir doğduğunda (bir kimse) cinsi yakınlık halinde olur da, kendini hareketlendirirse kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir." (2)

İmam Malik ile İmam-ı Ebu Hanife'nin görüşlerine göre kasıtlı ve mazeretsiz olarak oruçlu birisi, yemek, içmek ve cinsi yakınlıkta bulunmakla kendisine hem keffareti hem de kazayı gerektirmiş olur. Fakat Şafii ile Hanbeli mezhebine göre yalnız cinsi yakınlıktan dolayı hem keffaret hem de kaza gerekir. Yemek, içmekten dolayı ise yalnız kaza gerekir, keffaret gerekmez. Nitekim şöyle denilir:

---

(1) İbni Kudame c. 3, s. 139.
(2) İbni Abidin c. 2, s. 66.

ان مالكا وابا حنيفة ذهبوا الى ان من افطر متعمداً بالاكل والشرب ان عليه القضاء والكفارة وذهب الشافعى واحمد الي ان الكفارة انما تلزم فى الافطار من الجماع

"İmam Malik ile İmam-ı Ebû Hanife'ye göre herhangi bir kimse kasden (mazeretsiz olarak) yer veya içerse şüphesiz kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir. İmam Şafii ile İmam Ahmed'e göre ise keffaret ancak cinsi yakınlıktan dolayı gerekmiş olur. (Yemekten, içmekten dolayı yalnız gününe gün kazası gerekir.)" (3)

Cinsi yakınlıktan dolayı Hanefi'ye göre eğer kadın zorlanmayıp erkeğin isteğine uymuş ise her ikisine de gerekir. Şafii'ye göre ise keffaret yalnız erkeğe aittir, kadına gerekmez. Nitekim aynı eser şöyle der:

وقال الشافعى لاكفارة عليها

"Şafii'ye göre, cinsî münasebette bulunulan kadına (kaza gerekir) keffaret gerekmez." (4)

Hem kazayı hem de keffareti gerektiren haller iki ana çizgide toplandığı anlatıldıktan sonra, bu kezbunları maddeler halinde sıralamayı uygun gördük:

وهو اثنان وعشرون شيأ تقريبا وهى الجماع في احد سبيلى آدمى هى على الفاعل وعلى المفعول به والاكل والشرب سواء ما يتغذى البدن او يتداوى به وشرب الدخان المعروف وابتلاع مطر وثلج وبرد دخل الى فمه واكل اللحم النيئ واكل الشحم وقديد اللحم واكل حب الحنطة وقضمها وابتلاع حبة حنطة او سمسمة او نحوها واكل

(3) Bidayetü'l-Müctehid c. 1, s. 211.
(4) Bidayetü'l-Müctehid c. 1, s. 211.

الطين الارمنى والطين الغير الارمنى ان اعتاد اكله وقليل الملح وابتلاع بزاق زوجته اوصديقه واكله عمداً بعد غيبة وحجامة اومس اوقبلة بشهوة او بعد مضاجعة من غير انزال ظانا انه افطر او اكله بعد دهن شار به ظانا انه افطر بذالك وتجب الكفارة على من طاوعت رجلا مكرها على وطئها كما لو علمت بطلوع الفجر فمكنت زوجها وهو غير عالم به

"Hem kazayı hem de kefareti gerektiren şeyler şunlardır:

1- Oruçlu olduğunu bile bile sağ olan bir insan ile cinsi yakınlıkta bulunmak. Bu ilişkinin önden veya arkadan olması neticeyi değiştirmez. (Yani lutilik yapan da aynı hükme tabidir.) Fail (yapan) ve mef'ul (yapılan)'ın her ikisine de keffaret gerekir. (Ancak kadın bu konuda zorlanır da isteği dışında olursa o takdirde ona sadece kaza gerekir.)

2- Yemek, içmek: Bu ister kendisiyle beden gıdalansın isterse de tedavi edilsin fark etmez (yani ister ilaç olsun ister gıda cinsinden olsun farketmez. Her ikisinde de keffaret gerekir.)

Yenilmesi mutad olan gıda maddelerinden her hangi bir şey yemek veya içmek, ya da tedavi için herhangi bir ilacı içmek, ya da yutmak ve herkesçe malum olan sigara içmek, (işte bunların hepsi orucu bozup hem keffareti hem de kazayı gerektirir.)

3- Ağza giren yağmuru veya karı; ya da doluyu bile bile yutmak. (çünkü ağzımızı kapatmak mümkündür. Ne yazık ki biz bu konuda ihmalkâr davranıyoruz. Kar, yağmur yağarken konuşuyoruz ve konuşma esnasında da kar, yağmur damlacıkların boğazımıza kaçmaları söz konusu olup orucumuzu bozduğu halde maalesef bunun farkında da olmuyoruz.)

4- Çiğ et yemek.

5- İç yağı yemek ve pastırma yemek.

6- Buğday tanesini yutmak ve dişleriyle kıtır kıtır yemek.

7- Bir buğday tanesini (veya kavrulmuş arpa tanesini veya yeşil sünbülünden çıkarılan yaş arpa) veya susam tanesini (hariçten) veya onun kadar birşey yutmak (Dişlerin arasından öyle bir miktar yiyecek kırıntısı çıkıp tükrükle beraber boğaza girerse oruca bir zararı olmaz.)

8- Aktarlarca tedavi için malum olan Ermeni çamuru yemek veya adet ettiği Ermeni olmayan her hangi bir çamuru yemek.

9- Az tuz yemek.

10- Kendi karısının veya sevdiği dostunun tükrüğünü yutmak. (Zira ondan zevk alınır, fakat başkasının tükrüğünü yutmak orucu bozar, ancak keffareti gerektirmez. Çünkü ondan lezzet alınmaz. Bilakis tiksinilir.)

11- Gıybetten, hacamat yaptırmaktan veya boşalma olmadan kadına dokunmaktan veya şehvetle öpmekten, kucaklaştıktan veya bıyığını yağladıktan sonra orucu bozuldu zannederek yemesi, içmesi hem keffareti hem de kazayı gerektirir." (1)

Serahsi şöyle der.

---

(1) Merakel Felah s. 124, Matbaatü'l-Hicazi, Kahire

لو اكل اوشرب اوجامع ناسيا وظن ان ذالك فطّره فاكل متعمداً لاكفارة عليه

"Eğer unutarak bir şey yer veya bir şey içer de ya da cinsel temasda bulunur ve sonra hatırlayınca bunun orucu bozduğunu sanarak kasden birşey yer veya içerse kendisine sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez." (2)

Yine şöyle denilir:

ولو ذرعه القيئ فظن انه يفطره فافطر لاكفارة عليه وان علم ان ذالك لايفطره فعليه الكفارة اذا احتلم فظن إن ذالك فطره فاكل بعد ذالك متعمداً لاكفارة عليه وان علم حكم الا حتلام كفّر

"Eğer elinde olmayarak kusar ve bununla orucunun bozulduğunu sanarak bir şey yer veya içerse kendisine sadece kaza gerekir. Bozmadığını bildiği halde bir şey yer veya içerse o takdirde hem kaza, hem de keffaret gerekir. Bunun gibi uykuda ihtilam olur (düş az ıtır) ve uyandıktan sonra bunun orucu bozduğunu sanarak bir şeyler yer veya içerse kendisine sadece kaza gerekir. Ama ihtilam olmanın orucu bozmadığını bildiği halde birşey yer içerse, o takdirde hem kaza hem de keffaret gerekir." (3)

Yine Sarahsi şöyle der:

لو احتجم فظن ان ذالك فطره فاكل بعد ذالك متعمداً فعليه القضاء والكفارة الا اذا افتاه فقيه

"Eğer kan aldırdıktan sonra orucunun bozulduğunu

(2) Mebsut c. 3, s. 79.
(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 206.

sanıp bir şey yer veya içerse bu durumda kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir. Meğer bu hususta kendisine bir fakih (fıkıh bilgini) fetva vermiş olsa o takdirde sadece kaza gerekir." (1)

Keffareti düşürenlerden birisi de hastalıktır.

والصحيح اذا افطر ثم مرض مرضا لايستطيع معه الصوم تسقط الكفارة

"Sahih kavle göre hem kaza hem de keffareti gerektirir şekilde orucunu bozduktansonra oruç tutamayacak kadar ağır bir şekilde hastalanırsa, o takdirde keffaret düşer." (2)

GÜN AŞIRI SITMA HASTALIĞI OLAN

ومن كان له حمى غب فلما كان اليوم المعتاد افطر على توهم ان الحمى تعاوده وتضعفه فاخلفت الحمى تلزمه الكفارة

"Gün aşırı (ağır) sıtmaya tutulan kimse mutad gününde sıtmanın dönmesiyle kendisini zayıf düşüreceğinden şüphelenerek orucunu bozduğu halde sıtma olayı meydana gelmezse kendisine keffaret de lazım gelir." (3)

Demek ki, "ben hasta olacağım" diye var sıyımlarla oruç bozulmaz.

---

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 206.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 206.
(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 206.

KEFFARETİ GEREKTİREN ŞARTLAR

Bu konuda şöyle denilir:

وانما تجب الكفارة بشروط: اولا: ان يكون الصائم مبيتا للنية فى اداء رمضان ثانيًا: ان لايطر أعليه مايبيح الفطر من سفر او مرض ثالثا: ان يكون طائعا مختاراً لامكرها رابعا: ان يكون متعمداً فلو افطر ناسيًا او مخطأ تسقط عنه الكفارة

"Keffaret ancak şu şartlarla gerekir:

1- Geceleyin oruca niyet etmiş olmak.

2- orucu bozmayı mübah kılan yolculuk, hastalık gibi (meşru) hallerin bulunmaması.

3- Orucu bozan kimsenin zorlanmayıp (tehdit altında kalmadan) kendi isteğiyle bozmuş olmak,

4- Orucunu kasıtlı olarak bozmuş olmaktır. Şayet unutarak birşey yer veya içerse o takdirde orucu bozulmaz. Eğer yanılarak (yani oruçlu olduğunu bilerek hata ile boğazına birşey kaçarsa örneğin daha önce de bahsettiğimiz gibi ağıza, buruna su verirken boğaza suyun kaçması halinde olduğu gibi) keffaret değil sadece kaza gerekir.

(5- Yenilen içilen şeyler gıda ve ilaç cinsinden olmalı. (sigara, pipo, enfiye gibi şeyler de her ne kadar gıda cinsinden olmazsa da daha önce de bahsettiğimizi gibi hem kazayı hem de keffareti gerektirir.)" (1)

Aynı eser şunu da ilave eder:

وكذا اذا بيت النية فى قضاء مافاته من رمضان اوفى صوم آخر غير رمضان ثم افطر فانه لاكفارة

"Yine Ramazan ayında bozulmuş günlerin kazasında geceleyin niyet ederse veya Ramazandan hariç bir oruca geceden niyet edip sonra iftar ederse (niyet ettiği orucu bozar-

(1) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 560.

sa) o takdirde kendisine keffaret gerekmez." (2)

Şurada önemli bir ihtilafa değinmek ihtiyacını duyuyorum:

Evet her ne kadar zahirürrivayete (Hanefi mezhebinin en açık görüşüne) göre bir kimse oruca geceden niyet getirmeden ve orucunu bozarsa o takdirde ona kaza gerektiği gibi keffaret gerekmez. Ancak İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre eğer öğleden önce bozarsa ona keffaret de gerekir. Nitekim onların görüşünün delili şöyle açıklanır:

وجه قوله ان صومه يتأدى بنية من النهار فكانت النية من النهار والليل سواء فكان افساداً للصوم معنى

"(İmam Ebu Yusuf'a göre eğer öğleden önce bozacak olursa kendisine keffaret de gerekir) Onun delili şudur: Şüphesiz Ramazan-ı Şerif'in orucu geceden niyet getirmekle eda edildiği gibi gündüzden niyet getirilmekle de eda edilebilir. Öyleyse öğleden önce gündüzün getirilen niyetle gece getirilen niyetin arasında bir fark yoktur. Dolayısıyla öğleden önce manen oruçlu sayıldığından orucunu bozmuş olur." (3)

Aslında İmam Muhammed de bu konuda imam Ebu Yusufla beraberdir. İşte ibare:

وان كان اصبح غير ناوللصوم ثم اكل فعلي قول ابى حنيفة لاكفارة عليه سواء اكل قبل الزوال او بعده وعلى قول ابن يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى ان اكل قبل الزوال فعليه الكفارة

"Bir kimse eğer oruca niyetlenmedensabahlar ve sonra yer, içerse İmam Ebu Hanifeye göre kendisine keffaret gerekmez. Bu ister öğleden önce yemiş olsun ister öğleden

(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 560.
(3) Bedaiu's-Senai, c. 2, s. 101.

sonra olsun fark etmez. Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise eğer öğleden önce yerse (orucunu bozarsa) ona keffaret de gerekir. (1)

ORUCU BOZMAYAN ŞEYLER

Zuhayli şöyle der:

مالا يفسد الصوم عند الحنفية هو اربعة وعشرون تقريبا

١- الاكل والشرب او الجماع ناسيا

"Orucu bozmayan şeyler Hanefi'ye göre, yaklaşık yirmi dört şeydir:

1- Unutarak yemek, içmek yahut cinsi ilişkide bulunmak" (2)

Zira Allah'ın Resulü şöyle buyurur:

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَاكَلَ اَوْ شَرِبَ فَلْيُتِمْ صَوْمَهُ فَاِنَّمَا اَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَسَقَاهُ

"Ebu Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre, Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Oruçlu olduğu halde unutarak yiyen veya içen bir kimse orucunu tamamlasın. Onu yedirip, içiren ancak Allah'tır." Bir başka hadiste de aynı eserde şöyle buyurulur:

مَنْ اَفْطَرَ فِى رَمَضَانَ نَاسِيًا فَلاَ قَضَاءَ عَلَيْهِ وَلاَ كَفَّارَةَ

"Ramazan-ı şerifte unutarak orucunu bozan kimseye ne kaza gerekir ne de keffaret." (3)

İmam Malik'e göre orucu bozulur. Tıpkı namazda niyet unutmak, unutarak konuşmak gibi nasıl ki, namaz bozuluy-

(1) Mebsut, c. 3, s. 86
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 656.
(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 656.

orsa, işte unutarak yemek, içmekte bulunmak da ona göre orucu bozar. Yani yanlış anlaşılmasın Hanefi ve Şafii mezheplerine göre unutarak ne yaparsan yap oruca zarar vermez, onunla oruç bozulmaz. Maliki mezhebine göre zarar verir. Allah (c.c.) her gece yatsı namazından sonra okuduğumuz Bakara suresinin son bölümündeki "Amenerresulu" de şöyle buyurur:

رَبَّنَا لاَتُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا

"Ya Rabbi! unutarak veya yanılarak bir hata işlersek bizi muaheze etme (cezalandırma)"

Demek ki unutarak yapılan hatalar af kapsamına girer. İmam Malik Nass = ayet ve sahih hadis var iken kıyas ile amel etmiştir. Aynı zamanda Peygamber (s.a.s.)'ın hadis-i şeriflerini tevil etmiştir. Örneğin unutarak yemek, içmek nafile olan orucu bozmaz diye yorum yapmışlardır. Fakat cumhurun görüşü kuvvetlidir. Zira Ebu Hüreyreden yapılan bir rivayete göre şöyle buyurulmaktadır:

مَنْ اَفْطَرَ فِى شَهْرِ رَمَضَانَ نَاسِيًا فَلاَ قَضَاءَ عَلَيْهِ

"Kim ki, Ramazan-ı şerifte unutarak yerse veya içerse ona kaza gerekmez. (Yani orucu bozulmaz.)" Tühfetül Ehvezi c. 3, s. 340.

Hata (yanılma)nın durumu şöyle açıklanır:

بان كان ذاكراً للصوم غير قاصد للشرب فتمضمض فسبقه الماء فدخل حلقه

"Örneğin; oruçlu olduğunu bilerek içmeyi kastetmeden mazmaza yapıp gayri ihtiyari (isteği dışında) su boğazına kaçarsa (bu durum hataen=yanılarak meydana gelmiş olur.)" (2)

---

(2) İnaye Fethü'l-Kadir c. 2, s. 258.

Cinsi ilişki de aynı mânâdadır. Gerek yemek esnasında gerekse cinsi ilişki esnasında iken oruçlu olduğunu hatırlayan kimse hemen yemekten, içmekten, cinsi ilişkiden kendini çekmelidir. Eğer hatırladıktan sonra da devam ederse orucu bozulur, kendisine hem kaza hem de keffaret gerekir. Sabah vakti (imsak) olmuş korkusuyla kendini çekse ve fakat menisi aksa birşey lazım gelmez. Şayet böyle bir durumda kendisini hareket ettirip de cinsi ilişkidengeri çekilmezse keffaret gerekir. Oruçlu birisi unutarak yemek yiyorsa yemekten vazgeçmesi için onun oruçlu olduğunu hatırlatmak gereklidir. Ancak eğer güçsüz ve zayıf ise ona orucu hatırlatmamak daha uygundur. Zühayli şöyle devam eder:

٢- انزال المنى بنظر او فكر وان ادام النظر والفكر وان كان آثما وفعل المرئتين (السحاق) بلا انزال منهما لايفسد الصوم لكن الفاعل يأثم وكذا لايفطر بالاحتلام نهاراً

"Bakmak yahut cinsel konuda düşünmek suretiyle boşalmak (meninin akması) her ne kadar bakmaya, düşünceye devam ederse de orucu bozmaz. Ancak bakmak ve düşünmek suretiyle boşalan kişi günahkâr olur. (Orucun feyiz ve bereketini kaçırır, mânâ ve amacına ters bir fiil işlemiş olur.) İki kadının kendi uzuvlarını birbirine temas ettirmek suretiyle yaptıkları (lezbiyenlik) eğer boşalma olmamış ise orucu bozmaz. Fakat yapan günahkâr olur. Keza gündüzün ihtilam olmakla da oruç bozulmaz."

İbni Kudame de şöyle der:

فان تساحقت امرأتان فلم تنزلا فلا شيئ عليهما وان انزلتا فسد صومهما وان الجماع من المرئة هل يوجب الكفارة فيه وجهان اصح الوجهين لاكفارة عليهما

"Eğer iki kadın uzuvlarını birbirine temas ettirirler de onlardan boşalma olmazsa oruçları bozulmaz. Şayet boşalma olursa oruçları bozulur ve acaba kadının bu şekildeki cinsi yakınlığı ile keffarete mucib oluyor mu? Yoksa değil. Onda iki görüş vardır. En kuvvetli görüşe göre kadınların kendi uzuvlarını birbirine temas ettirmek suretiyle (lezbiyenlik) yapmakla her ikisine de keffaret gerekmez." (1) Bir görüşe göre de gerekir.

٣- القطرة اوالاكتحال فى العين ولووجد الصائم الطعم اوالاثر فى حلقه لان النبى صلى الله عليهوسلم «اِكْتَحَلَ فِى رَمَضَانَ وَهُوَ صَائِمٌ»

٤- الحجامة لان البنى صلى الله عليه وسلم احتجم فى رمضان وهو محرم واحتجم وهو صائم

٥- السواك ولوكان مبلولا بالماء لانه سنة

٦- المضمضة والاستنشاق ولو فعلهما لغير الوضوء لكن لايبالغ فيهما لئلا يدخل شيئ الى الجوف

٧- الاغتسال او السباحة او التلفف وادخال العود الى الاذن

٨- الاغتياب ونية الفطر ولم يفطر

٩- دخول الدخان او الغبار ولو غبار الطاحون او الذباب لو اثر طعم الادوية الى الحلق بلا صنع الصائم اى رغما عنه وهو ذاكر الصوم لانه لايمكن الاحتراز اوالامتناع عنها

"3- Göze damla damlatmak yahut sürme çekmek de orucu bozmaz. Hatta oruçlu kişi sürmenin yahut damlasının

(1) İbni Kudame c. 3, s. 137.

tadını boğazında hissetse bile orucu bozulmaz. Çünkü Peygamber (s.a.s.) Ramazanda oruçlu iken sürme sürmüştür.

4- Hacamat yaptırmak da orucu bozmaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) ihramlı ve oruçlu iken hacamat yaptırmıştır (kan aldırmıştır.) Resulullah (s.a.s.) (önce hacamattan men etti. Sonra sahabe-i kiram kanın fazlalığından müşteki oldular. Dolayısıyla oruçlu kimselere de ruhsat verdi. Nitekim Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur:

ثلاث لايفطرن الصائم القيئ والحجامة والاحتلام

"Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz: Onlar şunlardır; (istemeyerek) kay etmek, hacamat yaptırmak ve ihtilam olmaktır." (Mebsut, c. 3, s. 56.)

5- Su ile ıslatılmış olsa da oruçlu iken misvak kullanmak orucu bozmaz. Zira misvak kullanmak sünnettir.

6- Ağıza, buruna aşırı olmamak (ağzını su ile doldurmamak suyu ağzında fazla tutmamak ve buruna da fazla çekmemek şartıyla) su vermek. Her ne kadar bu abdest dışında yapılsa bile oruç bozulmaz fakat içeriye boğazdan aşağıya birşeyin girmemesi için mübalağaya kaçmamak gerekir. (Yani ağız dolusu ve üç defadan fazla olmamalıdır. Aynı zamanda her ne kadar ağıza su vermek orucu bozmuyorsa da abdestten hariç necaset gibi birşeyden dolayı yıkanması icabeden bir durum olmadan ağıza su vermenin mekruh olduğunu da unutmayalım.)

7- Serinlemek için yıkanmak, suda yüzmek veya serinlemek için yaş bir elbiseye sarılmak ve kulağa bir kürdan ve benzeri çöp sokmak da orucu bozmaz." Şafiiye göre eğer kulağın iç kısmına girerse orucu bozulur. İlerde buna değineceğiz.

8- Dedikodu yapmak, orucu bozmaz. (Ancak feyiz ve bereketini giderip manen bozmuş oluyor. Yani her ne kadar zahiri olarak farziyetini ifsad etmiyor, kazasını gerektirmiyor ise de sevabını yok ediyor.) Oruç tutmamaya niyetlenmek de orucu bozmaz. (bir kimse oruca niyetlenip sonra oruç tutmamaya niyetlenir fakat orucu bozacak bir fiilde bulunmayıp da oruca devam ederse orucu bozulmaz.)

9- Boğaza kaçan duman her ne kadar un tozu gibi tozlar da olsa, (sinek) ilaçların tadı, örneğin ağrıyan dişe konulan bir ilacın tükürükle boğaza giren tadı oruçlunun kendi iradesi dışında olup, orucunu hatırlayıp onlardan nefret etmesiyle beraber bu gibi şeyler orucu bozmaz. (yani yenilmesi maksud olmayan ve kendisinden kaçmak mümkün bulunmayan herşeyin boğazdan içeriye gitmesi orucu bozmaz. Buna göre ilaçların kendisi değil sadece tadı mesela dişe konulan ilacın tadı boğazda hissedilirse dahi orucu bozmaz. Ama bizzat konulan ilaç içeriye giderse orucu bozar. Havadaki tozlar, dumanlar topraktan ve öğütülen ve tokmakla dövülen şeylerden kalkan toz uçan sineğin boğaza kaçması orucu bozmaz.) Zira bu gibi şeylerden sakınmak veya kaçınmak mümkün değildir." (1)

Ancak şuna dikkat etmek gerekir:

لكن لو تبخر بيخور فآواه الى نفسه واشتم دخانه ذاكراً لصومه افطر لامكان التحرز عنه ولا يتوهم انه كشم الورد ومائه والمسك لوجود الفرق بين هواء تطيب بريح المسك وشبهه وبين جوهر دخان وصل الى جوفه بفعله

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 656-57.

"Fakat birkimse orucunu hatırladığı halde buhurdanlığı kendine yaklaştırarak dumanını burnuna ve ağzına çekse orucunu bozar. Çünkü bundan sakınmak mümkündür. Bunu misk, gül ve gül suyunu koklamak gibi olduğu düşünülmez. Çünkü misk ve benzeri şeyler (ayni değil) yalnız kokuları koklamakla kendi fiili ile mideye giden dumanın zatı arasında fark vardır. (Zira koku koklamakla mideye harhangi bir cüsse gitmez. Fakat duman için bir ayin söz konusudur.)" (2)

Oruçlunun iradesi dışında sigara dumanı boğazına ve burnuna kaçarsa, örneğin şehirler arası otobüslerde yolculuk esnasında veya umuma ait bir yerde zaruri bir iş icabı bulunurken başkasının içtiği sigara dumanından dolayı orucu bozulmaz. Tabii ki oruçlu olan kimse çok dikkat edip, sigara içene yaklaşmamalıdır.

DİŞ ÇEKTİRMEK KULAĞA YAĞ DAMLATMAK

Aynı eser şöyle devam eder:

١٠- خلع الضرس مالم يبتلع شيأ من الدم اوالدواء فيفطر

١١- صب ماء او دهن اوحقنة في الاحليل (مجرى اليول فى قبل الرجل) اودخول ماء فى الاذن بسبب خوض نهر اوا دخال العود فى الاذن واخراج درن الصماخ لان الا حليل ليس بمنفذ مفتوح ودخول الماء فى الاذن للضرورة ولعدم وصول المفطر الى الدماغ بادخال العود للاذن والاولى ترك ذالك كله

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 657.

"10- Diş çektirmek orucu bozmaz. Ancak kan yahut ilaçtan hiç bir şeyi yutmamak gerekir. (aksi takdirde orucu bozulur. Güne gün kaza eder. Bir de diş çektirmeden önce morfin iğnesi vuruluyor. Tabii ki mümkün mertebe akşamdan sonraya bırakmalıdır. Şayet tahammül edecek kadar değilse zarurete binaen iğnesini vurdurur, dişini çektirir ve günün geriye kalan kısmında oruca devam eder. Ancak daha sonra o gün için bir gün oruç tutar.)

11- Erkek organından içeriye (ihliline) su, yağ ve benzeri sıvı maddeler akıtmak, (fakat kadının tenasül cihazına böyle bir şey akıtılırsa orucu bozulur.) Yahut nehre veya suya dalmak suretiyle kulağa su girmek, yahut kulağa bir çöp ve kürdan sokmak suretiyle kulak kirlerini çıkarmak orucu bozmaz. (Şafiiye göre bozar.) Çünkü erkeklik organındaki delik açık bir yol değildir. kulağın içine suyun girmesi de zaruret dolayısıyladır. Bununla beraber kulağa kürdan sokup temizlemekle beyine oruç bozan bir şey girmemektedir. Ama en iyisi bunların hiç birini yapmamaktır."

Zira bazı fakihlere göre mezkur şeyler orucu bozarlar. Nitekim şöyle denilir:

فان قطر فى احليله دهنا لم يفطر به سواء وصل الى المثانة اولم يصل وبه قال ابو حنيفة وقال الشافعىّ يفطر لانه اوصل الدهن الى جوف فى جسده

"Eğer oruçlu birisi kendi erkeklik organından içeriye bir yağ damlatırsa İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre ister o yağ mesaneye ulaşsın ister ulaşmasın orucu bozmaz. İmam Şafii'ye göre ise bununla orucu bozulur. Zira o (akıttığı

yağı) kendi bedeninde bulunan iç kısmına ulaştırmış demek oluyor." (İbni Kudame 3/126)

KULAĞA SU DAMLATMAK

Fethu'l-Kadir oruçlunun kulağına kendi fiiliyle ve kendi fiili olmadan kendi kendine giren su hakkında şöyle bir tafsilat veriyor.

اذ اخاض الماء فدخل اذنه لايفسد صومه وان صب الماء فيها اختلفوا فيه والصحيح هو الفساد لانه موصل الى الجوف بفعله فلايعتبر فيه صلاح البدن كما لو ادخل خشبة وغيبها

"Bir kimse suya dalıp da kulağına su girerse orucu bozulmaz. Eğer kulağının üzerine su döküp de içine girerse bunda ihtilaf vardır. Sahih olan görüşe göre orucu bozulur. Zira kendi fiiliyle içeriye su ulaştırmış oluyor. Artık bedenin yararı, (zararı) nazara alınmaz. Nitekim bir çöpü kulağın içine koyup kaybettirdiği takdirde (kendisine zararlı olduğu halde) orucu bozulduğu gibi bu da orucunu bozar." (1)

Mevsuuatül Fıkhiye denilen eserde şöyle denilir:

واما الغوص فى الماء اذا الم يخف ان يدخل مسامعه فلا بأس به

"Suya dalmaya gelince; eğer su ağız, burun ve kulaklarına girmezse sakıncası yoktur."(c. 28, s. 75.) Bu ibareye dikkat edilirse kulak da dahil olmak üzere şayet mezkur yerlere suyun girmesi sözkonusu ise sakıncalıdır. (Yani orucu bozar.)

(1) Fethü'l-Kadir c. 2, s. 267.

Fakat Dürrü'l-Muhtar da şöyle der:

او دخل الماء في اذنه وان كان بفعله على المختار

"Veya su onun kulağına girse her ne kadar onun fiili ile de olsa yine seçkin kavle göre orucu bozulmaz." (1)

Bu zatın beyanatına baktığımızda Hanefi mezhebine göre kendi fiiliyle de olsa suyun kulağa girmesi orucu bozmaz. Ancak Fethu'l Kadir'in ve diğer fıkıh kitaplarının ibaresine göre kendi fiiliyle suyun kulağa girmesi tehlikelidir. Kendi fiiliyile olursa orucu bozar. Zaten Şafii'ye göre bunda ihtilaf yoktur onunla orucu bozulur. Hanefi'ye göre de suyun kendi kendine kulağa girmesiyle oruçlunun kendi fiiliyle girdirilmesi arasında fark varadır. Kendi fiiliyle olursa bozulur diyen görüş de mezhep görüşleri itibariyle kuvvetli bir görüştür. Dolayısıyla dikkat istiyen bir konudur. Nitekim Reddülmuhtar şöyle der:

وفصل فى الخانية بانه ان دخل لايفسد وان ادخله يفسد

"Haniye denilen eserde şöyle bir açıklama yapılmıştır; eğer kulağa su kendi kendine girerse şüphesiz orucu bozmaz. Şayet oruçlu olan zat kendi fiiliyle kulağına suyu girdirirse orucu bozulur." (2)

Zaten Hanbeli, Maliki ve Şafiilere göre mutlak yani kayıtsız şartsız öylelerin orucu bozulur. Evet oruçlu birkimse normal olarak guslunu yaparken kulağına su girerse orucu bozmaz dedik. Nitekim şöyle denilir:

وان اغتسل فدخل الماء فى اذنه فانه لايفسد

(1) İbni Abidin ile beraber c. 2, s. 98.
(2) İbni Abidin c. 2, s. 98.

"Eğer gusul yapıp kulağına su girerse orucu bozmaz." (Hediyyetü'l-Alaiyye, s. 126)

Yukarıdan beri naklettiğimiz Hanefi fıkıh kitapların ibaresine dikkat edilirse oruçlu bir kimse gusul yaparken kulağına suyun girmesi orucu bozmaz. Ancak bizzat kendisi kulağın üzerine suyu dökerse orucu tehlikeye girer. Zira eğer bu durumda kulağına su girerse kendi müdahalesi söz konusu olduğundan orucu bozulur. Fakat dikkatli bir şekilde normal olarak üstüne su döküp guslunu yaparken kulağına suyun kendiliğinden girmesi orucu bozmaz.

Şafiiye görede kendisine gusül gerekli olan kimsenin suya dalmadan guslünü yaparken kulağına su girerse orucu bozulmaz. Zaruret olmadan gusul yapmamalıdır. Şafii fıkhında şöyle denilir:

والتقطير فى باطن الاذن وباطن الا حليل مفطر فى الاصح ولو ادخل فى احليله او اذنه عوداً او نحوه فوصل الى الباطن بطل صومه

"Kulağın içine (yağ, ilaç ve su gibi) birşey damlatmak esah kavle göre orucu bozar. Eğer kendi erkeklik organına veya kulağına bir çöp sokup da iç kısmına ulaşırsa orucu bozulur." (2)

İşte bu meseleler müctehidler arasında ihtilaflı olduğundan Hanefi olsun, Şafii olsun oruçlarını muhafaza etmek için çok dikkatli davranmaları gerekir. Bu gibi durumlardan kaçınılmalıdır. İlerde Şafiiye göre de orucu bozan şeylerden bahsedeceğiz.

Mevsuatü'l-Fıkhiye şöyle der:

---

(2) Muğni'l-Muhtac c, 1, s. 428.

ذهب جمهور الفقهاء وهو الاصح عند الشافعية الى فساد الصوم بتقطير الدواء او الدهن او الماء فى الاذن

"Fıkıh bilginlerin cumhuru, Şafii'nin de en kuvvetli görüşünde ilacın, yağın veya suyun kulağa damlatılmasıyla orucun bozulduğuna hüküm vermişlerdir." (3)

BALGAM YUTMAK KAY ETMEK

Aynı eser şöyle devam eder:

١٢- ابتلاع النخامة واستنشاق المخاط عمداً وابتلاعه لنزوله من الدماغ لكن الاولى رميه لقذارته وخروجا من خلاف من افسد الصوم بابتلاعه

١٣- القيئ قسراً عنه او عودته قهراً ولوكان ملء الفم فى الصحيح والاستقائة عمداً بما هو اقل من ملء الفم على الصحيح لكن لو اعاد ماقاء او قدرحمصة منه وكان اصل القيئ ملء الفم افطر باتفاق الحنفية ولا كفارة علي المختار وان عاد قسراً لم يفطر سواء اكان القيئ العائد قليلا ام كثيراً

"Gelen balgamı bilerek yutmak, bilerek burnuna sümüğünü çekip yutmak orucu bozmaz. Çünkü bu beyinden gelmektedir. Ancak en iyisi pis olduğu için bunları atmaktır. Böylece sümüğü yutmanın orucu bozacağını söyleyenlerin farklı görüşlerinden de kurtulmuş olur." Hanbeliye göre bozar.

Nitekim bu konuda Hanbeli fıkhında şöyle denilir.

وان ابتلع النخامة ففيها روايتان احد اهما يفطر والرواية الثانية لايفطر

"Eğer kendi balgamını, sümüğünü yutarsa bunda iki rivayet vardır; birinci rivayete göre orucu bozar. (Zira gerek baştan gerekse mideden gelsin ikisiyle de oruç bozulur.) İkinci rivayete göre de bozmaz." (4)

---

(3) Muevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 36.
(4) İbni Kudame c. 3, s. 123.

Aynı eser şöyle der:

اذا تنخم ثم ازدرده فقد افطر لان النخامة من الرئس ولو تنخم من جوفه ثم ازدرده افطر

"Öksürüp de baştan gelen balgamı ağız bölümüne geldikten sonra yuttuğu zaman orucu bozulduğu gibi öksürüp de mideden gelen balgamı da yutarsa orucu bozulur. "(1)

Şafii'ye göre de durum aynıdır. Nitekim şöyle denilir:

وان اقتلع النخامة من الباطن ولفظها فلا باس بذالك فى الاصح وان ابتلعها بعد وصولها الى ظاهر الفم افطر جزما

"Eğer balgamı içinden boğazın (H harfinin çıktığı yerden) söküp de ağzın içine getirip atarsa bunda bir sakınca yoktur. Şayet ağzın içine geldikten sonra yutarsa orucu kesin olarak bozulur." (1)

Şürünblali şöyle der:

سئل ابراهيم عن من ابتلع البلغم قال ان كان اقل من ملء فيه لاينقض اجماعا وان كان ملء فيه ينتقض صومه عند ابى يوسف وعند ابى حنيفة لاينتقض

"İbrahim denilen fıkıh alimine oruçlu bir kimsenin (baştan gelen değil de içten) gelen balgamı yutarsa durumu ne olur? diye sorulmuş, o, şöyle cevap vermiş; eğer ağız dolusu değilse ittifakan bozmaz. Eğer ağız dolusu ise Ebu Yusuf'a göre bozar Ebu Hanefi'ye göre bozmaz." (2)

13- Kendi kendine gelen kusuntu ve yine gelen kusuntu-

---

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 65; İbni Kudame c. 3, s. 123.
(2) Dürer-Gurer c. 1, s. 202.

nun kendiliğinden geri içeriye kaçması sahih olan görüşe göre orucu bozmaz. Kasten ağız dolusundan az bir miktar kusmak da sahih olan kavle göre böyledir. Fakat bir kimse kustuğunu veya ondan bir nohut miktarını yutarsa ve gelen kusuntunun aslı da ağız dolusu olsa Hanefilere göre ittifakan orucu bozar. Tercih edilen görüşe göre kefaret gerekmez. Eğer kusuntu kendiliğinden içeri gitse orucu bozulmaz. Yutulan bu kusuntu ister az, ister çok olsun hüküm değişmez." (3)

Mevsuatü'l-Fıkhıye ad lı eser balgam hak kında şöyle bir izahat veriyor:

النخامة هى النخاعة وهى ما يخرجه الانسان من حلقه من مخرج الخاء المعجمة قال الفيومى هكذا قيده ابن الاثير وهكذا قال المطرزى وزاد مايخرج من الخيشوم عند التنحح

"Nühame, Nuhaa demek olup (yani iki terim de aynı manayı ifade edip) insanın kendi boğazının noktalı H harfinin çıktığı yerden çıkardığı balgam dır. Feyumi denilen zat İbnülesir ve Muttarrizi böylece kaydetmişlerdir der ve şöyle devam eder. Muttarrizi öksürme esnasında genizden geleni de buna ilave etmiştir." (4) Aynı eser şöyle devam eder :

مذهب الحنفية والمعتمد عند المالكية ان النخامة سواء كانت مخاطا نازلا من الرئس ام بلغما صاعداً من الباطن بالسعال او التنحنح مالم يفحش البلغم لايفطر مطلقا

"Hanefi mezhebi ile Malikilerin kuvvetli görüşlerine göre

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 658.
(4) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 65.

Nühame, ister öksürük halinde baştan gelen sümük olsun ister öksürerek boğazını temizlemek için içten (mideden) gelen balgam olsun fahiş (aşırı) bir şekilde (yani ağız dolusu olmadıktan) sonra yutmasıyla mutlak olarak oruç bozulmaz." (1) Daha önce de kaydettiğimiz diğer fıkıh kitaplarının ibaresine göre İmam Ebu Yusuf'un balgam ağız dolusu olup yutulduğu zaman orucu bozduğuna hüküm verdiğini kaydettik. Netice olarak şöyle deriz Hanefi olan zatların da bu konuda ihtiyatlı davranmaları gerekir.

Nitekim şöyle denilir ;

وينبغى القاء النخامة حتى لايفسد صومه على قول الامام الشافعى كما نبه عليه العلامة ابن الشحنة

"(Hanefi olan) zatın da içten gelen balgam veya baştan gelen sümüğün yutulmasıyla İmam Şafiinin orucu bozduğuna dair görüşünü (nazara alarak) dışarıya atması uygun olur. Nitekim allame İbni Şahne denilen zat da bu noktaya dikkat çekmiştir. (Yani Hanefi olan kimse de ihtiyatlı davranıp gelen sümüğü, balgamı yutmamaya gayret etmelidir. Taki tuttuğu oruç müctehidlerin ittifakıyla sahih olsun.)" (2)

Evet, Hanefi'ye göre baştan gelen balgam ittifakan orucu bozmaz. Nitekim şöyle denilir;

اما اذا كان نازلا من الرئس فلا خلاف فى عدم افساده الصوم

"Eğer gelen balgam baştan gelen bir balgam olursa o tak-

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 65.
(2) Merak Felah s. 122; ibni Abidin c. 2, s. 101.

dirde onun orucu bozmayacağında (Hanefi alimler arasında) ihtilaf yoktur." (3) Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi bu konu müctehid imamlar arasında ihtilaflı bir konu olduğundan mümkün mertebe ibadetlerimizde ihtiyatı elden bırakmayalım.

Şimdi Zühaylinin özet olarak kay hakkındaki beyanatine dönüyoruz.

والخلاصة ان القيئ عامداً ملء الفم او اعادة القيئ مفطر يوجب القضاء فقط دون الكفارة اما القيئ قهراً او عودة القيئ بنفسه او القيئ اقل من ملء الفم فلا يفطر

"Hulâsa: Kasten ağız dolusu kusmak yahut kustuğunu bile bile geri yutmak, kaza etmeyi gerektirir, keffareti gerektirmez. Fakat isteği dışında olup kendiliğinden kusmak yahut kay ettiği kusmuğun kendiliğinden içeri gitmesi yahut ağız dolusundan daha az kusmak ise orucu bozmaz." (4)

Ulemanın cumhuruna göre gayri ihtiyari (insanın isteği dışında) gelen kusuntu orucu bozmaz. Nitekim şöyle denilir:

فان جمهور الفقهاء على ان من ذرعه القيئ فليس بمفطر

"Şüphesiz ulemanın cumhuruna göre her hangi bir kimsenin isteği dışında kayetmesi söz konusu olursa bu durumdaki kay orucu bozmaz." (5)

---

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 658.
(4) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 658.
(5) Bidayetü'l-Müctehid c. 1, s. 202.

İbni Abidin şöyle der:

وان ذرعه القيئ وخرج ولم يعد لايفطر مطلقا ملأ اولا فان عاد بلاصنعه ولو هو ملء الفم مع تذكره للصوم لايفسد عند محمد وهو الصحيح وان اعاده او قد رحمصة منه افطر اجماعا

"Eğer kusuntu kendi kendine gelir de çıkıp avdet etmezse mutlak surette orucu bozmaz. İster ağız dolusu olsun ister olmasın fark etmez. Eğer isteği dışında avdet edip içeriye girerse orucunu hatırlamasıyla beraber her ne kadar ağız dolusu da olsa İmam Muhammede göre orucu bozulmaz. Sahih olan da budur. Şayet kendi iradesiyle kay ettiğini iade ederse veya bir nohut tanesi kadar iade ederse orucu icmaen (ittifakan) bozulur." (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

وان استقاء عامداً ان كان ملء الفم فسد بالاجماع مطلقا اى سواء عاد او اعاده اولاولا

"Eğer kendi isteğiyle (orucunu hatırlayarak) kay ederse bakılır; kay ağız dolusu olursa orucu icmaan ve mutlak surette bozulur. Yani ister içeriye gitsin ister gitmesin veya kendi isteğiyle kay ettiğini içeriye iade etsin ister etmesin ve ister ne kendi kendine içeriye gitsin ve ne de iade edilsin farketmez. (Yani orucu sadece ağız dolusu kendi isteğiyle kay etmesiyle bozulmuş olur.)" (2) Özetlemek gerekirse şöyle deriz:

Demek ki kay kendi kendine gelirse bakılır. Eğer ağız

(1) İbni Abidin c. 2, s. 111
(2) İbni Abidin c. 2, s. 111

dolusu olmayıp kendi kendine içeriye giderse orucu bilittifak bozmaz. Fakat içeriye iade edilirse orucu İmam Muhammede göre bozar. Çünkü imsak fevt olmuş olur. İmam Ebu Yusuf'a göre bozmaz. Zira bu ağız dolusundan az olduğundan tahareti bozmayacağı gibi orucu da bozmaz.

Şayet kay kasten getirilirse bakılır: Eğer ağız dolusu ise orucu bilittifak bozar. (Yani böyle bir kusuntu ister boğazdan aşağıya insin ister inmesin mutlak surette orucu bozar.) Çünkü bu hal taharete manidir; bu halde mutlaka içeriye az çok birşey geri gitmesi de söz konusudur. Binaenaleyh orucun kazası lazım gelir. Fakat ağız dolusundan noksan olup içeriye kendi kendine avdet ederse orucu İmam Muhammede göre bozar. Çünkü bu imsaka manidir. İmam Ebu Yusuf'a göre bozmaz. Zira az olduğundan taharete mani bulunmaz. Dolayısıyla ona göre orucu da bozmaz.

Bu gelen kay içeriye kendi kendine değil de bil fiil iade edildiği takdirde ise hem İmam Muhammede hem de İmam Ebu Yusuf'tan bir rivayete göre orucu bozar.

وهذا كله فى قيئ طعام او ماء او مرة اودم فان كان بلغما فغير مفسد مطلقا خلافًا للثانى

"Ağız dolusu kay hakkındaki bu tafsilat, kusuntunun yiyecek, su veya safra olduğuna göredir. Balgam olduğu takdirde İmam-ı Azam ile İmam Muhammede göre mutlak surette (yani ister kendi isteğiyle getirsin ister kendiliğinden gelsin ve yine ister kendiliğinden geri içeriye gitsin ister kendi fiiliyle iade etsin ve ister ne kendi fiiliyle iade etsin ve ne de kendiliğinden geri içeriye gitsin orucu bozmaz. Fakat

İmam Ebu Yusuf'a göre orucu bozar.Yani ona göre eğer kendi isteği ile ağız dolusu balgam kusarsa orucu bozulur." (1)

Bu konuda Mevsuatü'l-Fıkhiyye adlı eserin ibaresini de yazalım:

فاذا غلب القيئ الصائم فلا خلاف بين الفقهاء فى عدم الافطار به قل القيئ ام كثر لحديث ابى هريرة رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم «مَنْ ذَرَعَهُ الْيَقْئُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنْ اسْتَقَاءَ عَمْداً فَلْيَقْضِ»

"Eğer kusmak oruçluya galip gelir de (yani içi bulantı geçirir) isteği dışında kusarsa bununla orucun bozulmayacağı hakkında fıkıh bilginleri arasında bir görüş ayrılığı yoktur. İster kay az olsun ister çok olsun farketmez. Zira bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.) peygamber (s.a.s.)'den rivayet ettiği şu hadisi şeriftir:

"Herhangi bir kimseye kay gelebe çalarsa (isteği dışında kendi kendine gelirse) onun üzerinde kaza yoktur. (yani orucu bozulmaz) Fakat herhangi bir kimse kasten kusarsa kendi orucunu kaza etsin." buyuruyor. (2)

Aynı eser devamen şöyle der:

اما لو عاد القيئ بنفسه فى هذه الحال بغير صنع الصائم ولو كان ملء الفم مع تذكر الصائم للصوم فلا يفسد صومه عند محمد وهو الصحيح وعند ابى يوسف يفسد صومه وان اعاده او اعاد قد رحمصة منه فاكثر فسد صومه باتفاق الحنفية

"Eğer isteği dışında gelen kay bu halde, kendi kendine

(1) İbni Abidin c. 2, s. 111
(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 80.

oruçlunun iradesi dışında içeriye giderse her ne kadar ağız dolusu olsa ve oruçlunun oruçlu olduğunu hatırlarsa dahi İmam Muhammed'e göre orucu bozulmaz sahih görüş debudur. Ebu Yusuf'a göre ise orucu bozulur. Eğer kusuntuyu iade ederse veya ondan nohut miktarınca veya daha fazla bir şey iade ederse Hanefilerin ittifakıyla orucu bozulur."

Aynı eser devamen şöyle der:

وان كان اقل من ملء الفم فعاد لم يفسد صومه لانه غير خارج ولاصنع له فى الادخال وان اعاده فكذالك عند ابى يوسف وعند محمد يفسد صومه لوجود الصنع منه فى الادخال

"Eğer ağız dolusundan az olup ta kendi kendine içeriye girerse orucu bozulmaz. Çünkü az olduğundan çıkmış sayılmaz ve onun içeriye girmesini sağlamış değildir. Eğer kendisi kusuntuyu iade ederse İmam Ebu Yusuf'a göre yine hüküm böyledir (yani orucu bozulmaz.) İmam Muhammed'e göre ise orucu bozulur. Çünkü içeriye sokmak için bir fiil söz konusudur." (1)

Meşhur âlim İbnü'l-Münzir, icma' denilen kitabında şöyle der:

واجمعوا على انه لاشيئ على الصائم اذا ذرعه القيئ

"(Maliki, Şafii, Hanefi ve Hanbeliler) oruçlunun kendi isteği dışında kendi kendine gelen kusuntunun orucunu bozmadığında ittifak etmişlerdir." (2)

İbni Kudame aynısını şöyle ifade eder:

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 80.
(2) el-İcmaa s. 52.

ومن ذرعه فلا شيئ عليه وهذا قول عامة اهل العلم

"Her hangi bir kimseye kay galebe çalıp da (içi bulanıb ta), isteği haricinde kendi kendine gelirse ona herhangi bir yükümlülük getirmez. (Yani orucu bozulmaz kendisine herhangi bir şey gerekmez.) Bu görüş bütün ehl-i ilmin görüşüdür. (Bu konuda kimse ihtilafa düşmemiştir.)" (2)

Mevsuatu'l-Fıkhiye şöyle devam eder:

اما الاستقائة وهى استخراج ما فى الجوف عمداً فانها مفسدة للصوم موجبة للقضاء عند جمهور الفقهاء - المالكية والشافعية والحنابلة مع اختلافهم فى الكفارة

"Kasden (parmak salalarak) midedeki olan şeyleri çıkarmak suretiyle istikaya (istiyerek kay etmeye) gelince; şüphesiz bu cumhur-ı ulemaya Maliki, Şafii ve Hanbeliye göre orucu bozar, kazayı gerektirmesi hakkında ittifak etmişler, keffaret hakkında da ihtilafa düşmüşlerdir. (Yani kimisi keffaret de gerekir demiş, kimisi keffaret gerekmez demiştir.)" (3)

Aynı eser Hanefiler hakkında şöyle der:

وللحنفية تفصيل فى الاستقائة فان كانت عمداً والصائم متذكر للصوم غير ناس والقيئ ملء فمه فعليه القضاء ولاكفارة فيه وان كان اقل من ملء الفم فكذالك عند محمد يفسد صومه وعند ابى يوسف لايفسد لعدم الخروج حكما قالوا وهو الصحيح ثم ان عاد بنفسه لم يفسد عنده وان اعاده فعنه انه لايفسد لعدم الخروج وهى اصح الروايتين

(2) İbni Kudama c. 3, s. 132.
(3) İbni Kudame c. 28, s. 67.

"Hanefiler kasden kay etme hususunda şöyle bir tafsilat vermişlerdir; eğer oruçlu bir kimse orucunu unutmayarak kasden kay edip, ettiği kay da ağzını dolduracak kadar ise ona kaza gerekir keffaret gerekmez. Şayet ağız dolusundan az ise imam muhammed'e göre durum aynıdır, orucu bozulur. Ebu Yusuf'a göre ise orucu bozulmaz. Zira az olduğundan hükmen çıkmış sayılmaz ki içeriye girmesi söz konusu olsun. Hanefiler bu görüş sahih bir görüştür demişlerdir.

Ondan sonra eğer kendi kendine içeriye girerse İmam Ebu Yusuf'a göre orucu bozulmaz. Eğer (oruçlu kimse bizzat) kendisi iade ederse yine İmam Ebu Yusuf'tan bir rivayete göre az olduğu için çıkması yok ki girmesi söz konusu olsun, diye orucu bozulmaz. Bu rivayet, bu durumda orucu bozulur diyen rivayetten daha kuvvetlidir." (4)

Orucu bozmayanlar hakkında Zühayli şöyle devam eder :

١٤- اكل ما بين الاسنان وكان دون الحمصة لانه تبع لريقه

١٥- اذا اصبح جنبا ولو استمر يوما بالجنابة لان الجنابة لاتؤثو فى صحة الصوم

١٦- الحقن فى العضل او تحت الجلد او فى الوريد والاولى عند الامكان تاخيرها الي المساء اما الحقن الشرجية فتفطر

١٧- ثم الروائح العطرية كالورد اوالزهر والمسك او الطيب

"14- Dişlerin arasındaki nohut tanesinden az olan yemek kalıntılarını yemek de orucu bozmaz. Çünkü bunlar tükrüğe

(4) c. 28. s. 67.

tabii olup (ayırıp atmak zordur. Tükrükle beraber kendiliğinden içeriye gider.)

15- Bir kimse cünüp olarak sabahlasa ve cünüplük bir gün boyu devam etse de orucu bozmaz. (Çünkü cünüplük oruçtan ayrılması söz konusu olmadığı için) orucun sıhhatine tesiri olmaz. (Tabii ki bir an önce cünüplükten temizlenmek gerekir. Zira Resulullah (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur. "Melekler içinde resim veya köpek yahut cünüp insanın bulunduğu eve girmez.)"

16- Kaslara yahut deri altına yahut damara iğne yapmak. Ancak en iyisi imkan varsa (yani acil bir durum yoksa) iğnesini akşama tehir etmektir. Fakat makattan yapılan şırınga orucu bozar. (Daha önce de bu konudan bahsettik).

17- Gül, çiçek, misk yahut hoş kokuları koklamak orucu bozmaz. (1)

ORUCU BOZUP SADECE KAZA ETMEYİ GEREKTİREN HALLER

Cezeri şöyle der:

الحنفية قالوا ما يوجب القضاء دون الكفارة ثلاثة اشياء

"Hanefilere göre orucu bozub da sadece kazayı gerektirip keffareti gerektirmeyen üç hallerdir." (2)

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 652.
(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 565.

Zühayli şöyle der:

مايفسد الصوم ويوجب القضاء فقط دون الكفارة وهو سبعة وخمسون شيأ تقريبا يمكن تصنيفها فى ثلاثة اشياء

"Orucu bozduğu halde sadece kazayı gerektiren durumlar: Bunlar yaklaşık elli yedi mesele olup üç noktada tasnif edilmeleri mümkündür." (3)

Demek ki orucu bozup sadece kazayı gerektiren şeyler çoktur. Ancak üç ana maddede toplanmaları mümkündür.

الاول ان يتناول الصائم ماليس فيه غذاء او فى معنى الغذاء

"Birinci madde oruçlunun gıda veya gıda manasını taşımayan ilaç gibi bir şey yemesi" Zühayli bunu şöyle açıklar;

وهو تناول كل شيئ لا يقصد به التغذى عادة ولا يميل اليه الطبع

"Bu da adette gıdalanmak maksadını taşımayan ve insan tabiatı (mizacı)nın meyletmediği şeyleri ağzına alıp boğazından aşağıya indirmesi gibi" Aynı eser buna dair örnekleri şöyle sıralar;

كان اكل الصائم ارزاً نيًا او عجينا او دقيقا غير مخلوط بشيئ يؤكل عادة كالسمن والدبس والعسل والسكر والاوجبت به الكفارة او اكل ملحا كثيراً دفعة واحدة فان اكل ملحا قليلا وجبت به الكفارة او اكل ثمرة قبل نضجها او اكل ما بقي بين اسنانه وكان قدر الحمصة فان كان اقل فلايفسد صومه و اكل جوزة رطبة او اكل طين غير ارمنى لم يعتد اكله اما اكل الطين الارمنى وهو معروف عند العطارين

(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 652.

فيوجب الكفارة او اكل نواة (بزرة) او قطنا او ورقا او جلداً او ابتلع حصاة اوحديداً او ترابا اوحجراً او درهما او ديناراً ونحو ذالك او ادخل دخانا بصنعه او ادخل ماء او دواء فى جوفه بواسطة الحقنة فى قبل المرئة او الدبر مطلقا او لانف او الحلق او استعط فى انفه شيئا او قطر فى اذنه دهنا لاماء على الصحيح

"Meselâ oruçlu kişinin çiğ pirinç yahut çiğ hamur, yahut âdeten (adet olarak) yağ, bal ve şeker gibi şeylerle karıştırılmaksızın yenmeyen un gibi maddeleri yemesi gibi eğer bu gibi şeylerle karışık olarak yenilirse keffaret gerekir. Bunun gibi bir kimse bir defada çok miktarda tuz yese yalnız kaza gerekir. Eğer yediği tuz az olursa keffaret de gerekir. Yahut olgunlaşmamış çiğ meyve yese yahut dişleri arasında kalan yemek artıklarını yese ve bu nohut kadar olursa oruç bozulur ve kazası gerekir. Eğer nohut miktarından az olursa orucu bozulmaz. Yenmesi mutad olmayan Ermeni kili dışındaki çamur yiyen kişiye yine yalnız kaza gerekir. Ermeni kiline gelince bu aktarlarda bilinen bir şey olup, bulunmaktadır. Keffareti gerektirir. Çekirdek, pamuk, yaprak yahut deri yerse, yahut çakıl taşı, demir, toprak taş, para ve benzeri maddeler yutarsa yahut kendi isteği ile boğaza duman çekse yahut içine su ya da ilaç şırınga vasıtasıyla kadın kendi tenasül cihazından ya da erkek kendi makatından su veya ilaç akıtırsa yahut burnuna, yahut boğazına su veya ilaç akıtırsa, yahut burnuna bir şey çekse ya da burnuna bir yağ damlatırsa yahut kulağına su değil de bir yağ damlatırsa bunların hepsi de yalnız kazayı gerektirir. Sahih görüşe göre kulağına su damlatırsa orucu bozulmaz. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi (Kişinin

bizzat kulağına suyu damlatması veya kulağın üzerine suyu dökmesi halinde Hanefi'ye göre de orucu bozar, dedik).

Aynı eser şöyle devam eder:

اودخل حلقه مطر او ثلج فى الاصح ولم يبتلعه او استقاء (تعمد اخراج القيئ) من جوفه او خرج كرها واعاده بصنعه اذا كان القيئ عمدا ملء الفم او ولوكان اقل من ملء الفم فى حالة الاعادة بقدر حمصة منه فاكثر على الصحيح وكان ذاكراً لصومه فان ذرعه (غلبه) القيئ او كان القيئ حال الاستقائة اقل من ملء الفم او كان ناسيًا لصومه اوكان القيئ بلغما لاطعاما لم يفطر فى جميع هذه الحالات اتفاقا

"Yahut boğazına kar ve yağmur suları girerse esah olan görüşe göre bunu yutmazsa yahut kendi isteğiyle kusarsa yahut istemiyerek kusar da bir kısımı geri gönderirse ve kusuntu ağız dolusu olursa yahut kusuntu ağız dolusundan az olup en kuvvetli görüşe göre nohut tanesi kadar ve daha fazla olup geri yutulursa ve bu durumda oruçlu olduğunu hatırlıyorsa, yahut kusuntu çok miktarda olur da kişiye galebe çalıp (kendi kendine) gelirse yahut kusma anındaki kusuntu ağız dolusundan az olursa yahut oruçlu olduğunu unutmuşsa yahut kusuntu yemek değil de balgam olursa bütün bu durumlarda ittifakla oruç bozulmaz." (1)

Aynı eser konuya şöyle devam eder:

الثانى ان يتناول غذاء او دواء لعذر شرعى كمرض او سفر او اكراه او خطأ او اهمال او شبهة كأن سبق خطأ ماء المضمضة الي جوفه او داوى جرحافى رأسه او بطنه فوصل الدواء الى دماغه او جوفه او صب احد ماء في جوف انسان نائم او افطرت

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 652-53.

امرأة خوفا على نفسها من ان تمرض من الخدمة او اكل او جامع عمداً لشبهة شرعية بعد ان اكل ناسيا او جامع ناسيا او اكل بعد مانوى نهاراً ولم يكن قد بيت نيته ليلا او اكل المسافر الذى نوى الصوم ليلا بعد ان نوى الاقامه او اكل او جامع فى حالة السفر بعد ان اصبح مقيما ناويا الصوم من الليل ثم بدأ السفر نهاراً لشبهة السفر وان لم يحل له الفطر او اكل اوشرب اوجامع شاكا فى طلوع الفجر وهو طالع ولا كفارة عليه للشبهة لان الاصل بقاء الليل او افطر ظانا الغروب والشمس باقية ولاكفارة عليه لغلبة الظن بحدوث الغروب

2- Oruçlu kimsenin hastalık, yolculuk, tehdit altında kalma, hata, ihmal yahut şüphe ile ilaç almak veya gıda almak gibi durumlarda da yine kaza etmesi lazım gelir. Meselâ, abdestte yahut gece oruç tutmaya niyetlenen yolcu ikamete niyetlendikten sonra yerse veya başında veya karındaki bir yarayı tedavi ederken ilaç beynine yahut midesine giderse yahut uyumakta olan bir kimseye su içirilirse yahut hizmet sebebiyle hastalanarak kendisine bir zarar gelmesinden korkup iftar ederse yahut şer'i bir şüpheye dayalı olarak mesela unutarak yiyip içmekten yahut cinsî ilişkide bulunduktan sonra oruç bozuldu şüphesiyle bilerek bir [illegible] yer veya tekraren cinsi ilişkide bulunursa yahut gece [illegible] lenmediği halde gündüzün niyetlendikten sonra yerse [illegible] gece oruca niyetlenen yolcu ikamete niyetlendikten [illegible] yerse, yahut geceden oruç tutmaya niyetlen[illegible] (yerleşik) olarak sabahlayan ve daha sonra gün[illegible] başlayan kimse sefer halinde iken cinsî ilişkide bu[illegible] veya yerse iftar etmek kendisine her ne kadar he[illegible] de[illegible] de sefer şüphesi ile oruç bozacak böyle işlerde [illegible] yahut sabah vaktinin girip girmediği konusunda şüp[illegible]

diği halde yer içer veya cinsi ilişkide bulunursa oysa fecir doğmuş olsa şüphe ile bu işleri yaptığı için kaza gerekir; keffaret gerekmez. Çünkü kesin olarak tan yeri ağardığı bilinmezden önce aslolan gecenin devam etmesidir. Bunun gibi bir kimse güneşin battığını zannederek orucunu bozarsa ancak güneş batmamışsa güneşin battığı kanaati ile orucunu bozduğu için kendisine kaza gerekir, keffaret gerekmez."(1)

Aynı eser şöyle devam eder:

ومن جامع قبل طلوع الفجر او اكل ثم طلع عليه الفجر فان نزع فوراً او القى مافى فمه لم يفسد صومه

Bir kimse sabah vakti girmeden önce cinsî ilişkide bulunursa yahut yemek yerse sonra da o halde iken sabah vakti girerse, eğer yaptığı işi hemen bırakır, ağzında-ki yiyecekleri dışarı atarsa cinsi ilişkiden hemen çekilirse orucu bozulmaz."

Mevsuatü'l-Fıkhiye de şöyle der:

اتفق الفقهاء على انه اذا طلع الفجر وفى فيه طعام او شراب فليلفظه ويصح صومه وان ابتلعه افطر واذانزع وقطع الجماع عند طلوع الفجر فى الحال لايفسد صومه

"Fıkıh bilginleri tan yeri ağarırken onun ağzında yemek olursa veya su olursa ve hemen atarsa onun orucunun sahih olduğunda ittifak etmişlerdir. Eğer o anda yutacak olursa orucu bozulur ve cinsî yakınlığı da hemen bırakırsa orucu bozulmaz." (2)

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 653.
(2) el-Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 68.

Zuhayli şöyle devam eder:

الثالث اذا قضى شهوة الفرج غير كاملة كان انزل المنى بوطء ميتة او بهيمة او صغيرة لاتشتهى او بمفاخذة او تبطين او قبلة او لمس او عبث بباطن الكف او وطئت المرئة وهى نائمة او قطر فى فرجها دهنا ونحوه ويلحق به مااذا ادخل اصبعه مبلولة بماء او دهن فى دبره او استنجى فوصل الماء الى داخل دبره اوادخل فى دبره قطنة او خرقة او طرف حقنة ولم يبق منه شيئ او ادخلت المرئة اصبعها مبلولة بماء اودهن فى فرجها الداخل اوادخلت قطنة او خشبة او عوداً وغيبته لأنه تم الدخول بخلاف مالو بقى طرفه خارجا لان عدم تمام الدخول كعدم دخول شيئ بالمرة فلا يفسد الصوم اذا بقى منه فى الخارج شيئ بحيث لم يغب كله ومما يلحق به ما اذا افسد صوما غير اداء رمضان بجماع او غيره لعدم هتك حرمة الشهر

3- Bir kimse kâmil mânâda değil de (eksik mânâda) şehvetini meşru olmayan yollarla tatmin ederse mesela ölü ile yahut hayvanla ilişkide bulunursa yahut baliğa olmayan şehvet çekici olmayan zayıf bir çocukla ilişkide bulunursa yahut uyluk arasında karında, öpmek ve dokunmak suretiyle yahut avucunun içi ile oynayarak şehvetini getirirse yahut kadın ile uyku halinde iken ilişkide bulunursa yahut kadının tenasül organına yağ ve benzeri sıvı maddeleri damlatırsa bunlardan ötürü kaza gerekir, kefaret gerekmez.

Buna ilâve olarak, bir kimse su veya yağ ile ıslanmış olan parmağını makadına sokarsa yahut taharetlenirken makattan içeriye su kaçarsa yahut makadına pamuk, bez parçası gibi bir şey sokarsa yahut içinde bir şey kalmamış olduğu halde şırıngayı sokarsa yahut kadın ıslak yahut yağ sürülmüş olan parmağını tenasül organın içine sokarsa yahut tenasül organına pamuk, odun ve benzeri maddeler sokar da içinde kaybolursa, yine oruç bozulup kaza gerekir.

Çünkü bu maddelerin organa girmesi tam olmuştur. Bir kısmı girerse orucu bozmaz çünkü bir şeyin tam olarak girmemesi gibidir. (Yani eksik giren sanki girmemiş gibi kabul edilir.) Dolayısıyla giren maddenin bir kısmı dışarda kalır da bütün kaybolmazsa oruç bozulmaz.

Bir kimse Ramazan dışında tutmakta olduğu bir orucu cinsî ilişkide bulunmakla yahut başka bir şekilde bozarsa Ramazan ayının hürmetini ihlâl söz konusu olmadığı için keffaret değil kaza gerekir.(1)

ŞAFİİ'YE GÖRE ORUCU BOZAN ŞEYLER

Onlara göre orucu bozan şeyler iki türlüdür. Bu konuda Züheyli şöyle der:

يفسد الصوم ويجب القضاء فقط دون الكفارة بالامور الاتية ويجب الامساك بقية النهار على كل من افطر بغير عذر

١- وصول شيئ مادى (عين) الى الجوف وان قل كسمسمة اولم يؤكل عادة كحصاة او تراب من منفذ مفتوح كالفم والانف والاذن والقبل (الاحليل) والدبر وجرح للدماغ اذا كان عمداً لان الصوم هو الامساك عن كل ما يصل الى الجوف وهذا ما امسك

"(Şafii'ye göre) Orucu bozup sadece kaza gerektiren durumlar: Aşağıda zikredilecek sebepler dolayısıyla sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez. Ancak özürsüz olarak oruç bozanların günün geride kalan kısmını oruç tutarak geçirmeleri vaciptir.

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 660

1- Susam gibi az da olsa yahut çakıl taşı ve toprak gibi adeten (adet olarak) yenecek madde olmazsa da maddi bir şeyin içeriye girmesi orucu bozar. Ancak bunlar ağız, burun, kulak, ön ve arka uzuvlar ile beyin yarası gibi açık olan menfezler (delikler) den bilerek almak gerekir. Çünkü oruç iç organlara ulaşan şeylerden kendini korumaktır. Bunu yapan kişiler kendilerini korumamaktadırlar." (1)

UNUTARAK, ZORLANARAK YEMEK İÇMEK

Bu konuda aynı eser şöyle der:

فمن اكل اوشرب ناسيا او مكرها او جاهلا بان ذالك مفطر بسبب قرب عهده بالاسلام او نشأببادية بعيدة عن العلماء لم يفطر سواء اكان المأكول قليلا او كثيراً لعدم توافر العمد وعدم الفطر بالاكراه هو الاظهر

"Bir kimse unutarak yahut tehdit altında yahut bunun oruç bozduğunu bilmeyerek (yeni müslüman olması veya ilim adamlarından ve ilim muhitinden uzak, çölde yetişmiş kimseler gibi) yer, içerse orucu bozulmaz. Yenilen şey ister az ister çok olsun hüküm değişmez. Çünkü burada kasıt tam olarak bulunmamaktadır. Tehdit altında orucu bozulmaması azhar (açık) olan görüştür." (2)

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 660.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 660.

AĞZA TOZ GİRMESİ, SİNEK GİRMESİ

Bu konuda da şöyle denilir:

ولو وصل جوفه ذباب او بعوضة او غبار الطريق ولو تعمد فتح فمه او غربلة الدقيق لم يفطر لعدم توافر القصد ولما فيه من المشقة الشديدة ولانه معفوعن التراب في حال تعمد فتح الفم ولا يفطر بريقه الطاهر الخالص من معدنه (وهو الفم جميعه الذى قراره ومنه ينبع) ولو بعد جمعه ثم ابتلاعه فى الاصح وان اخرجه على لسانه لعسر الاحتراز عنه ولانه في حال جمعه لم يخرج عن معدنه فهو كابتلاعه متفرقا من معدنه فان خرج الريق عن فمه اوبل خيطا بريقه ورده الي فمه وعليه رطوبة تنفصل وابتلعها او ابتلع ريقه مخلوطا بغيره او متنجسًا افطر فى الحالات الثلاث

"Bir kimsenin içine sivri sinek, kara sinek, yoldan çıkan tozlar, her ne kadar kasten ağzını açtığı halde içeri girse de bunlardan ötürü oruç bozulmaz. Unculuk ile uğraşan yahut un elemek işlerinde çalışan kimselerin boğazına un tozları girse yine hüküm aynıdır, oruç bozulmaz. Çünkü bunda kasıt tam olarak bulunmamaktadır. Bundan kaçınmak bir zorluk sözkonusudur ve çünkü ağzı kasden açılı olan kimseninin ağzına giren topraktan ötürü de kişi sorumlu değildir.

Kaynağından çıkan halis temiz tükrük, ağızda topladıktan sonra yutulursa en kuvvetli görüşe göre orucu bozmaz. Tükrüğün kaynağı ise ağızdır. Kişi tükrüğünü dili üzerine çıkarırsa da sakınılması güç bir durum olduğu için orucu bozmaz. Bununla beraber kişi tükrüğünü toplamakla kaynağından ayrılmış dışarıya çıkmış olmaz. Bu durum tükrüğü kaynağından değişik zamanlarda ayrı ayrı yutmak gibidir. Eğer tükrük kişinin ağzından çıkıp da sonra onu

tekrar ağzın içine alır da yutarsa yahut herhangi bir ipliği tükrüğü ile ıslatıp onu tekrar ağzına korsa ve ipliğin üzerinde damlayacak şekilde ıslaklık bulunursa yahut bir şeyle karışık olan veya necis olan tükrüğünü yutarsa her üç durumda da orucu bozulur." (2)

Bunun sebebini de aynı eser şöyle izah eder:

اما الاولى فلخروجه عن معدنه فصار كالاعيان الخارجة واما الثانية فلانه لاضرورة اليه واما الثالثة فلانه اجنبى عن الريق وكذالك لايفطر بابتلاع مابقى من الطعام بين الاسنان من غير قصد ان عجز عن تمييزه ومجه لانه معذور فيه غيرمقصر فان قدر على تمييزه ومجه وابتلعه ولو قليلا دون الحمصة فانه يفطر

"Birincinin orucu bozmasının sebebi kaynağından çıkıp ağzından dışarıda bulunan maddeler gibi olduğu içindir. İkincinin sebebi bundan bir zaruretin söz konusu olmamasıdır. Üçüncünün ise tükrük yabancı maddelerle karışmaktadır. Ayırıp ağzından dışarı atılması zor olması dolayısıyla kasıt olmaksızın kişinin dişleri arasında bulunan yemek kalıntılarını yutması orucu bozmaz. Çünkü bu kişi mazurdur. Bunda bir kusuru yoktur. Fakat bu yemek kalıntılarını ayırıp dışarı atmak mümkün olduğu halde yutarsa nohut tanesinden küçük de olsa orucu bozar." (3)

SİGARANIN İÇİLMESİ ORUCU BOZAR

Nitekim şöyle denilir:

ويفطر بتعاطى الدخان المعروف ونحوه كالتمباك والنشوق

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 660.
(3) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 660.

"Sigara ve benzeri enfiye, nargile gibi maddeleri içmekle oruç bozulur." (1)

Sigaranın orucu bozduğu hakkında İbni Abidin'in kaydettiği şu şiirini yazalım:

ويمنع من بيع الدخان وشربه * وشاربه فى الصوم لاشك يفطر

ويلزمه التكفير لوظن نافعا * كذا دافعا شهوات بطن فقرروا

"Sigaranın, tütünün satılmasından ve içilmesinden men edilir. (caiz değildir.) Oruçta onu içenin şüphesiz orucu bozulur. Faydalı zanederek midenin arzu ve isteğini karşılar zannı ile (veya öyle şey düşünmeden) içen kimseye keffaret de gerekir. (Yani sigaranın içmesi, satışı yasak olduğu gibi oruçlunun içmesi halinde orucu bozar ve hem kefareti hem de kazayı gerektirir.)"(2) Merakelfelah adlı eserde şöyle der:

وكذا الدخان الحادث شربه

"Keza (asr-ı saadette ve müçtehid imamların zamanında bulunmayan anacak daha sonra İbni Abidinin anlattığına göre Şam'da İslam, aleminde hicri 1015'de yeni peydah olan sigarayı içmek ile de hem kaza hem de keffaret gerekir." (c. 5, s. 295) Kuvveyt uleması tarafından hazırlanmış Mevsuatü'l-Fıkhiye adlı eserde de şöyle denilir:

يضاف الى ذالك انه مفتر وحرام لحديث ام سلمة رضى الله تعالى عنها قالت «نهى النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ وَ مُفَتِّرٍ»

"Buna ilaveten (yani orucu bozmasına sebep olup keffa-

(1) el-Fıkhu ala'l-Mezahibi'l-Erbaa, c. 1, s. 568.
(2) İbni Abidin c. 2, s. 98.

rete mucib olduğu gibi) şüphesiz sigaranın (içindeki nikotin maddesi sinirleri uyuşturup) vücuda bir gevşeklik bitkinlik verendir. Dolayısıyla içilmesi haramdır." Zira Ümmu Seleme (r.a.)'nın rivayet ettiği hadis-i şerifinde "Resulullah (a.s.v.) "Her türlü sarhoşluk veren ile vücuda gevşeklik verip sinirleri uyuşturandan men etmiştir." buyurulmaktadır. c. 28, s. 70.

Evet, sigaranın içindeki nikotin maddesi aklı uyuşturur, bedende bir tenbellik ve rehavet meydana getirir, hafızayı zayıflatır, iştahı azaltır, nefes alıp-vermeyi aksatır, sinirleri bozar, bedende umumi bir çökme, gerilme meydana getirir. Doktorların ifadesine göre birçok hastalıklara sebep olur. Sigara dumanında karbonmonoksit, kükürtlü hidrojen gibi zehirli gazlar bulunur. (Ticaretle ilgili kitabında teferruatlı bir şekilde sigara konusunu işledik.) Sigara içmek demek tedricen intihar demektir.

Yine orucu bozanlar hakkında Zuhayli şöyle der:

ويوصول شيئ الى باطن الدماغ والبطن والمعاء والمثانة وبالحقنة فى الاحليل (مخرج البول من الذكر واللبن من الثدى) وبالتقطير فى باطن الاذن وباد خال عود ونحوه لباطن الاذن لان كل ذالك جوف وقد وصل اليه من منفذ مفتوح ولايضر وصول الدهن الى الجوف ويتشرب المسام (وهى ثقب البدن) ولا الا كتحال وان وجد طعم الكحل فى حلقه لان الواصل اليه ليس من منفذ من المسام روى البيهقى انه صلى الله عليه وسلم كَانَ يَكْتَحِلُ بِالاِثْمِدِ وَهُوَ صَائِمٌ، فلايكره الاكتحال للصائم

"Bunun gibi bey ne ve kar na, barsaklara, mesaneye ulaşan her şeyi almak sebebiyle oruç bozulur. Erkeklik organına şırınga etmekle, kulağın içine damla damlatmakla, yine kulağın içine kürdan ve benzeri şey sokmakla da oruç

bozulur. Çünkü bunlar birer iç olup açık bulunan bir kanaldan oraya ulaşılmıştır.

Vücuttaki gözeneklerden içeriye yağın sirayet etmesi, tadını boğazında hissetse de kişinin sürme çekmesi oruca zarar vermez. Çünkü boğaza ulaşan sürme bir kanaldan girmemiştir. Vücuttaki gözeneklerden girmiştir. Beyhakinin rivayetine göre "Hz. Peygamber (s.a.s.) oruçlu iken ismid denilen (sürme) ile sürmelenirdi." Dolayısıyla oruçlu kimsenin sürme sürmesi mekruh değildir."

٢- ابتلاع النخامة وهى ما ينزل من الرأس او الجوف اما لوجرت بنفسها وعجز عن مجها فلا يفطر وان تركها مع القدرة على لفظها فوصلت الجوف افطر فى الاصح لتقصيره ٣- سبق ماء المضمضة او الاستنشاق المشروع الي جوفه فى حال المبالغة فى ذالك لان الصائم منهى عن المبالغة فان لم يبالغ فلا يفطر لانه تولد من مأموربه بغير اختياره وان سبق الماء غير المشروع الى جوفه كما فى حال التبرد او العبث او فى المرة الرابعة من المضمضة او الاستنشاق افطر لانه غير مأمور بذالك بل منهى عنه فى الرابعة

2- Sümüğü yutmak: sümük baştan yahut içerden inen sıvı bir maddedir. Fakat kişinin müdahalesi olmaksızın kendiliğinden akar ve kişi onu sümkürmekten âciz olursa o takdirde orucunu bozmaz. Eğer atmaya gücü yettiği halde sümüğünü atmayıp da içeriye kadar ulaşırsa esas olan görüşe göre bunda kusuru olduğu için orucunu bozar.

3- Meşru olan (abdest alırken) ağıza ve buruna su vermeyi aşırı bir şekilde yapar ve su içeriye ulaşırsa oruç bozulur. Çünkü oruçlu kişi ağız ve buruna su verirken mübalağa yapmaktan yasaklanmıştır. Eğer mübalağa yapmaksızın su içeriye kaçarsa orucu bozulmaz. Çünkü bu durum kendi iradesi dışında meydana gelmiştir.

Meşru olmayan bir iş sebebiyle kullanılan su eğer kişinin içine girerse meselâ, serinlemek, eylenmek veya abdestte ağız ve buruna dördüncü defa su verirken içeriye su kaçarsa orucu bozulur. Çünkü kişi bunları yapmakla emrolunmamıştır. Bilakis dördüncü defa ağız ve buruna su vermekten yasaklanmıştır." (1)

KAY ETMEK (KUSMAK)

Bu maddeyi de aynı eser şöyle açıklar:

٤- الاستقائة اى تعمد القيئ حتى لو تيقن على الصحيح انه لم يرجع شيئ الى جوفه لان المفطر عينه لظاهر خبر ابن حبان وغيره «مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْئُ وَهُوَ صَائِمٌ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنْ اِسْتَقَاءَ فَلْيَقْضِ»

"Kendi arzu ve isteğiyle kusmak öyle ki, bir kişi kusuntudan hiç bir şeyin midesine girmediğini kesin olarak bilse dahi sahih olan görüşe göre orucu bozar. Çünkü kusmanın bizzat kendisi orucu bozar. Bunun dayandığı delil İbni Hibban ve diğerlerinden nakledilen hadisin zahiri mânâsıdır. "Oruçlu iken bir kimseyi kusma tutsa kendi kendine gelirse, ona orucunu kaza etmesi gerekmez. Fakat kendi isteğiyle (parmak sokarak) kusan kimse kaza etsin" buyurulmaktadır" (2)

Yalnız bu hükümü aynı eser şu şartlara bağlıyor:

هذا اذا كان عالما بالتحريم عامداً مختاراً لذالك فان كان جاهلا لقرب عهده

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 666.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 666.

بالاسلام او نشأ بعيداً عن العلماء او ناسيا او مكرها فانه لايفطر

"Bu hüküm, kişinin bunu yapmanın haram olduğunu bilmesi ve zorlanarak değil, kendi isteğiyle yapması durumuna göredir. Eğer yeni müslüman olduğu için cahil olup bunu yapmanın haram olduğunu bilmezse yahut âlimlerden uzak bir yerde yetişmişse yahut unutarak yaparsa ya da tehdit altında kalırsa bu kişinin orucu bozulmaz." (1)

MENİNİN ÇIKMASI

٥- الاستمناء وهو اخراج المنى بغير جماع محرما كان اخرجه بيده او غير محرم كاخراجه بيد زوجته

"Kendi kendini tatmin etmek (istimna). Bu da cinsî ilişki dışında menisini haram olan bir şekilde (kendi eli ile) çıkarmak. (Ancak nefsinin kendisine galebe çalıp zinaya düşeceğinden korkarsa o takdirde oruç bozucu olduğu halde ondan meydana gelen günah af kapsamına girer.) Veya haram olmayan bir şekilde kendi ailesinin eli ile menisini dışarı çıkarması gibi. Bu orucu bozar" (2)

ومنها الانزال بسبب المباشرة ولو كانت فاحشة وكذا الانزال بسبب تقبيل اولمس او نحو ذالك فانه يفسدالصوم ويوجب القضاء فقط اما الانزال بسبب النظر او الفكر فان كانت غير عادة له فانه لايفسد الصوم كالاحتلام

"Onlardan (orucu bozanlardan) birisi de fahiş (çıplak) bir şekilde olsa dahi temas sebebiyle meninin çıkması, yine

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 666.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 666.

bunun gibi öpme, dokunma veya bunun benzeri sebebile vaki olan inzal= meninin çıkması da orucu bozar sadece kazayı gerektirir, keffareti gerektirmez.

Bakma veya cinsel konuda düşünme sebebiyle meninin çıkmasına gelince; eğer bunu kendisine âdet edinmedise ihtilam (düş azıtma) gibi olup orucu bozmaz?" (2) Şayet adet haline getirdi ise o takdirde orucu bozar. Aynı zamanda örneğin kadına yolda gözü çarparsa ve hemen gözünü çevirip bakmazsa af kapsamına girer. Ancak eğer tekrar bakarsa hem haramdır hem de bir görüşe göre orucu da bozulur. Nitekim şöyle denilir:

وقيل ان كرر النظر فانزل افطر ويحرم تكريرها

"Eğer mükkerren bakıp da boşalırsa bir kavle göre hem orucu bozulur hem de bakmanın tekrarı (her ne kadar boşalma olmazsa da) haramdır." (3)

Yine aynı eser şöyle der:

وتكره القبلة كراهة تحريم لمن حركت شهوته والاولى لغيره تركها

"Şehvetini harekete getirdiği takdirde (oruçlunun ailesini) öpmesi tahrimen mekruhtur. Şehveti harekete getirmeyen için de kendi karısını öpmeyi terk etmesi daha evladır." (4)

Zira yasak hududa yaklaşmak, içine girme tehlikesi söz konusudur. Dolayısıyla oruçlu kimse mutlak surette şehevi arzularını firenlemekle mükelleftir. Kadın için de öpmek tehlikelidir. Nitekim şöyle denilir:

---

(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, c. 1, s. 569.
(3) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 430.
(4) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 430.

وتقبيلها زوجها اذا رئت بللاً وان وجدت لذة ولم تربللا فسد عند ابى يوسف

"Kadının oruçlu iken kocasını öpmesi halinde bir yaşlık gördüğü takdirde orucu bozulur. Eğer lezzet duyup da bir yaşlık bulamazsa dahi yine İmam Ebu Yusuf'a göre orucu bozulur." (5)

Zühayli Şafiiye göre orucu bozup da yalnız kazayı gerektirenlerin altıncı maddesi hakkında aynı eserde şöyle der:

٦- ان يتبين الغلط بالاكل نهاراً بسبب طلوع الفجر اولعدم غروب الشمس اذ لاعبرة بالظن البين خطأه

6- "Fecrin doğması (sabah vaktinin girmesi) sebebiyle gündüz yanlışlıkla yemek yemiş olduğu hatasının (yanıldığının)ortaya çıkması yahut güneş batmadığı halde battı zannederek gündüz yemek yemek de orucu bozar, (kaza gerekir.) Çünkü hatası açık olan kişinin zannına itibar edilmez." (6)

ARAŞTIRMA İLE İFTAR ETMEK

Bu konuda şöyle denilir:

والا حتياط ان لا يأكل آخر النهار الابيقين ومحل الاكل بالاجتهاد بورد او غيره كوقت الصلاة فى الاصح

"İhtiyatlı olan, gündüzün sonunda yakinen akşam vaktinin girdiğini bilmeden iftar etmemektir. Ancak esah görüşe göre (saatin bulunmadığı yerde) vird, okumak buna benzer

(5) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 204.
(6) el-Fıkhu'l-İslâmi, c. 2, s. 666-7.

namaz vakti gibi bir sebep neticesine dayanarak yapılan araştırma ile gündüz sonunda (akşam vaktinin kuvvetli kanaatle girdiğini bildikten sonra) iftar helâl olur." (1)

Ancak vaktin girdiği kesin olmadıktan sonra iftar etmek doğru değildir. Nitekim aynı eser şöyle der:

والثانى لا لا مكان الصبر الى اليقين

"Esah kavle mukabil olan ikinci görüşe göre öyle bir durumda (yani akşam vaktinin kesin girdiği bilinmeden ictihada dayanarak) akşam olduğunu zannederek iftar etmek caiz değildir. Zira vaktin girdiğini kesin bilinceye kadar sabretmenin imkanı vardır." (2)

Şüphe ile değil de zann= kalbe kanaat veren bir bilgiyle akşam olduğuna kanaat getirdikten sonra iftar ederse kendisine keffaret gerekmez. Nitekim şöyle denilir:

وان افطر بظن الغروب اى غلبة الظن لامجر دالشك والشمس باقية لاكفارة عليه

"Eğer sadece bir şüphe ile değil de zann'a (kalbe kanaat veren kuvvetli bir görüşe) göre güneş battı akşam oldu diyerek iftar ederse halbu ki, güneş henüz batmamışsa (yani akşam vakti girmediyse) o takdirde kendisine keffaret gerekmez, yalnız kaza gerekir. " (3)

O halde akşam vaktinin kesin girdiğini bilmedikten sonra iftar etmemelidir. Hatta şöyle denilir:

---

(1) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 430.
(2) Muğni'l-Muhtca, c. 1, s. 430.
(3) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 194.

ولو اكل ولم يتبين له شيئ فعليه قضاء وفى الكفارة روايتان ومختار الفقيه ابى جعفر رحمه الله تعالى لزوم الكفارة

"Eğer bir kimse (akşamın olup olmadığında şüphe ederek) orucunu açarsa ve daha sonra da iftar ettiğinde akşamın olup olmadığı açıklığa kavuşmazsa kendisine kaza gerekir. Keffaretin gerekip gerekmediği hakkında da iki rivayet vardır. Fıkıh bilgini Ebu Caferin ihtiyar ettiği (seçtiği) görüşe göre kendisine keffaret de gerekir." (1)

Eğer akşamdan önce orucunu açtığı belli olursa o takdirde hem kaza hem de keffaret gerekir. Nitekim aynı eser şöyle der:

وان تبين انه اكل قبل الغروب تجب عليه الكفارة

"Eğer (zanna dayanarak orucunu açıb da daha sonra) akşamdan önce orucunu açtığı belli olursa o takdirde ona keffaret de gerekir." (2)

SAHURUN ŞÜPHELİ BİR VAKİTTE YENİLMESİ

Bu konuda şöyle denilir:

ويجوز الا كل آخر الليل اذا ظن بقاء الليل او شك لان الاصل بقاء الليل ولو طلع الفجر وفى فمه طعام فلفظه صح صومه وكذا يصح لو كان مجامعا فنزع فى الحال فان مكث بطل صومه

(1) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.
(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 195.

"Gecenin sonunda gece vaktinin olduğunu zannederek veya şüpheye düşerek sahur yemeğini yemesi caizdir. Çünkü asıl olan henüz gecenin devam ettiğidir. Ağzında yemek bulunan kimse bu durumda iken tan yeri ağardığında hemen yemeği dışarı atsa o kişinin orucu sahihtir. Bunun gibi imsak vakti girdiği halde cinsî ilişki durumunda bulunan kişi ilişkiyi hemen keserse orucu sahihtir. Şayet durursa orucu bozulur." (2) Bununla beraber en iyisi şüpheli durumda sahuru terketmekdir. Yani tam mânâsıyla gece vaktinin kaldığını bilmeden sahur yemekten, cinsi yakınlıktan sakınmalıdır. Yemekten, içmekten ve cinsi yakınlıktan uzak durması ihtiyata daha uygundur.

Şafii fıkhında meşhur olan Envar denilen kitap şöyle der:

ولو طلع وهو مجامع فنزع صح وان لم ينزع فلا ووجبت الكفارة

"Eğer imsak olduğu halde o cinsi ilişki halinde olup ta hemen tenasül organını çıkarırsa orucu sahih olur. Eğer çıkarmazsa orucu bozulur ve keffaret de gerekir." (3) Yani cinsel temasta bulunurken fecir doğar, (imsak vakti girer) de o da o vaziyette kalırsa hem kaza hem de keffaret gerekir. Fakat hemen tenasül organını çekerse orucu bozulmaz.

Dikkat edilirse Hanefi'ye göre de durum aynıdır. Nitekim şöyle denilir:

او نزع المجامع ناسيا فى الحال عند ذكره وكذا عند طلوع الفجر وان امني بعد النزع ولو مكث ولم يتحرك قضى فقط وان حرك نفسه قضى وكفر ان امنى

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 667.
(3) Hediyetü'l-Alaiyye, c. 1, s. 156.

"Eğer unutarak cinsi yakınlıkta bulunup da oruçlu oduğunu hatırladığında veya imsak olduğu halde ilişki halinde iken imsak olduğunun farkına vardığında hemen tenasül organını çıkarırsa her iki halde de her ne kadar menisi de gelse orucu bozulmaz. Şayet oruçlu olduğunu hatırladıktan sonra veya imsak olduğunu bildikten sonra kendini çekmeyip ve hareket etmeden bir zaman beklerse orucu bozulur yalnız kazası gerekir, keffaret gerekmez."

Eğer beklemekle beraber kendini hareket ettirip menisi gelirse orucu bozulur, hem kazası hem de keffareti gerekir." (4)

ŞAFİİYE GÖRE HEM KAZAYI HEM KEFFARETİ HEM DE TAZİRİ GEREKTİREN ŞEYLER:

Zühayli şöyle der:

الثانى مايوجب القضاء والكفارة والتعزير

يجب القضاء والكفارة مع التعزير وامساك بقية اليوم بشيئ واحد وهو الجماع الذى يفسد صوم يوم من رمضان بشروط اربعة عشر وهى

١- ان يكون ناويا للصوم ليلا فلو ترك النية لم يصح صومه ويجب عليه الامساك

٢-٣-٤- ان يكون متعمداً مختاراً عالما بالتحريم فلاكفارة على ناس او مكره اوجاهل التحريم بسبب قرب اسلامه

(4) Hediyetü'l-Alaiyye, c. 1, s. 129.

٥- ان يحدث الجماع فى رمضان فلا كفارة على جماع مفسد غير رمضان من نفل او نذر اوقضاء اوكفارة والجماع في نهار رمضان حرام لقوله تعالى «أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ»

٦- ان يفسد الصوم بالجماع وحده فان اكل ثم جامع فلا كفارة عليه ولاكفارة بغير الجماع كالاكل والشرب والاستمناء باليد والمباشرة فيما دون الفرج المفضية الى الانزال

٧- ان يكون آثما بهذالجماع فلا كفارة على صبى ولا على صائم مسافر او مريض جامع بنية الترخص او بغيرها فى الاصح لاباحة الفطر له

"(Şafiiye göre) kaza keffaret ve tazir cezasını gerektiren durumlar;

Yalnız bir konuda hem kaza hem de keffaret ve tazir ile birlikte günün geride kalan kısmında oruca devam etmek icab eder. Bu da Ramazanda cinsî ilişki sebebiyle bir günün orucunu bozmaktır. Bunun da ondört şartı var dır.

1- Geceden oruca niyetlenmiş olmak. Eğer kişi geceden oruç tutma niyetini terketmişse orucu sahih değildir, fakat bütün gün yiyip içmemesi cinsi yakınlıkta bulunmaması vacibtir.

2- 3- 4- Bunu kasten, kendi isteği ile ve haram olduğunu bilerek yapmaktır. Unutarak, tehdit altında yahut haram olduğunu bilmeden yapan kimseye keffaret gerekmez.

5- Cinsî ilişkinin Ramazanda meydana gelmesi Ramazan dışında tutulan nafile, adak yahut kaza veya keffaret oruçların cinsî ilişki sebebiyle bozulmasından ötürü keffaret gerekmez. Ramazanda gündüz cinsî ilişkide bulunmak haramdır. (Gecelerinde haram değildir). Çünkü Allah Teala

şöyle buyurur: "Oruç (Ramazan-ı Şerif) gecelerinde hanımlarınızla ilişkide bulunmak size helal kılınmıştır. Onlar sizin elbiseleriniz, sizler de onların elbiselerisiniz." (Birbirlerinin namus ve şereflerini adeta libas gibi örter ve muhafaza ederler.)

6- Orucu yalnız cinsî ilişki sebebiyle bozmuş olmak. Bir kimse önce yemek yiyip sonra cinsî ilişkide bulunursa keffaret gerekmez. Cinsî ilişki dışında yemek içmek ve el ile kendi kendini tatmin etmek, kadının cinsî organının dışındaki bir uzuvuna temas ve münasebet sebebiyle boşalmaktan ötürü keffaret gerekmez.

7- Bu cinsî ilişki sebebiyle günahkâr olması lazımdır. Çocuğa, yolcu yahut hasta olduğu halde ruhsat vardır niyetiyle yahut böyle bir niyet olmaksızın cinsi ilişkide bulunan kişilere asah olan görüşe göre keffaret gerekmez. Çünkü orucu bozmak bu gibi kimseler için mübahtır." (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

٨- ان يكون معتقداً صحة صوم فلا كفارة على من جامع عامداً بعد الاكل ناسيا وظن انه افطر بالاكل لانه يعتقد انه غير صائم وان كان الاصح بطلان صومه بهذاالجماع

٩- ان لايكون مخطأ فلا كفارة على من جامع ظانا وقت الجماع بقاء الليل او دخول المغرب فتبين انه جامع نهاراً لانتفاء الاثم

"8- Orucun sıhhatine inanmış olmak. Unutarak yedikten sonra orucunun bozulduğunu zannederek kasten cinsî ilişkide bulunan kimseye kefaret gerekmez. Çünkü bu kişi

(1) el-Fıkhu'l-İslâmi, c. 2, s. 667.

kendisinin bu durumda oruçlu olmadığına inanmıştır. Esah olan görüşe göre bu gibi kimselerin oruçlarının bozulduğudur.

9- Hata ile olmamak. Cinsî ilişkide bulunduğu zamanda gecenin devam etmekte olduğunu yahut akşam vaktinin girdiğini zanneden fakat sonradan gündüz vakti olduğu meydana çıkan kimseye keffaret gerekmez. Çünkü bundan günah kalkmıştır." (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

١٠- الا يجن او يموت بعد الوطء فى اثناء النهار الذى جامع فيه قبل الغروب فلا كفارة على من جن او مات حينئذ لعدم الا هلية فحدوث الجنون او الموت يسقط الكفارة قطعا لانه تبين بطروء ذالك انه لم يكن فى صوم

١١- ان يكون الوطء منسوبا اليه فلو علته امرئة وانزل بالادخال فلا كفارة عليه الا ان اغراها بذالك

١٢- ان يكون الجماع بادخال الحشفة او قدرها من مقطوعها فلا كفارة على من لم يتحقق منه الا يلاج بالقدر المذكور ولكن يجب عليه الامساك

١٣- ان يتم الجماع فى فرج ولو دبراً او ميتة او بهيمة فلا كفارة على من وطئ فى غير فرج ووطء المرئة فى الدبر واللواط كالوطء فى الفرج

١٤- ان يكون واطأ لا موطوءاً فلا كفارة على المفعول به مطلقا وانما الكفارة على الفاعل وتلزم المرئة بالقضاء فقط

وحدوث السفر او المرض او الاغماء او الردة بعد الجماع لايسقط الكفارة لتحقق هتك حرمة الصوم قبل ذالك لان المرض و السفر لاينافيان الصوم فيتحقق هتك حرمته واما طروء الردة فلا يبيح الفطر ويجب قضاء اليوم الذى افسده (يوم الفساد) علي الصحيح مع الكفارة وتتعد دالكفارة بتعدد الفساد فمن جامع في يومين لزم كفارتان لان كل يوم عبادة مستقلة فلا تتداخل كفارتاهما كحجتين جامع فيهما ولو

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 668.

جامع فى جميع ايام رمضان لزمه كفارات بعد دها وتلزم الكفارة من انفرد برؤية الهلال وجامع فى يومه

10- Güneş batmadan önce gündüz cinsî ilişkide bulunan kimsenin o günde delirmemesi yahut ölmemiş olması gerekir. Bu durumda deliren yahut ölen kimseye keffaret gerekmez. Çünkü bu durumda ehliyet söz konusu değildir. Delilik yahut ölüm kesin olarak kefareti düşürür. Çünkü bu durumların ârız (yeni peydah) olması sebebiyle kişinin oruçlu olmadığı anlaşılmıştır. Yani ogünün orucunu tutmakla mükellef olmadığı ortaya çıkmış oluyor. Dolayısıyla cinsi yakınlıkta bulunmakla kendisine keffaret gerekmez.

11- Cima, erkeğe nisbet edilmiş olmalıdır. İlişkinin sebebi kadın ise (örneğin erkeğin üstüne çıkıp tenasül organını kendi tenasül organına sokması gibi) onun tahrikiyle erkek boşalmış ise ona keffaret gerekmez. Ancak erkek kendisi sebep olup, kadını öyle yapmaya teşvik ve tahrik etmişse keffaret gerekir.

12- Cinsi ilişkinin erkeklik organının sünnet miktarının yahut organı kesilmiş olan erkeklerde organın sünnet mahalli kadarının kadının tenasül organında kaybolmuş olması gerekir. Bu kadar miktarda temasta bulunmayan kişiye keffaret gerekmez. Fakat günün geride kalan kısmında yiyip içmemesi lazımdır.

13- Cinsî ilişkinin fercde (kadının tenasül cihazında) tam olarak vükuu bulmalıdır. Şayet arka uzvunda yahut ölü uzvunda yahut hayvan uzvunda vuku bulursa keffaret gerekmez. (Yani Kadının tenasül organı dışındaki ilişki ve tema-

stan ötürü keffaret gerekmez.) Kadının arka uzvundan cima edilmesi, (homoseksüellik) aynen ön taraftan temas etmek gibidir. (Yani kefareti gerektirir. Aynı zamanda Lut (a.s.)'ın kavmi gibi Allah (c.c.)'ın gazabına maruz kalır.)

14- Cinsî ilişkide bulunan kişi (fail) olmak cinsî ilişkiye maruz kalan (meful) kişiye (kadına) keffaret gerekmez. Keffaret bu sayılanlarda ancak bu işi yapanlara gerekir. Kadına sadece kaza lazım gelir.

Cinsî ilişkiden sonra sefer durumunun ortaya çıkması, hasta olmak, bayılmak, mürted olmak keffaret borcunu düşürmez. Çünkü bunlardan önce Ramazan hürmetinin ihlali gerçekleşmiştir. Hastalık ve yolculuk oruca münafi (zıt) değildir. O durumlarda da Ramazanın hürmetine riayet lazımdır. Mürtedliğin ortaya çıkması ise orucu bozmayı mübah kılmaz.

Sahih olan görüşe göre yukarıdaki durumlarda orucun bozulduğu günün keffareti ile birlikte kazası da icab eder. Bir Ramazanda orucun birkaç kere bozulması ile birkaç kere keffaret gerekir. Ramazandaki iki ayrı günde orucunu bozan kişiye iki kefaret gerekir. Çünkü Ramazandaki her bir gün kendi başına bir ibadettir. Bunların kefaretleri birbirine karışmaz. Bu mesele aynen ifası esnasında cinsî ilişkide bulunan iki ayrı hacca benzemektedir. Bir kimse Ramazanda her gün orucunu cinsî ilişkide bulunarak bozacak olursa bu günler sayısınca keffaret gerekir.

Yalnız başına Şevvâl hilâlini görüp cinsî ilişkide bulunarak orucunu bozan kimseye de keffaret gerekir."(1)

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 669.

HANEFİ VE ŞAFİİYE GÖRE ORUCU BOZMAYAN ŞEYLER

Mevsuvatü'l-Fıkhiye adlı eser bu hususları maddeler halinde şöyle izah eder:

اولاً الاكل والشرب فى حال النسيان ثانيا: الجماع فى حال النيسان ثالثا دخول غبار او ذباب او دخان بنفسه بلاصنعه وكذالك اذا دخل الدمع حلقه وكان قليلا نحوالقطرة او القطرتين رابعا الا دهان والاختضاب اذلا عبرة بما يكون من المسام خلافا للمالكية خامسا الاحتلام وقوله صلى الله عليه وسلم «مَنْ اَصْبَحَ جُنُبًا فَلاَ صَوْمَ لَهُ» حمل علي النسخ او الارشاد والى الافضل وهو انه يستحب ان يغتسل قبل الفجر

1- Unutarak yemek içmek

2- Unutarak cinsî yakınlıkta bulunmak (Maliki ve Hanbeli'ye göre orucu bozar. Maliki'ye göre yalnız kazayı gerektirir. Hanbeli'ye göre hem kazayı hem de keffareti gerektirir.)

3- Toz veya sinek veya kendiliğinden, müdahalesi olmadan dumanın boğazın içerisine girmesi (fakat buhurdanlığa yaklaşıp anber, buhur veya sigara gibi şeylerin dumanını içine alırsa orucu bozulur): Keza az olmak şartıyla bir veya iki damla göz yaşları veya terin boğaza girmesi de orucu bozmaz. Ancak kendi içinde terin tuzluluğunu hissedecek şekilde çok olursa orucu bozulur.

4- Vücudunu yağlamak, kına yakmak. Zira vücudun gözeneklerinden içeriye giren şeylere itibar yoktur. Maliki mezhebin fakihlerinden Dirdir denilen zata göre ise kazayı gerektirir.

Fakat Hanefi, Şafii ve Hanbeliye göre kına yakmaktan vücudu yağlamaktan her ne kadar tadını boğazında hissedecek şekilde olsa da orucu bozmaz.

5- İhtilam (düş azıtmak.) Ama peygamber (s.a.s.)'in "Kim ki cünüp olarak sabahlarsa onun orucu oruç olmaz" Hadis-i şerif'i ise ya hükmü diğer hadislerle kaldırılmıştır, ya da bizi imsak olmadan gusul yapmamazın efdaliyetine irşad etme babından olan bir hadis-i şeriftir."

Aynı eser şöyle devam eder:

سادسا : البلل فى الفم البلل الذى يبقى فى الفم بعد المضمضة لايفسد الصوم اذا ابتلعه الصائم مع الريق بشرط ان يبصق بعد مج الماء

6- "Mazmazadan (yani abdest alırken ağza su vermekten) sonra oruçlunun ağızda kalan yaşlığı tükrükle beraber yutması ağızdaki suyu attıktan sonra (hafif) tükürmek şartıyla orucunu bozmaz." (1)

Cezeri şöyle der:

وينبغى ان يبصق بعد المضمضة قبل ان يبتلع ريقه ولايشترط المبالغة فى البصق

"Mazmazadan sonra henüz tükrüğünü yutmadan tükürmesi uygun olur (gerekir). Ancak aşırı bir şekilde tükürmeye gerek yoktur." (2)

Nitekim İbni Abidin de Şöyle der:

---

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 18, s. 61-62.
(2) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 566.

وينبغى اشتراط البصق بعد مج الماء

"Mazmaza yapıp suyu ağızdan attıktan sonra tükürmenin şart olduğu uygun görülmüştür." (2)

Demek ki bu hususta şu noktalara dikkat etmemiz gerekir;

a) Abdestten hariç lüzumsuz, yani ağızın yıkanması icap etmeden, ağzımıza boşuna keyfi olarak su almamalıyız.

b) Abdest alırken sünnet olan üç defadan fazla mazmaza yapmamak gerekir.

c) Mazmaza yaptıktan sonra hiç olmazsa hafif olarak bir defaya mahsus tükürmek gerekir. Lüzumsuz olarak ağıza su alınmamalıdır dedik. Evet öyledir. Nitekim şöyle denilir;

وقيل تكره المضمضة لغير عذر كمن ابتلى اليبوسة بحيث لو لم يمضمض لم يقدر على التكلم

"Bir kavle göre özürsüz olarak mazmaza yapmak (ağıza su vermek) mekruhtur. Örneğin ağızı durmadan kuruma hastalığı ile mübtela olan kimse gibi. O derecede kuruyor ki mazmaza yapmadan konuşmaya müktedir olamıyor.(Veya ağzına necaset isabet etmiş olan kimse gibi elbette ki o necaseti yıkamak gerekir.) (İşte öyleleri için ruhsat söz konusudur.)" (3)

Aynı eser şöyle devam eder:

---

(2) İbni Abidin c. 2, s. 98.
(3) İbni Abidin c. 2, s. 98.

سابعا ابتلاع مابين الاسنان اذا كان قليلا مادون الحمصة ولو كان قدرها افطر

"Dişlerin arasında kalan şey nohut tanesinden az olmak şartıyla yutmak orucu bozmaz. Eğer nohut tanesi kadar ise orucu bozar."

Ancak Şafiiye göre ister nohut tanesinden az olsun ister çok olsun ayırıp ağızdan atmaya muktedir olduktan sonra ağızdan atmayacak olursa o takdirde orucu bozar. Nitekim aynı eser şöyle der:

وشرط الشافعية لعدم الافطار باتبلاع مابين الاسنان شرطين اولهما ان لا يقصد ابتلاعه والآخر ان يعجز عن تمييزه ومجه

"Şafiiler, dişlerin arasındaki şeyleri yutmakla orucun bozulmaması için iki şart ileri sürmüşlerdir;

a) Kasıtlı olarak yutmamak.

b) Dişlerin arasından çıkan şeyi ayırıp atmaktan aciz kalmaktır." Şayet dışarıya atmaktan aciz değilse ve yutarsa o takdirde orucu bozulur.

Nitekim şöyle denilir:

فان لم يعجز افطر وقيل ان نقى اسنانه بالخلال على العادة لم يفطر والا افطر

"Eğer dişlerin arasından çıkan şeyi dışarıya atmaktan aciz değilse o takdirde yuttuğu zaman orucu bozulur. Bir kavle göre de eğer dişlerin arasını kürdanla mutad bir şekilde temizledi ise orucu bozulmaz. Şayet temizlemedi ise (ve gündüz dişlerinin arasından çıkan şeyi yutarsa orucu bozulur.)"(1)

(1) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 430.

O halde sahurumuzu yedikten sonra dişlerimizi fırçalamak ve aralarındaki yemek kırıntılarını bir kürdanla çıkarıp temizlemeyi ihmal etmemeliyiz. Zira hem sağlığımız için önemli hem de oruç ibadetimizin zedelenmemesi için gereklidir. Hatta bunun vacib olduğunu diyen fıkıh alimlerimiz var dır:

Nitekim şöyle denilir:

لكن يتأكد التخلل بعد التسحر اي خروجا من خلاف القائل بالوجوب

"Lâkin sahur yemeğini yedikten sonra kürdanla dişlerin arasındaki yemek kırıntılarını ayıklamak sünnet-i müekkettir. Tâki vacib diyenin hilafından (onlara muhalif olmaktan) da kurtuluş olsun." (2)

Yani bazı alimlere göre bu ameliye gereklidir. İbadetlerde ihtilaflı konularda ihtiyatlı davranmak gerekir. O halde sahurdan sonra dişlerimizin arasındaki yemek kırıntılarını kürdanla ayıklamak gerekir.

Cezeri orucu bozmayanlardan bahsederken şu maddelerin hakkında şöyle der:

لايفسد الصوم وصول شيئ الي الجوف بنيسان او اكراه اوسبب جهل يعذر به شرعا

"Unutarak yahut tehdit altında ya da şer'an özür kabul edilen cehalet gibi mazeret sebebiyle bir kimsenin içine birşey girmesi (yani yeni müslüman olmuş veya âlim ulemadan uzak durmuş kimsenin bazı şeyler orucu bozmaz zanniyle birşey yerse cehaleti sebebiyle orucu bozulmaz.)" (3)

---

(2) İane c. 2, s. 225.
(3) el-Fıkhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c. 1, s. 666.

Nitekim bu husus Muğnilmuhtacta şöyle ifade edilmektedir:

وحكم الجاهل كالناسى اذا كان قريب العهد بالاسلام او نشأ بعيداً عن العلماء

"Cahil kimsenin hükmü, eğer yeni müslüman olmuş ise veya âlim-ulemadan uzakta yaşıyorsa tıpkı unutarak birşey yiyenler gibidir. Yani orucu bozulmaz." (4)

İâne denilen eser şöyle bir misal veriyor.

فان كان سبق الماء بالمبالغة فى حال نيسان للصوم او الجهل بعدم مشروعيتها لم يفطر بذالك

"Eğer su mübalağa (ağzını tamamen dolduracak kadar) ile mazamaza yaparken unutarak veya oruçlu kimseye mazmazanın mübalğa bir şekilde yapmanın meşru olmadığını bilmeyerek boğaza kaçarsa orucu bozulmaz." (5)

Bunun gibi damardan kan aldırmakla da oruç bozulmaz. Bunda herhangi bir ihtlilaf yoktur. Hacamat yaptırmakla da oruç bozulmaz. Ancak ihtiyaç dışında bunları yaptırmak mekruhtur.

وخروج المنى بفكر ونظر بشهوة او بضم امرئة بحائل مع انه يحرم تكريرها وان لم ينزل

"Cinsel konuda tefekkür ve kadına şehvetle bakmak veya arada engel olduğu halde (yani üzerlerindeki elbiseleriyle) kadını kucaklamak her ne kadar boşalma olmazsa da bu gibi şeylerin tekrarlamaları haram olmakla beraber, bunların ne-

(4) Munğni'l-Muhtac, c. 1, s. 430.
(5) İane c. 2, s. 226.

ticesinde meninin çıkması orucu bozmaz." (1)

Şafii fıkhında gusul esnasında suyun boğaza kaçması hakkında şöyle denilir:

ولا يفطر بسبق ماء جوف مغتسل عن نحو جنابة اذا كان الاغتسال بلا انغماس فى الماء وكذا لايفطر صومه بسبق الماء الى الداخل للمبالغة فى غسل الفم المتنجس لوجوبها

"Cenabet ve benzeri hayız ve nifas (lohusalık) hallerinden dolayı gusul yapan kimsenin suya dalmadan boğazına su kaçarsa orucu bozulmaz. keza ağzı necis olmuş bir kimsenin ağzının içini su ile doldurup yıkarken suyun boğazına kaçması da orucu bozmaz. Zira necis olmuş ağzın mübalağa bir şekilde yıkanması gerekir." (2)

Muğni'l-Muhtac şöyle der:

ولو سبق ماء المضمضة والاستنشاق الى جوفه فالمذهب ان بالغ افطر والافلا

"Mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak (buruna su çekmek) esnasında boğaza su kaçıp içeriye girerse, bakılır; eğer ağızını, burnunu dolduracak kadar mübalağalı bir şekilde mazmaza ve istinşakta bulundu ise orucu bozulur. Şayet ağızını, burnunu dolduracak kadar, mübalağalı bir şekilde yapmadıysa o takdirde orucu bozulmaz." (3)

Serahsi şöyle der:

اذا تمضمض الصائم فسبقه الماء فدخل حلقه فان لم يكن ذاكراً لصوم فصومه تام وان كان ذاكراً لصومه فعليه القضاء خلافا للشافعى

(1) Muğni'l-Muhtac c, 1. s. 430.
(2) İane c. 2, s. 226.
(3) Muğni'l-Muhtac c. 1, s. 429.

"Oruçlu kimsenin mazmaza yaparken boğazına su kaçarsa bakılır; eğer oruçlu olduğunu hatırlayan değilse orucu tamdır. Şayet oruçlu olduğunu hatırlıyor ise orucu kaza etmesi gerekir. Şafii'ye göre orucu bozulmaz. (Dolayısıyla ona göre kazası gerekmez.)" (1)

Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi meşru olmayan bir sebepten, örneğin serinlemek için veya abdestte dördüncü defa ağıza buruna su verirse o takdirde böyle durumlarda suyun içeriye kaçması halinde şafiiye göre de orucu bozulur.

Hanefi'ye göre ise ister ağzını, burnunu dolduracak kadar mübalağalı bir şekilde mazmaza ve istinşak yapsın ister normal bir şekilde yapmış olsun içeriye su kaçtığı zaman orucu bozulur. Ancak kasıtlı olmadığından yalnız kazayı gerektirir, keffareti gerektirmez. Daha önce de bu gibi konuları işledik.

Aynı eser şöyle devam eder:

ثامنا دم اللصة والبصاق

8- "Dudağın kanaması, tükrüğün kan ile bulaşması" (2)

Bu konuda şöyle bir tafsilat verilir :

الدم اذاً خرج من الاسنان ودخل حلقه ان كانت الغلبة للبزاق لايضره وان كانت الغلبة للدم يفسد صومه وانكانا سواء افسد ايضا

"Dişlerin arasından kan çıkıp da boğazına girince, bakılır; eğer tükürük kandan fazla ise (örneğin tükürdüğü

(1) Mebsut, c. 2,s. 67.
(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 64.

zaman tükrüğü sarı ise) orucuna zarar vermez. Eğer kan tükrükten fazla ise (örneğin tükürdüğü zaman tükürüğü kırmızı ise) orucunu bozar. Şayet ikisi eşit ise yine orucunu bozmuş olur." (3)

Ancak kıyas deliline göre bozulmaz. Nitekim Kâsani şöyle der:

وان كانا سواء فالقياس ان لايفسد وفى الاستحسان يفسد احتياطا

"Eğer çıkan kan ile tükrük müsavi (eşit) ise kıyasa göre bozulmaz fakat ihtiyaten istihsan deliline göre bozulur." (4)

Mevsuatül Fıkhiye de şöyle der:

لو دميت لثته فدخل ريقه مخلوطا بالدم حلقه ووصل الى جوفه فان غلب الدم فسد صومه وعليه القضاء فقط وان غلب البصاق فلا شيئ عليه وان تساويا في الاستحسان يفسد احتياطا

"Dudağı kanar da kan ile karışmış tükrüğü boğazına girip içerisine giderse bakılır, eğer kan tükrükten fazla ise orucu bozulur ve ona sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez. Eğer tükrük kandan fazla ise ona bir şey gerekmez (yani orucuna bir zarar gelmez.) Şayet kan ile tükrük eşit iseler o takdirde istihsanen, ihtiyaten orucu bozulur." (5)

Demek ki sadece dudak kanaması ile dişlerin kanamasından dolayı tükürüğün yutulmasıyla mutlak surette (kayıtsız şartsız) orucu bozulmaz. Ancak Şafii'ye göre kan ile bulaşmış tükrüğün yutulmasıyla az olsun çok olsun oruç bozulur.

---

(2) Fetevayı Hindiye c. 1, s. 203.
(3) Bedai, c. 2, s. 99.
(4) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 64.

Nitekim şöyle denilir;

ومن دميت لثته ولم يغسل فمه وان ابيض ريقه ثم ابتلعه صافيا افطر

"Bir kimsenin dudağı kanayıp da ağzını yıkamadan tükrüğünde her ne kadar kan eseri kalmayıp bembeyaz halis tükrük haline geldikten sonra dahi tükrüğünü yutacak olursa orucu bozulur." (1)

Ancak dudağı devamlı kanayan kimse için fetva söz konusudur.

Nitekmi şöyle denilir:

قال الاذرعى ولو عمت بلوى شخص بدمى لثته بحيث يجرى دائما او غالبا سومح بما يشق الاحتراز عنه ويكفى بصقه ويعفى عن اثره

"Erzai denilen fıkıh bilgini şöyle demiştir. Eğer bir şahıs dudağının kanamasıyla mütbela olur da devamlı veya ağlebi hallerde kanarsa kaçınılması zor olan öyle şeylerde musamaha gösterilmiştir. (Yani af kapsamına girmiştir) Bu konuda sadece kanı tükürür, kalan eseri de muâf tutulur, oruca zarar vermez." (2)

Böyle bir durumda olmayan kimsenin dudağı veya dişleri kanayınca mutlaka ağzını yıkayacaktır. Aksi halde tükrüğü safileşse dahi onu yutamaz. Yuttuğu takdirde orucu bozulur. Fakat Hanefi'ye göre kan tükrükten fazla olursa orucu bozar, az olursa bozmaz. Eşit olursa ve yutulduğu takdirde yine bozulur.

---

(1) Muğni'l-Muhtac, c. 1, s. 428.
(2) İane c. 2, s. 224.

BALGAMIN YUTULMASI

Aynı eser bunu dokuzuncu madde olarak ele alıp şöyle der:

تاسعا ابتلاع النخامة هى النخاعة وهى ما يخرجه الانسان من حلقه من مخرج الخاء المعجمة ومذهب الحنفية ان النخامة سواء اكانت مخاطا نازلا من الرئس ام بلغما صاعداً من الباطن بالسعال او التنحنح مالم يفحش البلغم لايفطر مطلقا

"9- İnsanın (Arapçada) noktalı H harfinin çıktığı yerden çıkardığı şey balgamdır. Hanefi mezhebine göre bu ister baştan gelen olsun, ister öksürük vasıtasıyla mideden gelen balgam olsun çok olmadıktan sonra mutlak surette orucu bozmaz." (Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 65.)

Demek ki, balgam orucu bozmaz. Ancak İmam Ebu Yusuf'a göre ağız dolusu olursa bozar. Nitekim şöyle denilir:

واما البلغم فلا يفطر عند ابى حنيفة ومحمد وعند ابى يوسف يفطر ان ملأ الفم

"Mideden gelen balgama gelince; İmam-ı Ebu Hanife ile İmam Muhammede göre orucu bozmaz. İmam Ebu Yusuf'a göre ise eğer ağız dolusu ise bozar." (1)

Demek ki, ağız dolusu olduğu zaman hemen dışarı atmak gerekir. Şayet yutulursa İmam Ebu Yusuf'a göre orucu bozar. Nitekim başka fıkıh kitaplarımız da şöyle derler:

سئل ابراهيم عمن ابتلع بلغما قال ان كان اقل من ملء فيه لا ينقض اجماعا وان كان ملء فيه ينقض صومه عند ابى يوسف وعند ابى حنيفة لاينقض

---

(1) Dürer c. 1, s. 206.

"İbrahim denilen fıkıh bilginine, "balgamı yutanın orucu bozulur mu?" diye sorulmuş. O da eğer ağız dolusundan az ise ittifaken orucu bozulmaz, şayet ağız dolusu ise İmam Ebu Yusuf'a göre orucunu bozar, Ebu Hanife'ye göre bozmaz." (1)

Abdestin, balgam ile bozulması hakkındaki ihtilaf mideden gelen balgam hakkında olduğu gibi buradaki ihtilaf da aynıdır. Nitekim şöyle denilir:

والخلاف فى نقض الطهارة بالبلغم فيما اذا صعد من الجوف لافى النازل من الرئس فكذا لك هنا

"Ulemanın, balgamın tahareti (abdesti) bozmasındaki ihtilafı, mideden gelen balgam hakkında olup, baştan gelen balgam hakkında olmadığı gibi, orucu bozan baglam hakkındaki ihtilaf da yine mideden gelenin hakkındadır. Baştan gelen balgam ne orucu bozar ne de abdesti bozar, (onda ittifak vardır, ihtilaf yoktur.)" (2)

Şafiiye göre ise şöyle denilir:

ان اقتلع النخامة ولفظها فلا بأس بذالك فى الاصح ولو صعدت بنفسها او بسعاله ولفظها لم يفطر جز ما ولو ابتلعها بعد وصولها الى ظاهر الفم افطر جزما

"Eğer (içinden) balgamı söküp atarsa en sıhhatlı görüşe göre bir beis yoktur. Eğer kendiliğinden veya öksürükle yukarı çıksa ve içinden atacak olursa kesin olarak orucu bozulmaz. Şayet ağızın içine ulaştıktan sonra yutarsa kesin ol-

(1) Merak el-Felah s. 122.
(2) Durer-Gurer'in Haşiyesi Şirnübali c. 1, s. 207.

arak orucu bozulur. (Yani balgam ağızın arapça olan) H. Mahracına ulaşırsa artık mutlaka çıkarıp atması gerekir." (1)

Yine şöyle denilir:

والحال ان ابتلاعهابعد حصولها فى ظاهر الفم يفطر مطلقا لافرق بين اوله وآخره ووسطه

"Durum şu; balğam ağızın içine (hududuna) girdikten sonra ister (boğazın içindeki) ağzın evveline (başına) gelsin ister ortasına ulaşsın isterse de sonuna doğru gelsin farketmez. Her halükarda o balgamı yutmak, orucu bozar." (2) Yani bu esere göre balğamın boğazın içindeki H mahracına ulaşması şart değildir.

Eğer (arapça olan) Hemze elifin çıktığı mahraca ulaşır da veya ağızın zahir (görünür) kısmına ulaştıktan sonra atmaya muktedir olmazsa veya fırsat bulamadan gayri ihtiyari yutarsa orucu bozulmaz.

عاشراً القيئ فاذا غلب القيئ فلا خلاف بين الفقهاء فى عدم الافطار به قل القيئ ام كثر بان ملأ الفم اما لو عاد القيئ بنفسه فى هذه الحال بغير صنع الصائم ولو كان ملء الفم مع تذكر الصائم للصوم فلا يفسد صومه عند محمد وهو الصحيح لعدم وجود الصنع منه وعند ابى يوسف يفسد صومه لانه خارج حتى انتقضت به الطهارة وقد دخل

"10- Kay etmek: Fıkıh bilginlerinin arasında kendiliğinden gelen kay ile oruç bozulmayacağına dair ihtilaf yoktur. İster kendiliğinden gelen kusuntu az olsun, ister ağız dolusu kadar çok olsun farketmez. Eğer bu durumda

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye c. 28, s. 65.
(2) İane, c. 2, s. 221.

ettiği kay kendi kendine oruçlunun müdahalesi olmadan geri boğazın içine girerse her ne kadar ağız dolusu da olsa İmam Muhammed'e göre orucu bozulmaz. Hanefilerin yanında sahih görüş de budur. Zira oruçlunun fiili olmadan geri içeriye girmiştir. İmam Ebu Yusuf'a göre ise orucu bozulur. Zira içerden (ağız hududuna) çıktıktan sonra içeriye tekraren girmiştir. Hatta böyle bir durumdaki kusuntu abdesti de bozar." (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

وان اعاده اواعاد قد رحمصة منه فاكثر فسد صومه باتفاق الحنفية لوجود الادخال

"Eğer kustuğu (ağız dolusu olan) kusuntuyu tamamını veya ondan bir nohut miktarını ya da daha fazlasını içeriye iade ederse Hanefilerin ulemasının ittifakıyla orucu bozulur. Çünkü kendi fiiliyle boğazından aşağıya indirmiştir. (Aynı zamanda kustuğu şey de ağız dolusudur.)" (2)

Aynı eser şöyle der:

وان كان اقل من ملء الفم فعاد لم يفسد صومه لانه غير خارج ولاصنع له فى الادخال وان اعاده فكذالك عند ابى يوسف لعدم الخروج وعند محمد يفسد صومه لوجود الصنع منه فى الادخال

"Eğer kay ettiği şey ağız dolusundan az olur da geri içeriye girerse orucu bozulmaz. Çünkü (ağız dolusu olmadığından) çıkmış sayılmaz. (Zira onu tutmak

(1) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 28, s. 67.
(2) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 28, s. 67.

mümkündür) ve içeriye kendi fiiliyle de iade etmiş sayılmaz. Eğer kendisi iade ederse yine Ebu Yusuf'a göre aynı nedenle orucu bozmaz. İmam Muhammed'e göre ise orucu bozar. Zira kendi fiiliyle kusmuğunu içerisine iade etmiştir." (3)

Yine aynı eser şöyle devam eder:

اما الاستقائة وهى استخراج ما فى الجوف عمداً فانها مفسدة للصوم موجبة للقضاء عند جمهور الفقهاء

"Oruçlunun kendi fiiliyle kay etmesine gelince ki; o, kasden içerdekini dışarıya çıkarmak demektir. Şüphesiz bu orucu bozucu olup, Cumhur-i ulemaya (maliki, Şafii ve Hanbeliye göre) kazayı gerektirendir." (4)

Hanefiler ise şöyle bir tafsilat verirler:

ا- فان كانت عمداً والصائم غيرناس والقيئ ملء فمه فعليه القضاء

ب- وان كان اقل من ملء الفم فكذالك عند محمد يفسد صومه وعند ابى يوسف لايفسد صومه قالوا وهو الصحيح

"A- Eğer oruçlu kimse unutmayarak kasden kay edecek olup da ettiği kay ağız dolusu ise (orucu bozulup) ona yalnız kaza gerekir.

B- Eğer getirilen kusuntu ağız dolusundan az olursa imam Muhammed'e göre yine orucu bozulur. İmam Ebu Yusuf'a göre ise orucu bozulmaz. Ulema bu görüşün sahih olduğunu ifade etmişlerdir." (4)

---

(3) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 28, s. 67.
(4) Mevsuatü'l-Fıkhiye, c. 28, s. 67.

Aynı eser şöyle devam eder:

ثم ان عاد بنفسه لم يفسد عنده وان اعاده فاصح الروايتين عنه انه لايفسد لعدم الخروج

"Sonra eğer getirilen kusuntu kendi kendine içeriye kaçarsa İmam Yusuf'tan edilen en esah rivayete göre orucu bozulmaz. Çünkü, ağız dolusu olmadığından dolayı dışarıya çıkmış sayılmaz ki, içeriye girmiş sayılsın."

Bu kay hakkındaki tafsilatın hepsi de kusuntunun yiyecek maddelerinden olduğu taktirde hükmü böyledir. Nitekim şöyle denilir:

هذا كله اذا كان القيئ طعاما او مرة او دما فان كان الخارج بلغما فغير مفسد خلا فالثانى اذا كان ملء الفم

"Bu zikrettiğimiz kendiliğinden gelen kay meselesi hakkındaki tafsilatın tamamı eğer yiyecek veya safra veya kan kay ettiyse durum öyledir. Eğer çıkan şey balgam ise (zaten hiçbir surette) orucu bozmaz. İmam Ebu Yusuf bu görüşe muhalefet ederek gelen balgam ağız dolusu ise orucu bozduğunu söylemiştir." (1)

Balgam hakkındaki Şafiilerin görüşünü daha önce açıkladık.

Aynı eser şöyle devam eder:

حادى عشر طلوع الفجر فى حالة الاكل او الجماع اتفق الفقهاء على انه اذا طلع الفجر وفى فيه طعام او شراب فليلفظه ويصح صومه فان ابتلعه افطر

(1) İbni Abidin c. 2, s. 111.

"11- Yemek yerken veya su içerken veya cinsi yakınlıkta bulunurken fecrin doğduğu durum; bütün fıkıh bilginleri yemek yerken veya su içerken veya cinsi yakınlıkta bulunurken imsakın (sabah vaktinin) girdiğini anlarsa ağzındaki yiyeceğini veya içeceğini hemen atsın (ve cinsi yakınlıktan hemen çekilsin derler.) Böylece orucunun sahih olduğunda ittifak etmişlerdir. (Cinsi yakınlıktan kendini çektikten sonra menisi aksa dahi orucu bozulmaz. Şafii ve Hanefi bu konuda müttefiktirler)" (2)

ORUCU BOZMAYAN ŞEYLER :

لايفسد الصوم بوصول شيئ الى الجوف بنسيان او اكراه او جهل يعذر به شرعا ولا بما عجز عن مجه كالنخامة وما بين الاسنان من الطعام ولابما يشق الاحتراز عنه كغبار الطريق وغربلة الدقيق والذباب والبعوض ولايفسد الصوم ايضا بالفصد اذ لاخلاف فيه ولا بالحجامة لانه صلى الله عليه وسلم «اِحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ وَاِحْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ» لكنها تكره الالحاجة ولايفسد بالاكتحال ولكنه خلاف الاولى على الراجح ولا بالتقبيل ولكنه يكره لمن حركت القبلة شهوته ولا بالمعانقة والمباشرة ولا بالانزال بفكر ونظر بشهوة ولا بمضغ العلك (اللبان غير المشوب بشيئ) او ذوق الطعام ولكنهما يكرهان الا لحاجة ولابا لسواك ولكنه يكره بعد الزوال لسبب يقتضيه كاكل بصل نسيانا ولابا لتمتع بالشهوات من المبصرات والمشمومات والمسموعات ولكنه يكره

"Unutarak yahut tehdit altında veya (yeni müslüman olmuş ya da alim-ulemadan uzak yaşayan kimsenin cehaleti gibi) şeri özür kabul edilen bir mazeret sebebiyle bir kimsenin içine bir şey girmesi, yahut dışarıya atmaktan aciz

(2) İbni Abidin c. 2, s. 99; Munğni'l-Muhtac, c. 1, s. 432.

sümüğü ve dişler arasında kalan yemek kırıntılarını yutmak suretiyle yahut kaçınılması zor olan yoldaki tozların ve elenirken un tozlarının kara sinek ve sivri sineğin içeriye girmesiyle oruç bozulmaz.

Bunun gibi, damardan kan aldırmakla da oruç bozulmaz. Bunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Hacamat yaptırmakla da oruç bozulmaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) oruçlu iken hacamat yaptırmıştır. Yine ihramlı iken hacamat yaptırmıştır." Ancak ihtiyaç dışında bunun yaptırılması mekruhtur. Sürme çekmek sebebiyle de oruç bozulmaz. Fakat tercih olan görüşe göre bunu yapmak uygun değildir. Öpmek suretiyle de oruç bozulmaz. Ancak şehvetini harekete geçiren kimse için öpmek mekruh olur. Kucaklamak ve oynaşmakla oruç bozulmaz.Düşünmek ve şehvetle bakmak sebebiyle boşalmaktan ötürü oruç bozulmaz. Başka bir madde ile karışmamış, (kök) sakızı çiğnemekten, yiyecek maddesini tatmaktan dolayı da oruç bozulmaz. Ancak, gereksiz olarak bunları yapmak mekruhtur. (Daha öncede bunlardan bahsettik. özellikle hali hazır piyasadaki sakızlar orucu bozar, dedik. Dikkatli olalım.) Misvak kullanmak da orucu bozmaz. Fakat unutarak soğan yemek gibi bir sebebe dayalı olmaksızın öğleden sonra yapılması mekruhtur. Görme, koklama, işitme ile elde edilen nefsani şehvetlerden (zevklerden) faydalanmaktan ötürü de oruç bozulmaz. Fakat bunları yapmak mekruhtur." (1)

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 669.

GEÇMİŞ KONULARDAKİ MEZHEPLERİN GÖRÜŞLERİNİN ÖZETİ:

Zühayli şöyle der:

وخلاصة آراء المذاهب فى اهم المواضع السابقة ان الجماع فى نهار رمضان موجب للقضاء والكفارة والامساك بقية النهار وكذالك الاكل والشرب عمداً عند الحنفية والمالكية خلافال لغيرهم قياسًا على الجماع بجامع انتهاك حرمة الشهر

ويفطر الصائم بالاتفاق بالقيئ عمداً او بتناول اى شيئ مادى يصل الى الجوف عمداً سواء اكان مغذيا ام غير مغذ ولا يفطر بالفصد اتفاقا كما لايفطر عند الجمهور بالاكل ونحوه ناسيا ويفطر عند المالكية ولا يفطر بالاكل مكرهاعند الشافعية والحنابلة ويفطر عند المالكية والحنفية واما عند الشافعية فيفطر فى حالة المبالغة او العبث والتبرد او الزيادة علي الثلاث ولايفطر بالاكتحال عند الشافعية والحنفية ويفطر عند المالكية والحنابلة ان وجد طعم الكحل فى الحلق ولايفطر عند الجمهور بالحقنة فى الاحليل ويفطر بها عند الشافعية ولا يفطر عند الجمهور بنيش الاذن بعود او ادخاله فيها ويفطر به عند الشافعية ولايفطر بالحجامة عند الجمهور وانما تكره ويفطر بها عند الحنابلة ولايفطر بانزال المذى عند الحنفية والشافعية ويفطر به عند المالكية والحنابلة فى حال التقبيل اوالمباشرة فيما دون الفرج اما فى حال تكرار النظر فلا يفطر به عند الحنابلة ولايفطر فى رئى المالكية به او بالتفكر عند الاستدامة او الاعتياد وتتداخل الكفارة فلا تجب الا واحدة بتكرار الافطار فى ايام عند الحنفية وتتعدد الكفارة بتعدد الافطار فى ايام مختلفة عند الشافعية والحنابلة والمالكية (الجمهور)

"Yukarıda geçen önemli konularda mezheplerin görüşlerinin özeti şudur: Ramazanda gündüz cinsi ilişkide bulunmak hem kaza, hem kefareti hem de günün kalan kısmında yiyip içmemeyi gerektirir. Hanefi ve Malikilere göre bile bile yemek, içmek de hem kaza, hem kefareti ve hem de kalan günü oruçlu geçirmeyi gerektirir. Diğer alimler bu görüşte değillerdir. Birinci görüşün dayandığı delil

cinsi ilişkiye kıyastır. Çünkü, bunları yapmak da ramazan hürmetini ihlaldir. Bilerek kusmak yahut içeriye ulaşacak maddi bir şeyi kasten almakla oruçluların orucu ittifakla bozulur. Alınan şey ister gıda veren madde olsun, ister olmasın eşittir. Yine ittifakla damardan kan aldırmaktan ötürü oruç bozulmaz. cumhura göre, unutarak yemek, içmek de orucu bozmaz. Malikilere göre bozar. Şafii ve Hanbelilere göre tehdit altında yemek içmekle oruç bozulmaz. Maliki ve Hanefilere göre bozulur. Ağızı çalkalarken, suyun boğaza kaçması sebebiyle (Hanbelilere göre oruç bozulmaz, Malikilere göre bozulur). Şafiilere gelince eğer çalkalamada mübalağa (aşırı) yapılırsa yahut oynamak eğlenmek ve serinlemek için yahut üç kereden fazla yapılırsa oruç bozulur.

Şafii ve Hanefilere göre, sürme çekmekle oruç bozulmaz. Maliki ve Hanbelilere göre eğer tadı boğazda hissedilirse oruç bozulur. Cumhura göre, erkeklik organına sıvı madde şırınga edilmesi suretiyle bozulmaz. Şafiilere göre bozulur. Cumhura göre kulağı çöp ile karıştırmaktan ötürü yahut kulak içine çöp, kürdan ve benzeri maddeler sokmakla oruç bozulmaz. Şafiilere göre bozulur.

Cumhura göre hacamat (kan alıcı) orucu bozmaz. Sadece mekruhtur. Hanbelilere göre hacamat orucu bozar. Hanefi ve Şafiilere göre mezinin gelmesinden ötürü oruç bozulmaz. Maliki ve Hanbelilere göre, öpmek ve kadınlık organı dışındaki münasebetlerden ötürü meydana gelen mezi ile de oruç bozulur. Hanbelilere göre tekrar tekrar bakmak sure-

tiyle mezinin gelmesinden ötürü oruç bozulmaz, Malikilere göre hem bakmaktan ötürü hem de devamlı şekilde cinsi hayatla ilgili düşüncelerden veya bunu alışkanlık edinmekten ötürü bozulur.

Hanefilere göre çeşitli günlerde oruç bozulmasının tekrarlanması durumunda sadece bir kefaret gerekir. Şafii, Hanbeli ve Malikilere göre ise değişik günlerde oruç bozma olayının tekrarlanması ile keffaretler de tekrarlanır. (Bozulan oruç sayısınca keffaret gerekir.) (1)

Ramazan orucunu kaza etmenin vakti,

وقت قضاء رمضان مابعد انتهائه الى مجئ رمضان المقبل ويندب تعجيل القضاء ابراء للذمة رمسارعة الي اسقاط الواجب ويجب العزم علي قضاء كل عبادة اذا لم يفعلها فوراً ويتعين القضاء فوراً اذا بقي من الوقت لحلول رمضان الثانى بقدرما فاته ويرى الشافعية وجوب المبادرة بالقضاء اى القضاء اذا كان المفطر فى رمضان بغير عذر شرعى ويكره لمن عليه قضاء رمضان ان يتطوع بصوم واما اذا اخر القضاء حتى دخل رمضان آخر فقال الجمهور يجب عليه بعد صيام رمضان الداخل القضاء والكفارة (الفدية) وقال الحنفية لافدية عليه سواء اكان التأخير بعذر ام بغير عذر وتتكرر الفدية عند الشافعية بتكرر الاعوام

"Ramazan orucunu kaza etmenin vakti, Ramazan sona erdikten sonra gelecek Ramazan'a kadar geçen zaman birimidir. Borcu ödemek mesuliyetten kurtulmak için kazada acele etmek menduptur. Hemen yapılmayan (yani vaktinde eda edilmeyen) her ibadetin kazasını azmetmek vaciptir. İkinci Ramazan vaktinin girmesine, tutulmayan oruçlar sığacak kadar bir vakit kaldığı zaman kaza etmede acele

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 669.

etmek vacibtir. Şafiiler, bir kimse şeri özür olmaksızın Ramazanda oruç tutmamışsa bunu acele olarak kaza etmesi gerektiği görüşündedirler. Üzerinde Ramazan'a ait kaza borcu bulunan kimsenin nafile oruç tutması mekruhtur. Fakat, bir kimse kazayı yapmadığı hâlde ikinci Ramazan gelip çatarsa cumhura göre girmiş bulunan Ramazan çıktıktan sonra bu kişiye hem kaza hem de keffaret (fidye) lâzım gelir. Hanefilere göre geciktirme ister bir özür sebebiyle olsun, ister olmasın bu kişiye fidye gerekmez. Şafiilere göre yılların tekrarlanması ile fidye de tekrarlanır." (2)

KEFFARETİ GEREKTİREN

موجبها افساد صوم رمضان خاصة عمداً قصداً وحكمها انها واجبة بالفطر فى رمضان فقط دون غيره ان افطر فيه لدى الحنفية والمالكية منتهكًا لحرمته بان كان الفطر بجماع عند الجمهور وباكل ونحوه عند الحنفية الخ.

"Keffareti gerektiren hususlar şunlar dır: Özellikle Ramazan orucunu bilerek kasten mübah kılıcı bir özür olmaksızın bozmak. Bunun sebebi Ramazan'ın hürmetini ihlâl etmektir.

Keffaret orucunun hükmü: Sadece Ramazan'da Cumhur'a göre yalnız cinsi yakınlıkla gerekli olur. Hanefiye göre ise hem yemek-içmek ile hem de cinsi yakınlık sebebiyle orucu bozmak halinde vaciptir (gereklidir). Ramazan dışında oruç bozmaktan ötürü vacip değildir. Sebebi Ramazanın hürmetini (serbest iradesiyle) çiğnemek ihlâl etmek ve ona aladırmamaktır.

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 670.

Keffaret orucunun vacib olmasının delili daha önce 225. sayfada yazdığımız Bedevi bir arabın Resulullaha (s.a.s) "Ben Ramazanda ailemle cinsi ilişkide bulunmakla helak oldum" sorusu hakkındaki hadis-i şeriftir.

Aynı eser aynı yerde sıraya riayet etmeninde gerekli olduğu hakkında şöyle der:

قال ابن تميية وفيه دلالة قوية على الترتيب

"İbni Teymiye (bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir.) Bu hadiste keffarette tertibe (sıraya) riayet edilmesi gerektiğine dair kuvvetli delil vardır."

انواع الكفارة ثلاثة عتق وصيام واطعام مثل كفارة الظهار والقتل الخطأ فى الترتيب هذا رئى الجمهور وقال المالكية الكفارة واجبة فى ثلاثة انواع على التخيير

"Keffaret üç çeşittir: köle azad etmek, oruç tutmak, yemek yedirmek. Tertip bakımından zihar keffareti ile yanlışlıkla adam öldürmenin keffareti gibidir. Bir kimse köle azad edecek imkan bulamazsa diğer maddeleri yapar.

Bu görüş (sırasıyla yapılmasının gerekli olduğuna dair görüş) cumhurun görüşü olup Malikilere göre ise keffaret üç çeşidinde muhayyer olmak üzere vacibtir."

ولا يستأنف ان افطر ناسيًا او لعذر او لغلط فى العدد وقال الشافعية لو افسديوما ولو اليوم الأخير ولو بعذر كسفر ومرض وارضاع ونسيان نية استانف الشهرين لكن لايضر الفطر بحيض ونفاس وجنون واغماء مستغرق

والاطعام اطعام ستين مسكينا لكل مسكين عند الجمهور مد من القمح بمد النبى صلى الله عليه وسلم وعند الحنفية مدان او يغديهم ويعشيهم غداء وعشاء مشبعين او غدائين او عشائين او عشاء وسحوراً

ولا يجوز للفقير صرف الكفارة الي عياله كالزكاة وسائر الكفارات واما خبر

«اطعمه اهلك» فهو خصوصية او ان لغير المكفر الذى تطوع بالتكفير عن غيره صرف الكفارة للمكفر عنه تطوعا والاصح عند الشافعية ان له العدول عن الصوم الى الاطعام لغُلْمة (اى شدة الحاجة للنكاح)

تعدد الكفارة او تداخلها بتعدد الافطار فى ايام ان تكرر الجماع او الافطار باكل ونحوه فى رئى الحنفية و المالكية قبل التكفير عن الاول فاما ان يكون في يوم واحد او فى يومين

آ- فان كان في يوم واحد فكفارة واحدة تجزئه بالاتفاق ب- وان كان فى يومين او اكثر من رمضان فعليه كفارتان او اكثر عند الجمهور لان كل يوم عبادة متفردة فاذا وجبت الكفارة بافساده لم تتداخل كرمضانين وكالحجتين الخ.

Unutarak yahut bir özür sebebiyle yahut sayıda yanılarak oruç bozan kimsenin keffaret orucuna yeniden başlaması gerekmez. Şafiilere göre, son günde de olsa hastalık, yolculuk, emziklilik yahut niyet etmeyi unutma gibi özürler sebebiyle bir gün orucunu bozan kişinin iki aylık keffaret orucuna yeniden başlaması gerekir. Fakat hayız ve nifas, delilik, uzun süre bayılmak gibi özürler sebebiyle keffaret orucuna yeniden başlamak gerekmez. Çünkü, bu sayılanlar kaçınılmaz durumlar oldukları için peşpeşeliğe bir zarar vermez. Özürler sona erince tekraren oruca iki ayını bitirinceye kadar devam eder.

Oruca güç yetirmediği zaman altmış fakiri doyurmak gerekir. Cumhura göre, her bir fakiri Hz. Peygamber (s.a.s.)'in müddü (avucu) ile bir müd buğday yahut yarım sa' (küçük ölçek) hurma veya arpa ile doyurmak gerekir. Hanefilere göre iki müdlük yiyecek maddesi vermek gerekir. Yahut sabah ve akşam doyuracak şekilde yemek yedirmek, yahut iki sabah yemeği veya iki akşam yemeği yahut bir akşam ve bir sabah yemeği vermek gerekir. (İki müd

yahut yarım sa' buğdaydan veya buğday unundan, yahut kavut olmalıdır. Veya bir fakire bir sa' hurma, bir sa' arpa yahut kuru üzüm veya Hanefilere göre yarım sa' buğday kıymetini (değerini) yahut hakkında delil bulunmayan yiyecek maddelerinden bir sa'ın değeri değişik zamanlarda verir. Çünkü bunlarla da maksat hasıl olur.)

Fakir kimsenin keffaret borucunu ailesine vermesi caiz değildir. Bu zekat ile diğer keffaretlere benzemektedir. "Bunu ailene yedir" hadisi ise hususidir. Yahut kendi keffaretini veren değil de başkası adına sevabını alarak keffaret ödemeyi üzerine alan kimse keffaretini ödediği kişiye bunu verebilir. (Nitekim Resulullah (s.a.s.)'da O zatın yerine keffaret vermiştir.) Şafiilere de esah (en sıhhatli) olan görüşe göre keffaret borcu olan kişi cinsi yakınlığa şiddetli ihtiyacı olması dolayısıyla oruçtan altmış fakiri doyurma şıkkına dönme hakkı vardır." (Yani nefsine hakim olamıyorsa o takdirde oruç yerine altmış fakire birer fitreye yetecek kadar fidye verebilir.)

Değişik günlerde oruç bozulmasından dolayı birkaç keffaretin verilmesi ya da keffaretlerin birbirlerine girişiyle tek bir keffaretin (verilmesi) Maliki ve Hanefilere göre cima, yemek ve benzeri orucu bozan şeylerle orucunu bozan kişi birincinin keffaretini ödemeden tekrarlanırsa bakılır: Bu durum ya bir gün içinde birkaç kez tekrarlanmakla olur. Yahut iki ayrı günde olur.

a) Eğer aynı gün içinde birkaç kere oruç bozma olayı tekrarlanırsa ittifakla tek bir keffaret ödemek bunun için yeterlidir.

b) Eğer oruç bozma olayı Ramazanda iki veya daha fazla günlerde ayrı olmuşsa cumhura göre iki yahut daha çok bozulan oruç sayısı kadar keffaret gerekir. Çünkü her bir gün ayrı bir ibadettir. Bir günün orucunu bozmakla keffaret gerekince, iki Ramazan ve iki haccın durumunda olduğu gibi bu keffaretler içiçe girmez, ayrı ay rı yapılmaları gerekir.

Hanefilerle Malikilere göre, cinsi ilişkiden yahut kasten oruç bozmaktan ötürü, arada keffaret ödemeden değişik günlerdeki oruçların bozulmasından dolayı tek bir keffaret ödemek yeterlidir. Bu durum iki ayrı Ramazanda olsa bile sahih olan görüşe göre hüküm böyledir. Eğer araya bir keffaret ödemesi girmişse o taktirde kuvvetli olan rivayete göre tek bir keffaret yeterli değildir. Çünkü keffaret yerine getirilmeden sebebi yeniden tekrarlanmış bir suça verilen cezadır." (1)

KASTEN ORUÇ BOZDUKTAN SONRA BİR ÖZRÜN MEYDAN'A ÇIKMASI:

طروء العذر بعد الافطار عمداً ان حدوث السفر او المرض بعد الجماع او الاكل المقيس عليه عند القائلين به لايسقط الكفارة عند الشافعية والمالكية والحنابلة لان العذر معنى طرأ بعد وجوب الكفارة فلم يسقطها لان السفر المنشأ فى اثناء النهار لايبيح الفطر عند غير الحنابلة فلايؤثر فيما وجب من الكفارة ولان المرض لاينافى الصوم فيتحقق هتك حرمته ورئى الحنفية ان الكفارة تسقط بعد الافطار بطرؤ حيض او نفاس او مرض مبيح للفطر فى يوم من الذى افسده لان اليوم لا يتجزء ثبوتا وسقوطًا للكفارة فتمكنت الشبهة في عدم استحقاقه من او له بعروض

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 670.

العذر فى آخره ولاتسقط عمن سوفريه كرها او سافر اختياراً بعد لزومها فى ظاهر الرواية

"Ramazanda kasten cinsi ilişkide bulunduktan sonra yolculuk yahut hastalık durumu ortaya çıkması yahut cinsi ilişkiye kıyasla yemek yemek (bunu kabul edenlere göre) Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre keffaret orucunu düşürmez. Çünkü özür keffaretin vacip olmasından sonra ortaya çıkmıştır, dolayısıyla vacip olan borcunu düşürmez. Zira gündüz esnasında yapılan yolculuk Hanbelilerin dışında diğer mezheblere göre oruç bozmayı mübah kılmaz.

Hanefilerin görüşü şudur: Hayız, nifas yahut orucun bozulduğu günde iftar etmeyi mübah kılan hastalık sebebiyle keffaret düşer. Çünkü bir gün keffaret için hem sabit olma hem de sakıt olma (düşme) yönünden parçalanmaz. Dolayısıyla günün sonunda özür ortaya çıkması sebebiyle günün başında oruç bozmaktan ötürü keffaretin gerekip gerekmediği ile ilgili olarak şüphe ortaya çıkmıştır. Keffaret gerektikten sonra isteyerek yahut tehdit altındaki yolculukta özür, hak sahibi tarafından gelmemiştir. Yolculuk dışındaki özürde ise özrün günün sonunda ortaya çıkması sebebiyle başında keffaret müstahak olmama konusunda şüphe ortaya çıkmıştır. Ve açık rivayete göre kasten oruç bozduktan sonra aynı günde kendi isteğiyle yolculuğa çıkması veya kendisine keffaret gerekli olmuş kimsenin zorla sefere çıkarılması sebebiyle keffaretin üzerinden düşmesi söz konusu değildir. (2)

(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 670.

FİDYENİN HÜKMÜ

فحكم الفدية الوجوب لقوله تعالى «وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ» اى على الذين يتحملون الصوم بمشقة شديدة الفدية والفدية عند الحنفية نصف صاع من براى قيمته بشرط دوام عجز الفانى والفانية الي الموت ومد من الطعام من غالب قوت البلد عن كل يوم عند الجمهور بقدر مافاته من الايام

وسببها العجز عن الصيام فتجب باتفاق الفقهاء على من لايقدر على الصوم بحال وهو الشيخ الكبير والعجوز اذ اكان يجهدهما الصوم ويشق عليهما مشقة شديدة فلهما ان يفطرا ويطعما لكل يوم مسيكنًا للآية السابقة وقول ابن عباس «نزلت رخصة للشيخ الكبير ولان الاداء صوم واجب فجاز ان يسقط الي الكفارة كالقضاء والشيخ الهمّ له ذمة صحيحة فان كان عاجزاً عن الاطعام ايضا فلا شيئ عليه و «لايكلف الله نفسا الاوسعها» وقال الحنفية يستغفر الله سبحانه ويستقبله اى يطلب منه العفو عن تقصيره فى حقه

وتجب الفدية ايضا بالاتفاق على المريض الذى لايرجى برؤه لعدم وجوب الصوم عليه كما بينا لقوله عز وجل « وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»

٣- وتجب الفدية كذالك عند الجمهور (غير الحنفية) مع القضاء علي الحامل والمرضع اذا خافتا على ولدهما اما ان خافتا على انفسهما فلهما الفطر وعليهما القضاء فقط بالاتفاق ودليلهم الاية السابقة قال ابن عباس «كانت رخصة للشيخ الكبير والمرئة الكبيرة وهما يطيقان الصيام ان يفطرا ويطعما مكان كل يوم مسكينا والحبلي والمرضع اذا خافتا علي اولا دهما افطرتا واطعمتا» لانه فطر بسبب نفس عاجزة من طريق الخلقة فوجبت به الكفارة كالشيخ الهرم ولاتجب عليها الفدية مطلقا عند الحنفية لحديث انس بن مالك الكعبى «اِنَّ اللّٰهَ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ شَطْرَ الصَّلاَةِ وَعَنِ الْحَامِلِ وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ»

"Fidye'nin hükmü vücubtır (Yani vaciptir.) Çünkü Allah teala Bakara 184. ayetinde şöyle buyurur: "Oruca güç yetmeyenler veya pek zor dayanabilecek kimse üzerine bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermek gerekir" Yani çok

büyük zorlukla oruca katlananlara fidye gerekir. Hanefilere göre, fidye buğdaydan yarım sa'ölçektir. Yani (bir fitreye yetecek kadar) yarım ölçek buğdayın kıymetidir. Bunun şartı yaşlı erkek ile yaşlı kadının ölümüne kadar oruç tutmaktan acizliklerinin devam etmesidir. Cumhura göre ise fidyenin ölçüsü bir beldenin genel olarak yedikleri yiyecek maddelerinden bir müddür (Resulullahın (s.a.v.)'ın avucu ile bir avuçtur). Tutulmayan oruçların sayısınca verilmesi gerekir.

FİDYENİN SEBEBİ

Fidyenin sebepleri aşağıda zikredilmektedir:

1- Oruç tutmaktan aciz olmak. Fakihlarin ittifakıyla hiçbir şekilde oruç tutmaya gücü yetmeyenlerin fidye vermek vaciptir. Bunlar da çok yaşlı erkeklerle yaşlı kadınlardır. Bu gibi kimseleri oruç zorlar ve bu sebeple büyük bir meşakkat meydana gelirse oruçlarını bozabilirler ve bozulan her gün için bir fakiri doyururlar. Dayandığı delil daha önce de geçmiş bulunan şu ayet-i kerimedir. "Oruca gücü yetmeyenlerin bir fakiri doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir." İbn Abbas da şöyle buyurmuştur: "Ayet, yaşlı kimseler için ruhsat olarak inmiştir. Orucun eda etmesi ise farzdır. Kazada olduğu gibi edanın keffarete düşmesi caizdir." (Yani edasından sürekli aciz yaşlı kimseler ile devam lı hasta olanlar onun yerine fidye (keffaret) vermek mecburiyetidir. Çok yaşlı erkeğin zimmeti söz konusudur (mesuliyet sahibidir.) Bu kişi eğer fakirlere yemek yedirmekten de aciz olursa ona bir şey lazım gelmez. "Allah, hiç kimseye gücünün

yetmediğini teklif etmez." Hanefiler şöyle demişlerdir: Bu gibi kişiler Allah tealâya istiğfar ederler, Allahtan hakkını ödemekte kusur ettikleri için af dilerler.

2- Yine ittifakla fidye iyileşmesi umulmayan hastalara vaciptir. Çünkü bu hastaya oruç tutmak farz değildir. Dayandığı delil şu ayeti kerimedir. "Allah sizin için dinde bir güçlük yapmamıştır."

3- Hanefiler dışındaki cumhura göre hamile ve emzikli kadınlar çocuklarına zarar gelmesinden korkarlarsa fidye ile birlikte kaza lâzım gelir. Fakat kendilerine bir zarar gelmesinden korkarlarsa oruç tutmaya bilirler. Sadece tutmadıkları oruçların kazasını yaparlar. Bu konuda ittifak vardır. Bunun delili de daha öncede geçen "Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere fidye vermek gerekir" ayetidir. Hamile kadın ile emzikli kadın da bu ayetin umumi manasına dahildirler. İbn Abbas şöyle demiştir: "Çok yaşlı erkeklerle yaşlı kadınlara oruç tutabildikleri halde oruç tutmama ruhsatı vardır. Bunlar tutmadıkları her bir güne karşılık bir fakiri doyururlar. Hamile kadınlarla emzikli kadınlar ise çocuklarına bir zarar gelmesinden korkup da oruçlarını bozarlar ve her güne karşılık bir fakiri doyururlar." Çünkü bu yaratılış itibarıyla aciz olan bir canlı sebebiyledir. Dolayısıyla, çok yaşlı kişilerde olduğu gibi bundan ötürü de keffaret (fidye) gerekir.

Hanefilere göre mutlak olarak hamile kadın ile emzikli kadınlara fidye vermek gerekmez. Dayandığı delil Enes bin Malik El-Kabi (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir.

(Şüphesiz Allah (c.c.) misafirden namazın yarısını, hamile ve emzikli kadından da orucu kaldırmıştır." (1)

Hz. Peygamber bunlara keffaret emretmemiştir. Aynı zamanda bu, özür sebebiyle mübah kılınan bir ruhsattır. Hastaların oruç tutmamalarında olduğu gibi, bu sebeple de keffaret gerekmez.

Hanefiler dışındaki cumhura göre, gelecek sene Ramazana kadar tutmayacak Ramazan kazasında ihmal gösteren kimselere de fidye ile birlikte kaza lâzım gelir. Bu hüküm kasıtlı olarak orucunu bozan kimseye benzetilerek verilmiştir. Çünkü bunların her ikisi de orucun hürmetini hafife almıştır. Hastalık, yolculuk, delilik, hayız yahut nifas gibi özürlere dayalı olarak orucun kazasını gelecek sene Ramazanına kadar tehir eden kimselere fidye vermek gerekmez.

Fidyenin tekrarlanması:

Maliki ve Hanbelilere göre yılların tekrarlanması ile fidye tekrarlanmaz. Had cezalarında olduğu gibi, cezalar birleşir. Yani Ramazan orucunun fidyesini ihmal edip senelerce tutmayanlara fidye cezası tekrarlanmaz. Şafiilerce esah olan görüşe göre fidye verilmezse yılların tekrarlanması ile tekrarlanır. Çünkü mali haklar birleştirilmez. Hanefilere göre diğer Ramazana kadar erteleme sebebiyle fidye gerekmez. Çünkü ayet mutlaktır. "Sizden her kim hasta olur yahut se-

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 688.

ferde bulunursa diğer günlerden o kadar oruç tutsun" Dolayısıyla kazanın vacip oluşu geniş zamana bağlıdır, acele değildir. Orucun kazasının geciktirilmesinden ötürü bir şey lazım gelmez. Aynı zamanda keffaretlerde kıyas yapmak caiz değildir. Ancak bu kişi orucunun kazasını hemen yapmadığı için daha sevaplı olanı terk etmiş olur.

ORUCUN ÇEŞİTLERİ

Bu konuda Zühayli'nin kâfi ve şafi derecede yaptığı beyanatını kayd etmeyi uygun gördüm:

قال الحنفية الصوم ثمانية انواع فرض معين كصوم رمضان اداء وغير معين كقضاء رمضان وصوم الكفاراة وواجب معين كنذر معين وغير معين كالنذر المطلق ونفل مسنون كصوم عاشوراء وتاسوعاء ونفل مندوب او مستحب كايام البيض من كل شهر ومكروه تحريما كصوم العيدين ومكروه تنزيها كعاشوراء وحده وسبت وحده وينروز و مهر جان

"Hanefilere göre oruç sekiz türlüdür:

1- Muayyen farz, Ramazan-ı şerif orucu eda etmek gibi (yani vaktinde eda edilen Ramazan orucu gibi).

2- Muayyen olmayan farz, Ramzan orucunun kazası gibi (yani kazaya kalmış Ramzan orucu) ile keffaret oruçları gibi.

3- Muayyen vacip, belirlenmiş bir adak gibi, (yani belirli bir zamanda tutulması adanan oruçlar gibi.)

4- Belirli olmayan vacip mutlak adak gibi. (Yani herhangi bir zaman belirtilmeden adanan oruç ve bozulan nafile oruçları gibi.)

5- Sünnet olan nafile oruç, Muharrem ayının onuncu ve Tasua = Muharrem ayının dokuzuncu ve onuncu (veya onuncu ve onbirinci) günleri gibi.

6- Mendub = veya müstehap olan nafile,her ayın 13, 14 ve 15. günlerin orucu gibi.

7- Tahrimen mekruh oruç; bayram günlerini oruç tutmak gibi;

8- Tenzihen mekruh, sadece aşure yahut sadece cumartesi, (cuma) günleri ile Nevruz = İlkbaharın ilk günü Mehrican = sonbaharın ilk günleri oruç tutmak gibi." (1)

Aynı eser oruç kısımlarını şöyle izah eder:

النوع الاول - الواجب

وهو ثلاثة اقسام منه مايجب للزمان نفسه وهو صوم شهر رمضان ومنه ما يجب لعلة وهو صيام الكفارات ومنه مايجب بايجاب الانسان ذالك علي نفسه وهو صيام النذر

1- Kısım olan vacib oruçlar:

"Vacib oruçlar üç kısımdır: Bir zamana bağlı olarak farz olan oruçtur ki, bu da Ramazan orucudur. Diğeri bir sebebe bağlı olarak vacib olan oruçtur ki, bu da keffaret oruçlarıdır. Bir de kişinin kendisine vacip kıldığı gerekli olan oruçtur ki, bu da adak orucudur." (2)

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 678.
(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 678.

النوع الثانى الصوم الحرام عند الجمهور او المكروه تحريما عند الحنفية وهو مايأتى ١- صيام المرئة نفلا بغير اذن زوجها الخ.

Cumhura göre haram, Hanefilere göre tahrimen mekruh oruçlar:

"1- Kadının kocasının izni olmadan nafile oruç tutması: Ancak, kocasının kadına ihtiyacı yoksa, mesela, koca karısının yanında olmayıp uzak bir yerde ise yahut hac ve umre için ihrama girmişse yahut kocası itikafa girmişse kadının nafile oruç tutması haram değildir. Çünkü Buhari ile Müslimde şu hadis-i şerif rivayet edilmektedir. "Kocası yanında bulunduğu halde onun izni olmaksızın kadının nafile oruç tutması helâl olmaz." Ayrıca kocanın hakkı farz olup nafile ibadet için bu hakkın terkedilmesi caiz değildir. (Bu oruç cumhura göre (Şafii, Meliki ve Hanbeliye) haram, fakat Hanefi'ye göre tenzihen mekruhtur.)"

2- Şek (şüpheli) gün oruç tutmak: Bu şaban ayının otuzuncu günüdür. Bu günün Ramazandan olup olmadığı konusunda tereddüt hasıl olursa buna şek günü denilir. Bu günde oruç tutmak haramdır. Ancak pazartesi, perşembe günleri oruç tutmak gibi adeti olan kimse tuttuğu oruca tesadüf ederse bütün müctehidlerin ittifakıyla mekruh değildir." (1) Daha önce bundan gereği gibi bahsedildi.

Aynı eser şöyle devam eder:

٣- صوم عيد الفطر والاضحى وايام التشريق بعده مكروه تحريما عند الحنفية حرام لايصح عند باقى الائمة سواء اكان الصوم فرضا ام نفلا الخ.

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 679.

"Ramazan bayramı, kurban bayramı ve teşrik günleri (kurbanın son üç günü) oruç tutmak Hanefilere göre tahrimen mekruh, diğer müctehid imamlara göre haramdır ve sahih değildir. bu günlerde tutulan oruç ister farz ister nafile olsun fark etmez. Eğer bugünlerde oruca niyet ederse hem günah işlemiş olur, hem de bu tutulan oruçlar farzın yerine geçmez. ancak kurban kesmekten aciz temettu ve Kıran haccı yapanlar için Şafii dışındaki müctehid imamlar o günlerde oruç tutmalarına ruhsat vermişlerdir. Nitekim aynı eser şöyle der:

واستثنى الجمهور (الحنفية والمالكية والحنابلة) حالة الحج للمتمتع والقارن فاجازوا لهما صيامها ان لم يجدا الهدى الخ.

"Cumhur-ı ulema (Hanefi, maliki ve Hambelilere) temettu ve kıran haccı yapanlar için kurban kesecek güçte olmadıkları takdirde o günlerde oruç tutmayı caiz görmüşlerdir." (1)

4- hayız ve nifas durumundaki kadınların oruç tutmaları haram olup tuttukları oruç sahih değildir. Bilahare kaza ederler. Fakat namazlarını kaza etmezler.

5- Şafii'lere göre şüpheli günün içinde bulunduğu şaban ayının son yarısında oruç tutmak mekruhtur. Ancak kişi bütün yıl oruç tutmayı yahut gün aşırı yahut pazartesi, perşembe gibi belirli günler oruç tutmayı alışkanlık haline getirmiş de şaban ayının son yarısına tesadüf etmişse yahut bir adağı yerine getirmek yahut keffaret orucu için yahut

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 583.

şabanın her ne kadar yarısından sonraki gün ile de olsa, şaban ayının ilk yarısının orucunu ikinci yarısına bitiştirmek istemişse o takdirde bir sakınca yoktur. Şafiilerin dayandıkları delil şu hadistir. "Şaban ayı yarı olunca oruç tutmayın."

6- Oruç tuttuğu takdirde ölüm tehlikesi söz konusu olan yahut sıhhatinin tehlikeye düşmesinden korkulan kişinin oruçtutması haramdır." (1)

Aynı eser şöyle devam eder:

النوع الثالث الصوم المكروه هو كصوم الدهر وافراد يوم الجمعة بالصوم وافراد يوم السبت وصوم يوم الشك وصوم يوم او يومين قبل رمضان عند الجمهور ويحرم الاخيران عند الشافعية والراجح عند المالكية عدم كراهة صوم الدهر وافراد الجمعة بالصوم. والكراهة فيهما عند غير المالكية تنزيهة

MEKRUH ORUÇLAR

"Mekruh oruçlar şunlardır: Yıl boyu tutmak (savm-ı dehr) sadece cuma günü oruç tutmak, sadece cumartesi günü oruç tutmak. Son ikisi Şafiilere göre haramdır." (2) Fakat Malikilere göre bütün yıl boyu oruç tutmak ve sadece cuma günü oruç tutmak mekruh değildir. Malikilerin dışındaki alimlere göre bunlardaki kerahat tenzih-i kerahettir.

Hanefilere göre mekruh oruçlar iki kısımdır. Nitekim aynı eser şöyle der:

---

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 583.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 584.

فقال الحنفية الصوم المكروه قسمان مكروه تحريما ومكروه تنزيها والمكروه تحريما هو صوم ايام العيدين والتشريق وصوم يوم الشك والمكروه تنزيها هو افراد صيام يوم عاشورا (العاشر من المحرم) عن التاسع او عن الحادى عشر وافراد يوم الجمعة فى قول البعض ويوم السبت ويوم اليزوز والمهرجان بالصوم الا ان يوافق ذالك عادته فتزول علة الكراهة

"Hanefilere göre mekruh oruçlar iki kısımdır:

a) Tahrimen mekruh, tenzihen mekruh. Tahrimen mekruh: İki bayram günlerinde oruç tutmak. Teşrik ve şek günlerinde oruç tutmaktır.(Çünkü bir hadis-i şerifinde, bunlarda oruç tutmağa dair yasak gelmiştir.Fakat kişi bu günlerde oruç tutarsa günahkâr olmakla beraber orucu geçerlidir. Bu gibi günlerde oruca başlayıp da bozan kimselere bunları kaza etmek gerekmez.)

b) Tenzihen mekruh: Sadece aşure günü oruç tutmak (Muharrem ayının onuncu günüdür) bazılarına göre sadece Cuma günü veya sadece cumartesi gününde oruç tutmak, Nevruz (baharın ilk günü) ve mehrican (sonbaharın) ilk gününde oruç tutmak. Ancak kişinin adeti olduğu için tuttuğu oruç bu günlere rastlarsa o takdirde bunun bir sakıncası yoktur. Cumada yalnız olarak oruç tutmanın mekruh olmasının sebebi peygamber (s.a.s.)'ın şu hadis-i şerifidir.

«لاتَخْتَصُّوا لَيْلَةَ الجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِى وَلاَ تَخْتَصُّوا يَوْمَ الجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الأَيَّامِ اِلاَّ اَنْ يَكُونَ فِى صَوْمٍ يَصُومُهُ اَحَدُكُمْ»

"Geceler arasında sadece cuma gecesini ibadete tahsis et-

meyin ve günlerin içinden de yalnız cuma gününü oruca tahsis etmeyin. Ancak sizdenbiri adeti olan bir orucu tutuyorsa ve ona rastlarsa, o takdirde bu müstesnadır." (1)

Aynı eserin dipnotunda Resulullah şöyle buyurduğu kaydedilmektedir:

عن ابى هريرة رضى الله عنه «لاتَصُومُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ الاَّ وَقَبْلَهُ يَوْمٌ اَوْ بَعْدَهُ يَوْمٌ»

"(Yalnız) cuma günü oruç tutmayın. Ancak ondan bir gün önce veya ondan sonraki günle beraber oruç tutabilirsiniz." (2)

Keza yalnız cumartesi günü de oruç tutmak mekruhtur. Nitekim Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur:

«لاتَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ الاَّ فِيمَا افْتُرِضَ عَلَيْكُمْ فَاِنْ لَمْ يَجِدْ اَحَدُكُمْ الاَّ لِحَاءَ عِنَبٍ اَوْعُودَ شَجَرَةٍ فَلْيَمْضُغْهُ»

"Üzerinize farz olan oruç müstesna, (yalnız) cumartesi günü oruç tutmayınız. Herhangi biriniz (o gün) bir üzüm kabuğunu veya bir ağaç çubuğundan başka (yiyecek veya içecek) bir şey bulamazsa, onu çiğnesin." (3)

NAFİLE ORUÇ GÜNLERİ

Aynı eser bu konuda şöyle der:

ايام صوم التطوع بالاتفاق مايلى

(1) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 584.
(2) el-Fıkhü'l-İslami, c. 2, s. 584.
(3) İbni Maceh c. 1, s. 550.

١- صوم يوم وافطار يوم لخبر الصحيحين «اَفْضَلُ الصِّيَامِ صَوْمُ دَاوُدَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا»

٢- صوم ثلاثة ايام من كل شهر والافضل ان تكون الايام البيض اى ايام الليالى البيض وهى الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر وسميت بيضا لابيضا ضها ليلا بالقمر ونهاراً بالشمس روى ابوذر ان النبى صلى الله عليه وسلم قال «اِذَا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ اَيَّامٍ فَصُمْ ثَالِثَ عَشَرَةٍ وَرَابِعَ عَشَرَةٍ وَخَامِسَ عَشَرَةٍ»

٣- صوم يوم الاثنين والخميس من كل اسبوع لقول اسامة «ان النبى صلى الله عليه وسلم كَانَ يَصُومُ يَوْمَ الاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَسُئِلَ عن ذالك فقال اِنَّ اَعْمَالَ النَّاسِ تُعْرَضُ يَوْمَ الاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ وَاُحِبُّ اَنْ يُعْرَضَ وَاَنَا صَائِمٌ»

Nafile oruç ittifakla aşağıdaki günlerde tutulur:

1- Gün aşırı tutmak. Çünkü hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır. "Nafile olarak tutulan en faziletli oruç Davut (a.s.)'ın tuttuğu oruçtur. Davud (a.s.) bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı.

2- Her aydan üç gün oruç tutmak. Oruç tutulan günlerin 13-14-15. gecelerin gündüzlerinde olması en faziletlisidir. Bu günlere Eyyam-ı biyz denilmesinin sebebi, gece ay ile, gündüzleri de günşele aydınlatılmış olmasına binaendir. (Bu günlerde tutulan oruçların sevabı katlanmak suretiyle, yıl boyu tutulan orucun sevabı kadardır. Bir iyiliğe karşılık on sevab verildiğine göre ayda üç günü on ile çarparsak otuz gün eder.) Ebu Zer (r.a.)'in rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "Ayda üç gün oruç tutmak istediğin zaman 13, 14 ve 15. günlerde oruç tut."

3- Her hafta pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak.

Çünkü Usame b. Zeyd'denrivayet edildiğine göre "Hz. Peygamber (s.a.s.) pazartesi ile perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine bu durum sorulunca: İnsanların amelleri Allah Tealaya pazartesi ve perşembe günleri arz olunur, ben oruçlu iken amelimin Allah'a arz olunmasını severim" buyurdu.

Aynı zamanda şöyle buyrumuştur:

وفى رواية قال يا رسول الله اَرَئَيْتَ يَوْمَ الاِثْنَيْنِ قَالَ فِيهِ وُلِدْتُ وَفِيهِ أُنْزِلَ عَلَىَّ الْقُرْآنُ

"Ebu Katade'nin uzunca rivayet ettiği hadis-i şerifinde şöyle bir ilave yapmıştır: Resulullah'a adamın birisi "Ya Resulallah pazartesi orucunun faziletinden bana haber verir misin? Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu. Ben o günde doğdum ve o günde Kur'an-ı Kerim bana nazil oldu." (1)

٤- صوم ستة ايام من شوال ولو متفرقة ولكن تتابعها افضل عقب العيد مبادرة الى العبادة ويحصل ثوابها ولو صام قضاء او نذراً اوغير ذالك فمن صامها بعد ان صام رمضان فكأنما صام الدهر فرضا لما روى ابو ايوب «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ اَتْبَعَهُ سِتًا مِنْ شَوَّالٍ فَذَاكَ صِيَامُ الدَّهْرِ»

"Ayrı ayrı günlerde de olsa şevval ayından altı gün oruç tutmak fakat bu günlerin peşpeşe tutulması bayramın ardından hemen ibadete koşmak bakımından daha faziletlidir. Bir kimse kaza, adak yahut benzeri bir orucu bu günlerde tutacak olursa yine aynı sevabı elde eder. Bir kimse Ramazan orucu tuttuktan sonra altı gün oruç tutarsa bütün yıl boyunca farz oruç tutmuş gibi (sevabı büyük)

(1) Avnu'l-Mabud c. 7, s. 79.

olur. Çünkü Ebu Eyub'un rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurulmaktadır. "Her kim Ramazan-ı şerifin orucunu tutar da sonra buna şevvalin altı gününü de oruçla geçirirse sanki bütün yıl boyunca oruç tutmuş gibi olur." Yani bir sevap on misliyle karşılanınca, Ramazan ayı on ay sevabına altı gün de altmış gün sevabına eşit olur. Bunların toplamı da tam bir yıl eder.

٥- صوم يوم عرفة وهو تاسع ذى الحجة لغير الحاج لخبر مسلم «صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ اِنِّى اَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ اَنْ يُكَفِّرُ السَّنَةَ الَّتِى قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِى بَعْدَهُ وَهُوَ افضل الايام لِخَبَرِ مسلم «مَامِنْ يَوْمٍ اَكْثَرَ مِنْ اَنْ يُعْتِقَ اللهُ فِيهِ مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ»

"5- Arefe gününde oruç tutmak, arefe günü (hac mevsimindeki) hacı olmayanlar için oruç tutulması sünnet olan günlerdendir. Bu gün Zilhiccenin 9. günüdür. Zira Müslimde rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır. "Allah'ın arefe günü orucunu ondan önceki yıla ve ondan sonraki yıla keffaret kılmasını umarım." (Yani iki yıllık günahları örteceği Allah'tan umulur. Arefe günü orucuyla bağışlanacak günahlar ilim ehlinin ekserisinin dediği gibi küçük günahlardır.Bazı alimler, hadisin zahirine göre hüküm vermişler ve kul hakkına teallukeden günahlar hariç büyük küçük bütün günahlar bağışlanır demişlerdir.Zira Allah'ın rahmeti geniştir.) Yine Müslim'in rivayetine göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: Arefe gününden daha çok Allah'ın cehennem ateşinden insanları azad ettiği bir gün yoktur." Ancak hac ibadetiyle meşgul olan kimse için oruç tutmak sünnet değildir.

٦- صوم الثمانية الا يام من ذى الحجة قبل يوم عرفة للحاج وغيره لقول حفصة رضى الله عنه اربع لم يكن يَدَعُهُنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم صِيَامُ عَاشُورَاءَ وَالْعَشْرِ وَثَلاثَةِ أيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَالرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ»

6- Hacı olsun olmasın herkes için arefe gününden önceki Zilhicce ayının sekiz gününde oruç tutmak. Çünkü Hz. Hafsa (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Hz. Peygamber (s.a.s.) dört şeyi hiç terk etmemiştir: Aşure orucu, Zilhiccenin ilk on günü, her aydan üç günü, sabah namazından önce iki rekat namaz". Ancak ilk on gün orucu ifadesinden maksad, ilk dokuz günüdür. Zira onuncu gün kurban bayramıdır.

٧- صوم تاسوعاء وعاشوراء الخ.

"7- Muharrem ayının dokuzuncu ve onuncu (Aşure) günleri oruç tutmak. Dokuzuncu ve onuncu günlerde oruç tutmak sünnettir.Çünkü İbni Abbas'tan merfu olarak rivayet edilen bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Gelecek seneye kalırsam dokuzuncu ve onuncu günleri beraber oruç tutacağım." Yani Aşure günü ile beraber dokuzuncu günü de oruçla geçireceğiz demek istemişlerdir. Çünkü başka bir rivayete göre Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "Aşure günü oruç tutunuz ve yahudilere muhalefet ediniz. Aşureden bir gün önce veya bir gün sonra oruç tutunuz."

Aynı eser şöyle devam eder:

٨- صيام الاشهر الحرم وهى اربع ثلاثة متوالية وهى ذو القعدة وذوالحجة والمحرم وواحد منفرد وهو رجب وهى افضل الشهور للصوم بعد رمضان وافضل الاشهر الحرم المحرم ثم رجب ثم باقى الحرم ثم بعد الحرم شعبان واستحباب صوم هذه

الاشهر هو عند المالكية والشافعية واكتفى الحنابلة باستحباب صوم المحرم فهو عندهم افضل الصيام بعد صيام شهر رمضان لقوله صلى الله عليه وسلم «أَفْضَلُ الصَّلاَةِ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ جَوْفُ اللَّيْلِ وَأَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ لْمُحَرَّمُ» وافضل المحرم يوم عاشوراء كما بينا وقال الحنفية المندوب فى الاشهر الحرم ان يصوم ثلاثة ايام من كل منها وهى الخميس والجمعة والسبت

"8- Haram aylarda oruç tutmak: haram aylar dörttür. Bunların üçü peşpeşe olan Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Diğeri ise onlardan ayrı tek olan Recep'tir. Recep ayı Ramazandan sonra oruç tutmak için en faziletli aydır. Haram ayların oruç tutmak için en faziletlisi Muharrem ayı, sonra Recep ayı, sonra diğer haram aylardır. Haram aylardan sonra en faziletli ay Şaban ayıdır. Şafii ve Maliki'ye göre zikredilen aylardan oruç tutmak müstehaptır. Hanefilere göre haram aylarda mendup olan her birinden üçer gün oruç tutmaktır. Bu günlerde perşembe, cuma ve cumartesi günleridir. (Bu aylara haram ayları denilmesinin sebebi, onlara hürmet gösterildiği ve cahiliyet döneminde savaş yasak olduğu gibi islamiyetin ilk yıllarında da bu aylarda savaş haram olduğu içindir. Fakat daha sonra bu yasak nesh (iptal) edildi.")

Aşure günün orucu hakkında şöyle bir hadis-i şerif vardır:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَوَجَدَ الْيَهُودَ صُيَّامًا فَقَالَ مَاهَذَا قَالُوا هَذَا يَوْمٌ أَنْجَى اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وَأَغْرَقَ فِيهِ فِرْعَوْنَ فَصَامَهُ مُوسَى شُكْرًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَحْنُ أَحَقُّ بِمُوسَى

مِنْكُمْ» فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ

"İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.) Medine'ye hicret buyurduktan sonra oradaki Yahudileri (aşure günü) oruçlu olarak buldu ve "Bu ne oruçtur?" diye sordu. Yahudiler: Bu gün Allah'ın Musa'yı (düşmanlarından) kurtardığı ve Firavunu boğdurduğu gündür. Musa (a.s.) (Allah'ın lütfuna) şükür olarak bu gün oruç tutmuştur, dediler. Resulullah (s.a.s.) "Biz Musa'nın sünnetini ihyaya sizden ziyade yakın ve hak sahibiyiz." buyrdu ve o, gün oruç tuttu. Ogün oruç tutmayı da emretti." (1)

٩- صوم شعبان لحديث ام سلمة ان النبى صلى الله عليه وسلم لم يكن يصوم من السنة شهراً تاما الا شعبان يصل به رمضان وعن عائشة رضى الله عنه قال «لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ كُلَّهُ» وقال الشافعية لايصح صومه للحديث المتقدم «إِذَا انْتَصَفَ شَعْبَانُ فَلاَ تَصُومُوا»

9- Şaban ayında oruç tutmak: Ümmü Seleme'den rivayet edilen hadiste şöyle denilmiştir. Peygamber (s.a.s.) Şaban ayının dışında hiç bir ayı tam olarak oruçla geçirmezdi. Şaban ayını Ramazana bitiştirirdi. Hz.Aişe (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Hz.Peygamber (s.a.s.) Şaban ayından çok hiçbir ayda oruç tutmazdı.Şaban ayının tamamını oruç tutardı."

Şafiiler, şaban ayının ikinci yarısında oruç tutan kimsenin orucunu sahih olmadığını söylemişlerdir. Onların dayandıkları delil daha önce geçen şu hadistir. "Şaban ayı yarı olunca oruç tutmayın."

---

(1) İbni Maceh c. 1, s. 552.

Sübülü's-Selam da şöyle der:

ذهب كثير من الشافعية الي التحريم لهذا النهى قيل انه مندوب وان الحديث مؤول بمن يضعفه الصوم

"Şafiilerden alimlerin çoğu şabanın yarısından sonra orucun haram olduğuna hüküm vermişlerdir. Bir kavle göre de menduptur. Peygamber (s.a.s.)'in mezkur hadis-i şerifinin de herkese ait bir yasak olmayıp kendisini (Ramazan-ı şerifin) orucunu tutmaktan zayıf düşürecek kimseye ait bir yasak olduğuna yorumlanmıştır." (2)

آراء المذاهب فى الصوم المندوب

قال الحنفية صوم التطوع انواع ثلاثة مسنون ومندوب ونفل والمسنونوهو ما واظب عليه النبى صلى الله عليه وسلم والمندوب او المستحب هو مالم يواظب عليه صلى الله عليه وسلم وان لم يفعله بعد مارغب اليه والنفل ماسوى ذالك وهومارغب فيه الشرع من مطلق الصوم

اما المسنون فهو صوم عاشوراء مع التاسع واما المندوب فهو صوم ثلاثة ايام من كل شهر ويندب كونها الايام البيض وهى الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر وصوم الاثنين والخميس وصوم ست من شوال ولايكره التتابع على المختار وكل صوم ثبت طلبه والوعد عليه بالسنة كصوم داود عليه السلام ومنه صوم يوم الجمعة ولو منفرداً فلا بأس بصيامه عند ابى حنيفة ومحمد لما روى عن ابن عباس انه كان يصوم ولا يفطر ومنه صوم يوم عرفة ولو لحاج لم يضعفه عن الوقوف بعرفات ولايخل بالدعوات فلو اضعفه كره

"Mendup oruçlar hakkında mezheplerin görüşü:

Hanefilere göre: Nafile oruçlar üç türlüdür. Sünnet, mendup ve nafile. Sünnet oruç Hz. Peygamber (s.a.s.)'in

(2) Sübülü's-Selam c. 1, s. 171.

devam ettiği oruçlardır. Mendup oruç yahut müstahap oruç, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in devam etmediği oruçlardır. Teşvik ettiği halde yapmamış olsa da bunlar menduptur. Nafile oruçlar bu sayılanların dışındaki oruçlardır. Bunlar da şeriatın mutlak mânâda teşvik ettiği oruçlardır.

Sünnet olan oruçlar: Muharrem ayının dokuzuncu ve onuncu gününde yani aşure günü tutulan oruçlardır.

"Mendup oruçlar. Bu oruçlar her aydan üç gün tutulan oruçlardır. Bu üç günü ayın 13, 14 ve 15. günleri olması menduptur. Mendup oruçlardan biri de pazartesi ve perşembe günleri tutulan oruçlardır. Şevval ayında altı gün tutulan oruç da mendup oruçlardır. Bu altı günü tutarken peşpeşe olması tercih edilen görüşe göre mekruh değildir. Davut (a.s.)'ın orucunda olduğu gibi, bir yıllık sevap vaad edilen ve yapılması istenen her oruç da mendup oruçtur. Tek başına da olsa cuma günü oruç tutmak da menduptur. Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre yalnız Cuma gününde oruç tutmak mekruh değildir. Zira İbni Abbas'tan rivayete göre kendisi devamlı Cuma günleri oruç tutardı.(Daha önce bu konuyu işledik ve mekruh olduğunu da kaydettik. Demek ki bunda da ulemanın ihtilafı vardır.) İftar etmezdi. Sünnet oruçlardan birisi de Arefe günü orucudur. Eğer hacıyı Arafata gitmekten zayıflatmazsa ve dua ve ibadetten geri bırakmazsa ona da sünnettir. Hacıyı zayıflatırsa onun için orucu mekruh olur. Mekruh olduğu ile ilgili bir delil bulunmayan yukarıda sayılan oruçlar dışındaki bütün oruçlar nafile oruçlardır." el-Fıkhü'l-İslam c. 2, s. 592.

وذكر الحنفية تصنيفا آخر فقالوا انواع الصوم اللازم ثلاثة عشر سبعة متتابعة وهى رمضان وكفارة ظهار وقتل ويمين وافطار رمضان بلاعذر ونذر معين وصوم اعتكاف واجب وستة يخير فيها بين التتابع والتفريق وهى صوم النفل وقضاء رمضان وصوم القران والتمتع فى الحج اذا عجز عن الذبح وفدية حلق وجزاء صيد ونذر مطلق عن التقييد بشهر كذا وعن ذكر التتابع او نيته

وذكر الشافعية ان صوم التطوع المؤكد قسمان قسم لايتكرر كصوم الدهر وقسم يتكرر وهوانواع ثلاثة الاول مايتكرر بتكرر السنين وهو صوم يوم عرفة لغير الحاج والمسافر وعشر ذى الحجة وعاشوراء وتاسوعاء والحادى عشر من المحرم وست من شوال ويسن تواليها واتصالها بالعيد وسن صوم الاشهر الحرم (وهي ذوالقعدة وذوالحجة والمحرم ورجب) وكذا يسن صوم شعبان

الثانى مايتكرر بتكرر الشهور وهى الايام البيض وهى الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر والايام السود وهى الثامن والعشرون وتالياه وعند نقص الشهر يعوض عنه اول الشهر ويسن ان يصوم معها الاسابيع والعشرين احتياطًا

الثالث ما يتكرر بتكرر الاسابيع هو الاثنين والخميس

Hanefiler orucun çeşitleri hakkında başka bir tasnif daha yaparak şöyle demişlerdir: Lazım olan oruçlar onüçtür. Yedisi peşpeşedir. Bunlar da: Ramazan orucu, zihar keffareti orucu, adam öldürme keffareti orucu, yemin keffareti orucu, özürsüz olarak ramazanda oruç bozmanın gerektirdiği keffaret'e karşılık tuttuğu oruç, belirlenmiş bir adak orucu, vacip bir itikaf orucudur. Altı çeşit oruç vardır ki, bu oruçları peşpeşe tutmakla ayrı ayrı tutmak arasında kişi serbesttir. Bunlar da şu oruçlardır. Nafile oruçlar, ramazan orucunun kazası, kıran ve temettü orucu. Bu oruç hacda hacı kurban kesmekten aciz olunca tutulur. Hac esnasında traş olma fidyesi olarak tutulan oruçlarla ihramlının avlanmasının cezası olarak tutulan oruçlar buna dahildir. Mutlak

olarak herhangi bir aya kayıtlandırımadan ve arka arkaya tutmaya adamadan ve niyetlenmeden adanan oruçlarda da kişiler (peşpeşe tutmakla ayrı ayrı tutmak arasında) muhayyerdirler.

Şafiilere göre: Kuvvetli nafileler iki kısımdır. Bir kısım tekrarlanmaz. Yıl boyu oruç tutmak gibi, bir kısmı tekrarlanır. Bu da üç çeşittir. Senelerin tekrarlanması ile tekrarlanan oruç: Bu oruç türü, hacı ve yolcu olmayanlar için arefe günü, Zilhiccenin on günü, Muharremin dokuzuncu, onuncu ve onbirinci günü, Şevvalden altı gün oruç tutmaktır. Şevval ayının altı gününü bayramdan hemen sonra peşpeşe tutmak sünnettir. Haram aylarda (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep) oruç tutmak sünnet olduğu gibi, şaban ayında oruç tutmak da sünnettir.

2- Ayların tekrarlanması ile tekrarlanan oruçlar: Bunlar eyyam-ı biyz diye tabir edilen her ayın 13, 14 ve 15. günleridir. Bunun gibi eyyam-ı sud diye tabir edilen her ayın 28, 29 ve 30. günlerini oruç tutmak da sünnettir. ay otuz günden noksan olursa, öbür ayın birinci günü buna karşılık tutulur. Bununla beraber ayın yirmi yedinci gününde de oruç tutmak ihtiyaten sünnet olur. (Eyyam-ı biyz ve eyyam-ı Sud'a bu adların verilmesinin sebebi, birincisinin gecelerinin genellikle aydınlık, ikincisinin gecelerinin karanlık olduğu içindir.)

3- Haftaların tekrarıyla tekrarlanandır. O da her haftanın pazartesi ile perşembe günleridir." (1)

---

(1) el-Fıkhu'l-İslâmi, c. 2, s. 594.

قد فرغت من جمع هذه الرسالة فى اواخر شهر ذى الحجة سنة عشرين واربغمأة والف هجرية على صاحبها افضل الصلاة وازكى التحية وقد بالعنت فى تخليص وتلخيص آراء الفقهاء الكرام بعناية رب الفلق والانام واعتقد كفاية هذه الرسالة السنينة بالسبة الى والسمينة فى حد ذاتها ولزومها للعوام والخواص ايضا اذا اراد واعدم التعب فى التفحص والتفتيش وارجو منهم الدعاء وان تجد عيبا فسد الخللا فجل من لافيه عيب وعلا وحسبنا الله ونعم الوكيل وصلى الله تعالى على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

SADAKA-I FITIR

İslâm dininin daima sosyal adaleti gerçekleştiren, insanlık dini olduğu herkesçe malumdur. Din düşmanı dahi eğer objektif olarak düşünürse tereddütsüz olarak bu hakikatı itiraf eder. Zira İslâm dini insanlık alemine bütün hayır, fazilet kapılarını açmış, dini ve dünyevi yönden ilerleme yollarını nurani caddeler halinde açıklamıştır. Onları yalnız bedeni ibadetlerle değil de, mali ibadetlerle de mükellef kılmıştır. Binaenaleyh dinimiz zekat ibadetini zaruri esasları arasına aldıktan sonra ikinci derecede fıtır sadakasını vacib, üçüncü olarak da umumi sadakaları nafile kılmıştır. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Malda zekattan başka da hak vardır." Yani yalnız farz ve vacib olan zekat ve fitre değil de nafile sadakalar da fakirlere verilmelidir. Zira sadece bedeni ibadetleri yapmakla iş bitmiyor. Nitekim Allah (c.c.) bir ayet-i kerimede şöyle buyurur:

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz (hakiki imanı yansıtan) iyilik ve erdemlik değildir. Ama (gerçek) iyilik ve erdemlik, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere inananların (helâlinden kazandığı) malı O'na olan sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, yoksullara,

yolda kalmışlara, dilenenlere köle ve esirleri kurtarmağa harcayanların; namaz kılanların, zekât verenlerin; andlaşıp anlaştıkları zaman verilen sözü yerine getirenlerin; zorda, darda (şiddetli fakirlik, kıtlık, hastalık ve kötürümlük) gibi hallerde ve düşmana karşı savaş kızıştığında sabredenlerin (bu durumları ve imanlarıdır.) İşte bunlardır doğru olanlar ve bunlardır (Allah'ın azabından, günahlardan) korunup sakınanlar." (1) Bu âyetin iniş sebebi için Alûsi şöyle der:

رُوِىَ اَنَّ الْقِبْلَةَ الَّتِى كَانَ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ يَتَوَجَّهُ اِلَيْهَا وَهُوَ بِمَكَّةَ هُوَ بيت الْمَقْدِسِ اِلاَّ اَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ كَانَ يَجْعَلُ الْكَعْبَةَ بَيْنَ نَفْسِهِ وَبَيْنَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ الخ.

Rivayete göre: "Peygamber (s.a.v.)'ın Mekke-i Mürreme'de bulunduğu sıralarda (ibadet ederken) yöneldiği kıble BEYTÜL MAKDİS'di. Yani (Kuds-i Şerif'e) yüz çevirerek ibadet ederlerdi. Ancak Resulullah (a.s.) kabe-i muazzamayı kendisiyle Kuds-i Şerif arasına alarak namaz kılardı. (Bu durumda Kabe-i Şerif müslümanların arkasında kalmıyordu)

Medine-i Münevvere'ye hicret ettikten sonra Kuds-i Şerif'e yönelip ibadet ederlerken tabii ki beyt-i Şerif onların arkasında kalıyordu. Bu şu şekilde gösterilirse daha iyi anlaşılır: BEYTÜL-MAKDİS-MEDİNE-MEKKE. (Yani= Kudüs, = Medine, = Mekke) Demek oluyor ki, Medine-i Münevvere'de ikamet eden kimseler Kuds-i Şerif'e yönelirken haliyle Kabe-i Muazzama arkalarında kalırdı.

(1) Bakara, ay: 177.

Yeryüzünde ilk yapılan ve İbrahim Peygamber (a.s.)'a Hz. Nuh (a.s.) tufanından beri kaybolan temelleri ilahi vahy ile bildirildikten sonra, onun tarafından yükseltilip, tamir edilen, aynı zamanda (Beytullah) Allah'ın evi sayılan Kâbe'ye ibadet ederken arka çevirmek, başta Resulallah (s.a.v.) olmak üzere bütün müslümanları üzüyordu bu hal 16-17ay devam etti daha sonra Receb-i Şerif ayında Resulullah (A.S.) Beni Seleme Mescidinde ashabına öğle namazından iki rekat kıldırdıktan sonra namazın içinde kıblenin değiştirildiği hakkında ilahi vahiy indi. seleme oğulları mescidinde namaz kılmakta olan Peygamber (s.a.v.) ile eshabı (r.a.) namazlarını bozmadan bu emri duyunca hemen kâbeye yöneldiler. erkeklerle kadınlar birbirleri ile yer değiştirdiler. Bunun üzerine Medine yahudileri müslümanların bu tutumunu şiddetle kınadılar. Dedikoduya başladılar. Bu sürtüşme ve taratışma devam etti. Cenab-ı Hak (c.c.) hakiki iman ve ondan fışkıran iyiliğin doğuya ve batıya yönelmek olmadığını, gerçek imanın Allah'a, ahiret gününe, meleklere, peygamberlere, kitaba inanmak olduğuna dikkatleri çekerek, müslümanları teselli etti ve huzura kavuşturdu. inatçı yahudi ve hristiyanları da susturdu. Müfessir Alusi Ruhulmeani adlı tefsirinin ikinci cild 48. sayfasında şöyle der:

وَالآيَةُ مُشْتَمِلَةٌ عَلَى خَمْسَ عَشَرَةَ خَصْلَةً وَتَرْجِعُ إِلَى ثَلاثَةِ أَقْسَامٍ فَالْخَمْسَةُ الأُولَى تَتَعَلَّقُ بِالْكَمَالاتِ الانْسَانِيَّةِ الَّتِي هِيَ مِنْ قَبِيلِ صِحَّةِ الاعْتِقَادِ الخ.

"Bu ayet-i kerime çok camiî olup 15 haslete şamildir. bunlar da üç kısımda toplanır: Evvela insanlığın kemal derecesine tealuk eden ilk beş haslettir ki, sağlam inançla ilgili

bütün iman esasları içine alıyor. Ayette önce Allah'a inanmak geliyor ki, herşeyin başı ve dinin temelidir. Zira bu her iyiliğin esası ve kaynağıdır. Onsuz yapılan bütün ameller hiç bir değer taşımaz. Tıpkı temelsiz bir bina gibi yıkılmaya mahkumdur. Allah'a inanmayana insan denmez. zira her iyiliğin başı, özü, yaratılışın gayesi kıyametin ve ölmenin maksad ve anlamı bu imanla anlaşılabilir. İkinci esası ahirete inanmaktır. Zira bu iki inanış dünya ve ahiret hayatına işarettir ki, hakiki meşrıktır (yaratılışın başlangıcı) hakiki mağrib "fani hayat güneşinin batışıdır" insanlar bu fani hayatta hakiki mutluluk bulamıyorlar. İmanlı insan hayatın fani olduğuna inanır. Ve asıl ebedi hayatın hazırlığı için muvakkaten bu dünyaya geldiğini bilir. Dolayısıyla yarın ahiret hayatında yaptığı işlerden sorumlu olacağını bilir. Daima Allah'ın emirlerini yerine getirir, yasaklarından sakınır, hak-hukuka saygılı olur. İyilik ve fazilet için gayret eder, ölüm ve ötesi için daima tedbirli olur. Üçüncü derecede meleklere inanmaktır. Zira bütün peygamberlere Allah (c.c.)'nun vahyini getiren meleklerdir. Bir kimse melekleri inkar ederse; evvela vahyi, saniyen kitab ve peygamberlerin peygamberliğini inkar etmiş olur. Böylece haşr, cennet ve cehennemi de inkar etmiş sayılır. (Mürted olur, dinden çıkar)

Dördüncü merhale de Allah tarafından gönderilen kitaplara inanmaktır. K. Kerim'e inanmak hepsine inanmak demektir. zira K. Kerim hepsinden üstün ve hepsini tasdikleyicidir. Bize gönderilen kitap sayesinde biz Allah'ın kulları olarak Cenab-ı Hak (c.c.)'nun bizden ne gibi şeyler iste-

diğini öğrenebiliyoruz. Allah'ın kitabı, aklımızla bilinmesi mümkün olmayan gayb aleminden bahsederek, fani hayatımızın da gaye ve hedefini gönüllerimize işletiyor.

Bu kısmın son bölümü olan beşinci derecedeki iman şekli ise; Peygamberlere inanmaktır. İnsan oğlunun günahkâr olduğu için doğrudan doğruya Allah (c.c.) ile irtibat kurması mümkün değildir. bunun için insanların içinden tertemiz, mümtaz ve günahsız olan peygamberler seçilmitir. Ta ki günahkar kulları ile arasında vasıta olarak onlara Allah'ın emirlerini tebliğ edip, yasak etmiş olduğu şeylerden sakındırarak, hayatın maksat ve gayesini öğretsinler. Peygambelik makamı vehbidir. çalışmakla elde edilmez. Fakat velayet (velilik) makamı kesbi olup nefsi terbiyelendirip çalışmakla elde edilebilir. Bütün bu anlattığımız şeyler ayetin itikadi yönüdür (inançla ilgilidir) Bir de sosyal yönü vardır.

SOSYAL YÖNÜ İLE İLGİLİ ŞEYLER DE ALTI HASLETTİR: Nefsin kemalatına taaluk edip, Allah'ın kulları ile hüsn-i muâşeret kabilindendir. Yani insanlarla iyi geçinip, onlarla yardımlaşmak, muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, dertleri ile dertlenmek gibi sosyolojik yönleri ile ilgilidir. Bu hasletlerin başında mali yardım geliyor. Bu hususu da kısaca şöyle izah edebiliriz: Akrabaya verilen sadaka: Zira bu sadakanın sevabı diğer fakirlere verilenkinin iki katıdır. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

عَنْ سَلْمَانَ ابْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِى الرَّحِمِ اِثْنَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

Selman b. Âmir'den Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Yoksula verilen sadaka bir, (muhtaç) akrabaya verilen sadaka ise iki sadakadır. Hem sadakadır hem de sıla-i rahimdir." (2) Tabii ki, sadaka verilen akraba da ihtiyaç sahibi olmalıdır.

Demek ki, evvela yakınlarımıza iyilikte bulunmak, herkesten ziyade daha sevaba vesiledir. Onlara öncelik tanımak gereklidir.

İkinci derecede babasız kalmış akil baliğ olmayan yavrulara merhamet elimizi uzatıp onları zekat, fitre vs. nafile sadakalarımızla yetiştirip, cemiyete yararlı unsur haline getirmek, elbette ki büyük hizmet ve en güzel bir ameldir. Ne yazık ki babasız kalan özellikle deprem, savaş ve diğer afetler sebebiyle nice sahipsiz yavrular vardır ki, bazı yurt ve yuvalarda dinden, imandan ahlaktan habersiz olarak yetiştirilip, millete, dine ve üzerinde emniyet içinde yaşadığımız hakiki anlamda vatana zararlı ve zehirli birer haşerat, canavar ruhlu olarak meydanlara çıkmaktadırlar. Bunun vebalini hiç düşünüyor muyuz? Rasulullah (s.a.v.) onları himaye ederdi ve onları himaye edenlerin kendisine cennette çok yakın olacaklarını şu hadisi şerifle müjdeliyor:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِى الْجَنَّةِ هٰكَذَا وَاَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطٰى وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا

Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Ben ve (akrabası olsun olmasın) yetimin işlerini de-

(2) Tac., c. 2, s. 38 Ruhulmââni c. 2, s. 46.

ruhte eden (korunup bakılmasını üzerine alan kimse) ile cennette şöylece beraber bulunacağız, buyurdular ve şehadet parmağı ile orta parmağını birbirinden ayırıp işaret ederek, aralarını ayırdı (yetime bakanın kendisine çok yakın olacağını ifade etmek istedi)" (3)

Üçüncüsü yoksullara yardım: Kendi ihtiyaçlarını karşılamayan ve utanıp yüz suyu dökmeyen, cemiyetin bir parçası sayılan bu zavallı insanları himaye etmek, onlara yardım elimizi uzatmak, her müslümana düşen bir görevdir. Hatta İslam dini o kadar müsamahakar ve merhamet dinidir ki, değil müslümanlar, bizimle savaşmayıp, İslâm dinine saygı gösteren himayemize sığınan zimmi olan kafirlere dahi merhamet göstermemizi emreder. Nitekim siyer kitaplarımız şöyle derler;

اِنَّهُ مَرَّ بِشَيْخٍ مِنْ اَهْلِ الذِّمَّةِ يَسْئَلُ عَلَى اَبْوَابِ الْمَسَاجِدِ فَقَالَ مَا اَنْصَفْنَاكَ الخ.

"Gerçekten Hz. Ömer (r.a.) (bir gün Medine-i Münevvere'de) zimmi olan gayri müslim bir ihtiyara camilerin kapılarında dilenirken rastlar. (Derhal ilgilenir) ve üzülerek şöyle der: "Biz size karşı insaflı davranmamışızdır. zira gençliğinizde sizden haraç alıyorduk. (Devlete vergi öderdiniz) şimdi ise ihtiyarlığınızda sizi perişan bir halde bırakmamız hiç bir insaf ölçüsüne girmeyen bir harekettir. Hemen ona devlet hazinesinden yetecek kadar maaş bağlar." (4)

---

(3) Feyzul Kadir c.3, s. 49 - Keşfülhafa c. 1, s. 206 - Riyazussalihin s. 137.

(4) Hayatüssahabe c. 2, s. 94 (Kandehlevi) 1963/1382.

Dördüncü derecedeki yardım; yolda kalmış, memleketine çoluk-çocuğuna, yakınlarına yetişme imkanı bulamayan bir yolcu, zengin de olsa bu durumda muhtaç bulunuyorsa ona İslam cemaati olarak yardım elimizi uzatmamız gerekir. Memleketine yetişecek kadar zekat dahi verilebilir. Öylelere yardım etmek, toplumda gereken güvenin sağlanması açısından önemlidir. Dolayısıyla zekatın bir sınıfı olarak kabul edilmiştir. (Ancak günümüzde ulaşım imkanları geliştiğinden zengin olan biri telefonla anında kendisine imkanların ulaştırılmasını sağlayabilir.)

Beşinci derecedeki sosyal yardım; muhtaç olan dilencilere yardım. Zekat mevzuunda da bu hususa temas ettiğimiz gibi, dinimiz dilenciliğe rıza göstermiyor. Ancak zenginler görevlerini yapmayıp da fakirlerin ihtiyaçlarını görmezlerse o zaman zarurete binaen dilenmeleri caizdir. Bunun vebali ise ilgisiz kalan hali-vakti yerinde olanlara aittir.

Altıncı derecedeki sosyal yardım; köle ve esirlere yardımdır. Kölelik müessesesi İslâm'dan önce vardı. Fakat İslâm dini yavaş yavaş bunun ıslahı ve esir düşenleri esaretten kurtarılmaları için köle azat etme faziletinden bahsetti. Bir çok dini meselelerin keffaretini köle azat etmeye bağlamıştır. mesela; bir kimse orucunu özürsüz olarak bozarsa bir köle azat etmesi gerektiği gibi, herhangi bir kimse yeminini bozar, hatâen adam öldürür, ziharda bulunursa, (ailesini kendisine nikahı müebbeten haram olan mahremine benzetirse, mesela sen benim yanımda annemin, kayin anamın sırtı gibisin. Bedenin annemin, kız kardeşimin, tey-

zemin, halamın bedeni gibidir) işte ziharla ilgili bu gibi sözlere benzer söz sarf eden kimselere keffaret olarak evvela bir köle azad etmeleri gerekir.

Zihar için fazla bilgi isteyen fıkıh kitaplarının zihar konusuna müracaat etsin.

İşte böylece İslâm'a kılıç çekip müslümanlarla savaşan ve savaş neticesinde esir ve köle olmuş kimseleri hürriyete, insanlık şerefine kavuşturma imkanını sağlamak, onları şefkat sinemize basıp mali yardımda bulunmak, İslâm cemiyetinin başlıca görevlerindendir. Bu görev dini bir görev olmakla beraber aynı zamanda insani bir görevdir. Kafirler bizden aldıkları esirlere karşı her türlü gayr-i insani muamelede bulunurlarken, İslâm mücahidleri ise, onlardan aldıkları esirlere karşı şefkat ve merhamet kanatlarını gererlerdi. Resulullah (s.a.v.) Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadisi şerifinde şöyle buyurur:

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ اِخْوَانُكُمْ خَوَلُكُمْ جَعَلَهُمُ اللّٰهُ تَحْتَ اَيْدِيكُمْ

"Sizin köle ve cariyeleriniz ancak kardeşlerinizdir. Allah (c.c.) size mülk olarak elinizin altına koymuştur. (Sizi onlara malik kılmıştır)." Ebu Zerr'in rivayet ettiği aynı hadisi şerifinde ise buna devamen şöyle buyurulmaktadır:

فَمَنْ كَانَ اَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِنْ طَعَامِهِ وَلْيُلْبِسْهُ مِنْ لِبَاسِهِ وَلاَ يُكَلِّفْهُ مَا يَغْلِبُهُ فَاِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعِنْهُ

"Herhangi bir kimsenin mahiyetinde (kölesi olan) kardeşi yaşıyorsa yediğinden ona yedirsin, giydiğinden ona giydirsin ve ona ağır gelecek bir iş teklif etmesin, şayet ona

ağır gelecek bir iş teklifinde bulunursa, ona bizzat yardım etsin." (5)

Dinimizde kölelerin haklarına ne kadar önem gösterildiği, her bilinçli müslümanca malumdur. Demek oluyor ki, bu müessesenin İslâmiyet'ten önceki durumu çok acınacak durum idi. Bunu İslâm dini ıslah etmiştir. Ancak tamamen yasaklayıp kapatmamıştır. Zira dinimiz, bunu kafirlerin müslümanlardan aldıkları esirlere mukabil mücahidlere, gazilere verilen bir hak olarak telakki eder. Müslüman devleti yasaklarsa dahi kafir bu yasağa uymaz. İslâm devleti ile kafirler arasında savaş zuhur ettiğinde devlet reisi tarafından kölelik ve cariyelik müessesesi İslâm'ın gösterdiği prensipler dahilinde işletilebilir.

Ayetin sonunda ruhu arındırıp, insanı olgunlaştıran ve kamil bir insan olmanın yolunu gösteren dört haslet gösteriliyor. Onların başında namaz gelir. Zira namaz kılmak, ruhun gıdası ve Allah'a karşı görevlerimizin en şereflisidir. İnsan olabilmemiz için günde beş vakit o yüce kudrete karşı secde-i ubudiyete kapanmak insanı ruhen olgunlaştırır, mele-i âlâdaki melekleri geride bırakcak şekilde yüce makamlara eriştirir.

Cenab-ı Hak (c.c.) kamil iman ve faziletli yolların ölçü ve manasını beyan buyurarak sosyal bünyemizdeki halleri sıraladıktan sonra birinci derecedeki imanın semeresini belirtirken, evvela namazdan bahsetti. Zira bir insanın imanlı

(5) Keşfülhafa c.a 1, s. 69 - Riyazussalihin s. 518 - Feyzulkadir c. 1, s. 221 Beyrut, Lübnan.

olabilmesi için evvela herkese ve her gün farz olan namaz kılmakla belli olur. Yani her ân için küfürle iman arasında bir alameti farikadır. (Ayırıcı bir özelliktir.) Nitekim Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ

"Kul ile küfür arasında namazın terki vardır." (6) Yani yalnız namazı terketmesi küfür hududuna girmesine sebep olarak kafi gelebilir. Namazsızlık insanı küfre kadar götürebilir. Namaz kılmayanın kafire benzer tarafı olur. İmam-ı Hanbel (r.h) bu hadisin zahiri manasına dayanarak, "Kişi yalnız namazın terki ile kâfir olur." der. Fakat diğer müctehidlere göre farziyetini inkar ederek terk ederse veya hafife alırsa kafir olur. Yoksa fasık olur. Namazın dinimizdeki önemi ne kadar büyük ise zekatın da önemi o derece büyüktür. İctimai hayattaki fonksiyonu daha da ehemmiyete şayandır. Zira mali bir ibadet olduğu için menfaati başkasına sirayet eder. Fakat namazın faydası sadece kişiye aittir. K. Kerim'in hemen hemen her yerinde namaz ile zekat bir arada zikredilmektedir. Böylece bu iki ibadet biri bedeni, diğeri mali olmak üzere iyilik ve erdemliliğin temelini teşkil etmektedir. Demek ki zekatı vermeyen insan İslâm'ın büyük rükünlerinden birini yıkmış olur ve kamil manada imana sahip sayılmaz.

Mezkur ayet-i kerime iki önemli husus ile noktalanmaktadır. Birincisi "ahde vefa"dır. İmanlı kimselerin bir konuda

(6) Keşfülhafa c. 1, s. 239; Etterğib vetterhib c. 1, s. 378 - Tac. 1, s. 140.

yaptıkları andlaşma ve verdikleri söz son derece önemlidir. Bu söz ister kul hakkı ile ilgili olsun, ister Allah (c.c.) hukuku ile ilgili olsun mutlaka yerine getirilmelidir. Nitekim müfessirler şöyle tefsir ederler:

وَالْعَهْدُ يَشْمَلُ حُقُوقَ الْحَقِّ وَالْخَلْقِ

"Söz konusu olan (ahd" hem Allah (c.c.) haklarına hem de kul haklarına şamildir (hepsini içine almaktadır)". (7)

Doğru söylemek, ahde vefa etmek, yapılan andlaşmaları bozmamak, kalbin derinliklerine kök salmış bir imanın alametidir. Biz ervah aleminde dini emanetler hakkında Allah'a (c.c.) söz verdik. O emanetlerden biri de mali ibadetimiz olan zekat, fitre ve nafile sadakalardır. Ahde vefa şu kayıtla kayıtlandırılmıştır: Mutlaka yerine getirilmesi gerekli olan sözden maksat şudur:

اَلْمُرَادُ بِالْعَهْدِ مَالاَ يُحَلِّلُ حَرَامًا وَلاَ يُحَرِّمُ حَلاَلاً

"Sözden maksat, haramı helal, helalı haram kılmayacak şekilde olan şeyler hakkında verilen sözdür." (8) Yani Allah ve Rasulullah'ın emirlerine uygun olmalı, şayet uygun olmadığı durumda ise iş değişir. Mesela; birisi "Ben faiz yiyeceğim veya başka bir haramı işleyeceğim" diye söz verirse böyle bir ahde vefa göstermek elbette caiz değildir.

Şu bir hakikattir ki, milletler, kabileler, akrabalar arasında çatışmalar ve gerginliklerin bir tarafı bu ilahi emir olan ahde vefasızlıktan kaynaklanıyor dersek, mübalağa

---

(7) Ruhumaani, c. 2, s.4 7.
(8) Ruhum aani, c.2, s. 47.

sayılmaz. İkinci önemli husus da sabırdır. Fakirlikte, hastalıkta, savaşta, diğer bela ve müsibetlerde sabır etmek dinimizde çok önemlidir. Bu üç durumda sabreden bir mü'min diğer hallerde de rahatlıkla sabırlı olabilir. Zaten sabır üç şekilde tehakkuk eder. a) İbadette sabır, b) Günahlardan sakınmada sabır, c) Musibetlere karşı sabır.

SONUÇ: Allah (c.c.) buyuruyorlar ki, "İşte imanlarında hakiki, hayır-hasenatta doğru olanlar bunlardır. Ve Allah'ın azabından korunarak yasaklarından sakınanlar ancak bu mezkur vasıflara sahip kimselerdir." İbn-i Kesir şöyle der:

مَنْ اتَّصَفَ بِهٰذِهِ الْآيَةِ فَقَدْ دَخَلَ فِى عُرَى الْاِسْلَامِ كُلِّهَا الخ.

"Herhangi bir kimse bu ayet-i kerimenin muktezasınca hareket edip, içindeki vasıflarla muttasıf olursa, İslamiyet'in bütün halkalarına yapışmış (İslam binasını ayakta tutarak hakiki İslam dairesine girmiş demektir.)" (9) Yani iyi amellerin temel esaslarını teşkil eden her çeşit salih amellerle imanını kemala erdirmiş sayılır. İslam dininde mali ibadet hususunda zekattan sonra ikinci derecede yer alan sadaka-ı fıtırdır. dolayısıyla konumuz olan oruç risalesinin son kısımını ona tahsis ettik.

SADAKA-I FITRIN DİNİMİZDEKİ Önemi, Hükmü ve Miktarı:

Bu da zekat gibi aynı anlamda sosyal adaleti sağlamaya yönelik mali bir ibadettir. Hasseten fakirleri ramazan şerifte

---

(9) İbnükesir c. 1, s. 207 (Mektebetülislamiye İhyaittürasilarabi Beyrut-Lübnan)

bununla sevindirmekte büyük ecir ve sevap vardır. Fıtır kelimesinin manası, yaratılış demektir. "SADAKA-I FITIR" demek ise, bedenin zekatı demektir. Ayrıca fıtır oruç açmak demektir. Ramazan orucu Şevval'in ilk günü bırakılıp iftar edildiği için o güne fıtır günü denilmiştir. Bu güne bu ismin takılması İslamidir. İşte Ramazan ayının orucunun sona ermesi ile fıtır sadakasını ödemek vacib, farz olduğu için fıtır sadakası, fıtır zekatı, ramazan ve oruç zekatı da denilmiştir.

Allah (c.c.) şöyle buyurur:

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى

"Kendini (inkar, inad ve kötülüklerden) arındıran, Rabbi'nin adını anıp namaz kılan kimse, cidden korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşmuştur." (10)

Bir manası da şöyledir: "Malının zekatını, fıtır sadakasını vermekle nefsini hırstan, cimrilikten temizleyen, Resulullah'a nazil olana inanarak Rabbisinin ismini zikredip, beş vakit namaz ile bayram namazını kılan kurtuluşa ermiştir"

Avnu'l-Mâbud şöyle der:

"Bu ayeti (kerime) fıtır sadakası hakkında inmiştir" (11)

Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

عَنْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ اَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ هٰذِهِ الْآيَةِ فَقَالَ نَزَلَتْ فِي زَكَاةِ الْفِطْرِ

---

(10) Elâlâ A. 14-15.

(11) Arnu'l-Mabud c. 5, s. 4 (el-Mektebetü's-Selefiye, el-Medinetü'l-Münevvere)

"Kesir b. Abdullah (r.a.)'an o da babasından o da ceddinden (r.a.) rivayet etmiş, demiştir ki: "Peygamber (s.a.v.)'e bu ayet hakkında soruldu. Resulullah (s.a.v.) de bu ayet sadaka-i fıtır hakkında nazil olmuştur." (12) diye cevap verdiler.

İbn-i Küdame bu ayet-i kerimeyi zikrettikten sonra şöyle der:

هو زكاة الفطر

"O, (Ayetten kasdedilen mâna) fıtır sadakasıdır." (13)

Müfessir İbn-i Kesir şöyle der:

اِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَ يَأْمُرُ النَّاسَ بِإِخْرَاجِ صَدَقَةِ الْفِطْرِ وَيَتْلُو هَذِهِ الْآيَةَ

"Şüphesiz ki, Ömer bin Abdülaziz müslümanlara fıtır sadakasını vermelerini emreder ve bu ayeti okuyup (gerekli olduğuna delil olarak gösterirdi.)" (14)

Müfessir Âlusi, bu ayet-i (kerimeyi) Hz. ali (r.a.) şöyle tefsir ettiğini rivayet eder:

(تَزَكّى) اَىْ تَصَدَّقَ صَدَقَةَ الْفِطْرِ

"Yani (ayetteki Tezekka kelimesinin anlamı) fıtır sadakasını verir." (15)

Serahsi, bu ayetin manası bir kavle göre şudur der:

---

(12) Tac, c.2, s. 24 -Kurtubi c. 20, s. 21 (1966-Beyrut-Lübnan)
(13) İbnukudame c. 3, s. 79.
(14) İbni Kesir c. 4, s. 501/1980-1400 -Cessas, Ahkamülkuran c.2, s. 473/1335-Matbatülevkafilislami filislami
(15) Ruhumnaani, c. 30, s. 110 (İhyautturasilarabi Beyrut-Lübnan)

"Fıtır sadakasını vermekle nefsini temizler ve bayram namazını kılar." (16)

Sadaka-ı fıtrın farz veya vacib olduğunda ihtilaf vardır.

Evvela şu hadis-i şerifleri kaydedelim;

عَنْ اَبِى سَعِيدِ الْخُدْرِىِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا نُخْرِجُ فِى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ وَكَانَ طَعَامَنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْاَقِطُ وَالتَّمْرُ

Ebu Said el-Hudri (r.a.)'dan; şöyle dediği rivayet olunur: "Rasulullah (s.a.v.)'ın zamanında biz sadaka-ı fıtrı bayram gününde yiyecek maddesinden "bir s'a" olarak verirdik. Bizim o zamandaki yiyeceğimiz ise, arpa, kuru üzüm, keşk (yağı alınmadan kurutulan yoğurt) ve kuru hurma idi" (17) (Keşk yörelerdeki örf-adete göre değişir.)

Diğer bir hadis-i şerifde şöyle buyurulur:

وعنه قال فرض رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرًا لِلصِّيَامِ (للصَّائِمِ) من اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayete göre: "Rasulullah (s.a.v.) oruçluyu işlediği faydasız söz ve fiillerden ve çirkin ölçüsüz lafların pisliğinden temizleyici ve fakirlere yiyecek olmak üzere fıtır sadakasını farz kıldı." (18) Başka bir hadisi şerifinde şöyle buyurulur;

---

(16) Mebsut c. 3, s. 101.
(17) Buhari 1, s. 263 (İsalbabilhalebi)
(18) Avnulkâbud c. 5, s. 3- Mişkatülmesabih c. 1, s. 570.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ اَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ اَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ اِلَى الصَّلَاةِ

İbn-i Ömer'den (r.a.) rivayete göre şöyle demiştir; "Rasulullah (s.a.v.) bize müslümanların bayram namazına çıkmadan (yani vakti girmeden) önce fıtır zekatını fakirlere vermemizi emretti." (19)

Diğer bir hadisi şerifinde şöyle buyurmaktadır:

عَنْ ثَعْلَبَةَ ابْنِ صُعَيْرِ الْعُذْرِيِّ اَنَّهُ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ اَدُّوا عَنْ كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ صَغِيرٍ اَوْ كَبِيرٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ اَوْصَاعًا مِنْ تَمْرٍ اَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ

Sâlebe b. Suâyr'den rivayete göre şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) bize bir hutbe irad ederek şöyle buyurdular: "Hür ve köle, küçük, büyük olan herkes için yarım sa' (fıtır sadakasıyla keffaretlerde kullanılan şerî ölçek) buğdaydan veya bir sâ' hurma veya bir sâ' arpadan fıtır sadakası olarak verin" (20)

İmam-ı Şafiî (r.h) Said-il Hudri'nin ve İbni Ömer'in (r.a.) rivayet ettikleeri hadisi şeriflere dayanarak fitrenin miktarı adı geçen gıda maddelerinin hepsinden de birer sâ olduğuna hüküm vermiştir.

İmam-ı azam (r.h) ise Sâlibe'nin (r.a.) rivayet ettiği

---

(19) Buhari c. 1, s. 263 -Müslim (Nevevi Şerhiyle) c. 7, s. 63 Darulfıkre Beyrut-Lübnan Anul mâbud c. 5, s. 3, Sünenünnesai c. 3, s. 54- İhyaittürassilarabi

(20) Mebsut c. 3, s. 101, Fethülkadir c. 2, s. 219.

hadis-i şerife istinaden fıtır sadakasının buğdaydan yarım s'a olduğunu söylemiştir. Her ne kadar İbni Ömer'in rivayeti kaynakça daha kuvvetli ise de fıkıh kitaplarımız şöyle derler:

اِنَّ عَشْرَةً مِنَ الصَّحَابَةِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ مِنْهُمْ اَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِىٌّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ رَوَوْا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى صَدَقَةِ الْفِطْرِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ الخ.

(Şeyh Ebu Mensur-i Maturidi şu beyanatı verir:)

"Şüphesiz içlerinde dört halifenin de bulunduğu on sahabe (r.a.) fıtır sadakasını buğdaydan yarım sâ olduğunu rivayet etmişlerdir ve mezkur zat onların rivayetleriyle delil getirmiştir." (21) Hatta Serahsi diyor ki: "Ebu Hasan el Karhi, buğdaydan yarım s'a, fitreye kifayet etmez diye hiç bir sahabeden nakl olunmamıştır, der. Buğday, arpa ve hurma gibi değildir. Zira fakîr buğday ununu kepeği ile beraber yiyebilir."

"Cumhur-ı ulemaya göre fıtır sadakası zekat gibi farz olan bir sadakadır. Onlara göre farz ile vacib aynı şeylerdir." (22) Onlar şu hadisi şerifindeki emir vucub (farz) içindir derler.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ اَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ

(21) Bedaissanaî c. 2, s. 72 -Beyrut Lübnan- Fethulkadir, c. 2, s. 225-6 Mebsut c. 3, s. 113.

(22) Elceviz s. 22 (Abdülkerim Zeydan)

Abdullah bin Ömer (r.a.)'dan şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.v.) fıtır zekatının bir s'a kuru hurma veya bir s'a arpa olarak verilmesini emir buyurdular." (23)

Serahsi şöyle der: "Sadaka-ı Fıtrın vücubunu ifade eden asıl kaynak bu hadisi şeriftir." (24) Hanefiler buradaki emirden vücub manasını alırlar.

Diğer bir hadisi şerifinde de şöyle buyurulur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ فَرَضَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ اَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ وَالذَّكَرِ وَالْاُنْثَى وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَاَمَرَ بِهَا اَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ اِلَى الصَّلَاةِ

İbn-i Ömer (r.a.)'den:

"Peygamber (s.a.v.) kuru hurmadan veya arpadan bir sa' olarak (müslümanların) kölesine, hür olanına, erkeğine ve kadınına, küçüğüne, büyüğüne sadaka-ı fıtrı farz kılmış ve insanların bayram namazına çıkmadan (yani vakti gitmeden) önce verilmesini emrettiler." (25) Şafiiler bu hadise dayanarak fitrenin farziyetine hüküm verirler. Hanefiler farz ve vacibin ayrı ayrı şeyler olduğuna hüküm verirler. Onlara göre sûbutu zanni olan bir delile dayanan ibadetlere vacip denilir ve sübutu, delaleti kat'i olan bir delil ile sabit olan ibadetlere de farz denilir. Hanefilere göre fıtır sadakası vacibtir. Zira, ahad hadisi ile sabittir. Ahad hadisi ise, zanni delil-

(23) İbni Mace c. 1, s. 584.
(24) Mebsut c. 3, s. 101.
(25) Tac. c. 2, s. 24-5 Buhari c. 1, s. 263 (İselbabilhalebi) Sübülüsselam c. 2, s. 137 (Daruihyaittürasilarabi)

dir. Hanefilere göre ikinci hadisteki "farziyet" ifadesinin manası takdir ve tayin demektir. Yani Peygamber (s.a.v.) fıtır sadakasının miktarını bir s'a kuru hurma veya arpa olarak takdir ve tayin etmiştir, diye te'vil ediyorlar. İnkarı küfür sayılmaz. Ancak farzın inkarı ise küfürdür.

Bunlar ve bunlara benzer hadisi şeriflere dayanarak Fükeha (müctehidler) bu konuda şöyle demişlerdir: "Sadaka-ı fıtır hür olup da ramazan-ı (şerifin) sonuna yetişen ve asıl ihtiyacından başka nisab miktarı malı veya parası bulunan herkese gereklidir. Hanefi hariç, diğer müctehidlere göre kendisinin ve bakmakla mükellef olduğu kimselerin bayram günü ve gecesine ait nafakasından, asli ihtiyacından hariç, artan fıtır sadakası miktarındaki mala sahip olan kimseye fıtır sadakası gerekir. Hatta Maliki'ye göre elinde malı yoksa dahi borçlanıp da ileride borcunu ödeyecek durumda ise borçlanarak vermesi gerekir. Fıtır sadakasının vücubu için gereken nisabtan maksat 200 dirhem gümüş (ancak bu devirde gümüşün bir değeri olmadığı için nisabda onu değil de altını nazara almamız daha uygun olur) veya 20 miskal (altın gerekli ya da bunlara mukabil mal da olabilir. Bu malda üreme, çoğalmanın gerekliliği söz konusu değildir. Kurban konusunda da esas kabul edilen budur. O halde asli ihtiyaçtan (borcundan, evinden, evine lüzumlu eşyasından, bineğinden, silahından, kendisi ile çoluk çocuklarının bir aylık ya da bir senelik nafakalarından, sanatkarın tezgahından, ilim adamının kitablarından fazla evi, dükkanı, kışlık, yazlık sergisinden fazla ihtiyaç dışı sergisi, mesela, ihtiyaç dışı halı ve mobilya takımları v.s., iyi

şeyleri dinlemek, aynı şekilde dünyanın ahvalinden haberdar olmak için değil de; kötüye kullanılan, tv, müzik seti, video, radyosu bulur da bunlar mezkur gayeye müstenid değilse ihtiyaç dışı sayılıp bulundurulması haramdır. Zira harama alet oluyor. Kalabalık aileler dışında ihtiyaç dışı birden fazla iki çamaşır makinesi, iki buzdolabı var ise ve bu fazlalıkların değeri nisab miktarına ulaşılıyorsa hem fitre vermeye ve hem de kurban kesmeye mecburdur. Aynı zamanda zekatı da alamaz. yani zengin sayılır. Daha evvel zekat ile ilgili kitabımızda bahsettiğimiz gibi "üç takım elbisesinden fazla elbisesi olup da fazlalık olanın değeri nisab miktarı ise, zengin sayılır." 20 miskal (80gr altın) miktarında Bağı olana gerektiği gibi, tarlası olana da gerekir. İster bir aylık veya bir senelik ihtiyacını karşılasın ister karşılamasın. Bahsi geçen gayri menkul, nisab miktarında olduktan sonra kendisine hem fitre hem de kurban gerekir. Ancak bu gibi şeyler ticari gayeye dayanmadıkça, zekata tabi değildir. Şafiî'ye göre çalıştığı halde geçimini sağlamayan, mesela; 10 krş.a muhtaç olduğu halde ancak, 5, 6, 7 veya 8 krş bulan kimse zekat ve fitreyi miskin (yoksul) sıfatıyla alabilir. Aynı zamanda kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere ait bayram günü ve gecesinin nafakasından, mesken ve birer takım elbisesinden fazla olarak sahip olduğu fıtır sadakası tutarında malı veya parası olunca fıtır sadakasını da vermesi gerekir.

Kişinin bakmakla mükellef olduğu kimseler, fakir olan babası, anası, ergenlik çağına varmamış veya ergenlik çağında deli olan çocukları, eşi ve köle ile cariyesidir. Er-

genlik çağına varmamış velakin zengin olan çocuğun fitresini kendi malından vermeye mecbur değildir. Onun malından fitresini verir. Şayet kendi malından verirse de caizdir. zira hakimiyeti onun elindedir. Şu noktayı da belirtmemiz gerekir. Bazı kimseler "canım nisaba malik olmayan kimselere fitre gerekmez" diye beyanat verip, fetva verirler. Evet öyledir. Ancak bahsettiğimiz gibi fıtır sadakasını gerektiren nisab, zekatı gerektiren nisabtan bir bakıma ayrıdır. Bu hususu şu ibare ile vuzuha kavuşturalım:

ولو كان له دار واحد يسكنها ويفضل عن سكناه منها مايساوى نصابًا وجبت عليه الفطرة وكذا فى الثياب والاثاث

"Eğer bir kimsenin yalnız bir evi olup da bir (tarafında) oturur ve ondan (boş kalan) diğer kısmı ihtiyacından artıyorsa, artan bölüm de nisab miktarında ise kendisine fıtır sadakası gerekli olur. Keza ihtiyaç dışı elbise, ev eşyası bu kabildendir." (26) Şu ibarenin üzerinde tam manasıyla dikkatli düşünülürse anlaşılır ki fıtır sadakası bu devirde hemen hemen bazı müstesnalar hariç herkese gereklidir. Zira evlerimiz fuzuli şeylerle doludur. Bahsi geçen zengin çocuğun velisi çocuğun fitresini vermezse günahkar olur. Kendisi erginlik çağına girince verilmeyen fitresini vermelidir. Hanefi olan bir kimse kendi karısının fitresini vermeye mecbur değildir. Şafiî olan ise ailesinin fitresini vermek mecburiyetindedir.

(Tabii ki her ev reisi mahiyetindeki aile fertlerinin hepsinin fitresini seve seve verir ve vermelidir.)

(26) Cevheretünneyyire c. 1, s. 171 (Mecmaülenhür c. 1, s. 185 (M. 1309).

FITIR SADAKASININ FAYDA VE HİKMETLERİNİ ŞU HADİSİ ŞERİFTEN ÖĞRENELİM:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ فَرَضَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ

İbni Abbas (r.a.)'dan "Peygamber (s.a.v.) oruç tutan kimse için boş ve kötü sözlerin kirinden temizleyici ve yoksullar için yiyecek olsun diye sadaka-ı fıtır'ı farz kılmıştır. Kim bayram namazından önce verirse bu onun için makbul bir zekat olur. Kim de namazdan sonra verirse bu onun için de sair sadakalar gibi bir sadakadan ibaret olur." (27)

فِي صَدَقَةِ الْفِطْرِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ قَبُولُ الصَّوْمِ وَالْفَلَاحُ وَالنَّجَاةُ مِنْ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ

"Sadaka-ı fıtırda 3 haslet vardır:

a) Orucun kabulü, b) Ölüm sekeratının şiddetinden kurtuluş, c) Kabrin azabından kurtuluştur." (28)

MEŞRU OLDUĞU TARİH

"Sadaka-ı fıtır hicretin ikinci senesi Ramazan orucu farz kılındıktan sonra ve zekatın farziyetinden önce meşru kılındı. Ta ki, oruçlu kimse için yaptığı hataların temizleyi-

(27) Tac, c.2, s. 24 -İbnu Kudame, c. 3, s. 80 -Feyzulkadîr, c.4 , s. 63.
(28) Mecmaulenhür c. 1, s. 185 (H. 1309) -Mebsut, c. 3, s. 103

cisi olsun." (29) İbni Abidin şöyle der: "Kıble Kâbe'ye çevrildikten sonra Şaban ayında Ramazan orucu farz kılındı. Bayramdan bir veya iki gün önce Peygamber (a.s.) bir hutbe irad ederek fitrenin verilmesini emretti." (30)

İmam-ı Şafiî'nin Şeyhi Veki b. Cerrah fitrenin hikmetlerini anlatırken şöyle demiştir:

زَكَاةُ الْفِطْرِ لِشَهْرِ رَمَضَانَ كَسَجْدَةِ السَّهْوِ لِلصَّلَاةِ الخ.

"Ramazan münasebetiyle verilmesi gereken fıtır zekatı tıpkı namazın içinde meydana gelen noksanlık için yapılması gereken sehv secdesi gibidir. Nasıl ki, namazın noksanları için sehv secdesi gerekiyorsa, oruçla ilgili bazı hataların giderilmesi için de sadaka-ı fıtır gerekir." (31)

Sadaka-ı fıtır ancak şu dört şeyden verilebilir:

a) Buğday, b) Arpa, c) Hurma, d) Kuru üzüm. Zira fakirlerin ana gıda maddesi bunlardır. Fakat bu gıda maddelerinden değişik ölçülerde verilir. Şöyle ki, buğdaydan yarım s'a alır. Sâ da şöyle tarif edilir:

وَالصَّاعُ اَرْبَعَةُ اَمْدَادٍ وَالْمُدُّ رِطْلَانِ وَالرِّطْلُ مِأَةٌ وَثَلَاثُونَ دِرْهَمًا

"Bir s'a 4 müddür. Her müd de 2 rıtıldır. Bir rıtıl da 130 dirhemdir." (32) Hesabı şöyledir: 1 Sâ= 4 müdd= 8 rıtılx130= 1040 dirhem.

---

(29) Fıkhüzzekat c. 1, s. 360 İbnuâbidin c. 2, s. 71 Muğnilmuhtac, C. 1, s. 401.
(30) ibnu Abidin c. 2, s. 71 -Beyrut, Lübnan
(31) El Fıkhül İslami (Zühayli) c. 2, s. 902 İanettüttâlibîn c. 2, s. 161.
(32) İbnü Abidin c. 2, s. 76 (Daru İhyaittürasilarabi -Beyrut- Lübnan)

Bu dını vecibe hakkında ulemanın muhtelif görüş ve tesbitleri vardır. Fazla uzatmadan kısaca izah etmeyi uygun gördüm. Asrımızın müelliflerinden Züheyli şöyle tesbit etmiştir:

وَالدِّرْهَمُ الشَّرْعِيُّ عِنْدَ الْحَنَفِيَّةِ (٣.٥٠ غم)

(Hanefiye göre Dirhem-i Şer'î 3, 50 gr.) (33) O halde Hanefilere göre fitrenin gr. tutarı şöyle hesaplanır; 1040x3.50 =3640 gr. Bu meblağın buğday dışındaki maddelerden verilmesi gereken bir mikdardır. Buğdaydan ise, bunun yarısı kadardır. Yani 3640/2=1,820 gr. Bunu para olarak tesbit etmek için de yaşanılan zamanki buğdayın fiyatına bağlıdır. Mesela; Buğdayın iyisinin fiyatı 500 tl. ise, 1,820x200= 910 tl. eder. Yani bu durumda 910 tl. vermek gerekir. Buğdayın fiyatı arttıkça para miktarı da ona göre artar.

وَالشَّافِعِيَّةُ: كُلُّ دِرْهَمٍ سِتَّةُ دَوَانِقَ كُلُّ دَانِقٍ ثَمَانِ حَبَّاتٍ وَخُمُسَا حَبَّةٍ فَيَكُونُ الدِّرْهَمُ خَمْسِينَ حَبَّةً وَخُمُسَا حَبَّةٍ

"Şafiî'ye göre bir dirhem 6 dânik, her dânik ise 8 arpa ile 1 arpanın beşte ikisidir." (34) O halde bir dirhem-i şer'î 50 arpa ve bir arpanın beşte ikisidir. Öyle ise Şafiî'ye göre bir dirhemin gr. tutarı şudur; Bir dirhemi şer-i= 50 + 2/5= 252/5= 50,4 arpadır. Bu hususta Şafii'nin iki büyük fıkıh âlimi (Rafi ile Nevevi) arasında ihtilaf vardır. Rafi'ye göre bir fitrenin miktarı bir s'adır. Bir sa'da 8 ırak rıtılıdır. Her rıtıl da

(33) Elfıkhülislami (Zühayli) c. 2, s. 759.
(34) Tuhfetül muhtaç c. 3, s. 264.

130 dirhemdir. Şu halde bu zata göre 130x8= 1040 dirhemdir Gr. tutarı ise şöyle hesaplanır: Her dirhemin 50,4 arpa olduğunu söyledik. O halde 50,4x1040= 52416 arpa eder. Her arpa da 0.05 gr. olduğuna göre; 0.05x52416= 2620.8 gr eder. Şöyle de hesap edebiliriz: Şafiî'ye göre bir kırat 3 arpadır. Bir dirhem de 16.8 kırattır. o halde 3x16.8= 50.4 arpa, 50,4 arpax0.05 gr= 2.52 gr aynı hesap meydana çıkıyor. 2.52 gramı, 1040 ile çarparsak yukarıda çıkan rakamı elde edebiliriz. Nevevi'ye göre ise bir sâ'= 5 1/3 rıtıl, bir rıtıl da 128 4/7 dirhemdir. O halde gr. tutarı şudur: 5 1/3x128 4/7= 16/3x900/7= 14400/21= 685,7 dirhem= 685,7x2.52= 1727, 964 kg. Ancak Züheyli şöyle der:

وَالصَّاعُ يُسَاوِى (٢.٧٥١ غم)

"Bir s'a iki bin yediyüz elli bir grama eşittir." (35) Bu, Hanefî'den hariç diğer ulemanın cumhuruna göredir. Öyle ise Şafii olan bir kimsenin bu zata uyarak şu dini vecibe olan fitresini vermelidir. Zaten Şafii fıkıh bilginlerinden olan Rafi'ye göre de hesapladığımız zaman yaklaşık olarak aynı rakam çıkıyor. (Yani Şafii mezhebine göre fıtır sadakasının miktarı (2,751 gr) dır. Dilerse Hanefi'yi taklid ederek bu meblağın değerinde para olarak da verilebilir.

İster Hanefi olsun, ister Şafii olsun herkes bulunduğu yerin yaşamak için gerekli olduğu yiyecek kısmından fitresini verir. Bu devirde umumiyetle buğday ekmeği yenildiğine göre en iyi cins buğday verilmelidir. Ancak isteyen

(35) Elfıkhül İslami (Zühayli) c. 2, s. 900

fiyatı yüksek olandan (üzüm veya hurmanın) fitre tutarını hesaplayıp verebilir. Hatta hali-vakti yerinde olanların en pahalısından vermeleri daha makbuldur. "Hanefilere göre buğday unu, kavudu buğday gibi, arpanın unu, kavudu arpa gibi itibar edilerek fitre olarak verilebilir. Fakat Şafii'ye göre ise ne un ne de kavut fitre olarak verilmez. Caiz değildi." (36)

Bu konuya biraz açıklık getirmek için Hanefi mezhebine göre yalnız dirhem ve kıratı kısaca anlatırsak yerinde olur. Hanefi'ye göre bir dirhem-i şer-i 14 kırat ve her kırat da 5 arpa ağırlığıdır. Öyle ise bir dirhem-i şer-i 70 arpa ağırlığındadır. Her arpa da 0.05 gr. dır. O halde bir dirhem-i şerinin gr. tutarı şöyledir: 0.05 x 70= 3.5 gr. dır.

Fıtır sadakasının miktarını bulmak için de bu meblağı 1040 ile çarpmak gerekir. 3.5x1040= 3,640 gr. Demek ki Züheyli'nin dirhem hakkındaki görüşü isabetli ve doğrudur. örfî dirhem ise 16 Kırattır. Her örfî kırat da 4 arpa ağırlığıdır. Hesabı şöyle yapılır: 16x4= 64 arpa. 64x0.05= 3.2 gr. Fakat Şer'î dirhem muteberdir. Ancak örfî dirhem (zekat bahsinde de geçtiği gibi) şer'î dirhemden az olmazsa onunla dinen amel etmek caiz olur. Yoksa caiz değildir. Mesela; fıtır sadakası onunla değil de şer'î dirhemle hesab edilir. Diğer mali ibadetlerin nisabı da aynıdır. Yani şer'î dirheme göredir. Kırat-ı örfi 4 arpadır. Şu halde önce bir kıratı şer'î nin ne kadar olduğunu meydana çıkarmak için şöyle hesaplarız; 0.05x5= 0,25 gr. Bir dirhem-i şer'î de 14

(36) Mebsut c. 3, s. 113 -Envar c. 1, s. 139- (1306 Mısır).

kırat olduğuna göre, 0.25x14= 3.5 gramdır. Örfî kıratın gram tutarı da şudur: 0.05x4= 0.2. Fakat lügat kitablarımızın dirhem-i örfiyi 312 gr. olarak tesbit etmişlerdir.

Merhum Ömer Nasuhi Bilmen kıratı 0.200046 gr. olarak tesbit etmiş ve büyük İslâm ilmihal kitabında buğdaydan fıtır sadakasının miktarını (1,667) gr. olarak kaydetmiştir. Demek ki o, şöyle hesap etmiş: 1 s a' (fitre ve keffaretlerde kullanılan ölçek) 1040 dirhem. Bir dirhem-i örfî de 16 kırattır. O halde gram tutarı şudur:

16x0.200046= 3.200736 gr x 1040 dirhem= 3328/2= 1,664 gr bahsi geçen zat da iki, üç gramı ilave ederek mezkur kitabındaki anılan rakamı çıkarmıştır.

Bazı ehl-i ilim de dirhem-i şer'î'yi 2,8 gram olarak tesbit etmişlerdir. onlar kıratı 0.2 gr. olarak kabul etmiş ve şöyle hesaplamışlardır: 0.2x 14 kırat= 1 dirhem-i şer'î= 2.8 gr. , 2,8x1040 dirhem= 2912, 2912/2= 1456 gr. olarak çıkar. Buna az bir ilave ile (1460 gr) olarark kabul ederek fıtır sadakasının miktarını belirlemişlerdir. Biz, dirhemi, gümüş nisabında fakirleri düşünerek öyle hesap ettik. Ancak bu dini vecibe hakkında çok hassasiyet gösterip ihtiyatlı olarak fakirleri kayırmak zorunda olduğumuzdan, dirhem-i şer'îyi 3,5 gr olarak kabul etmemiz ve bu meğlağdan aşağı fıtır sadakasının verilmemesini tavsiye etmemiz gerekir. Zira bu abdi aciz bizzat kuyumcunun terazisine baş vurdu ve her iki ucu kesilmiş normal bir arpanın 0.05 gr. olduğunu müşahede ettim. Öyleyse şer'î bir dirhem yukarıda kaydettiğimiz gibi 3,5 gr. dır. Şer-i kırat da 5 arpa olduğuna göre

bir kırat-ı şer'î de yukarıda kaydettiğimiz gibi 5x0.05= 0.25 gr.

Şunu da kaydedelim: Bir kimse fitrenin miktarını bilmeden fazla verirse ve alan fakir de biliyorsa, ona "bana verdiğin bu meblağ fitrenin mikdarından fazladır" demesi gerekir. Aksi halde fitrenin miktarından artan fazlalık kendisine haram olur. Fakat bilerek veya isteyerek verirse zaten daha iyi olur. Netice olarak bu fıtır sadakası da bir ibadettir. İbadetlerde de ihtiyatlı davranmak gerekir. Nitekim fıkıh kitablarımız şöyle kaydederler:

وَالاِحْتِيَاطُ فِى بَابِ الْعِبَادَاتِ وَاجِبٌ

"İbadetler konusunda ihtiyat gereklidir" (37)

Daha evvel bahsettiğimiz gibi sadaka-ı fatırdan maksat fakirlerin ihtiyacını giderip, sosyal dengeyi sağlamaktır. O halde ne kadar fazla verirsek o kadar makbul olup, Allah'ın rızasına vesile olur. Oruçla ilgili noksanlarımızın keffareti olur. (Buğday dışındaki maddelerden 3,640 gr. buğdaydan ise bunun yarısı olan, 1,820 gr. verilmelidir.) Bundan fazla verilir, aşağı verilmez. Hatta "ZÜHEYLİ"nin tesbitine göre fıtır sadakası, buğday dışındaki maddelerden 3,800 gr, buğdaydan ise 1,900 gr. Zühayli, görüldüğü gibi bizim tesbit ettiğimiz rakamdan 80 gr. daha fazla hesap etmiştir. Bu da bir ihtiyattır.

---

(37) Mebsut, c. 3, s. 112.

VÜCUB VAKTİ

Sadaka-ı Fıtrın vücub vakti ramazan bayramının birinci gününün tan yeri ağardıktan sonraki vaktidir. o halde tan yeri ağarmadan ölen kimse için fıtır sadakası gerekmediği gibi, tan yeri ağardıktan sonra bir çocuk doğarsa veya bir gayri müslim müslüman olursa kendilerine fitre gerekmez. Fakat tan yeri ağarmadan önce bir çocuk dünyaya gelir veya bir gayri müslim müslüman olursa, tan yeri ağarınca onlara vacib olur. Aynı şekilde bir fakir henüz tan yeri ağarmadan zengin olursa sadaka-ı fıtır vermesi gerekir. Lakin tan yeri ağarmadan zengin bir kimse, fakirleşirse kendisine sadak-ı fıtır vacib olmaz. tan yeri ağardıktan sonra ölen kimse için fıtır sadakası gerekir. Yine tan yeri ağardıktan sonra fakirleşen zengine de gereklidir. "Fıtır sadakasının bayram namazına çıkmadan önce verilmesi müstehabtır. (Şer'an sevilen ve beğenilen bir şeydir) Bayram gününden sonraya bırakmak ise haramdır." (38) Fıtır sadakasının verilebilmesinin zamanı hakkında ihtilaf vardır. Şöyle ki:

"İmam-ı Ebu Hanife'ye göre bu (fitre) Ramazandan önce verilebildiği gibi, Ramazandan sonraya da bırakmak caizdir. Fakat Hasan b. Ziyad fitreyi bayramdan sonraya bırakmak caiz değildir" der. (39) O halde Hanefi olan bir kimse de mümkün mertebe fıtır sadakasını bayramdan sonraya bırakmamalıdır. Zaten fıtır sadakasından maksad fakirin bayram harçlığını temin etmek ve biran evvel onu vermekle

---

(38) Tac, c. 2, s. 24.
(39) Bedaissenaî c. 2, s. 74 (1982-1402- Beyrut Lübnan).

orucumuzun kabulunu sağlamaktır. "İmam-ı Şafii" ye göre ise ramazan içinde verilebilir, Ramazandan önce verilmez. Bayramdan sonraya bırakmak haramdır. Şayet bayramdan sonraya bırakılırsa kazası gereklidir. Hemen fakirlere verilmelidir.

Hanefi'ye göre tan yeri ağarınca vacib olur. Bu vücub ödeninceye kadar devam eder. Bayramın geçmesi ile vücub düşmez. Ne zaman verilirse edası sayılır. Kazası sayılmaz." (40)

Bütün müctehidlere göre bayram namazından önce vermek müstehabdır.

İmam-ı Şafiî'ye göre ise; Bayram gecesinin güneşin batması ile, gerekli olur. Dolayısıyla batmadan önce ölen kimse ile güneş battıktan sonra doğan çocuğun fitresi gerekmez. Fakat anılan gün, güneş battıktan sonra ölen ve güneş batmadan doğan çocuğun fitreleri gereklidir.

Fitre vermek için beş vakit kaydedilmektedir:

a) Cevaz vakti, b) Vücub vakti, c) Fazilet vakti, d) Kerahat vakti, e) Tahrim vakti. (41)

Şafiî'ye göre ise Sadaka-ı Fıtrın verilmesi caiz olan vakti ramazanın girmesiyle başlar. Bayram gecesi güneşin batması ile fitrenin vücub vakti girer. Bayram namazına çıkmadan önce ki vakit, onun faziletli vaktidir. Namazdan sonraki vakit ise onun kerahatli vaktidir. (Meğer bunun te-

(40) Elfıkhu alel- mezahibil arbaa c. 1, s. 627/8
(41) İâne c. 2, s. 168 (1320).

hiri, bir akraba veya daha muhtaç bir dost veya salih bir insan iin olsun, öyle bir gayeye matuf olursa mekruh değildir.) Hasseten ehli ilimi çin olursa daha efdaldir. Nitekim Hz. Muâz (r.a.) Yemen'den Medine-i Münevvere'ye zekat gönderirdi. Zira oradakiler ilimle meşgul idiler. İnsanlara daha faydalı oluyorlardı. Ayanı zamanda daha muştaçlardı. Bayramdan sonraya bırakmak ise haramdır. Ancak malının yanında olmaması veya müstahakların bulunmaması gibi bir mazerete binaen olursa mekruh olmaz. Bir müslüman nisaba malik olmadığı halde Ramazanda vücub vakti girmeden acele edip sadaka-ı fıtrı öder, daha sonra nisaba malik olursa yeniden ödemesi gerekmez.

Oruç tutmadığı halde yine de fitre vermesi gereklidir. Fitre gerçi oruçluyu manen temizleyen bir vecibedir. Ancak oruç tutmaya bağlı değildir. Bu bakımdan yaşlılığından veya hastalığından dolayı oruç tutmayan kimsenin fitre vermesi gereklidir. Zira bedenin zekatıdır. Bir müslüman sadece kendisi, bir de ergen olmayan çocukları için fitre vermekle mükelleftir. Ergen çocuklar için dilerse verebilir. Tabii ki onların müsaadesini almak şartı ile. Yakında buna temas edeceğiz.

BUNAK VE DELİ

Fitre konusunda bunak ile deli, çocuk mesabesindedir. Bu delilik ister doğuştan olsun, ister sonradan olsun farketmez. Bir zengin müslüman, fakir hısımlarının fitresini vermek isterse onlardan müsaade alması gerekir. Aksi halde

verilen fitre, fitre yerine geçmez. Kişi dede ve nineleri adına da fitre vermez. Dede ve nineleri ne kadar da fakir olurlarsa olsun torunlarının onlar adına fitre vermeleri emredilmemiştir. Yani torunlar dede ve ninelerinin adına fitre vermekle yükümlü değillerdir. Ancak müsaadelerini almak suretiyle verirlerse caizdir. Birlikte yaşayan ailelerde aile reisi, mahiyetindekilerin fitresini izne ihtiyaç olmaksızın verebilir. Eş ve büyük çocukları gibi. Fakat ana, baba, eş ve çocuklara benzemez. Her ne kadar birlikte yaşasalar dahi onlardan izinsiz fitrelerini veremez. Zira, eş ve çocuklarına olduğu gibi onlar üzerinde hakimiyeti yoktur." (42)

Demek ki ana ve babasının fitresini vermekle mükellef olmayan evlat onlardan müsaade almadan, fitrelerini veremediği gibi diğer akrabalarının da fitrelerini vermekle yükümlü değildir. Dolayısıyla onlardan izin almadan fitrelerini veremez. Keza küçük kardeşlerinin de fitreleri kişiye gerekli değildir. Bu konudaki genel kaide şudur; Nafakası ve velayeti (bakımı, hakimiyeti) kendisine gerekli kimselerin fitresini de vermeye mecburdur.

Bir fitre birkaç fakire verilebiliyorsa da Ancak bu konu ihtilaflı olduğundan bu fitrenin yalnız bir fakire verilmesi daha uygundur. Hatta fetava-yı hindiyenin beyanatı şöyledir:

وَيَجِبُ دَفْعُ صَدَقَةِ فِطْرِ كُلِّ شَخْصٍ إِلَى مِسْكِينٍ وَاحِدٍ

"Her şahsın fitresinin yalnız bir yoksula verilmesi gere-

(42) Fetavay-ı Hindiye c. 1, s. 193 Reddülmuhtar c. 2, s. 75.

kir." (43) Yani bir fitre ancak bir muhtaca verilebilir. Fakat birkaç kişinin fitresi bir yoksula verilebilir. Bunda ihtilaf yoktur.

Şafiî'ye göre ise, zekata müstehak olanlardan her sınıftan bulunduğu takdirde üçer kişiye verilmesi gerekir. Ancak bu çok güçtür. Onun için bazı Şafiî fukehasına göre, miskin (yoksul), borçlu, fakir gibi üç kişiye verilebildiği gibi, yalnız üç fakire de verilebilir. Bazı ulemaya göre de yalnız bir fakire verilmesi caizdir. Bu görüş Rafii ve Ezrai gibi zatların görüşüdür. Hatta Ezraî diyor ki: "Her asırda ve her beldede bu görüş tatbik edilmektedir. Fetvaya uygun da budur. Ancak üç kişiye vermek takvaya daha uygundur." (44) Fıtır sadakasının da zekat gibi niyetle verilmesi gerekir. Aynı zamanda temlik edilmelidir. (Bizzat fakirin mülkiyetine verilmesi gerekir) Yani yedirmekle içirmekle olmaz. Niyet kalben yapılır. Fakire verilirken "Bu fitremdir" diye lisanen söylemeye gerek yoktur.

Bir kimse fitresini fakir olan ailesine, oğluna, babasına veya torunlarına veremez. Şafii'ye göre: "Zengin kadın, fakir olan kocasına verebilir. Aynı zamanda bir kimsenin ailesi borçlu ise, (Yani Şafii'ye göre) kocası, âilesinin borçtan kurtulması için ona zekat ile yardım edebilir. Bir kimsenin kuvvetli, sıhhati yerinde, fakir babasına vermesi hakkında her ne kadar İbnü Şühbe gibi "caizdir" diyen varsa da buna

(43) Fetavay-ı Hindiye c. 1, s. 193
(44) Envar'ın haşiyesi Kümsera c. 1, s. 140/İane c. 2, s. 190 - Muğnilmuhtac c. 3, s. 116

itibar edilmez. Zaten fakir babanın nafakası evladına gerekli olur.

"Kendisine nafakası gerekli olana zekat ve fitresini vermesi caiz olmaz." (45) Ancak babası borçlu olursa (Şafii'ye göre) onu borçtan zekat ile kurtarabilir.

Yine Şafii'ye göre, bir kimsenin akil baliğ bir çocuğu olup da ilimle meşgul olmuyor ve çalışmaya gücü yetmiyorsa, veya sıhhatli olup çalıştığı ile geçinemiyorsa, ona fitre ve zekatını verebilir. Zira nafakası ona vacib değildir. İlimle iştigal eden, deli ile müzmin hasta, sakat ve kötürüm olan çocukların nafakası babalarının üzerine gerekli olduğu gibi, onların fitrelerini de vermesi lazımdır.

Hanefi'ye göre ise; akıllı olup ergenlik çağına giren çocukların fitreleri babalarının üzerine gerekli değildir. Velev ki müzmin hasta ve kötürüm olsunlar. Ancak onlardan müsaade almak şartı ile fitrelerini teberruân verebilirler. Aynı zamanda Hanefi'ye göre de, "Mezkur kimselerin nafakası babalarına gereklidir. Keza ilimle iştigal edenlerin çalışmaya güçleri yetse bile nafakaları babalarına vacibdir." (46) Keza fakir olan, çalışmadan aciz yakın akrabaların nafakaları zengin akrabasına gerekir." Ve keza "fakir olan kadın akrabalarının da ebelik gibi kendilerine münasip bir çalışma şekli bulamadıktan sonra her ne kadar sıhhatli olup güçleri yerinde olsa dahi nafakaları zengin olan yakın akrab-

(45) Muğnilmuhtac, c.3, s. 112. Şirvani, İbni Hacer haşiyesi c. 7, s. 161 -Darusadır.
(46) İbnü Abidin c. 2, s. 69.

alarına gerekir" (47) Zira kadınlar çalışmakla mükellef değildirler. Hatta kadının akrabası yoksa dahi, İslam devleti bakımsız, fakir kadına bakmak mecburiyetindedir. Ancak mezkur kimselere yakın akrabaları, zekatlarını verebilirler. Fakat fitreleri de zengin akrabalarına gerekmez.

Bir kimse fitresini bizzat kendisi dağıtabildiği gibi başkasına vekalet de verebilir. O da başkasını vekil tayin edebilir. Vekile verirken niyet getirirse kafi olur. Ancak vekil olan zatın da bizzat fakire verirken niyet getirmesi daha efdaldır. Birkaç kişiye vekil olan kimse fitrelerini birbirlerine karıştırmadan ayrı ayrı dağıtmalıdır. Ancak onlardan fitrelerini birbirine karıştırmak için izin almış veyahut da fakirler onu kendilerine fitre ve zekat toplamak için vekil tutmuşlar ise o takdirde bir kaç kişiden aldığı fitreleri birbirlerine karıştırması caizdir. Bu hususta zekat ile fitre aynıdır. Yani izinsiz olarak vekil olan zakt vekil olduğu kimselerin zekatlarını da birbirlerine karıştıramaz. Ancak anlattığımız gibi fakirlerin vekili olursa veyahut da mal sahiplerinden izinli olursa o takdirde karıştırması caiz olur. Keza örf ve adete göre karıştırılıyor ve sahiplerinin de haberleri oluyorsa, yine de caizdir. Sadaka-ı fıtır, kişinin bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Başka yerlere nakledilmesi tenzihen mekruhtur. Ancak İmam-ı Azam'dan yapılan bir rivayete göre muhtaç olup da başka yerlerde yaşayan akrabasına gönderilebilir." (48) Yani kerahet söz konusu olmaz. Keza

(47) İbnü Abidin c. 2, s. 681-2 (Beyrut).
(48) Bedaissunai c. 2, s. 75

ilim tahsili yapan fakir talebelere de gönderilebilir. Bunda da kerahat yoktur. Hatta şöyle kaydedilir: "Eğer bir kimse zekatını, fitresini, daha iyi daha salih olan muhtaçların bulunduğu yere naklederse, onun için daha faziletlidir" (49)

Şafii mezhebinde "şu üç mesele hakkında hilafül mezheb olarak fetva verilir:

1- Zekatın nakli

2- Zekatın yalnız bir kişiye verilebilmesi,

3- Kur'an-ı Kerim'de belirtilen sekiz sınıftan yalnız bir sınıfa verilmesi. Yalnız miskinlere (yoksullara) veya yalnız borçlulara vermek gibi." (50)

Demek ki Şafii mezhebine mensub olan zat bahsi geçen meselelerde Hanefi'yi taklid etmeden de zekatını verebilir. Zira Şafii mezhebinde de bu meselelerin cevazına fetva veren ehl-i ilim olmuştur. Tabii ki mercuh (zayıf) bir görüştür.

(Bir müslümanın üzerinde fitre, zekat, yemin keffareti vs. vecibeler bulunduğu halde vasiyet etmeden ölürse mirasçılarına intikal eden maldan çıkarılıp verilmez. Ancak insanlara olan bmorçları kul haklarına girdiği için ödenmesi gerekir. Bunun için ölenin mirasçıları, üzerinde kalan fitre, zekat, kurban, adak vb. vecibeleri yerine getirmekle mükellef değillerdir. Ancak içlerinde yetim olmadığı halde isterlerse verebilirler. Aynı

(49) Mebsut c. 3, s. 27.
(50) İânetüttâlibîn c. 2, s. 180 (1320)

zamanda büyük çocukları kendilerine düşen hisselerinden veya çalışıp kazançlarından verebilirler. Ölenin yetimi olduktan sonra ona hiç bir harcama yapılmaz. Meğer vasiyeti olsun. Şafii'ye göre ise zekatını, fitresini, hac, adak, yemin vs. keffaretini vermeden vefat eden bir kimsenin vasiyet etmezse dahi terekesinden esah kavle (en kuvvetli görüşe) göre kul hakkından önce ödenmesi gerekir.) (51)

Fıtır sadakasının bir diğer manevi özelliği de oruç kamil manada ancak onunla kabul olunur. Nitekim şöyle buyurulmaktadır:

عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَوْمُ شَهْرِ رَمَضَانَ مُعَلَّقٌ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا يُرْفَعُ إِلَّا بِزَكَاةِ الْفِطْرِ

Cerir (r.a.) 'dan rivayete göre, Rasulullah şöyle buyurur:

"Ramazan (-ı Şerifin) orucu gökle yerin arasında askıda tutulup ancak sadaka-ı fıtrın verilmesiyle Allah'ın katına yükselir" (52) Yani oruç esnasında işlenen hataların keffareti olan fitrenin verilmesiyle kamilen Allah (c.c.) 'nun indinde muteber olup, hakiki ibadet edercesine yükselmiş olur.

Son olarak da şu üç hadisi şerifi kaydetmek istiyorum:

Resulullah (a.s.) şöyle buyuruyor:

وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا

(51) Bedaissanai c. 2, s. 53.
(52) Erterğib vetterhib c. 2, s. 150-Feyzulkadir c. 4, s. 166.

Ebu Hüreyre (r.a.)'dan; Peygamber (a.s.) şöyle buyurur: "Kulların içinde sabahladıkları istisnasız her günün sabahında (gökten) iki melek iner, o iki melekten birisi: "Ey Allah'ım! Malının zekatını, sadakasını verene, verdiğinin halefini ver" (Yani harcadığının yerini doldur) diye dua eder. Öbür melek de "Ey Allah'ım, malının zekatını, sadakasını tutup vermeyenin malına bir felaket ver." der. (53)

Bu hadisi şeriften de anlaşılıyor ki, Allah (c.c.) yolunda malın harcanması onun bereketlenmesine vesiledir. İmanlı bir kimse meleklerin Allah (c.c.) indinde değerli varlıklar olduğuna inanır, dualarının müstecab olduğunun bilincinde olduğundan dolayı onların hayır dualarına mazhar olmaya gayret eder. Dolayısıyla Allah Teala'nın kendilerine ihsan ettiği malın zekat ve sadakasını vererek cimrilikten uzaklaşıp, Allahu Zülcelal'ın "Cevad" cömert sıfatına mazhar olmaya, daima meleklerin hayırlı dualarını kazanmaya çalışır. Zira mümin cömert olur, cimri olmaz. Nitekim Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur:

وَعَنْ اَبِى سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَصْلَتَانِ لاَ تَجْتَمِعَانِ فِى مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوْءُ الْخُلُقِ

Ebu Said (r.a.)'dan: Resulullah (a.s.) şöyle buyurur: "İmanlı bir kimsede şu iki haslet toplanmaz; cimrilik ve kötü ahlak." (54) Yani hakiki mü'min bunlardan uzaktır. zekatını veren kimse bahil (cimri) sayılmaz, cömert kabul edilir.

---

(53) Tac, c. 2, s. 4, Buhari c. 1, s. 250.

(54) Mişkatülmesabih c. 1, s. 583 (1985) Feyzülkadir c.3, s. 441, Beyrut-Lübnan

Sadaka kelimesi: farz, vacip olan zekat ile fitre ve sair nafile mali ibadete denir ki "bu kelimede dikkat çekici bir incelik vardır, o da şudur: Arapça yazılışı olarak dört harften ibarettir. Her bir harfin ayrı ayrı anlamları vardır. Mesela: "S" Manası: Sahibini dini ve dünyevi felaketlerden Allah'ın lütfu ve inayetiyle kurtarır. "D" sahibine cennet yolunda rehber olur. "K" sahibini Allah'ın rahmetine yaklaştırır. "H" sahibini Allah'ın rızasına uygun amellere muvaffak olmasına rehber ve vesile olur, demektir (55). Allah (c.c.) Ümmet-i Muhammediye'ye hem mali hem de bedeni ibadetleri nasib-u muyesser eyleyip, K. Kerim'in yolunda dâim ve kâim eylesin" Amin". Diğer hadisi şerif de şudur:

وَعَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَصِّنُوا اَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَاسْتَقْبِلُوا اَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ

Hasan (r.a.)'dan rivayete göre, Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurur: "Mallarınızı zekat vermek suretiyle hisar içine alın (muhafaza altına alın) hastalarınızı sadaka vermekle tedavi edin, bela dalgalarını dua ve niyazla karşılayın." (56)

Yani fakire verilen sadakanın sayesinde duası kabul olunur. Zira fakir ona dua eder. Dolayısıyla Allah (c.c.)'nun rızasına nail olup hastası için yaptığı duanın müstecab olmasına vesile olur ki, bu maddi ilaç ve maddi yönde yapılan tedaviden daha üstündür. Nitekim Münavi şöyle der;

(55) İâne c. 2, s. 201 (1320) H.
(56) Etterğib vetterhib c. 1, s. 520.

فَالمطالب بحق الفقراء هُوَ اللّهُ والحوادث تأتى بها الاقدار فمن زكى فقد أرْضَى اللّهَ

"Fakirlerin hakkını (zenginlerden) taleb eden Allah Teâlâdır. Bütün hadiseler de onun takdiratıyla meydana gelmektedir. Kim ki (fakirin hakkı olan) zekatı verirse behemehal Cenab-ı Hak Teâlâ'yı (kendisinden) hoşnut eder (rızasını kazanır)." (57)

Zaten mühim olan Allah'ın rızasını kazanmaktır. Rızasına nail olan kimse artık korktuğundan emin, umduğunua kavuşmuş olur. Dolayısıyla zekatı verenin malı, canı, bela ve âfatlardan korunmuş olur. Ayrıca nafile sadakanın da insanı bela ve musibetlerden muhafaza ettiğine dair bir çok hadisi şerifler mevcuttur. Kitabın sonunda mali ibadetlerden sayılan yemin keffaretinden de az bir malumat vermeyi uygun gördüm.

YEMİN KEFFARETİ

Yemin keffaretinin 10 yoksulu yedirmek veya giydirmek, yahut bir köleyi azadlamak olduğu ve bunlara gücü yetmeyenlerin üç gün oruç tutmalarının gerekli olduğu Maide Suresinin 89. ayetinde bildirilmiştir. Kişi dilerse 10 yoksulu sabah akşam yedirir, dilerse onları giydirir, arzu ederse de bir köleyi azad eder. Bunlardan istediğini tercih edebilir. Bunların hiç birisini vermeye gücü yetmezse üç gün oruç tutar.

---

(57) Feyzulkadir, c. 3, s. 388.

Hanefilere göre 10 yoksulun her birisini yarımşar sa' buğday veya kuru hurma ve arpadan birisinden bir sa' ödenir. Buğday unundan da yarım s'a, arpa unundan da bir sa' verilebilir. Yemin eden kimse dilerse bunların bedelini para olarak da verebilir. Şafii'ye göre mutlaka 10 yoksula verilmelidiri. Hanefi'ye göre ise yukarda anılan gıda maddelerini veya bedelini ya on yoksula verir, ya da bir yoksula on gün süre ile verir. Hanefiye göre bir sa' 1040 dirhem, her dirhem de Hanefiye göre 3.50 gr. O halde şöyle hesaplanır. 1040x3.50=3.640 gr. Bu miktar buğdaydan hariç diğer gıda maddelerinden her fakire verilmelidir. Buğday ve buğday unundan ise bu meblağın yarısı verilir. Yani (1820) gr. her yoksula verilmelidir.

Hanefi'ye göre yeminini bozmadan keffaret verilmez. Fakat Şafii'ye göre yemin bozulmadan da keffaret verilebilir.

Şafii'ye göre yemin keffaretinin miktarı şudur: Her yoksula birer "müd" verilir. Her müd de bir sa'ın dörtte biri büyüklüğündedir. Her sa'da Şafii alimlerinden Rafii'ye göre 8 rıtıl, her rıtıl da 130 dirhem, her dirhem de 2.52 gr. O halde hesabı şöyledir: Bir sa'= 8x130=1040 dirhemx2.52= 2620.8 gr÷4=655.2 gr. (Yani her fakire 655.2 gr. buğday verilir.) Asrımızın müelliflerinden Zuhayli, Hanefi hariç, Şafii ve diğer müctehidlere göre sa' (2751 gr) (58) olarak tesbit etmiştir. Bu meblağı dörde böldüğümüz

(58) Elfıkhül-İslami ve edilletuhu c. 3, s. 493

Not: Sa' yukarıda miktarını belirttiğimiz buğday gibi hububat için kullanılan bir hacim ölçeğidir.

zaman şu miktar çıkar; 2751÷4= 687.75 gr. Yani ona göre Şafii olan zat yemin keffareti olarak her fakire (687.75 gr) o memleket halkının zahiresinin çoğu hububatın hangisinden ise ondan her yoksula bu meblağı vermek mecburiyetindedir. Hanefi'yi taklid ederek bu miktarın bedeli para olarak da verebilir.

Bir yemin keffaretinin tamamını bir günde tek bir yoksula vermenin caiz olmadığı hususunda ittifak vardır.

Hanefi'ye göre 10 aç fakiri sabahlı, akşamlı doyurmak kafi gelir. Aynı zamanda bir fakiri 20 gün sabah veya akşam yedirirse de olur. Fakat Şafii'ye göre mutlaka fakire bizzat verilmeli, yedirmekle keffaret ödenmez.

Fakire yalnız ekmek yedirmek kâfi gelir mi? Bazı ehl-i ilme göre kafi gelir, bazısına göre de kafi gelmez. Zira Allah (c.c.) yukarda kaydettiğimiz ayet-i kerimede "yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedirmek, yahud giydirmek..." diye buyuruyor. Fıkıh kitablarımız şöyle kaydederler: "Ekmekle beraber süt, yağ, hurma gibi katığın da bulundurulması gerekir." Ancak eğer fakire yedirilen ekmek buğday unundan ise katığa gerek yok, şayet arpa unundan ise mutlaka katıklı olmalıdır. Hatta Seyyid Sabık şöyle der; "Yoksula verilecek yiyeceğin miktarı hakkında kesin bir "nass" olmadığı için bu hususta örf adete müracaat edilir. Mesela bir adamın galibi (çoğu) hallerde evinde et, sebze ve buğday ekmeği yiyorsa fakire de aynısını yedirmelidir."

10 yoksulu giydirmeye gelince, ulema bu konuda ihtilaf

etmişler. Hanefilere göre şöyledir:

وَيَنْتَفِعُ بِهِ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَشْهُرٍ الخ.

(Fakire giydirilecek elbise en az üç aydan fazla istifade edilebilecek ve gövdenin tamamını veya çoğuna örtebilecek bir elbise olmalıdır. Kadına verilirse buna baş örtüsü de eklenmelidir) (59)

Şafii'ye göre adeten (yani örf-adete göre) giyilen ve elbise denilebilecek bir parça giydirmek gerekir.

Köle ile ilgili ayrıntılı bilgiye gerek yoktur. Zira bu gün için köle bulunmamaktadır. Bunlardan hiç birisini bulamayan kimse Hanefi'ye göre arka arkaya hiç ara vermeden üç gün oruç tutmalı Şafii'ye göre ise oruç aralıkla da tutulabilir. Fakat bir kavle göre de aralıksız tutulmalıdır.

Yeminler çoğaldıkça keffaret de çoğalır. Ancak İmam Muhammed'e göre yeminler çoğalıp biriktiğinde tek bir keffaret kafi gelir. Şafii'ye göre her bir yemin için mutlaka bir keffaret gerekir.

---

(59) Fıkhüssünne c. 3, 982 -İbnu Abidin c. 3, s. 60 Beyrut-Lübnan.

BU KİTABI HAZIRLARKEN İSTİFADE ETTİĞİM KAYNAKLAR

1- Fetavay-ı Hindiye, Daru ihyaittürasilarabi 3/M. 1980 H. 1450 Beyrut-Lübnan.

2- Fethülkadir, Daru ihyaittürasilarabi, Beyrut-Lübnan (M. 1986. H. 1/406)

3- Bedâiussenâi 3/M. 1982 H. 1402 Beyrut Lübnan.

4- Dürer-Gurer, Dersadet (1308)

5- İbnüabidin Daru ihyaittürasilarabi Elmatbaatülkübra Mısır H. 1323.

6- Şiratü'l-Minhac (H. 1326)

7- Mecmau'l-Enhur, Mektebu Sanayii (H. 1309)

8- Elfıkhu alelmezâhibilarbaa Darulfikre Beyrut 3. baskı Metbaatülistikame Kahire.

9- Mebsut, Daru'l marife, ikinci baskı, Beyrut-Lübnan.

10- Tuhfetülmuhtac, Darusadır-Metbaatülmeymene 1315.

11- Muğnilmuhtac, Mustafa el-Bâbî el-Halebî (M. 1958, H. 1388) Mısır.

12- Envar (H. 1306, Mısır)

13- İâne (H. 1320)

14- Fıkhüssünnet, Darulkitabilarabi (M. 1987, H. 1407)

15- Bidâyetülmüctehid (M. 1985) İstanbul

16- İbnü Küdame, Mektebetülkâhire (M. 1970. Nb 1390)

17- Elfıkhülislami ve edilletühü 2/M. 1985-H. 1405) - Darul-fikre

18- Elhediyyetülalâiye, (M. 1384) İstanbul

19- Kurtubi, (M. 1966) Beyrut-Lübnan.

20- Ruhulmeânî, Dâru ihyaittürâsilarabî - Beyrut-Lübnan-Türk Baskısı.

21- Kazi Beyzâvî (H. 1285)

22- Şeyhzade, Elmektebetülislâmiye istanbul (M. 1968-H. 1388)

23- İbnü Kesir Mektebetüdda'vetilislâmiye (M. 1980, H. 1391) Beyrut

24- Fîzilâlilkur'ân, İhyaittürasilarabi (M. 1971, H. 1391) Beyrut-Lübnan.

25- Buhari, İsâ el-Bâbî Halebi

26- Müslim, (Nevi Şerhiyle) (2/M. 1972, H. 1392) Beyrut-Lübnan.

27- Tac, Dâru ihyaittürasilarabi 3 (M. 1961, H. 1381) Beyrut-Lübnan

28- Avnülmabud, Elmektebetüsselefiye 2 (M. 1968, H. 1388) 32- et-Tergib ve't-Terhîb Dâruihyaittürasilarabi 2 (M. 1968-H. b. 1388) Beyrut-Lübnan.

29- Mişkâtülmesâbih 3 (M. 1985, H. 1405) Elmektebetülislâmî Beyrut

30- Feyzülkadir, Darulmarife, Beyrut-Lübnan (H. 1357)

31- Delîülfâlihin, Dârulkitabilarabi, Beyrut-Lübnan

32- Riyazüssâlihin (M. 1981- H. 1401) Dımışk

33- Keşfül Hafâ, (3/H. 1352) Dâruihyaittürasilarabi, Beyrut

34- Sübülüsselâm, Daru ihyaittürasilarabi 4/M. 1960. H. 1329

35- İbnu Maceh, (M. 1975- H. 1395) Dâru İhyai't-Türasilarabi